

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ
МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ИНФОРМАЦИИ
И ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

ЖАСТАР САЯСАТЫ САЛАСЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚҰЖАТТАРДЫ ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ БОЙЫНША ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПО РАЗРАБОТКЕ И РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТОВ В СФЕРЕ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ
МИНИСТРЛІГІ

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

ЖАСТАР САЯСАТЫ САЛАСЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚҰЖАТТАРДЫ ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ БОЙЫНША ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

УДК 323/324 (574)
ББК 66.3 (5 Каз)
Ж 33

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе». Баяндама.

«Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики». Доклад. /Сакошев А. К., Паули Э. С., Абуова Д. Ғ., Мусабекова А. Б., Ибраев Е. Е. Ахантаева С. Ж.

Аударма: Келгенбаева А. А.

Көркемдеу және беттеу: Абдоллаев А. Т., Лукьянов М. В.

ISBN 978-601-7857-52-3

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» баянамасы Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша әзірленді.

Жастар саясаты кез келген мемлекеттің дамуының негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Жастар ортасында әлеуметтік процестерді болжау және реттеу үшін жастар саясатын халықаралық және ұлттық деңгейлерде іске асырудың практикалық тәсілдерін талдамалық тұрғыдан түсіну ерекше маңызды болып табылады. «Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» баянамасы осы мақсатта әзірленді. Ол жастар өмірінің маңызды салаларындағы түрлі бағдарламалар мен жобаларды жүйелі түрде талдауды білдіреді. Баяндама соңғы ғылыми зерттеулер, халықаралық ұйымдардың ресми статистикалық материалдарын талдау, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы халықаралық стратегиялық құжаттар негізінде әзірленді. Ұсынымдар мен ұсыныстарды, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы стратегиялық бағыттар мен жобаларды іске асыру жөніндегі халықаралық тәжірибені талдауды Қазақстан жастарына бағдарланған мемлекеттік және өзге де бағдарламаларды әзірлеу кезінде қолдануға және іске асыруға болады.

Доклад «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики» был подготовлен по заказу Министерства инфомарции и общественного развития Республики Казахстан.

Молодежная политика является одним из ключевых направлений развития любого государства. Для прогнозирования и регулирования социальных процессов в молодежной среде особенно значимым является аналитическое осмысление практических подходов реализации молодежной политики на международном и национальном уровнях. В этих целях был подготовлен доклад «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики». Он представляет собой системный анализ различных программ и проектов поддержки молодежи в важнейших сферах ее жизнедеятельности. Доклад был подготовлен на основе последних научных исследований, анализа официальных статистических материалов международных организаций, а также международных стратегических документов в сфере молодежной политики. Рекомендации и предложения, а также анализ международного опыта по реализации стратегических направлений и проектов в сфере молодежной политики можно применить и использовать при разработке государственных и иных программ, ориентированных на молодежь Казахстана.

УДК 323/324 (574)
ББК 66.3 (5 Каз)

ISBN 978-601-7857-52-3

КІРІСПЕ	3
ЖАСТАР САЯСАТЫН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ДАМУДАҒЫ СЫН-ТЕГЕУРІНДЕРІ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ	7
ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ НЕГІЗГІ БАСЫМДЫҚТАР.....	19
Жастарды әлеуметтік қолдау.....	20
Білім беру жүйесіндегі тәрбие компоненті және жастар ұйымдары.....	21
Жастарға арналған кәсіптік бағдар беру бағдарламалары.....	26
Жастар арасында қылмыс пен суицид деңгейін төмендету жөніндегі шаралар.....	33
Жастарға арналған жеңілдікпен берілетін тұрғын үй бағдарламалары.....	40
Жастардың экономикалық белсенділігі.....	46
NEET жастарының үлесін азайту бойынша көшбасшы елдердің тәжірибесі.....	46
Жұмыспен қамту, оның ішінде алғашқы жұмыс орнына орналасуға жәрдемдесу шаралары.....	57
Азаматтық және саяси белсенділік.....	63
Мемлекет пен ҰЕҰ әріптестігінің тетіктері.....	64
Жастар ұйымдарының қоғамдық-саяси процестерге тартылуы.....	71
ҚОРЫТЫНДЫЛАР МЕН ҰСЫНЫСТАР.....	78

КІРІСПЕ

Әлемде шамамен 1,8 млрд жастар өмір сүріп жатыр – бұл адамзат тарихында болған ең жоғары сан. 15-24 жас аралығындағы жастар үлесі әлем халқының 20%-ға жуық бөлігін құрайды, кейбір елдерде 50%-дан асып кетеді. Уганда сияқты әлемнің ең жас елдерінің біріндегі халықтың шамамен 77% бөлігін жиырма бес жастан аспаған жастар құрайды. Әлемдегі жастар санына қатысты барлық бағалаулар азаматтардың жастық және кемелдену кезеңдерінің жас шектерін белгілейтін ұлттық заңнамалардың әртүрлі болуына байланысты айтарлықтай болжалды болса да, осынау жастар сияқты жаппай демографиялық категорияның аман-саулығын қамтамасыз ету – әсіресе дамушы аймақтардағы демографиялық үрдіс есебімен, аса маңызды саяси міндет болып табылады. Бүгінде жастар әлемдік қауымдастықты дамытуда маңызды рөл атқарады және олармен жұмыс істеу тиімділігі жалпы мемлекеттің жетістік көрсеткіші болып табылады.

Әлеуметтік мобильділік және жаңа перспективаларды дамыту тұрғысынан жастар мемлекеттік институттар тарапынан ерекше назар аударуды талап етеді. Бұл тұрғыда алдыңғы орынға әрбір мемлекеттің әлеуметтік-саяси дамуының маңызды құрамдас бөлігіне айналған мемлекеттік жастар саясаты шығады.

Біріккен Ұлттар Ұйымының (бұдан әрі - БҰҰ) Қауіпсіздік Кеңесі 2015 жылғы 9 желтоқсанда қабылдаған 2250 Резолюциясында (2015) әлеуметтік-экономикалық дамуды қоса алғанда, әлемдік құрылыс жөніндегі күш-жігерге сындарлы үлес қосуға және жергілікті экономиканы дамытуға бағытталған жобаларды қолдауға ықпал ететін, сондай-ақ жастарды жұмысқа орналастыру және кәсіптік-техникалық даярлау, оның білім деңгейін арттыру, жастар кәсіпкерлігін дамыту және жастардың саяси өмірге сындарлы қатысуы үшін мүмкіндіктерді қамтамасыз ететін **жастар саясатын әзірлеудің маңыздылығына** баса назар аударылады.

Сонымен қатар, жастар саясатын іске асыру тәжірибесін талдау кезінде, көптеген мемлекеттер, даму кезеңінде, жастар тиісінше құқықтық қорғауды қоса алғандағы мүдделерін іске асыруды, арнайы қорғау мен қамқорлық етуді қажет ететінін бірден түсінген жоқ деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. XX ғасырдың екінші жартысында ғана көптеген күйзелістер, соғыстар, экономикалық және гуманитарлық дағдарыстардан кейін мемлекеттер белгілі бір құқықтар тізбесін белгілеу және жастарға қатысты ерекше мемлекеттік саясатты әзірлеу қажеттігін сезіне бастады.

Сондай-ақ, уақытша немесе хронологиялық критерийлерге ғана негізделген жіктеу немесе анықтама негізсіз әрі жеткіліксіз болып табылатыны айқын болды, өйткені жастар саясаты адамның физикалық, әлеуметтік және психологиялық жетілуі, білім алу, еңбекке араласу, дербестік және тәуелсіздік сияқты аспектілерді қамтитын процесс болып табылады, ол жаңа жанұяның қалыптасуына, сондай-ақ хронологиялық бөлімдерде таңбалануы қиын өзіндік бірегейлікті құруға жетелейді.

«Жастар саясаты» дербес термин ретінде өткен ғасырдың бо-шы жылдарында ғылыми әдебиетте анықтама алады, бұл көп жағдайда «жастардың дербес әлеуметтік күш ретінде қалыптасуымен және оның әлеуметтік-саяси кеңістікте өзін-өзі анықтауымен байланысты болды». Біріккен Ұлттар Ұйымы 1965 жылы жастардың шығармашылық көзқарасы, идеалдары мен энергиясы олар тұратын қоғамды әрі қарай дамытуда өмірлік маңызы бар екенін мойындады және Жастар арасында бейбітшілік, халықтар арасындағы өзара құрмет пен өзара түсіністік идеалдарын тарату туралы Декларация қабылдады. Бүгінгі таңда жастар саясатын дамытудағы басты рөлді БҰҰ атқарады.

1995 жылы БҰҰ жастар ісін жақтаушылықты нығайтты. Ұйым халықаралық қоғамдастық назарын аударатын және оның күш-жігерін жаңа мыңжылдықта жастар тап болатын проблемаларды шешуге бағыттайтын, жастар проблемаларын шешудің және олардың қоғам өміріне қатысу мүмкіндіктерін кеңейтудің халықаралық стратегиясын - 2000 жылға дейінгі және одан кейінгі кезеңге арналған **Жастар мүддесіндегі дүниежүзілік іс-қимыл бағдарламасын** қабылдады. Бағдарлама саясат жүргізумен қатар, жастардың түрлі жағдайларда кезітетін проблемаларын неғұрлым тиімді шешу және олардың қоғам өміріне қатысуын кеңейту мақсатында барлық деңгейлерде кешенді іс-шаралар модельдерін әзірлеу және жүзеге асыру үшін сектораралық стандартты қамтамасыз етті.

Жастар 2030, <https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2014/09/WEBR-UN-Youth-Strategy-Booklet-Russian-for-WEB.pdf>

Резолюция 2250 (2015), [https://undocs.org/ru/S/RES/2250\(2015\)](https://undocs.org/ru/S/RES/2250(2015))

А. Крикунова Қазіргі Ресейдегі жастар саясаты: түсінігі, субъектілері, қалыптасу факторлары//А.И. Герцен атындағы Ресей мемлекеттік педагогика университетінің жаңалықтары. 2009. № 101. 278 б.

Жастар, <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/youth-o/index.html>

Халықаралық қоғамдастық айқындаған Бағдарлама қызметінің 10 басым бағытына мыналар жатқызылды:

1. білім беру,
2. жұмыспен қамту,
3. аштық пен кедейлік,
4. денсаулық сақтау,
5. қоршаған орта,
6. есірткі заттарды пайдалану,
7. көмелетке толмағандар арасындағы қылмыстылық,
8. бос уақытты ұйымдастыру,
9. қыздар және жас әйелдер,
10. жастардың қоғам өміріне және шешім қабылдау процесіне толық және тиімді қатысуы.

Бағдарламада БҰҰ қолдауымен **Жастар ісі жөніндегі министрлердің дүниежүзілік конференциясын** тұрақты өткізуге шақыру баяндалады.

1998 жылдың тамызын айында Жастар саясаты мәселелері және бағдарламалар жөніндегі Лиссабон декларациясы және ұлттық, өңірлік және әлемдік деңгейдегі іс-қимыл жөніндегі ұсынымдар қабылданды.

Бас Ассамблея 1999 жылғы 54/120 резолюциясымен **12 тамызды Халықаралық Жастар күні** деп жариялау туралы Жастар ісі жөніндегі министрлердің дүниежүзілік конференциясының ұсынымын мақұлдады. Әрбір жыл (Халықаралық жастар күні) жаңа тақырыпқа арналады және халықаралық қауымдастықтың назарын жастар проблематикасына аударады. Жастар мүддесінде Дүниежүзілік іс-қимыл бағдарламасы туралы ақпараттандыруды арттыру үшін бұл Күнді қолдау мақсатымен ақпараттық-түсіндіру іс-шаралары ұйымдастырылуда.

Ұлттық үкіметтер Бас Ассамблеяның сессиялары және БҰҰ қамқорлығымен өткізілетін басқа да форумдарға қатысатын делегациялар құрамына тұрақты негізде жастарды қоса бастады. БҰҰ өткізетін түрлі форумдарда осы кезеңдегі жаһандандудың жастарға әлеуметтік және экономикалық әсері қаралып, оның саяси салдарына ерекше назар аударылады.

Бірыңғай жастар саясатын әзірлеу мәселесі Мыңжылдық саммитінде де айтылды, бұл ретте **«Мыңжылдық декларациясында»** мемлекет және үкімет басшылары «жастарды барлық жерде лайықты және табысты жұмыспен қамтуға нақты мүмкіндік беретін стратегияларды әзірлеу мен жүзеге асыруды» бекітті.

2001 жылы БҰҰ, Халықаралық еңбек ұйымы және Дүниежүзілік банктің Саммитте қабылданған міндеттемелерді іске асыру жөніндегі бірлескен бастамасымен **Жастарды жұмыспен қамту жөніндегі жаһандық желі** құрылды.

XXI ғасырдың басында БҰҰ деңгейінде жастардың қызығушылығын тудыратын тағы бес проблемалық сала өзекті болды:

1. жаһандану;
 2. жастардың өміріне зор ықпалын тигізетін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану ауқымының өсуі;
 3. АИТВ/ЖИТС таралуы;
 4. жастардың қарулы қақтығыстарға құрбандар ретінде де, комбатант ретінде де неғұрлым белсенді қатысуы;
 5. ескіріп келе жатқан жаһандық қоғамдағы ұрпақтар арасындағы қарым-қатынастардың маңыздылығы артуы.
- Қазіргі таңда бүкіл әлем бойынша жастарды дамыту және қолдау жөніндегі халықаралық стратегия «Жастар – 2030» бағдарламасына негізделеді, оны іске қосу туралы 2018 жылғы қыркүйекте айтылған болатын. Онда жастардың өмірін жақсартуға бағытталған бес басым бағыт белгіленген:

- 1) оларды қазіргі заманғы проблемаларды шешуге тарту;
- 2) білім беру мен денсаулық сақтауға қолжетімділікті кеңейту;
- 3) олардың экономикалық жағдайын жақсартуға қол жеткізу;
- 4) олардың азаматтық және саяси құқықтарын іске асыру үшін жағдай жасау;
- 5) қақтығыстар мен дағдарыстар жағдайында жастарды қолдау.

Осылайша, жастар проблемасын үкіметаралық және мемлекетаралық ынтымақтастық етудің күн тәртібіне енгізу соңғы онжылдықтың айқын үрдісіне айналды. Соның салдарынан

әлемде жастар проблемаларына назар аударудың жаһандық, ұлттық және аймақтық деңгейлерде артуы байқалады. Ол мыналардан көрініс береді:

- жастардың дамуын, жастар мен балалар қоғамдық бірлестіктерінің бастамаларын қолдаудағы мемлекеттің рөлін арттыру;
- жастардың мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып, жастар саясаты мекемелерінің (ақпараттық орталықтар, жұмыспен қамту қызметтері, әлеуметтік-психологиялық орталықтар және басқалар) инфрақұрылымын нығайту;
- жастар арасында құқық бұзушылық пен есірткіге тәуелділіктің алдын алу және бос уақытты ұйымдастыру;
- жастардың азаматтық, рухани-адамгершілік және шығармашылық дамуына көңіл бөлуді күшейту;
- жастармен жұмыс жасаудың түрлі нысандары, әдістері мен технологиялары.

Бүгінде халықаралық деңгейде жас ұрпаққа қатысты проблемалы салалардың елеулі санының болуы, сондай-ақ жастарға қатысты ерекше саясатты әзірлеу қажеттілігі ресми түрде мойындалды, бірақ әрбір мемлекетте осы саясаттың үлгілері ұлттық ерекшелік есебімен іске асырылады.

Жастарды әртүрлі қарастыруға болады, бір жағынан, термин адам өміріндегі фазаны білдіреді, ал екінші жағынан, ол адамдардың тәуелсіз тобын қамтиды. Онымен қоса, бір мемлекеттің жастар тұжырымдамасы басқа мемлекеттен және әлеуметтік-экономикалық контексттен ерекшеленеді. Мемлекеттер арасындағы, жастардың топтары немесе әлеуметтік топтар арасындағы әлеуметтік, мәдени, сондай-ақ экономикалық айырмашылықтарды ескеру қажет.

Мысалы, еуропалық үкіметтер ұлтаралық және ұлттық жастар саясатының жаңа моделін құрып жатыр, оның базалық негізін әлеуметтік тәрбие мен оның интеграциялануы құрайды. Жалпы еуропалық деңгейде іске асырылатын модельге тәуелсіз ұлттық жастар саясатының өзіндік моделін әзірлеу мүмкіндігі есебінен ұлтаралық, ұлттық және аймақтық деңгейдегі өзара қарым-қатынастардың икемді жүйесі қалыптастырылуда.

Мемлекет, бизнес және коммерциялық емес сектор арасында әлеуметтік жауапкершілікті бөлуге ағылшын-америкалық көзқарас бизнестің қоғам алдындағы жауапкершілігін шектеумен сипатталады және тек жұмыс орындарын құруға және қолайлы еңбек жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған. АҚШ-та іске асырылған тұжырымдама мемлекеттік құрылымдардың жастарды әлеуметтендіру процестеріне барынша аз қатысумен сипатталады, ал оны әлеуметтік қолдауды қайырымдылық және жеке ұйымдар жүзеге асырады.

Қытайда жастарды негізгі қолдауды мемлекет жүзеге асырады, бұл ретте осы салада білімге үлкен мән беріледі. Бизнес жастар саясатының субъектісі емес, өйткені қытай үкіметі экономикалық процестерді қатаң бақылайды. Қытайда қоғамдық ұйымдар жүйесі бір қағидаттар бойынша жұмыс істейді, оны коммунистік және кәсіподақ ұйымдары желісі үйлестіреді. Әлемдік тәжірибеде қоғамдық-саяси ұйымның бірегей үлгісі болып Қытай біртұтас фронты қызмет етеді, ол елдегі барлық партиялар мен қоғамдық ұйымдарды біріктіреді, бұл ретте маңызды проблемалар бойынша әртүрлі саяси іс-қимылдарды келісу өкілеттіктерін қамтиды.

Мемлекеттік жастар саясаты Францияда, Скандинавия елдерінде, әсіресе Германияда, ең алдымен әлеуметтік қолдау және жастар қоғамдық бірлестіктерімен ынтымақтастық жүйесін әзірлеу жөніндегі арнаулы мемлекеттік органдар құру арқылы барынша дамыды. Бұл ынтымақтастық пен теңсіздікті жоюға бағытталуымен сипатталады. Бұл жағдайда әлеуметтік әріптестік құрал болып табылады: бизнес істі табысты жүргізеді және мемлекетке салықты дұрыс төлейді, ал мемлекет оны тиімді бөледі, сондай-ақ әлеуметтік қажеттіліктерге де жұмсайды.

Жастар саясатын іске асырудағы ұлттық тәсілдердің айырмашылықтарына қарамастан, барлық елдерге тән негізгі ортақ басымдықтар бар, олар: білім беру, жұмыспен қамту, әлауқат, денсаулық сақтау, экология, есірткі заттарын пайдалану, жастар арасындағы қылмыс, бос уақытты ұйымдастыру, гендерлік саясат, сондай-ақ жастардың қоғам өміріне және шешім қабылдау процесіне толық және тиімді қатысуы.

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» атты зерттеу жүргізудің мақсаты жастар саясатындағы өзекті үрдістерді талдау, сондай-ақ мемлекеттік жастар саясатының жаһандық әлеуметтік-экономикалық процестің қазіргі заманның шындығына бейімделуі болып табылады. Баяндама жастар саясаты мен жастардың өмір сүруінің маңызды салаларындағы жағдайын жүйелі талдау болып табылады. Баяндама соңғы ғылыми зерттеулер, халықаралық ұйымдардың ресми статистикалық материалдарын талдау, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы халықаралық стратегиялық құжаттар негізінде әзірленді.

Зерттеу мақсатын орындау үшін баяндамада жастар саясатының қазіргі заманғы даму мүмкіндіктері мен талаптары талданды. Жеке тарауда әртүрлі елдерде жастар саясатын жүзеге асырудағы негізгі басымдықтар қарастырылды, атап айтқанда, жастарды әлеуметтік қолдау, экономикалық, азаматтық және саяси белсенділігі турасындағы халықаралық тәжірибесі зерделенді. Баяндамада орталық және жергілікті атқарушы органдар, сондай-ақ мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруға тікелей қатысатын азаматтық қоғам институттары жастар саясаты саласындағы өзге мемлекеттердің бірегей жобаларын зерделеп, халықаралық тәжірибе мен жергілікті ерекшеліктерді ескере отырып, қазақстандық жастарды мемлекеттік қолдау шараларын жетілдіру үшін барынша оңтайлы шаралар қабылдай алатын қорытындылар мен ұсыныстар берілген.

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» баяндамасы мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруды әдістемелік қамтамасыз ету мақсатында және жастарды зерттеу мен жастар саясатын жүзеге асыру мәселелеріне қызығушылық танытатын барлық адамдар үшін әзірленді. Ұсынымдар мен ұсыныстарды, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы стратегиялық бағыттар мен жобаларды іске асыру жөніндегі халықаралық тәжірибеге жүргізілген талдауды Қазақстан жастарына бағдарланған мемлекеттік және өзге де бағдарламаларды әзірлеу кезінде қолдануға болады.

ЖАСТАР САЯСАТЫН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ДАМУДЫҢ СЫН-ТЕГЕУРІНДЕРІ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ

Бүгінде мемлекет әлеуметтік жаңғырту міндеттерін көздейді, жастар осы өзгерістердің негізгі тасымалдаушысы мен адресатына айналып келеді. Қоғамның дамуы күнделікті коммуникациялардан бастап саяси және өзге де жаһандық оқиғаларға дейінгі жастар ортасының сапалы көріністерімен анықталады. БҰҰ 2018 жылы қабылдаған Жастар стратегиясында «жаһандық демографиялық жағдайдың өзгеруіне жауап ретінде қабылданатын шешімдер және жастардың жастық шақтан ересек өмірге өтуі адамзат прогресі мен планета денсаулығы үшін зор маңызға ие» делінген. Жастар тез өсіп келе жатқан тұрақты емес әлеуметтік категория ретінде өз сұраныстарын уақтылы шешуді талап ететін болады. Сондықтан жастар саясаты кез келген мемлекеттің дамуының негізгі компоненті болып табылады. Алайда, әрбір мемлекет өзінің саяси, тарихи, мәдени дәстүрлері мен әлеуметтік-экономикалық жағдайларына сүйене отырып, жастармен жұмыс істеудің өзіндік жолын қалыптастырады. Қазіргі халықаралық тәжірибеге сүйене отырып, жастар саясатын жүзеге асыруды шартты түрде бірнеше типке бөлуге болады.

Біріншіге сәйкес, **жастар саясатын мемлекеттік органдар толығымен қалыптастырады және іске асырады, жастар саясат қосымшасының пассивті объектісі ретінде әрекет етеді.** Жастар саясатының осы түрінің мысалы ретінде **Қытай мен Әзірбайжан** сияқты екі мемлекетті қарастыруға болады. **Қытайда** жастар саясаты жөніндегі бас мемлекеттік орган – Жастардың коммунистік одағы (комсомол). Жастармен жұмыс жөніндегі жалпы тұжырымдамалық құжат жоқ, бірақ 200-ден астам мемлекеттік бағдарлама қабылданды. Олардың негізгі мақсаты – коммунистік идеологияны және «Қытай ерекшелігімен социализмді» ілгерілету. **Әзірбайжанда** жастармен жұмыс орталық идея – әзірбайжан ұлтының өркендеуі идеясының төңірегінде құрылады. 5 жылдық мерзімге есептелген «2017-2021 жылдары Әзірбайжан жастары» деп аталатын үшінші мемлекеттік бағдарлама қабылданды. Негізгі принциптері: мемлекеттілік пен әзірбайжан бірегейлігін қолдау, әзірбайжан халқының тарихына, оның мәдени мұрасына, мемлекеттік тілге, патриотизм негізінде ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарға құрмет көрсету.

Жекелеген елдерде **жастар саясатын іске асыру үшін аймақтық және жергілікті деңгейлерде профильдік министрліктер жанындағы орталығы бар мемлекеттік желі құрылады, жастар мемлекеттік қызметтерді «алушы» ретінде әрекет етеді.** Жастар саясатының осы түрінің мысалдары – Еуропалық Одақ елдері – **Германия мен Франция.** Германияда Отбасы, қарт адамдар, әйелдер мен жастар істері министрлігі жанындағы бөлім, федералдық жерлерде – басқармалар, ал жергілікті коммуналдық деңгейлерде – басқармалар жүйесі жұмыс істейді. Францияда Республика (Ұлттық жастар кеңесі), департаменттер мен жергілікті муниципалитеттер деңгейінде жұмыс істейтін жастар кеңестерінің желісі қалыптасты. Бюджет қаражатын бөлу кезінде ең үлкен үлес – 60% – жергілікті бөлімшелерге, 30% – өңірлік бөлімшелерге жіберіледі және тек 10% бөлігі ғана орталық аппаратта қалады.

Сондай-ақ, мемлекеттің рөлі барынша азайтылған, **яғни жастар саясаты саласында мемлекет пен азаматтық қоғам құрылымдарының паритеті жұмыс істейтін жастар саясаты жүйесі бар.** Жастар саясатына осы көзқарас **АҚШ-та, Ұлыбританияда, Швецияда** қолданылады. **АҚШ-та** жастарды қолдау мен қорғауға бағытталған 300-ден астам бағдарлама жұмыс істейді. Арнайы бағдарламалар әрбір ірі елді мекенде бар. Ең тиімді жобалар жаппай сипат алып, федералдық үкімет тарапынан қолдау тапты. **Ұлыбританияда** жастарды өзекті мәселелерді шешу процесіне тарту жүйесі жұмыс істейді: Біріккен Корольдіктің Жастар парламенті, «жастардың пікірін» («local youth voice structures») білдіруге арналған өңірлік жастар кеңестері мен құрылымдары. Мақсаты – жастарды өзін-өзі басқаруға ынталандыру. **Швецияда** жастар саясатын іске асыру кезінде қатаң регламенттеу, бірыңғай ұлттық бағдарламалар мен жоспарларды әзірлеу практикасы жоқ. Жастардың өзін-өзі басқаруы белсенді дамыған: Парламент жанында мемлекеттік жастар кеңесі жұмыс істейді. Мұндай кеңестер муниципалдық деңгейде де құрылады. Олардың мақсаты – жастарды ең маңызды мәселелер бойынша өз пікірлерін қалыптастыру, білім беру, мәдениет, шығармашылық, ұлтаралық қарым-қатынас саласындағы мәселелерді шешу.

Сонымен қатар, 90-шы жылдардың соңынан бастап қазіргі уақытқа дейін басқа әлеуметтік топтардың өкілдерімен бірге қазіргі заманның жаһандық мәселелерін шешуде әртүрлі елдер мен аймақтар жастарының белсенді әлеуметтенуіне және күш-жігерін біріктіруге бағытталған жастар саясатын іске асыру тәсілі қалыптасып келе жатқанын айта кеткен жөн. Жастарды дербес ресурс ретінде мойындау, дамыған елдердегі мемлекет қызметінің жеке бағытына жастар саясатын бөлу жастардың әлеуметтік-экономикалық және саяси проблемаларды шешудегі рөлін ұғынумен тікелей байланысты (жаһандық сын-тегеуріндер – халықтың қартаюы, демографиялық проблемалар, көші-қон, мәдени бірегейлікті сақтау, терроризм, экологиялық қауіпсіздік, энергетикалық қауіпсіздік және басқалар).

Осылайша, 2025 жылға дейінгі кезеңге арналған Ресей Федерациясы жастарының даму стратегиясында былай делінген:

Жастарға қатысты ерекше саясаттың қажеттілігі оның қоғамдағы жағдайының ерекшелігімен айқындалады. Жастарды дәстүрлі мағынада, тек қоғамның болашағы ретінде түсіну жеткіліксіз. Оны басқа әлеуметтік топтармен ерекше алмастырылмайтын, елдің сақталуы мен дамуы, оның тарихы мен мәдениетінің сабақтастығы, аға ұрпақтың өмірі мен кейінгі ұрпақтардың өмірі және ақырында халықтардың мәдени-тарихи қауымдастық ретінде өмір сүруі үшін жауапкершілік функциясын қазіргі заманғы қоғамның үйлесімді бөлігі ретінде бағалау қажет. Жастардың қоғамда ешқандай басқа әлеуметтік-демографиялық топ алмастырмайтын және іске асырмайтын өзінің ерекше функциялары бар.

Экономика, білім беру және еңбек нарығының жаһандану жағдайында халықаралық және ұлттық деңгейде жастар арасындағы үрдістерді талдау ұзақ мерзімді Жастар стратегиясының іргетасын қалауға мүмкіндік береді. Бұл тұрғыда **Жастардың халықаралық даму индексі** (Global Youth Development Index, YDI) маңызды көрсеткіш болып табылады, ол бес басты саланы: **білім беру, денсаулық сақтау және әл-ауқат, жұмысқа орналастыру, азаматтық, саяси қатысуды** өлшейді. Дүниежүзілік Банк дайындаған **«Онжылдықтар бойындағы даму экономикасы»** (2007) әлемдік даму туралы баяндамада өмірдің бес маңызды кезеңі қарастырылды, олар мемлекеттік саясаттың дұрыс шараларының көмегімен жастардың әлеуетін: **оқу, жұмыс, денсаулық сақтау, отбасын құру және азаматтық құқықтар мен міндеттерді** жүзеге асыруға серпін бере алады. Осы кезеңдердің әрқайсысы шеңберінде Үкімет тікелей инвестициялар көлемін ұлғайтып қана қоймай, жастар және олардың отбасылары өз дамуына инвестициялау үшін жағдайды жақсартуы тиіс. Осы құрамдастар жиынтығында жастар саясатын қазіргі заманғы дамытудың қырлары мен мүмкіндіктерін айқындайды. Бұл тарауда осы негізгі бағыттардың жалпы даму үрдістері мен сипаттамалары қарастырылады.

БІЛІМ БЕРУ

Кез келген мемлекеттің жастар саясатының маңызды бағыты білім беру болып табылады. Бүгінгі таңда білім беру бүкіл әлемде қарқынды дамып келеді, ол жаппай және мобильді сипат алуда, бұл ретте жоғары білім беру саласындағы жаһандық трендтер жастар саясатының дамуына елеулі ықпал ететін болады.

ЮНЕСКО мәліметтері бойынша, әлемдегі студенттер саны 40 жыл ішінде 6 есе артты. Сарапшылар бұл трендті еңбек өнімділігі елдегі жоғары білімі бар адамдар санына тікелей пропорционал деп түсіндірді. Мәселен, дамыған елдерде жоғары білімі бар жұмыс істейтін халықтың үлесі 30-50%-ды құрайды, ал әрбір қызметкерге еңбек өнімділігі 40-60 мың долларға жетеді, ал дамушы елдерде жоғары білімі бар жұмыс істейтін халықтың үлесі тиісінше 20-30%-ды, ал еңбек өнімділігі тиісінше 20-30 мың долларды құрайды.

Әлемдік оқшаулау жағдайында білім беру жүйесіндегі коронавирустың салдарына байланысты қашықтықтан және онлайн-білім беру айтарлықтай дамиды. 2017 жылы онлайн-оқытудың әлемдік нарығының көлемі шамамен 165 млрд АҚШ долларын құрады, ал оның жыл сайынғы өсімі шамамен 20% болды. 2023 жылға онлайн-білім берудің әлемдік нарығы көлемінің болжамы – 287 млрд доллар. Жалпы, одан әрі цифрландыру және жаңа технологиялар онлайн-білім беру нарығын кеңейтуге ықпал ететін болады және сонымен бірге цифрландыру проблемаларын диагностикалауға мүмкіндік береді.

Студенттік мобильділік белсенді дамып келеді. ЮНЕСКО статистика институтының мәліметтеріне сәйкес, бүкіл әлемдік студенттік мобильділіктің жартысына жуығы АҚШ-қа (19%), Ұлыбританияға (8%), Аустралияға (7%), Францияға, Германияға және Ресейге (5%-дан) тиесілі. Бүгінде білім беру бағдарламалары, тағылымдамалар бойынша жыл сайын басқа елдерге келетін шетелдік студенттердің саны 5 млн-нан асады. ЮНЕСКО болжамы бойынша, 2025 жылға қарай шетелдік студенттер саны 7 млн-ға жетеді.

Мемлекеттік жастар саясаты: халықаралық тәжірибе, http://db.rgub.ru/youthpolicy/2/1_gmp_mejdunarod_opit-781-2.pdf
2025 жылға дейінгі кезеңге арналған Ресей Федерациясы жастарының Даму стратегиясы, <http://www.kdm44.ru/file/StrategiyaMolodegi2025.PDF>
Онжылдықтар бойындағы даму экономикасы, <http://documents.worldbank.org/curated/en/677231468313503864/pdf/471080PUBoRUSS00Box379868BooPUBLIco.pdf>
Сарапшы бұл елдердің шетелдік студенттерге гранттар санын не үшін көбейтетінін айтып берді, <https://baigenews.kz/special/poslanie-prezidenta-2018/dlya-chego-strani-uvelichivaut-chislo-grantov-inostrannim-studentam-rasskazal-ekspert/>
Ресейдегі онлайн білім беру болашағы: өсу және абайлап инвестициялау, <https://www.forbes.ru/tehnologii/342961-budushchee-onlayn-obrazovaniya-v-rossii-rost-i-ostorozhnye-investicii>
Ресей шетелдік студенттер үшін ең тартымды елдердің тізіміне кірді, <https://ria.ru/20181210/154722136.html>

Осылайша, ағымдағы өзгерістердің нәтижесінде білім беру жастар үшін барынша қолжетімді болып келеді. Алайда, мемлекеттер білім берудің сапасы мен мобильділігін арттыруға ғана емес, оның қазіргі заманғы еңбек нарығының сұраныстарына сәйкес келуіне назар аударуы тиіс. Жаңа сабақтас кәсіптердің спектрі өсуде және онымен бірге білім беру жүйесін реттеу қажеттігі де артып келеді. Білім беру процесінің маңызды элементі жас маманның кәсіби сапасының басты көрсеткіштерінің бірі - практикалық дағдылар мен қабілеттер болып табылады. Цифрлық экономиканың қазіргі жағдайында жастар білім алғаннан кейін өздерінің кәсіби іске асырылуы мен одан әрі әлеуметтік-экономикалық әл-ауқатына сенімді болуы үшін кәсіптік-техникалық даярлау бағдарламаларын жаңғырту, кәсіптік бағдар беру жұмысын жетілдіру талап етіледі.

Бұл тұрғыда **жастар саясаты білім беру бағытының негізгі құрамдас бөліктерінің бірі кәсіптік бағдар беру жұмысы болып табылады. Бұл компоненттің маңыздылығы, ең алдымен, серпінді дамып келе жатқан еңбек нарығымен, білім беру және кәсіби ортаны жаңарту және оңтайландырумен байланысты.** Юнисеф әлемнің 150-ден астам еліндегі 40 000 жастарға жүргізген онлайн-сауалнама көрсеткендей (Үндістан респонденттері саны ең басым – 43%, одан кейін Оңтүстік Африка – 26%), көптеген жастар қазіргі білім оларға жұмыс істеу үшін қажетті дағдыларды бермейді деп санайды. Атап айтқанда, жастардың 31%-ы өздеріне ұсынылған дағдылар мен оқыту бағдарламалары олардың мансаптық ұмтылыстарына сәйкес келмейтінін айтады. Респонденттердің үштен бірінен астамы (39%) өздері іздеген жұмыс олардың әлеуметтік топтарында қолжетімсіз деп мәлімдейді. Сонымен қатар, сауалнамаға сәйкес, жастардың келесі онжылдықта жұмыс табуды қалайтын негізгі дағдылары көшбасшылықты (22%), одан кейін аналитикалық ойлау мен инновациялар (19%), сондай-ақ ақпарат пен деректер өңдеуді (16%) қамтиды.

ЮНИСЕФ мәліметтері бойынша, ай сайын 10 миллион жастар еңбекке қабілетті жасқа жетеді, олардың көпшілігі табысы төмен және орташа елдердің жастары. Жаһандық зерттеуге сәйкес, осы елдердегі жастарға еңбек нарығына шығу үшін орташа есеппен бір жарым жыл және өзінің алғашқы лайықты жұмысын табу үшін төрт жарым жыл қажет. Егер бұл мәселені шешпесе, жағдай одан әрі нашарлауы мүмкін, өйткені 2030 жылдардың ортасында қазіргі уақытта 16-24 жастағы адамдар атқаратын 20-40% жұмыс орны автоматтандыру тәуекеліне ұшырайды деп күтіледі. Осы проблемалардың кейбірін шешу үшін ЮНИСЕФ PwC (PricewaterhouseCoopers) халықаралық консалтингтік компаниясымен бірлесіп келесі үш жыл ішінде артып келе жатқан жаһандық біліктілік мәселесі бойынша зерттеулерді қолдайтын және дамушы елдерде, соның ішінде Үндістан мен Оңтүстік Африканы қоса алғанда, білім беру мен дағдылар бағдарламаларын әзірлеп, кеңейтіп және қаржыландыратын болады.

Білім беру бағдарламаларын өзектендіру мәселелерінен басқа, назар аударатын тағы бір фактор бар. Халықаралық еңбек ұйымының (бұдан әрі – ХЕҰ) 2020 жылғы жастардың жұмыспен қамтылу үрдістері туралы баяндамасында жоғары білімі бар жастар автоматтандыруға байланысты жұмыстан айырылуы қаупіне төмен дәрежеде ұшырайтыны айтылады. Сонымен қатар, олар басқа проблемаға тап болады: **еңбек ресурстарының құрамында жоғары білімі бар жастардың үлесі дипломы бар қызметкерлерге деген сұранысқа қарағанда жылдам өсіп келеді және бұл олардың еңбегіне ақы төлеудің төмендеуіне алып келеді.** Білімнің болуы лайықты еңбекақы төленеді деген кепілдік бермейді.

Дегенмен, білім алу ең жақсы әлеуметтік мәртебеге және неғұрлым жоғары материалдық жағдайға қол жеткізудің қажетті шарты болып табылады деп санайтын жастардың саны күн санап артып келеді. Кәсіптік білім беру жүйелі кәсіптік бағдар беру жұмысымен қатар еңбек нарығы инфрақұрылымының маңызды элементі болып табылады, өйткені жұмыс берушілердің сапалы теңгерімді сұранысы мен ұсынысын қолдайды және көбінесе жұмыспен қамту саласындағы жастар саясатын іске асыру жөніндегі шаралардың тиімділігін айқындайды. Оның нәтижелі болуы жастардың сол немесе басқа қоғамның әлеуметтік-экономикалық моделіне табысты кірігуіне ықпал ететін болады. Сондықтан бүгінде мемлекет жастар саясатын жүзеге асыруда кешенді кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізуге ерекше назар аударуы тиіс, бұл келешекте болашақ жас маманның мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін қамтамасыз етеді.

ДЕНСАУЛЫҚ

Жастардың денсаулық сапасын, оның ішінде психикалық тұрғыдан арттыру жастар саясаты тиімділігінің басқа да маңызды көрсеткіші болып табылады. Бүгінде цифрлық қоғам дәуірінде жас ұрпақтың психикалық денсаулығының нашарлауында әлеуметтік желілер маңызды рөл атқарады. Олар әлеуметтік салыстыру және кибербуллингті қоса алғанда, теріс өзара іс-қимыл арқылы жасөспірімдердің өзін-өзі бағалауы мен тұлғааралық қарым-қатынасына әсер етуі мүмкін. Әртүрлі тоғыспалы, бойлық және эмпирикалық зерттеулердің мәліметтері көрсеткендей, смартфондар мен әлеуметтік желілерді пайдалану жастар арасында психикалық бұзылудың, өзін-өзі зақымдайтын мінез-құлықтың және өзін-өзі қол жұмсаудың өсуіне әкеледі. Мысалы, соңғы онжылдықта Солтүстік Америкада жастар арасында психикалық бұзылулар мен психикалық бұзылуларды емдеудің артуы балалар мен жасөспірімдердің смартфондар мен әлеуметтік желілерді пайдаланудың күрт өсуімен сүйемелденді. Канада, Онтариода қалыпты немесе күрделі психикалық бұзылулар туралы хабарлаған жасөспірімдер үлесі 2013 жылғы 24%-дан 2015 жылы 34%-ға дейін және медициналық қызметтерді пайдалануды қатар ұлғайта отырып, 2017 жылы 39%-ға дейін көбейді. Суицид қазір канадалық жастар өлімінің екінші себебі болып табылады.

АҚШ-та жастардың денсаулығы проблемаларын шешу үшін физикалық және психикалық денсаулықты, оның ішінде құндылықтар мен баскетбол ойыны негіздерін оқыту арқылы арттыру жөніндегі бағдарламаларды іске асыруға 1 миллионға жуық доллар бөлінді.

Ресейде ауыр психикалық бұзылулар (шизофрения, шизоаффектілік психоздар және аффективтік психоздар) бойынша есепте тұрған 15-17 жастағы жасөспірімдер саны ұдайы өсуде. 2000 жылдан бастап ол 45%-ға өсті (100 мың жасөспірімдерге шаққанда 50,8-ден 73,3 жағдайға дейін).

Шын мәнінде, қазіргі қоғамға барынша әлеуметтік-экономикалық нұқсанды жастар ортасында кеңінен таралған суицидтер алып келеді. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (бұдан әрі - ДДҰ) деректері бойынша, **15-29 жас аралығындағы жастар арасында өзін-өзі өлтіру ЖКО-дан қаза болудан кейінгі өлімнің екінші басты себебі болып табылады.** 15-19 жастағы жасөспірімдер тобында өзін-өзі өлтіру - қыздар арасында өлімнің екінші себебі (жүктілік пен босануға байланысты асқынудан кейін) және жасөспірімдер арасында өлімнің үшінші себебі (ЖКО мен тұлғааралық зорлық-зомбылықтан кейін). Бұл проблема ДДҰ өзіне-өзі қол жұмсау туралы алғашқы жаһандық баяндамасының 38 елде жарияланған сәтінен бастап бес жыл ішінде өзіне-өзі қол жұмсаудың алдын алу жөніндегі ұлттық стратегиялардың қабылдануына ықпал етті.

Әрбір елде жастар арасында өзіне-өзі қол жұмсаудың өзіндік себептері мен шарттары бар. Сонымен қатар, ДДҰ-ның келесі зерттеулері қызықты болып көрінеді. Мәселен, олардың деректеріне сәйкес: «кейбір елдерде қауіптілігі жоғары сыныпты химиялық құралдарға тыйым салу өзіне-өзі қол жұмсаудың ұлттық көрсеткіштерін төмендетуге мүмкіндік береді. Ең көп зерттелген Шри-Ланка тәжірибесі болып табылады, онда пестицидтерге тыйым салу сериясын енгізу өзіне-өзі қол жұмсау санының 70%-ға қысқаруына алып келді және 1995 жылдан 2015 жылға дейінгі кезеңде 93 000 адамның өмірін сақтап қалуға мүмкіндік берді. 2000 жылдары пестицидтермен улану арқылы өзіне-өзі қол жұмсау үшін паракват қолданылған Корея Республикасында 2011-2012 жылдары осы гербицидке тыйым салу 2011-2013 жылдары пестицидтерді пайдалану арқылы өзіне-өзі қол жұмсау санының екі есе қысқаруына әкелді».

Бүгінде мемлекеттер жергілікті ерекшелікті ескере отырып, өзіне-өзі қол жұмсау профилактикасы және онымен күресу бойынша ұлттық бағдарламалар қабылдап жатыр. БҰҰ Тұрақты даму мақсатында: 2030 жылға қарай психикалық денсаулық пен әл-ауқатты қолдау, алдын алу мен емдеу арқылы инфекциялық емес аурулардан болатын мезгілсіз өлім-жітімді үштен бір бөлікке азайту жоспарланады. Сондықтан өзге елдер де суицидтің алдын алу бойынша кешенді бағдарламалар қабылдауы маңызды.

Жас ұрпақтың денсаулығы мәселесіне қатысты басқа да жалпы әлемдік трендті атап өткен жөн. **Жас отбасылар балалы болуға асықпайды, алдымен мансапқа жетіп, қаржылық тәуелсіздігін қамтамасыз еткісі келеді.** Сонымен қатар, көптеген әлем елдерінде жастардың белгілі бір бөлігі отбасын құрмауды жөн көреді. Мәселен, Оңтүстік Кореяда әйелдердің көпшілігі тұрмысқа шықпау, бала тумау, еркектермен жақын қарым-қатынаста болмау туралы шешім қабылдайды. Бұл құбылыстың «сампо ұрпағы» деген ерекше атауы бар. «Сампо» сөзі үш нәрседен бас тартуды білдіреді: секс, неке және балалар. Оңтүстік Кореяда бала туу - әлемдегі ең төменгі көрсеткіш деңгейінде, егер жағдай өзгермесе, ұлт жойылу межесіне жетуі мүмкін. Болжам бойынша, 2065 жылға қарай 50 млн-нан астам адам тұратын ел халқы шамамен 10 млн-ға қысқаруы мүмкін.

A third of youth surveyed globally by UNICEF say their education is not preparing them with the skills to get jobs, <https://www.unicef.org/press-releases/third-youth-surveyed-globally-unicef-say-their-education-not-preparing-them-skills>
PwC және ЮНИСЕФ әлемнің барлық елдеріндегі жастардың білімі мен дағдыларының деңгейін арттыру мақсатында күш-жігерді біріктіреді, <https://www.pwc.kz/ru/pwc-news/what-new/pwc-i-unicef-obyedinyayut-usliya.html>
A third of youth surveyed globally by UNICEF say their education is not preparing them with the skills to get jobs, <https://www.unicef.org/press-releases/third-youth-surveyed-globally-unicef-say-their-education-not-preparing-them-skills>
Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/dcomm/-/publ/documents/publication/wcms_737648.pdf

Smartphones, social media use and youth mental health, <https://www.cma.ca/content/192/6/E136>
Ресейде балалар мен жастар: қазіргі заманның жаһандық сын-тереуіне, <http://escvscac.ru/article/1722/full?lang=ru>
Әрбір 40 секунд сайын әлемде өзін-өзі өлтіру орын алады, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>
Әрбір 40 секунд сайын әлемде өзін-өзі өлтіру орын алады, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>
Сампо ұрпағы: нәпеліктен Оңтүстік Корея әйелдері балалы болу мен қарым-қатынас құруды қаламайды, <https://www.bbc.com/russian/features-45209116>

Айта кету керек, **жастар арасында жалғыздықтың пайдасына саналы таңдау жасайтындар көп**. Олар сингл деп аталады (single – жалғыз ағылшын сөзінен). Адам отбасын осылай қабылдағандықтан немесе экономикалық мақсатқа сай болғандықтан емес, жалғыздықты қалағаннан отбасын құрмайды. Бұл жағдайда біреуге жалғыз өмір сүру, қарым-қатынас жасамау және балалы болмау ыңғайлы болуы мүмкін. Статистика көрсеткендей, көптеген елдерде жалғыз басты адамдар саны өсуде. Жапония мен Тайваньда жалғыз тұратын азаматтардың үлесі тиісінше 33 және 22%-ды құрайды. Еуропада жалғыз басты тұрғындар саны 50%-дан асатын бірнеше қалалар бар – бұл Мюнхен, Франкфурт және Париж.

Қазіргі заманғы жастарды мансап, оқу, экономикалық әл-ауқат көбірек қызықтырады. Сондықтан жас отбасыларды және олардың репродуктивті денсаулығын қолдау бойынша ғана емес, сонымен қатар жалпы отбасы институтын қолдау бойынша арнайы жобалар қажет. Мысалы, Башқұртстанда «билік бала туу туралы шешім қабылдау уақытын қысқарту, сондай-ақ өңірде тууды арттыру үшін некеге тұратын жастарды тегін медициналық тексеруден өткізуді жоспарлап отыр». Бүгінгі күні жас ұрпақтың денсаулығына ерекше көңіл бөлінеді, себебі оның өзіндік ерекшелігі бар. Жалпы алғанда, жастар денсаулығы сапасының көрсеткіші қоғам мен мемлекеттің даму деңгейін көрсетеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін сақтауды және жақсартуды қамтамасыз етеді.

ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІК

Жастар саясатының стратегиясына айтарлықтай жүк түсіретін келесі фактор – бұл жастардың экономикалық белсенділігі. Кәсіби қалыптасу жастардың қоғам өміріне қосылуының негізгі компоненттерінің бірі болып табылады. Жаһандық қауіп-қатерлер мен коронавирус пандемиясына байланысты әлемдік оқшаулау салдары жағдайында жастар жаңа сын-тегеуріндерге тап болады. ХЕҰ «2020 жылы жастарды жұмыспен қамтудың жаһандық үрдістері: ертеңгі күннің технологиясы мен жұмыс орындары» (Global Employment Trends for Youth 2020: Technology and the future of jobs) баяндамасында былай деп белгілейді:

“*«жастардың еңбек нарығында ертеңгі күнге деген сенімі жоқ, оған өндірісті автоматтандыру, кәсіби дайындық бағдарламаларының басым бөлігінің тар бағыты және жас қызметкерлердің біліктілік деңгейіне сәйкес келетін жұмыс орындарының жетіспеушілігі себеп болды».*”

Ең танымал талдамалық институттарының бірі The Pew Research Center зерттеу нәтижелеріне сәйкес, мысалы, АҚШ-та жастар өздерінің болашақ өмірлік перспективаларына қатысты айтарлықтай пессимистік пікір білдіреді: «сапалы жоғары білімнің қолжетімсіз болуы, жоғары ақы төленетін жұмыстың болмауы, нәсілдік проблемаларға көбейтілген жеке қауіпсіздіктің жеткіліксіз болуы. Жылжымайтын мүлікті иелену пайызы 18-34 жастағы америкалықтар арасында шамамен бір ұрпақтың өмірі бойына төмендеді: бүгінгі күні олардың жартысынан азы өз жылжымайтын мүліктеріне қол жеткізе алады». Young Invincibles тәуелсіз зерттеу ұйымының мәліметтері бойынша, 1989 жылы орта мектептің түлегі колледж түлегінің бүгінгі таңдағы табысына қол жеткізе алған. Сонымен қатар, 1980 жылдан бастап алғаш рет америкалық жастардың көпшілігі қазіргі уақытта ата-аналарымен бірге тұрғанды жөн көреді. Young American Foundation үкіметтік емес ұйымы жыл сайын Youth misery Index деп аталатын рейтинг ұсынады, ол студенттік кредиттер бойынша қарыздарды, жастардың жұмыссыздық деңгейін және халықтың жан басына шаққанда мемлекеттік борышты қосу жолымен есептеледі. 2016 жылдың қаңтарында Youth Misery Index 109,9 тармаққа тең болса, 2019 жылдың қаңтарында оның мәні 134 болды, бұл бүкіл зерттеу тарихындағы ең жоғары көрсеткіш.

Қазіргі уақытта бүкіл әлем бойынша жас адамдар өз болашағына сенімді емес, өйткені жастардың **қазіргі заманғы экономикалық мобильділігі жұмыссыздықтың жоғары деңгейімен, жұмыс істемейтін, оқымайтын және кәсіби дағдыларды меңгермейтін жастар санының өсуімен сипатталады** (NEET - Not in Education, Employment or Training санатындағы жастар). Осы проблемалық аймақтар перспективада ұлттық экономикалар үшін елеулі тәуекелдерді тудырады және жастардың әлеуметтік көңіл-күйіне айтарлықтай қысым жасайды.

Жалғыздық жаһандық тренд ретінде: сарапшылар оның себептері мен артықшылықтары туралы айтып берді, <https://www.metronews.ru/novosti/world/reviews/odinchestvo-kak-globalnyy-trend-eksperty-rasskazali-o-ego-prichinah-i-plyusah-1542307/>
Башқұртстандағы жас жұбайлар тегін медициналық тексеруден өте алары, <https://tass.ru/obschestvo/7682451>
Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/dcomm/-/publ/documents/publication/wcms_737648.pdf
The Pew Research Center: Американың көп бағыттар бойынша құлдырау кәуімі бар, <https://eadaily.com/ru/news/2019/04/30/the-pew-research-center-amerike-grozit-upadok-po-mnogim-napravleniyam>
The Pew Research Center: Американың көп бағыттар бойынша құлдырау кәуімі бар, <https://eadaily.com/ru/news/2019/04/30/the-pew-research-center-amerike-grozit-upadok-po-mnogim-napravleniyam>
World Youth Report Youth Social Entrepreneurship and the 2030 Agenda, <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/12/WYR-2020-Executive-Summary.pdf>
Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SI.UFEM.1524.ZS>
Жастарға жол: жаңа ұрпақты қандай болашақ күтіп тұр және жұмыссыздық мәселесі қалай шешіледі, <https://tass.ru/obschestvo/7044532>
Жастар жұмыссыздығы: заманауи трендтер мен салдары, http://www.ng.ru/stsenarii/2017-04-25/10_6981_unemployment.html
<http://webtv.un.org/watch/secretary-general-addresses-general-debate-73rd-session/5839802857001/>
Germany's 'money for nothing' experiment raises basic income questions, <https://www.dw.com/en/germanys-money-for-nothing-experiment-raises-basic-income-questions/a-47696884>
Universal Basic Income: 170K Young Koreans Will Get \$883 to Spend Locally, <https://www.inverse.com/article/54988-universal-basic-income-24-year-old-koreans-will-get-money-to-spend-locally>
Korea: Gyeonggi's youth basic income report released, <https://basicincome.org/news/2019/11/korea-gyeonggis-youth-basic-income-report-released/>

Жаһандық экономикалық өсу қарқынының белгісіздігі жағдайында жастар жұмыссыздығы басты проблемалардың бірі болып қалуда. БҰҰ соңғы мәліметтері бойынша, жастар арасындағы жұмыссыздық ағымдағы кезеңнің ең үлкен проблемаларының бірі болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін алдағы 15 жылда 600 миллион жұмыс орнын құру қажет. Бағалау бойынша, дамушы елдердегі барлық жас қызметкерлердің 96,8% бейресми экономикада жұмыс істейді. Бұдан басқа, жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейінің төмендігі жұмыс сапасының төмендігін, әсіресе дамушы елдерде көп жасырады. 2019 жылы жастар жұмыссыздығының әлемдік деңгейі шамамен 13%-ды құрады. Бүгінде әлемдегі ербір бесінші жас адам жұмыссыз. Ең осал топ әйелдер – олардың арасында жұмыссыздар ерлерге қарағанда екі есе артық. Сонымен қатар, сарапшылардың айтуынша,

“*«еңбек нарығындағы жастар проблемаларының шынайы ауқымы әлдеқайда үлкен, өйткені жастардың тапқан жұмысы лайықты деп атауға болады. Жастар өз құқықтарын бұзумен бетпе-бет кездесіп, жұмыспен толық қамтылмауға келіседі және бейресми секторда еңбек етуге дайын».*”

Соның салдарынан бүгінгі күні жұмыс істейтін жастардың шамамен 156 млн немесе 37,7% бөлігі кедейлік шегінде немесе орташа кедейлік жағдайында өмір сүреді.

2018 жылдың қыркүйегінде БҰҰ жастар жұмыссыздығын шешудің бір жолын ұсынды. БҰҰ Бас хатшысы Антониу Гутерреш алғаш рет халықаралық аренада шартсыз базалық табыс енгізу қажеттігі туралы мәлімдеді. Бұған дейін халыққа, жастарға ғана емес, аймақтық деңгейде де осындай әлеуметтік көмек көрсету идеясы айтылды. Атап айтқанда, Швейцарияда 2016 жылы референдумда жұртшылық шартсыз базалық табысты енгізу жоспарларынан бас тартты.

“**Т**ехнологиялық жетістіктер әлемдік еңбек нарығын бұзуы мүмкін, көптеген дәстүрлі жұмыс орындары мен мамандықтар жойылады, ал жұмыс іздеп жүрген жастар саны өсе береді. Қайта оқыту бұрын ойламаған ауқымда талап етіледі. Білім беру мектептің төменгі сыныптарынан бастап бейімделуі тиіс. Жасанды интеллект пен автоматтандырудың әсерінен жұмыс сипаты өзгереді. Сайып келгенде, мемлекеттер шартсыз базалық табыс енгізуге мәжбүр болады.”

БҰҰ Бас хатшысы Антониу Гутерреш
БҰҰ Бас Ассамблеясының 73-ші сессиясы
2018 жылғы 25 қыркүйек

Өз кезегінде Финляндияда екі жыл бойы жұмыссыз финдардың бір тобы (2000 адам) айына 560 еуродан алып отырды. Эксперимент қорытындысы міндеттемелері жоқ төлемдер әл-ауқат деңгейін арттыратынын көрсетті. Бірақ сирек жағдайларды қоспағанда, бұл мансаптық амбицияларға түрткі болмайды. Көп жағдайда төлем сомасы экспериментке қатысушылардың барлық қажеттіліктерін өтей алған жоқ. Финляндиядағы орташа жалақы жәрдемақидан бес есе асады және айына 2900 еуроны құрайды. Қарапайым мансаптық жетістіктерге қарамастан, ШБТ алушылар өздерін жақсы сезінді. Алайда, бұл жоба мерзімінен бір жыл бұрын аяқталды.

Алдын ала бағалауға сәйкес, шартсыз табыс бағдарламалары арзанға түспейді және мемлекеттік бюджет үшін үлкен жүктеме болады. Мысалы, Германиядағы әрбір ересек адамға 416 еуро көлемінде жәрдемақы төлеу үшін мемлекет жылына 350 млрд еуро жұмсауы керек. Бұған дейін америкалық экономистер АҚШ-та ШБТ төлемі жылына 3 трлн доллар болады деп есептеді - бұл ел бюджетінің жалпы шығындарының 75% бөлігін құрайды.

Сонымен қатар, бұл мысалдар мемлекеттің жаһандық экономикалық нарықтың қазіргі заманғы қажеттіліктеріне сәйкес келетін білім беру жүйесін жаңғыртумен қатар жастарды әлеуметтік қолдаудың жаңа құралдарын қарастыратынын көрсетеді. Қабылданып жатқан шаралар жастардың экономикалық мобильділігі мен олардың болашаққа деген сенімділігін ынталандыруы тиіс.

Жаһандық жұмыспен қамту нарығының құрылымында мынадай тәуекел тобы – **NEET санатындағы жастардың үлесін** жеке қарау керек. Жастардың еңбек нарығына қатысуы тұрғысынан осалдығын жақсы түсіну үшін жұмыспен қамту және жұмыссыздық дихотомиясына негізделген еңбек нарығының қарапайым дәстүрлі көрсеткіштері шеңберінен шығу туралы шешім қабылданды. Жаңа индикаторларға деген қажеттілік қазіргі әлемдегі еңбек нарығының байланыстылығын білдіретін көптеген нюанстарды байқау үшін айқын болды. Мәселен, NEET саяси аренаға шығып, жастар саясатын талқылаудың басты элементі болды. Осы ауқымдағы жастар проблемаларына назар аударудан басқа, NEET сияқты тұжырымдаманы пайдаланудың негізгі қосымша құндылығы жастардың еңбек нарығына, білім беруге және жалпы қоғамға қатысуы тұрғысынан жағымсыз жағдайының көп қырлы сипатын түсінуді кеңейту болып табылады. ЭЫДҰ елдерінде, атап айтқанда, NEET санаты жастардың маргиналдануы мен ажырау көрсеткіші ретінде қолданылады.

Бүгінде жастардың білім беру саласынан да, еңбек нарығынан да алшақ қалған бөлігі әлеуметтік қауіп-қатерді бастан кешіруде. Бүкіл әлемде жастардың осы әлеуметтік санатының өсу үрдісі байқалады. ХЕҰ болжамы бойынша, 2020 жылы олардың саны 22,4%-ға жетеді. Қазақстанда NEET санатындағы жастардың үлесі 7,4% (2019 жыл) құрайды, бұл Еуропадағы орташа көрсеткіштен төмен - 12,6%.

ХЕҰ сарапшыларының айтуынша:

«*Әлемде тым көп жастар білім беру жүйесінен және еңбек нарығынан бөлініп шығады және бұл олардың өмірлік перспективаларына зиянды әсер етуі, ал сайып келгенде олардың елдерінің әлеуметтік-экономикалық дамуын бұзуы мүмкін. Бірақ олардың осы санатта болуының себептері алуан түрлі. Міндет - нәтижеге қол жеткізу үшін батыл қадамдар және іс-әрекеттермен осындай жастармен жұмыс істеу үшін қажетті икемді тәсілді ақылға қонымды үйлестіру. Мұнда әмбебап рецепт жоқ.*»

Гендерлік аспектіге ерекше назар аудару керек, өйткені осы санаттағы жас әйелдердің пайызы өте жоғары. Атап айтқанда, жас әйелдер үшін жаһандық NEET көрсеткіші (31,1%) жас ерлер арасындағы көрсеткішке (13,9%) қарағанда екі есе жоғары. Гендерлік алшақтық әсіресе араб мемлекеттері мен Оңтүстік Азияда үлкен, онда жас әйелдер жас ерлерге қарағанда үш-төрт есе жиі NEET мәртебесіне ие. Бұл ретте NEET көрсеткіші осы уақытқа дейін орталық және Батыс Азиядағы жас әйелдер үшін 10 пайыздық тармақтың төмендеуін қоспағанда, бірде-бір субөңірде айтарлықтай азайған жоқ.

NEET санатындағы жастар үлесінің жоғары көрсеткіші бірқатар теріс қысқа мерзімді, сондай-ақ қоғам үшін ұзақ мерзімді салдарға ие болуы мүмкін. Тұрақты жұмыс іздеп жүрген жастар айтарлықтай психологиялық қысым көріп, соның салдарынан өзінің әлеуметтік-экономикалық жағдайын нашарлатып алу қаупі бар. Өкінішке орай, NEET санатындағы жастардың кейбір бөлігі қылмыстық әрекетке бейім. Сонымен қатар, Қазақстанда 2019 жылы «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы жүргізген зерттеу NEET санатындағы жастардың 86%-ы өз болашағына қатысты үнемі рефлексия жасап, өз өмірін жоспарлауға тырысады («Иә, менің болашаққа жоспарым бар» және «бар, бірақ анық емес» деген жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші). «Жоқ, менде ол жоқ» деген жауап нұсқасын таңдаған респонденттердің 6,8%-ы ғана өз болашағын жобалаудан алыс.

Жастарды жұмыспен қамту проблемаларын шешу жөніндегі әлеуетті тиімді шаралардың бірі жастар кәсіпкерлігін қолдау болып табылады. Жастар кәсіпкерлігін дамыту мемлекеттің инновациялық әлеуетін айқындайтын болады. Мысалы, Біріккен Араб Әмірліктері африкалық жастардың мүмкіндіктерін кеңейту үшін, атап айтқанда, қазіргі заманғы инновацияларды енгізу және болашақ мамандықтары үшін жастарды қайта даярлау мақсатында 500 млн АҚШ доллары көлемінде инвестиция бөледі. Бірінші кезекте қаржы қаражаты кәсіпкерлікті ынталандыруға бағытталатын болады. Бүгінгі күні Африка - планетадағы ең жас және тез өсіп келе жатқан континент. Онда 15-тен 24 жасқа дейінгі 226 млн адам тұрады - бұл халықтың 20%-ы; Сахарадан оңтүстікке қарай Африканың 15 елінде халықтың жартысы 18 жасқа толмағандар; және 2035 жылға қарай Африканың еңбекке жарамды халқы қалған әлемді тұтас алғандағы халықтан асып кетеді.

Құрылымдық кедергілер жойылғанға дейін, жастарға бағытталған жұмысқа орналастыру жөніндегі іс-шараларды іске асыру одан әрі түңілуге ықпал етуі мүмкін. Жастар жұмыссыздығының салдарын барынша азайту жөніндегі жүйелі шаралар, оның ішінде кәсіптік бағдар беру жұмысын жетілдіру, жұмысқа орналасуға жәрдемдесу, сондай-ақ NEET санатындағы жастармен байланысты проблемаларды шешу жастар саясатының тиімділігін ғана емес, жалпы алғанда мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын болады.

АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ САЯСИ ҚАТЫСУ

Жастардың қоғамдық-саяси процестерге тартылуы жастар саясатын дамытудың тағы бір негізгі факторы болып табылады. Алайда, бүгінде ол түбегейлі өзгерістерге ұшырайды. Deloitte (консалтинг және аудит саласында қызмет көрсететін компаниялардың халықаралық желісі) зерттеу нәтижелеріне сәйкес, 42 ел мен аумақтағы жас ұрпақта (13 426 миллинал (Ұрпағы) және 10 елде 2 ұрпағының 3 000 өкілі бар):

- **бұқаралық ақпарат құралдарын қоса алғанда, дәстүрлі қоғамдық институттарға қатты сенімсіздік байқалады және олар әлеуметтік прогреске пессимистік түрде қарайды.** Орта есеппен әлем бойынша 73% респондент саяси көшбасшылар әлемді жақсартуға қабілетті емес деп санайды; 66% - діни көшбасшылар туралы да осылай ойлайды. 45% респондент сенімді ақпарат көзі ретінде көшбасшылардың ешқайсысына сенім білдірмейді;

- олар өз өміріне, қаржылық жағдайына, жұмысына, үкімет пен бизнес көшбасшыларына, әлеуметтік желілерге немесе деректерінің қолданылуына аса бір қанағаттанбайды;

- олар өз отбасыларын немесе бизнесін құрудан гөрі өз қауымдастықтарына саяхаттауға және көмектесуге тырысады.

The Basic Income Experiment 2017–2018 in Finland. Preliminary results, http://julkaisutvaltionuovosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf?sequence=1&isAllowed=y
In Finland, Money Can Buy You Happiness, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-02-09/universal-basic-income-in-finland-money-can-buy-you-happiness>
Берлинде жұмыссыздарға ШБТ сияқты төлем жүргізе бастады, <https://hightech.plus/2019/02/28/v-berline-bezrobotnim-nachali-platit-podobie-boda>
Exploring the diversity of NEETs, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf
Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates) <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
Жұмысқа және кәсіби дайындыққа қол жеткізе алмаған жастар саны артып келеді, https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_738382/lang-ru/index.htm
Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_737648.pdf
The Deloitte Global Millennial Survey 2019, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/deloitte-2019-millennial-survey.pdf>
Жастардың азаматтық және саяси тартылуы және жаһандық азаматтық, <https://www.un.org/ru/chronicle/article/2743>

Нәтижесінде БҰҰ сарапшысы, Ұлыбритания Суррея университетінің психология профессоры Мартин Барретт атап өткендей:

«Жастардың саяси қызметтің дәстүрлі форматтарына қатысуға қызығушылығы төмендеу үрдісін көрсетеді, алайда зерттеу нәтижелері жас азаматтардың көп саны өз елдерінде дәстүрлі емес және азаматтық белсенділік түрлеріне белсенді тартылғандығын анық көрсетеді. Егер бұрын жастардың алаңдаушылығын тудырған мәселелер жастарды белгілі бір кандидаттар үшін дауыс беру немесе өздерінің сайлау өкілдеріне үндеу жазу түрінде әрекетке итермелесе, бүгінгі күні мұндай мәселелер тұтынушылық акциялар, наразылықтар мен демонстрациялар арқылы, сондай-ақ әлеуметтік желілердегі белсенділік, қайырымдылыққа қаражат жинау немесе жергілікті қоғамдастықтар деңгейінде волонтерлік жұмыс арқылы шешілуі мүмкін».

Жастар көпшілік демонстрациялар арқылы өз дауысын жиі білдіре бастады. Осылайша, 2020 жылдың қаңтар айында Иранда студенттер Иран режиміне қарсы митинг жасады. Жастар украин ұшағының апатқа ұшырауына байланысты оқиғаларға наразылығын білдірді. Жас демонстранттар, негізінен Тегерандағы Шахида Бехшти университетінің студенттері американдық және израильдік жалаулармен жүруден бас тартты, олардың нағыз жауы – АҚШ емес, ирандық тәртіп деп ұрандады. Өз кезегінде «Жастар мен студенттер әлеуметтік теңдік үшін» халықаралық ұйымы АҚШ-та Иран генералы Касем Сулейманиді өлтіргеннен кейін соғыс қаупі тақырыбында бірқатар кездесулер өткізді. Кездесулер айтарлықтай назар аударды және көптеген жастар Таяу Шығыстағы қақтығыстың одан әрі ұшығуына алаңдаушылық білдірді.

Бүгінгі таңда жастар әлеуметтік акцияларға кеңінен қатысу арқылы өзінің саяси ұстанымын белсенді түрде білдіреді. Өз тарапынан, жастардың қоғамдық-саяси өмірдегі белсенділігі мен рөлі артып келе жатқанын түсіне отырып, мемлекеттік институттар оларды шешім қабылдау процесіне тартуға ықпал етеді. 2020 жылғы қаңтарда Еуропа Кеңесі 2030 жылға дейінгі жастар секторын дамытудың жаңа стратегиясын қабылдады. Стратегия мынадай бағыттарды қамтиды: жастар плюралистік демократияны жаңғыртады, жастардың құқықтарына қол жеткізу, бейбіт және инклюзивті қоғамдарда бірге өмір сүру, жастар және жұмыс. Стратегияны қабылдау туралы мәлімдемеде аталған стратегияны әзірлеу мен қабылдауда Еуропа Кеңесінің жастар секторы мен оның бірлескен басқару жүйесін, Страсбург пен Будапешт қаларындағы еуропалық жастар орталықтарын, еуропалық жастар қорын және жастар саласындағы Еуропалық комиссиямен әріптестікті қоса алғанда, құралдары ерекше рөл қабылдағаны атап өтілген.

Сарапшылар атап өткендей, **жастардың азаматтық және саяси қатысуының тағы бір маңызды сипаттамасы нақты мәселелерге, заманауи шындыққа шоғырлану болып табылады, бұл экологиялық қауіпсіздік проблемалары.** Бұл маңызды рөлді танымал 16 жасар швед экоактивист Грета Тунберг атқарды. Бүкіл әлем бойынша көптеген жастар үшін ол климаттық өзгерістерге қызығушылық тудырған үнге және катализаторға айналды. Белгілі бір дәрежеде ол жастар белсенділігінің өсуіне ықпал етті. Бірнеше еуропалық елдерде оқушылар бірнеше ай бойы жұма күндері мектеп сабақтарына қатысудың орнына климатты қорғау маршрутына шықты.

Германияда 66 жыл бойы әр төрт жыл сайын 12-25 жас аралығындағы жастар арасында өздерінің болашағын қалай көретінін, саясат, отбасы, дін туралы не ойлайтынын анықтау мақсатында сауалнама жүргізіледі. 2019 жылы зерттеу нәтижелері көрсеткендей, егер 17 жыл бұрын саясатпен айналысу ниетін шамамен 20-22% респондент білдірсе, қазір олардың үлесі 34%. Жаһандық жылындың салдарына қатысты қауіптер Германияда жастарды саяси белсенділікке итермелейді деп болжануда. Атап айтқанда, 71% респондент қоршаған ортаны ластаудың салдарынан қорқады. Жастар демонстрациялардан әрекеттерге көшеді. Берлинде бір топ жастар үкіметті климат саясатына қатысты сотқа берді, олардың айтуынша, бұл олардың негізгі құқықтарын қорғамайды. Олар Федералдық конституциялық сот 2019 қараша айында қабылданған Германияның климатты қорғау туралы заңын қайта қарауды сұрайды. Олардың айтуынша, бұл заң климаттық дағдарыс проблемасын шешу үшін жеткіліксіз. Бұған дейін жастар терроризмнің таралуын негізгі қауіп ретінде қарастырып келді.

Жастардың өсіп келе жатқан экологиялық белсенділігі олардың нақты және әлеуетті әлеуметтік-экономикалық және саяси белсенділігінің дәрежесін арттырады. Нәтижесінде, көптеген елдер жастардың қоғамдық процестердегі рөлін қайта пайымдай бастайды. Филиппинде қабылданған заңға сәйкес, мектеп, колледж немесе ЖОО-ның әрбір түлегі аттестат алу үшін он ағаш отырғызуға міндетті. Заң жобасының авторы Гари Алехано атап өткендей, 12 млн мектеп түлегі мен 5 млн университет түлегі жылына 175 млн ағаш отырғыза алады. Оның бағалауы бойынша, аталған заңды жүзеге асыру аясында бір ұрпақ заманында шамамен 525 млрд ағаш отырғызуға болады. Канадалық жастардың белсенділігі арқасында Жастар климаттық зертханасына қолдау көрсетілді. Оның құрылысына федералдық үкіметтің Климат бойынша іс-қимыл қоры арқылы 200 мың АҚШ доллары бөлінеді. Осылайша, бүкіл әлем бойынша жастар мемлекеттің одан әрі ұлттық құрылысы мен дамуы мәселелерінде шешімдер қабылдау процесіне белсенді қатысады.

Жалпы алғанда, жастардың денсаулық жағдайы, білім беру әлеуеті мен кәсіби даярлығы параметрлерін зерттеудің елдің дамуын жоспарлау және болжау мәселелерінде стратегиялық маңызы бар. Алайда, қазіргі заманғы жастар саясатының білім беру, денсаулық сақтау, жұмыссыздықты азайту, жастардың азаматтық және саяси белсенділігін қолдау сияқты дәстүрлі бағыттарымен қатар, жастар саясатының стратегиясын айқындайтын жастар ортасындағы ағымдағы трендтерге мониторинг пен талдау жүргізу қажет.

Атап айтқанда, қоғамдағы цифрлық үрдістер жастардың сана-сезіміне және мінез-құлқына, оларды дәстүрлі әлеуметтік байланыстардың контекстінен шығарып елеулі әсер етеді. Философия ғылымдарының докторы, профессор, Ресей СІМ Мәскеу мемлекеттік халықаралық қатынастар институтының әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі С.А. Кравченко атап өткендей

«Жастар «сүзгілерге» тәуелді болды. Тінәйджерлер мәдени ресурстары жоқ секілді және ұялы компьютерлерден басқа да көптеген фактілер мен пікірлерге сүйенуі керек сияқты өмір сүре бастады. Тісінше, олардың бақыт пен әділдік туралы көзқарастары сапалы өзгереді. Егер бұрын мұндай көзқарастар әлеуметтік-мәдени мағынаға ие болса, тамыры бар құндылықтар мен нормаларға негізделсе, қазіргі кездегі табыс индивидтің цифрлық ортаға бейімделуімен анықталады».

Жастар тренді үздіксіз және жылдам өзгеріп отырады. Олардың пайда болуына әртүрлі көзқараспен қарауға болады: оларды қолдауға немесе сынға алуға болады, бірақ жастармен табысты жұмыс істеу үшін заманауи үрдістерді елемеге болмайды. Сондықтан жастар ортасындағы әлеуметтік өзгерістерді басқару процесіне жаңа тәсілдер қажет. Тиімді жастар саясаты үшін үрдістерді қадағалау жеткіліксіз, оларды құруды үйрену маңызды.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осылайша, қазіргі заманғы жастар саясатының жай-күйін, сондай-ақ жастардың даму перспективаларын айқындайтын маңызды сын-тегеуріндер мен үрдістер:

- жас ұрпақ денсаулығының жалпы деңгейінің төмендеуі, атап айтқанда репродуктивтік ұстанымдардың төмендігі, психикалық денсаулығының нашарлауы;
- жалпы білім беру жүйесінің экономикалық еңбек нарығының болашақ қажеттіліктеріне сәйкес келмеуі және соның салдарынан жас мамандардың кәсіби жарамсыз болуы;
- жастар арасындағы жұмыссыздық пен NEET санатындағы жастар үлесінің өсуі;
- жастардың әлеуметтік көңіл-күйі деңгейінің төмендеуі, болашаққа деген сенімділіктің болмауы;
- дәстүрлі әлеуметтік байланыстар мен институттардың кетуімен сипатталатын экологиялық және саяси наразылықтың өсуі.

Осы жағдайларда қазіргі заманғы жастар саясаты көбінесе сандық мақсаттар мен міндеттерден (қамту мен тартылудың өсуі, қолжетімділікті қамтамасыз ету және басқалар) сапалы транзитті – жастардың зияткерлік капиталының әлеуетін ұлғайтуды, әлеуметтік субъект ретінде жастардың өнімділігін арттыруды, жастар саясатын іске асыруға тартылған институттардың ресурстарын үйлестіру мен біріктіруді қамтамасыз етуге тиіс. Бүгінгі таңда жаһандық экономикалық қоғам неғұрлым креативті болып келеді, оның басты өнімдері қызметтің түрлі салаларындағы жаңа идеялар мен инновациялар болып табылады. Бұл жағдайда адами капитал экономикалық даму мен әлемдік көшбасшылықтың негізгі көзіне айналады. Яғни, елдердің табыстылығы негізгі тасымалдаушысы жастар болып табылатын адами капиталдың сапасы мен инновациялық әлеуетіне негізделетін болады. Сондай-ақ жастарға жеткіліксіз көңіл аудару, елдің әлеуметтік-экономикалық түрленуі мен жалпы әл-ауқатына қатысты жоспарды іске асырудың өзі екіталай болуы мүмкін.

Жастардың азаматтық және саяси тартылуы және жаһандық азаматтық, <https://www.un.org/ru/chronicle/article/21743>
Жас немістер дәстүрлі құндылықтарға оралады, http://www.ng.ru/world/2019-10-17/6_7705_germany.html
New Filipino Law Requires Every Student To Plant 10 Trees If They Want To Graduate,
<https://www.forbes.com/sites/trevornace/2019/05/29/new-filipino-law-requires-every-student-to-plant-10-trees-if-they-want-to-graduate/#794dc6655aeb>

Бұл тұрғыда Қазақстандағы жауапты уәкілетті органдарға жастар ортасындағы әлеуметтік өзгерістерге тұрақты негізде зерттеулер жүргізу маңызды. Бұл динамика, кешенді жастар бағдарламаларымен қатар, оның ішінде өмір бойы оқыту және бейресми білім беру стратегиясын кеңінен енгізу жалпы жастарға да, оның проблемалық бөлігіне да бағдарланған жүйелі жастар саясатын әзірлеу үшін жақсы негіз бола алады. Бұл ретте жастар саясаты саласындағы мемлекеттік шараларды іске асырудағы сектораралық тәсіл (бұл жастар мүддесі үшін түрлі ведомстволар мен ішкі ведомстволық құрылымдардың өзара іс-қимылын білдіреді) жалпыұлттық даму стратегиясы шеңберінде жастардың қажеттіліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Бұған жастардың жеңілдікті тұрғын үймен, денсаулық сақтау қызметтерімен, жұмысқа орналастыру мүмкіндіктерімен қамтамасыз етілуі мәселелерін қоса алғанда, сапалы және қолжетімді білім, кәсіби даярлау және қайта даярлау, қолайлы әлеуметтік-экономикалық өмір жағдайларына деген қажеттіліктер кіреді. Бұл шаралар олардың жаһандандудың жылдам өзгеретін жағдайларында қоғамда табысты әлеуметтенуіне ықпал етеді.

Жастар саясатын іске асыруда жас адамды дамыту және оның өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау мемлекеттің басымдығы болуға тиіс. Дәл осы жастар ресурсы экономикалық өзгерістерге және ел өмірінің сапалы өзгеруіне ықпал ететін болады.

ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ НЕГІЗГІ БАСЫМДЫҚТАР

Жастар әрқашан қоғамның басым әлеуметтік-демографиялық топтарының бірі болды, ол жасына байланысты көптеген мәселелер бойынша осал позицияда және мемлекет тарапынан арнайы әзірленген қолдау желісін қажет етеді.

Бұл тарауда жастармен жұмыс істеу кезінде әлемнің дамыған елдері қабылдайтын нақты шараларға, жобалар мен бағдарламаларға баса назар аударып отырып, жас ұрпаққа мемлекеттік әлеуметтік қолдау көрсетудің шетелдік тәжірибесі қаралады.

Бағыт ретінде БҰҰ 2019 жылғы даму бағдарламасы Адами даму индексінің көшбасшы елдерін алу ұсынылады, ол нақты уақыт кезеңінде ұлттық қоғамдардың дамуының тәуелсіз, талдамалық және эмпирикалық негізделген көрінісі болып табылады.

Бұл индекстің артықшылығы ол табыс пен әл-ауқатты талдауды ғана емес, яғни экономикалық көрсеткіштерді, сондай-ақ денсаулық, білім беру, қоршаған ортаның жай-күйі, қауіпсіздік, коммуникация, еңбек жағдайлары, өзіндік қадір-қасиетін сақтау, адам құқықтарын сақтау және еркін таңдауды жүзеге асыру қабілеті сияқты аспектілерді қамтиды. Индексті әзірлеу кезінде өмірдің түрлі салаларында ондаған процестер ескерілді. Индекстеу нәтижесінде қалыптасқан мемлекеттер рейтингі – бұл әр елдің жағдайын сапалы түрде объективті бағалауға талпыныс деп айтуға болады.

1-КЕСТЕ. АДАМИ ДАМУ ИНДЕКСІНДЕГІ КӨШБАСШЫ МЕМЛЕКЕТТЕР, 2019

Индекстегі орны	Мемлекет	Адами даму индексі (АДИ)	Туу кезінде күтілетін өмір сүру ұзақтығы	Күтілетін оқу жылдары	Орташа оқу жылдары	Халықтың жан басына шаққандағы ЖІӨ
1	Норвегия	0,954	82,3	18,1	12,6	68 059
2	Швейцария	0,946	83,6	16,2	13,4	59 375
3	Ирландия	0,942	82,1	18,8	12,5	55 660
4	Германия	0,939	81,2	17,1	14,1	46 946
5	Гонконг (КНР)	0,939	84,7	16,5	12	60 221

189 елдің ішінде Қазақстан Республикасы «Адам дамуының өте жоғары деңгейі» тобында 50-ші орында тұр.

50	Қазақстан	0,817	73,2	15,3	11,8	22 168
----	-----------	-------	------	------	------	--------

Норвегия, Швейцария, Ирландия, Германия, Гонконг сияқты бес көшбасшыға келетін болсақ, бұл елдерде азаматтарға, оның ішінде жастар үшін шын мәнінде қолайлы әлеуметтік – саяси жағдайлар жасалған. Осы тарауда жоғарыда аталған мемлекеттердің жастар саясаты жөніндегі бағдарламалық құжаттарын, олардың жастармен жұмыс істеуіндегі неғұрлым табысты жобаларын қарау ұсынылады.

Бүгінде бәсекелестіктің жаңа түрі байқалады – адам ресурстары үшін, жас ұрпақтың ақыл-ойы үшін күрес. «Мидың ағылып кетуі», ұлттық бірегейлікті сақтау, оқыту мен дамуға уәждеменің болмауы, мемлекетке тұтынушылық қарым-қатынас, басқалардың проблемаларына индифференттілік мәселелері – бұл күн тәртібінде тұрған мәселелердің толық тізімі емес.

Білім берудегі тәрбие компоненті - жастар саясатының маңызды бөлігі. Бұл ретте, бұл сипаттама – нақты емес және анықтау мен талдау қиынға соғатындардың бірі. Тәрбие - бұл кешенді әлеуметтік процесс, оның мақсаты жеке тұлғаны дамыту және қалыптастыру болып табылады. Ол отбасында басталып, мектепте, спорттық секцияда, шығармашылық үйірмелерде, қосымша білім беру ұйымдарында, ЖОО мен жұмыс орнында жалғасады.

Дамыған елдерде жастарды тәрбиелеу бойынша идеологиялық, азаматтық-адамгершілікке қатысты да, жекелеген мемлекеттік бағдарламалар жоқ. Жалпы алғанда, әзірлеушілер өздерін осындай ұғымдардан аулақ ұстайды, мемлекеттік құжаттарда «идеологиялық тәрбие» деген сөздерді іс жүзінде кездестірмейсің, бірақ «жастардың дамуы» деген сөз тіркесі жиі қолданылады. Осылайша, тәрбие процесі бүкіл қоғамның кешенді дамуындағы жас ұрпақтың даму процесі ретінде динамикалық және интегративті түрде қаралады. Жастарды, әсіресе оның маргиналды және проблемалық топтарын қоғамға қосу - бұл ұлттық стратегиялардың басты мақсаты. Осы себептен келесі форматтарда өткізілетін әлеуметтендіру құралдарына көп көңіл бөлінеді:

- жастар клубтары - аудандар мен жергілікті қауымдастықтар деңгейіндегі ең ұсақ ұяшықтар;
- жастар кеңестері мен қауымдастықтары - қалалар деңгейінде;
- жастар парламенттері – провинциялар мен мемлекеттер деңгейінде.

НОРВЕГИЯ

Елімізде жастардың бос уақытын ұйымдастыру мәселесіне XX ғасырдың екінші жартысында назар аударылды. 1946 жылы мемлекеттік жастар саясатын жобалау мен үйлестіруге жауапты Ұлттық спорт басқармасы құрылды.

Мемлекет жастар арасында демократиялық құндылықтарды белсенді насихаттауда. Стортинг (Норвегия Парламенті) жастармен әртүрлі формада ынтымақтасады: экскурсиялар, жастардың парламенттегілермен кездесулері, оқыту бағдарламалары. Парламент сайтында «жастар парақшасы» бар, онда жас норвегиялықтар халық өкілінен сұхбат жүргізіп, сұрақ қойып, түсініктеме алады.

Норвегия үкіметінің ұстанымы - жастарды жастар саясатын іске асыруға тарту. Бұл норвегиялықтардың дәстүрлі өмір салтымен түсіндіріледі: қатал климатқа байланысты осы елдің тұрғындары коммуналар деп аталатын 5000-10000 адамнан тұратын қауымдастықтарда өмір сүруге үйренген. Елде 434 коммуна бар. Коммунаның мүшесі көп жағдайда оған тәуелді, бірақ бұл ретте әрдайым қолдауға сене алады. Шын мәнінде, коммуна - адамды тәрбиелейтін ұжым. Жастар 18 жасқа жетіп, толыққанды мүше болғанда, ересектер олардың тартылуын оң қабылдайды. Логика мынадай: қазіргі заманғы демократиялық қоғамда адамға батылдық, оптимизм және әрекет ету ниеті қажет, бұл қасиеттер, егер оларды жасөспірім шақта тежесе, кемелденген кезде бойларынан табылмайды. Жастар ерте жастан бастап кішкентай қауымдастықтарға үлес қосуы керек, сол кезде ересек өмірде олар мемлекет ауқымында қоғамға ықпал етіп, өзгерте алады. Шетелдік шолушылар Норвегияда өскелең ұрпаққа ерекше қарым-қатынас орнағанын атап өтті: жастар - бұл шешу, қаражат салу, жағдай жасау проблемасы емес, керісінше, ресурс пен жаңа шешімдердің көзі. Сондықтан Норвегия жастар саясатының орталық идеясы - жастардың өзін қалыптастыруға қатысуы.

Норвегияның барлық коммуналарында жастар кеңестері, қауымдастықтар (олардың 400-ден астамы) және клубтар (олардың 1000-нан астамы) жұмыс істейді. Сауалнамалар көрсеткендей: жастардың 90%-ы ерікті үкіметтік емес ұйымдардың мүшелері болып табылады және басым бөлігі жергілікті клубтарға тұрақты түрде барып тұрады, олар шығу тегіне, қаржылық жағдайына және мүдделеріне қарамастан барлық адам үшін ашық кездесу орны болып саналады. Бұл бағытта Қазақстанның да белгілі бір тәжірибесі бар. Атап айтқанда, мемлекет аула клубтарының әлеуетін пайдаланады және күшейте алады.

Ослода орналасқан осындай клубтардың бірі орналасқан мысал ретінде қарастырайық. Ол 1994 жылы құрылды және "X-Ray Youth Center" деп аталады. Клубқа ескі фабрика ғимараты берілді. Оған жас құрылысшылар тобы жөндеу жұмыстарын жүргізіп, жастарды жұмысқа орналастыру мемлекеттік бағдарламасы бойынша жергілікті муниципалитетті қайта құруды қаржыландырды. Қазір клубта зорлық-зомбылыққа қарсы әрекет ететін бұрынғы гангстерлер, жастардың емделуші бірлестігі жұмыс істейді; қылмыстың алдын алу номинациясында ұлттық жүлде алған стрит-дэнсерлер тобы (көше бишілері); Араб музыканттарының шағын тобы және үстел теннисі секциясы. Әрбір топ ұрлық, вандализм, қару, есірткі және кемсітушілік сияқты тыйым салатын компоненттер көрсетілген 3-беттік келісімшартқа қол қояды. Ережені бір мүше бұзған жағдайда, топ клубтан толығымен шығарылады. Муниципалитет тарапынан клуб үйлестірушісі және музыка, технология және мәдениет жөніндегі 3 кеңесшісі бар.

Халықаралық шолушылардың айтуынша, осындай клубтар шулы ұрандар мен көлемді қаржы шығындарын қамтымайтын, нағыз жастардың жұмысы. Халық саны 10 мың адамнан аз, оның ішінде 1200 – балалар мен жасөспірімдер болып табылатын Фауска муниципалитетінде 43 жастар ұйымы бар (спорт үйірмелері есебінсіз), оларға шамамен 300-400 жастар мүше болып табылады. Айта кету керек, 9 белсенді жастар кеңесіне сайланды және олар муниципалдық кеңеспен үнемі кездесулер өткізіп тұрады, онда жастар мәселелерін, мәдениет және қоршаған орта мәселелерін талқылайды.

ШВЕЙЦАРИЯ

Бұл елде жастар саясаты «Саясат жастар үшін емес, жастармен бірге!» («Policy with young people and not for young people!») деген ұранмен құрылады. Елде конфедерациялық құрылым, 26 кантон және 2396 муниципалитет бар, олардың әрқайсысы жастар мәселесі бойынша өз бетінше шешім қабылдайды. Швейцариялық саяси дәстүр: мәселе мүмкіндігінше төмен деңгейде шешілуі керек.

Елде 64 жастар ұйымының ынтымақтастығына ықпал ететін **Швейцария Ұлттық жастар кеңесі және Швейцария мен Лихтенштейннің 60 жастар Парламентін** біріктіретін **Швейцария Жастар парламенті** жұмыс істейді.

ИРЛАНДИЯ

Басқа еуропалық елдерге қарағанда, Ирландияда бала туудың өсуі және жас халықтың ұлғаюында оң серпін байқалады – ирландиялықтардың 34%-ы әлі 25 жасқа толмағандар және жыл сайын жастар саны артып келеді. Үкіметтің орта мерзімді даму стратегиясында: «біздің өсіп келе жатқан жас халық – ел үшін елеулі ресурс және осы санаттың даму жағдайларын қамтамасыз ету – болашақ экономикалық жоспарлаудың маңызды элементі» делінеді. Ирландияда жастар мәселелерімен Балалар мен отбасын қолдау жөніндегі агенттік айналысады, алайда елімізде **«пәнаралық тарту»** қағидатын ұстанады, яғни жас ұрпақ үшін барлығы – мұғалімдер, әлеуметтік және жастар қызметкерлері, дәрігерлер, психотерапевтер, тілді дамыту және отбасын жоспарлау жөніндегі мамандар ұжымдық жауапкершілікті мойнына алады. Ирландиялықтар «Баланы бүкіл ауыл болып тәрбиелейді» деген мақалды жақсы көреді.

Ирландиядағы жастар саясаты кең ауқымды әлеуметтік зерттеу негізінде әзірленген: 2012 жыл ішінде Үкімет жанындағы жұмыс тобы жастардың сараптамалық пікірлерін жинады. Нәтижесінде 66705 пікір мен тілектер және сарапшылардың 1000-нан астам ұсыныстары талданды.

Сонымен қатар, ирландиялық экономистердің есептері қызықты көрінеді: жастарға инвестицияланатын 1 еуро кейіннен еңбекке қабілетті және белсенді жастардан экономикалық пайда түрінде 2,20 еуро әкеледі; жастар арасындағы проблемалардың алдын алу оларды шешу әлдеқайда тиімді: профилактикаға инвестицияланатын 1 еуро проблемаларды шешу және бейтараптандыру үшін талап етілетін 7-ден 9 еуроға дейін үнемдеуге мүмкіндік береді.

Ирландияда **тәрбиеге отбасылық-бағдарлы көзқарас** ұстанады, яғни тәрбие процесі негізінен отбасында өтеді, ал мемлекет бірінші кезекте ата-аналарға қолдау көрсетуді парыз санайды. Жастар саясаты жөніндегі тұжырымдамада мақсаттар басымдық бойынша мынадай тәртіппен орналастырылған:

1. Ата-аналарды қолдау
2. Ерте араласу және алдын алу
3. Жастарды тарту
4. Қызмет көрсету сапасын қамтамасыз ету
5. Транзиттік кезеңде жастарға қолдау көрсету
6. Үкіметаралық және ведомстваралық ынтымақтастық және үйлестіру.

Сондай-ақ, жастарды өзекті мәселелерді шешу процесіне тарту маңызды рөл атқарады. Елде Ирландияның **Ұлттық жастар кеңесіне** біріктірілген **49 ерікті жастар ұйымы** жұмыс істейді. Жастар ұйымдарының мүшелері 380 000 адам, олардың барлығы:

- ұлттық жастар кеңесі әзірлеген тренингтер мен курстарға қол жеткізе алады,
- жеке даму және кәсіби бағдар бойынша кеңес ала алады.

ГЕРМАНИЯ

Германияда дәстүрлі түрде мемлекеттік институттар жастар саясатын қалыптастыру мен реттеуде жетекші рөл атқарады. Алайда, соңғы жылдары жастардың қатысуының маңыздылығына баса назар аударылады. Германия тарихындағы жастар саясаты бойынша алғашқы федералды тұжырымдамалық құжат болып табылатын жақында қабылданған (2019 жылғы 3 желтоқсан) **бірлескен жастар стратегиясына** сәйкес, **жалпы жауапкершілік принципі** жарияланды. Ол жастар саясаты Үкіметтің немесе профилдік ведомстволардың жұмысымен шектелмейді, оны қалыптастыруға ГФР-ның барлық министрліктері мен агенттіктері, сондай-ақ кәсіби қауымдастықтар, ҮЕҰ, шатырлы ұйымдар, жастар бірлестіктері мен топтары белсенді қатысады дегенді білдіреді. Жыл бойы (2018 жылғы қазаннан 2019 жылғы желтоқсанға дейін) «жастар» ведомстваралық жұмыс тобы жастар саясатының кеңестерін, форумдарын, күндерін өткізді, онда жастар сарапшылар ретінде және өз атынан жастар стратегиясын әзірлеуге қатысты. Жұмыс тобы нақты мәселелер бойынша, соның ішінде онлайн-консультациялар арқылы аудит жүргізді және мамандардың пікірін жинады.

Жастарды іздеу мен шешімдер қабылдауға тарту **жастар парламенттері** арқылы жүзеге асырылады. Жобаның негізгі мақсаты - ел бойынша 500 жастар парламенті мен 300 жастар форумдарының белсенділігін арттыру. Іс-шаралар қорытындысы бойынша визуализациялар жарияланады, өзекті мәселелер бойынша вебинарлар өткізіледі. Жастар парламенттерінің белсенділігіне муниципалитеттер қызығушылық танытуда, өйткені олар жергілікті орындарда мәселелерді шешуге және міндеттер қояуға көмектеседі.

Кері байланыс федералдық бағдарламаларды, соның ішінде қаржылық бағдарламаларды сынайтын және олардың жас ұрпақтың мүдделері мен қажеттіліктеріне сәйкестігін тексеретін **«Жастар тексерісі» («Youth Check»)** жобасын алуға көмектеседі. Осылайша, бағдарламаның болжамды әсерлері мен болжанбаған жанама әсерлері байқалуы және түзетілуі мүмкін. Сондай-ақ, осы мақсатта **«BMU-Jugendstudie»** репрезентативті жастар зерттеуі қажет, ол жеке құрылған Жастар кеңесі шеңберінде жастармен семинарлар түрінде тұрақты негізде жүргізіледі.

Ауылдық жерлердегі жастардың проблемаларын Германияның Федералдық Үкіметінің демографиялық стратегиясын әзірлеу кезінде жастардың мүдделерін көрсететін **«Жастар болашақты қалыптастырады» жұмыс тобы** талдайды.

ГОНКОНГ

15-24 жас аралығындағы жастар 800 мыңға жуық адамды немесе мегаполис халқының 11% бөлігін құрайды. 2018 жылы **Гонконг жастарының Даму стратегиясы** қала тарихында алғаш рет қабылданды. Оны әзірлеуге қала жастары, мұғалімдер, ата-аналар, психологтар, қайырымдылық ұйымдары, ҮЕҰ, өнеркәсіптік қауымдастықтар, әлеуметтік кәсіпкерлер, жастар ісі жөніндегі қызметкерлер және басқа да мүдделі тұлғалар қатысты. 2017 жыл бойында талқылаулар өтті. Өз қорытындыларын дайындаған 105 тақырыптық топ құрылды.

Гонконгтағы жастар саясатын жүзеге асыру бойынша басты органдар - **бұл дистриктердегі жастар комитеттері** (кейінгі лат. districtus - аудан). Қалада 18 дистрикт бар. Жалпы, жастар жергілікті билік ұйымдастыратын іс-шараларға белсене қатысады, көптеген жастар жергілікті қоғамдастықтардың дамуына көмектесуге оңай келіседі. Ішкі істер департаменті дистрикт кеңселеріне аудан жастарын әлеуметтендіру бойынша іс-шараларға арнайы қаржы бөледі.

Мегаполисте, жалпы Қытайдағы сияқты, 500 мыңнан астам жастар тартылған еріктілер қозғалысы өте танымал. Жастардың пікірлері бойынша волонтерлік – бұл жалпы әл-ауқат пен дамуға өз үлесін қосудың тиімді тәсілі, сондай-ақ өзінің көшбасшылық қасиеттерін, ұйымдастырушылық қабілеттерін көрсетуге болатын сала. Гонконг пен Қытайдың жастар саясатын әзірлеушілер **волонтерлер қозғалысын** жастарды жұмылдыру әдісі, көшбасшылық пен қоғамдық жұмыстың өзіндік мектебі ретінде қарастырады.

Әртүрлі волонтерлік бағдарламалар бар, олардың арасында **алмасу бойынша волонтерлік бағдарламалар** қызығушылық тудырады: волонтерлерді Қытайдың кейін қалған провинцияларына жіберу, жазғы демалыс кезінде ауылдардағы волонтерлердің жұмысы. Волонтерлердің пікірі бойынша, олар Гонконгқа «басқа адамдар» болып оралады, олар жайлылықта өмір сүретіндері үшін алғыс айтады, отбасы мен достарын көбірек бағалай бастайды және өз қаласының әл-ауқаты үшін жұмыс істегісі келеді.

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. 40 б.

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Report of the Task Force on the Child and Family Support Agency. Ireland, 2012.

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж.

<https://www.bmfsfj.de/blob/41940/a9789d196e8313b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж.

<https://www.bmfsfj.de/blob/41940/a9789d196e8313b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018.

Youth Development Work of the Current-term Government. Review and Outlook. Home Affairs Bureau, Hong Kong.

Гонконг пен Гуандун провинциясы арасындағы Еріктілермен алмасу бағдарламаға қатысушылардың бірінің пікірі:

“ Бұл менің құрлықтық Қытайдағы алғашқы волонтерлік тәжірибем болды. Біз ауылдарда медициналық қызмет көрсеттік. Пациент маған «ражмет» айтқан сайын, болашақта психотерапияда жұмыс істеу ниетім нығая түсті. Енді мен медицинада оқып, болашақта дәрігер болғым келетінін анық білемін. ”

Жыл сайын Гонконг Әлеуметтік қамсыздандыру департаменті 16-24 жас аралығындағы 20 еріктіні таңдайды, олар еріктілер қозғалысының «амбассадорларына» айналады. Департамент еріктілердің құзыретін күшейту үшін осы топпен тренингтер өткізеді.

Гонконгта, Қытайда және Шығыс Азияда **жеке тұлғаны тәрбиелеу құралы ретінде музыкаға үлкен мән беріледі.** «Скрипкада ойнай алатын адам тәртіпсіз болуы мүмкін емес» деген сөз бар. Гонконгта жастардың даму стратегиясының маңызды тармақтарының бірі Мәдениет департаментінің басшылығымен **«Аспаптық музыканы оқыту» бағдарламасы** болып табылады. Бұл бағдарлама бойынша кедей отбасылардың балалары мен табысы төмен жастар білім алады. Бағдарламаның мақсаты - музыкалық білімді баршаға қолжетімді ету, қаланың жас тұрғындары арасында музыкаға қызығушылық туғызу.

Ағымдағы даму жағдайында тәрбие беруде цифрлық және ақпараттық тәрбие маңызды компонент болып табылатынын атап өткен жөн. БҰҰДБ талдаушылары былай деп жазады:

“ «қазіргі әлемде жаңа алшақтық пайда болды – білім беру және жоғары жылдамдықты ақпарат беру арналарына қол жеткізу саласында алшақтық пайда болды — бір кездері қымбат дүние деп саналған, ал қазір табысты бәсекелестік пен белгілі бір топқа жату үшін өмірлік қажеттілік, әсіресе білімге негізделген экономика жағдайында.» ”

Германияда «WebDays» жобасы жұмыс істейді, ол жастарды цифрлау тақырыптарымен, бағдарламалаудың базалық дағдыларымен, медиабілім және желілік саясатпен белсенді айналысуға, өз идеяларын тұжырымдауға және оларды саяси дискурста бағыттауға ынталандырады. «WebDays» мақсаты - қоғамдағы технологиялық өзгерістерді түсінуге, қолдауға және белсенді қалыптастыруға мүмкіндік беретін жас тұтынушылардың қатысуының жаңа түрін құру.

Сонымен қатар, бүкіл әлемде білім беру қызметкерлері **цифрлық кеңістіктің тұлғаның қалыптасуы мен тәрбиесіне ықпалы артуына** қатысты алаңдаушылық білдірді. Норвегияның зерттеушілері соңғы 10 жылда коммуникацияларда және бұқаралық медиада технологиялардың драмалық серпіні болғанын айтады, жастардың 80%-ы интернетке еркін қол жеткізе алатын болды және олардың жартысы күн сайын компьютерлік ойындар ойнайды. Жастар коммерциялық жарнамада қалаулы мақсатты аудитория болды. Бұқаралық медиаға қысымды төмендету үшін Норвегия үкіметі іс-қимыл жоспарын қабылдады және шаралардың бірі ретінде орта мектепте **«ақылға қонымды тұтыну» («consumer education») оқыту курсы**н енгізді.

Германияда онлайн-кеңістіктегі жастардың қауіпсіздігі мәселесіне де назар аударылады. Неміс зерттеушілерінің айтуынша, егер бұрын адамның сипаты отбасы мен құрдастарының ықпалымен шамамен 50/50 қалыптасса, енді виртуалды шындықты және әлеуметтік желілерді жасайтын онлайн-сөйлесу, компьютерлік ойындар маңызды рөл атқара бастайды. Германияда Білім министрлігі ата-аналар мен педагогтарға арналған «ҚАРА! Балаң медианы осылай тұтынады» («CHAU HIN! Was Dein Kind mit Medien macht») деген медиа-гид әзірледі. **«Медиамен бірге есейіп келеміз – Балалар мен жастарға арналған Интернет» буклеті** жеке деректерді қорғау және кибер-буллингті болдырмау бойынша қауіпсіз сайттар туралы ақпарат береді. «Компьютерлік ойындар мен бағдарламалық қамтамасыз етудің білімдік бағасы» буклеті кейбір видео ойындар мен оқыту бағдарламаларының білімдік құндылығына назар аударады. Неміс зерттеушілері Интернет жастардың білімі мен тәрбиесіне деген көзқарасты түбегейлі өзгертетінін атап өтті. Бүгінгі жас ұрпақ өкілдері күн сайын онлайн отырады және бұл адамдардың физикалық және ақыл-ой денсаулығына қауіп төндіреді.

Швейцарияда **«Медиа-сауаттылық және жастарды зиянды медиа-контенттен қорғау» федералдық бағдарламасы** қабылданды. Ол интернеттегі қауіпті контентті тану және өзінің дамуы мен денсаулығы үшін онлайн-кеңістікті пайдалану мәселесінде жастардың құзыреттілігін арттыруға бағытталған.

Ирландиялық жастар ортасында да жаңа технологиялардың, цифрлық медианың, сексуалдану мен Интернет-контент пен жарнаманың коммерциялануының өскелең ұрпаққа ықпалына дұрыс ден қою қажеттігі байқалады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Мемлекеттің жастарды тәрбиелеу тәсілдерін талдай отырып, келесі үрдістерді бөліп көрсетуге болады:

·Біріншіден, жас ұрпақпен кері байланыс реттелген, үкіметтің әрбір бастамасы жастар тарапынан сұранымға негізделеді, содан кейін жастардың өз тиімділігіне тестіленеді және тексеріледі. Әлеуметтік сауалнамаларға, сарапшылардың пікірлері мен қорытындыларына сүйене отырып, жастар саясаты жөніндегі стратегиялық және тұжырымдамалық құжаттар жазылады.

·Екіншіден, жастарды тәрбиелеумен барлық қоғам айналысады. Қандай да бір шамада тәрбиелеу процестеріне мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар, жеке қорлар, бірлестіктер, кәсіподақтар, ірі компаниялар, ата-аналар, мұғалімдер, әлеуметтік қызметкерлер қоғамдастығы, спорттық және демалыс ұйымдары, яғни азаматтардың барлық санаттары қатысады.

·Үшіншіден, жастарды жастар саясатының міндеттерін қоюға тарту және проблемаларды шешуді іздеу ынталандырады. Жастар парламенттері және жастардың кең топтары қауымдастықтарының басқа да түрлері дамыған.

·Төртіншіден, жастар ұйымдарының шағын жергілікті түрлері (клубтар, үйірмелер, қозғалыстар) дамыған.

·Бесіншіден, дамыған елдерде Интернет пен цифрлық кеңістік ықпалының өсуіне алаңдаушылық артып келеді, тәрбие процесі онлайн-кеңістікке өтеді, жас ұрпақты тәрбиелеу бойынша онлайн-жобалар әзірленуде.

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. 40 б.
Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland. Report of the Task Force on the Child and Family Support Agency. Ireland, 2012.
Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland. Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland. Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж. <https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec833b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж. <https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec833b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018.
Youth Development Work of the Current-term Government. Review and Outlook. Home Affairs Bureau, Hong Kong.

ЖАСТАРҒА АРНАЛҒАН КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ

Әлеуметтік зерттеулер нәтижесінде еуропалық студенттердің үштен бір бөлігі бакалавриат оқып жүріп, тастап кететіні анықталды. Негізгі себептер - оқу пәні туралы дұрыс түсінбеушіліктен ынтаның болмауы және қаржы қаражатының жетіспеуі. Сауатты кәсіби бағдардың қажеттілігі айқын болды.

Дамыған елдерде кәсіптік бағдар беру бағдарламалары - бұл жеке ұйымдар мен ірі компанияларды белсенді тарта отырып, мемлекеттің айрықша құзыреті болып табылады. Еңбек нарығының зерттеулеріне сүйенетін болсақ, әрбір мемлекет өзінің кәсіптік бағдар беру бағдарламасын қалыптастырады.

Германия, өндіріс саласындағы жетекші ұстанымдарды бекітуге ниет білдіре отырып, өнеркәсіптік кәсіпорындардың стратегиялық дамуына баса назар аударады және кәсіби-техникалық білім беруді дамыту мен мансаптық жоспарлау бағдарламаларына бизнесті белсенді тартады. Германияда кәсіби бағдар беру федералды бағдарламасы 20 жылдан астам жұмыс істейді. Ирландияда «Guidance Professionals» («Мамандық жөніндегі гид») ұлттық жобасы жұмыс істейді, сондай-ақ STEM-білім беруді дамыту бойынша мемлекеттік бағдарлама (science, technology, engineering & maths - ғылым, технология, инженерия және математика) әзірленді. Мамандардың айтуынша, 10-15 жылдан кейін елде техникалық мамандардың жетіспеушілігі сезіледі және бұл экономика мен технологиялық дамуға теріс әсер етеді, сондықтан STEM-мамандықтарға бағдар беру қазір Ирландия үшін өте маңызды. Гонконгта кәсіби бағдар тұрақты түрде жүргізіледі. Үкімет орта мектептерге гранттар бөледі және үкіметтік емес бірлестіктер ұйымдастыратын мансаптық жоспарлау жөніндегі іс-шараларды қаржыландырады. Норвегияда бұл бағыт Білім министрлігінің құрылымдық бөлімшесіне - өмір бойы кәсіптік бағдар беру жөніндегі ұлттық Юнит-ке жетекшілік етеді (National Unit for Lifelong Guidance). Швейцарияда жалпы мемлекеттік бағдарлама жоқ, бірақ жұмыс кантондар мен қалаларда бөлек ұйымдастырылады.

Жалпы, тәрбие үрдісінің құрамдас бөлігі ретінде кәсіптік бағдарлау жоғары білім беру процестерін қадағалауға, ал стратегиялық тұрғыда еңбек нарығының дамуын болжауға көмектеседі. Кәсіптік бағдар беру жөніндегі бағдарламаларды әзірлеу жастар саясатын прагматикалық және көреген етеді.

НОРВЕГИЯ

Кәсіби бағдар беру жүйесі «Realkompetanse» тұжырымдамасына негізделеді, ол әр адамның білім, сыныптан тыс қызмет, ақы төленетін және волонтерлік жұмыс, жеке және әлеуметтік белсенділік арқылы алынған құзыреттер жиынтығын қамтиды. Индивидуум өзінің құзыреттілігін бағалау мен сертификаттауға құқылы және бұл ЖОО-ға немесе жұмысқа қабылдау кезінде ескерілуі тиіс.

Мемлекеттік деңгейде кәсіптік бағдар жұмысымен Білім министрлігінің құрылымдық бөлімшесі - өмір бойы кәсіптік бағдар бойынша Ұлттық Юнит айналысады (National Unit for Lifelong Guidance). Муниципалитеттерде кәсіби бағдар бойынша серіктестік жұмыс істейді. Жұмыстың басты принципі - **мансаптық жоспарлау қызметтері барлық жастағы халыққа қолжетімді болуы тиіс**: егер адам жұмыста қиындық көріп, қызмет түрін өзгерткісі келсе, «транзит фазасында», мысалы, белсенділік төмендеген және зейнетке шыққан кезде оған мансаптық жоспарлауда қолдау қажет.

Норвегияда жергілікті орындардағы жастар кеңестерінің, сондай-ақ орта мектептердің жанында шағын коммуналардағы жастардың белсенділігін қолдау үшін **Жастар кәсіпкерлігін дамыту жөніндегі орталықтар («Young Enterprise» немесе «Junior Enterprise»)** жұмыс істейді. Олардың міндеттері - бизнесті жоспарлау, маркетинг, бухгалтерлік есеп, бизнес-симуляция саласында базалық оқыту және шағын бизнес - модельдер жасау, «жұмсақ дағдыларды» - коммуникацияны дамыту, командада жұмыс істеу, міндеттерді шешу және шешім қабылдау.

Сонымен қатар, кәсіптік бағдар беруге жәрдемдесу **жазғы кәсіптік мектептер** арқылы жүзеге асырылады. 2-3 жыл ішінде жастар қандай да бір мамандық бойынша бастапқы дайындық курстарынан өтеді, мамандық немесе сала туралы жалпы түсінік алады, практикалық дағдыларды меңгереді. Бұл курстар кәсіби оқуға жастардың маргиналды топтарын (мигранттар, бейәлеуметтік мінез-құлықты жастар) біріктіруге мүмкіндік береді.

Lifelong guidance. Официальный сайт программы Kompetanse Norge, https://www.kompetansenorge.no/English/Lifelong-guidance/#Keyareasofwork_3

ШВЕЙЦАРИЯ

Конфедерация деңгейінде **Кәсіптік оқыту мен тренингтер туралы акт** қабылданды, ал 2007 жылдан бастап кәсіби оқыту, тренингтер және мансаптық кеңес беру бойынша швейцариялық қызмет көрсету орталығы («Swiss Service Center for Vocational Training, Study and Career Counselling») жұмыс істейді. Қабылданған нормаларға сәйкес, әрбір кантонда (аумақтық-әкімшілік бірлік) кәсіптік оқытуды ұйымдастыру және мансаптық жоспарлау бойынша консультативтік орган құрылды. Ол азаматтарға жасына қарамастан қызмет көрсетеді, өйткені Швейцарияда «өмір бойы білім алу» («life-long learning») қағидатын ұстанады. Сондай-ақ кантондарда кәсіби бағдар бойынша жастарға, сондай-ақ кез келген жастағы адамдарға кеңес беретін ақпараттық мансаптық орталықтар жұмыс істейді.

Сонымен қатар, berufsberatung.ch интернет порталы жұмыс істейді, онда мамандықтар, білім алу және мансаптық мүмкіндіктер туралы ақпарат жарияланады. Университеттер, колледждер және ірі компанияларда мансаптық бюролар немесе мансаптық жоспарлау және кәсіптік бағдарлау бөлімдері бар.

ИРЛАНДИЯ

Білім берудің барлық мәселелерін қамтитын **«Qualifax» ұлттық деректер қоры** аясында «Guidance Professionals» жобасы бар, ол университеттердің барлық оқу бағдарламаларына және мансаптық жоспарлауға мүмкіндік береді. Жоба сайтында алдағы **бір жылға арналған іс-шаралар кестесі бар:**

- колледждерде Ашық есік күндері,
- жеке кеңестер,
- конференция,
- «Архитектураны көр» іс-шарасы («TRY architecture»),
- STEM-технологиялар және IT жәрмеңкелер,
- «Өзінді мұғалім ретінде көр» («Teacher experience day»),
- математика бойынша тегін тест және кеңес беру күні,
- «криминалистика мен қылмыстық құқық» іс-шарасы («law and criminology taster day») және басқа да ұқсас оқиғалар.

Кәсіптік бағдар беру жұмыстары мектептер және колледждермен тығыз ынтымақтастықта жүргізіледі.

Ирландияның жоғары білім министрі М.О'Коннор атап өткендей, «жастардың мансап таңдауы олардың болашағына үлкен әсер етуі мүмкін. Біздің студенттеріміздің ең үздік және кәсіби ұсыныстар мен қолдауға қол жеткізуі өте маңызды. Мен колледждегі студенттік тәжірибе де, жоғары оқу орнынан кейінгі өмір де жастардың саналы және ақпараттандырылған таңдау жасауының арқасында сапалы түрде жақсаратынына сенімдімін».

Мансаптық жоспарлау сайтында **білім беру курстарын (Course Finder)** санаттар бойынша (жоғары және дипломнан кейінгі білім беруден басқа) іздеу функциясы бар:

- Ересектер арасында сауаттылықты арттыру
- Тағылымдама
- Білім берудегі екінші мүмкіндік
- Мүмкіндігі шектеулі адамдарға білім беру
- Ирландияда шетелдіктерге білім беру
- Lifelong learning - ересектерге білім беру, ішінара жұмыспен қамту және жұмыспен біріктіру мүмкіндігі бар курстар
- Таңғы курстар
- Кешкі курстар
- Онлайн білім беру
- Ауруы асқынғандарға паллиативтік күтім жасау курстары
- Экспресс-білім беру - 6 апта және одан кем.

Осылайша, Ирландия азаматтары жеке жағдайларға, жасына, еңбек жағдайына және денсаулық жағдайына байланысты өздері үшін оқыту өнімдерін таңдай алады.

Ирландияда «Youthreach» бағдарламасы (Ирландия Үкіметі мен Еуропалық әлеуметтік Қордың бірлескен бағдарламасы) бойынша жұмыс істейтін жастар орталықтарының желісі кеңінен дамыған. Жоба 15 жастан 20 жасқа дейінгі жастарға бағытталған, олар қандай да бір себептермен мектепті тастап, жоғары оқу орнына немесе училищеге түсе алмағандар. «Youthreach» орталықтарында олар кәсіби бағдардан өтіп, 2 жыл бойы жалпы және кәсіби білім алады. Оқу кестесінде міндетті түрде математикалық және тілдік сауаттылықты арттыру, ақпараттық технологиялар бойынша сабақтар, кәсіпорындардағы тәжірибелік машықтану сабақтары бар. Ел бойынша барлығы 6000 «Youthreach» орталығы жұмыс істейді, олардың студенттері шағын стипендия, тұрғын үй және көлік жеңілдіктерін алады.

Кәсіптік бағдар беру жұмысындағы тағы бір маңызды аспект – **салалар бойынша гендерлік бөлу**. Дәстүрлі түрде ұлдарға техникалық, инженерлік мамандықтарға бару, ал қыздарға гуманитарлық ғылымдармен айналысу дұрыс деп саналады. Ирландияда осындай гендерлік көзқарастарды нивелирлеу үшін сауаттылықты арттыруға арналған бағдарлама және 2026 жылға дейін есептелген **STEM-білім беру бағдарламасы (STEM-education policy statement)** қабылданды. STEM-science, technology, engineering and maths - ғылым, технология, инженерия және математика - бұл технологиялық прогрестің негізі. Елдің жалпы дамуы үшін осы заттардың түйінді маңызын, Ирландияда осы бағыттарда білім беру жеткіліксіз дамыған өңірлерді ескере отырып, жол картасы әзірленді. Бағдарламаның мақсаты - жастарды, әсіресе қыздарды STEM-пәндерді зерттеуге тарту. Әлеуметтік зерттеулердің нәтижелері осы сектордағы жалақы басқа салаларға қарағанда жоғары екенін көрсетті. Кәсіби бағдар қызметкерлері жастарға нарықты талдауға көмектеседі және STEM-білім беруді таңдауға ынталандырады. Ирландиялық үкімет **STEM-білім беру фокусының ұлттық басымдығы** ретінде анықтады.

Ирландияда еңбек нарығын зерттеуге көп көңіл бөлінеді, өйткені кәсіптік бағдар жұмысы, бірінші кезекте, экономиканың осы сегментінің қажеттілігіне сүйенуі тиіс. 2004 жылдан бастап елде жыл сайын **Ұлттық біліктілік бюллетені** (The National Skills Bulletin) шығады, ол ирландиялық еңбек нарығына талдау жасайды және 95 санат бойынша мамандардың тапшылығы/артық болуы мен жалақы деңгейін көрсетеді: ғылым және инженерия, IT технологиялары, бизнес және қаржы, денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік жұмыс, құқық және қауіпсіздік, құрылыс, ауыл шаруашылығы, туризм, өнер және мәдениет, әкімшілік және хатшылық, көлік және логистика, сауда, маркетинг және баяндама мансаптық жоспарлау жөніндегі мамандарды, студенттерді және барлық мүдделі тұлғаларды қандай да бір мамандық пен салада қандай құзыреттер қажет екенін хабардар етеді.

ГЕРМАНИЯ

2008 жылдан бастап елде **Кәсіби бағдар федералдық бағдарламасы** жұмыс істейді. Білім беру ұйымдарынан басқа, оған бүкіл ел бойынша жұмыспен қамту жөніндегі **186 агенттік және ақпараттық мансаптық орталықтар** қатысады. Әрбір ниет білдіруші оған тіркеліп, тегін жеке кеңес алуға қатыса алады. Германия үкіметінің мәліметінше, мансаптық жоспарлау бағдарламасына 3000 мектеп қосылған. Кәсіптік бағдар жоғары сыныптарда басталады және жұмыс келесі бағыттар бойынша жүреді:

1. Оқушыларға университетті, оқу саласын, пәндерді қалай таңдауға, емтиханға қалай дайындалуға кеңес береді.
2. Ата-аналарға арналған ақпараттық кештер мен мұғалімдерге арналған семинарлар өткізіледі.
3. Мектепте психологиялық көмек көрсету қызметтері тест жүргізеді және қолдау көрсетеді.
4. Ірі компаниялар, кәсіподақтар мен ҰЕҰ мамандықтар жәрмеңкелерін және басқа да ақпараттық іс-шараларды ұйымдастырады.

Кәсіптік бағдар беру үдерістері маңызды ғылыми-әдістемелік негізде жүргізіледі. **Еңбек нарығын зерттеу институты нарықтағы өзгерістерді үнемі зерттейді, салалардағы тапшылықты модельдейді, кәсіптердің жіктелуін қалыптастырады**, өңірлік және халықаралық еңбек нарығына талдау жүргізеді.

Шынайы және қолжетімді ақпаратты үйден шықпай-ақ әркім ала алады. www.berufe.tv **видео арнасы** бар, онда мамандықтар туралы 450 видео орналастырылған. Сондай-ақ www.planet-beruf.de **сайты** жұмыс істейді, интерактивті режимде кәсіби бағдарлау тестінен өтуге және қабілеттері мен қызығушылықтарына сай келетін мамандықты таңдауға болады.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің негізгі проблемаларының бірі - еңбек нарығынан алшақтау. Бұл тұрғыда **Германияның** тәжірибесі қызықты, онда екі онжылдықта **«қосарлы оқыту» жүйесі** табысты қолданылып келеді: сонымен қатар ЖОО мен кәсіпорындар қамтылған. Оны Федералдық кәсіптік білім беру институты, сондай-ақ ірі компаниялар мен кәсіподақтар басқарады. Ел бойынша барлығы 350 осындай бағдарлама жұмыс істейді. Ұзақтығы – 2 - 3,5 жылға дейін. Әдетте аптасына 1-2 күн студент кәсіптік мектепте (Berufsschule) оқиды, ал қалған күндері кәсіпорында тәжірибеден өтеді. Теориялық білім, мысалы, машина жасауда бірден нақты станоктар мен жабдықтарда пысықталады.

Youthreach training and education program. Ирландия Білім беру департаментінің ресми сайты. <https://www.education.ie/en/Learners/Information/STEM-Education-Policy-Statement-2017-2026-Ireland>.
Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж. <https://www.bmfsfj.de/blob/111940/a9789d196ec83130b5bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
Career Guidance in Germany. German Federal Employment Agency (BA). <https://euroguidance.ie/sites/default/files/images/uploads/Career%20Guidance%20in%20GERMANY.pdf>

Теория мен практиканың комбинациясы жастарды өте табысты бағыттайды, олар мамандықтың мәнін түсінеді және бұл іспен әрі қарай айналысу туралы шешім қабылдайды. Мұндай бағдарламаның студенті компаниядан жалақы алады, ел бойынша орташа есеппен ол айына 908 еуроны құрайды. Жыл сайын оқу ақысы өсуде. Жалақының бір бөлігі бюджетке төленетін әлеуметтік төлемдерге, сондай-ақ заңнама бойынша, егер бір жылдағы жалпы жалақы 9000 еуродан асатын болса, оған табыс салығы салынады.

Германия Федералдық үкіметінің мәліметтері бойынша, мұндай бағдарламалар неміс жастары арасында өте танымал және сұранысқа ие. Білім алушылардың үштен екісі «қосарлы оқыту» жүйесі бойынша оқығысы келетінін айтты. Курс соңында бағдарлама түлектерінің 75%-ы тәжірибеден өткен компанияларға жұмысқа қабылданады.

«Қосарлы оқыту» жүйесінің тәжірибесі жастардың белгілі бір санаты бар екенін көрсетті, ол мектептен кейін «қосарлы оқыту» бағдарламасына салыстырмалы түрде күрделі емес емтихандарды тапсыра алмайды. Бұл мектептен тыс қалатын аутсайдерлер. Халықтың осал топтарынан шыққан жастарға (мигранттар, тұрмысы нашар отбасылар, жетімдер) арнайы «**транзиттік жүйе**» («Übergangssysteme») курстарын жастарды жұмыспен қамту орталықтары, кәсіптік мектептер және жеке тұлғалар ұйымдастырады. Оқыту жеке мәселелерді ескере отырып жүргізіледі, маңызды міндет – жас адамды білім беру және жұмысқа орналастыру жүйесіне біріктіру, одан әрі оқуға ынталандыру, оған кәсіптік мектепке немесе жоғары оқу орнына түсуге көмектесу. Сарапшылардың бағалауы бойынша, дәл «транзиттік жүйе» арқасында Германияда ЕО-ның басқа елдерімен салыстырғанда NEET жастарының деңгейі төмен. Бұл бағдарламаның маңызды тұсы - ол орта мектепте жұмысын бастайды. 8-9 сынып кезеңінде бағдарлама қызметкерлері талдау жүргізіп, әлеуетті қатысушыларды анықтайды.

ГОНКОНГ

Гонконгта жастарды дамыту стратегиясында атап өтілетін: «жас ұрпақтың оқытудан жұмысқа орналасу үшін тегіс транзиті білім беру бағдарламалары еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес болуын талап етеді. Сондай-ақ, баламалы білім алуға шешім қабылдаған жастарға жұмыс орындарын құру үшін ауқымды экономикалық база қажет».

Кәсіптік бағдар жұмысы екі бағыт бойынша жүргізіледі: мемлекеттік орта мектептерде және үкіметтік емес ұйымдар арқылы. **Гонконгтың білім беру бюросы орта мектептерге мансаптық және өмірлік жоспарлау (Career and Life Planning Grant) бойынша грант ұсынады. Сонымен қатар Жастар өмірін жоспарлау бойынша іс-шараларды қаржыландыру схемасы (Funding Scheme for Youth Life Planning Activities)** жұмыс істейді, ол бойынша үкіметтік емес ұйымдар ұйымдастыратын кәсіптік бағдар бойынша жобалар қаржыландырылады.

Гонконг Үкіметінің шолуында былай деп жазылады: «жастардың мансаптық жоспарлау іс-шараларына қатысуы оларға білім алу және жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы көбірек білуге ғана емес, сондай-ақ өздерін жақсы білуге көмектеседі. Мамандармен әңгімелесу, нақты жұмысшы кәсіпорындарға сапарлар жастарды шабыттандырады, сонымен қатар олардың ата-аналарын өз балаларына мансаптық жоспарлауға қолдау көрсетуге шақырады».

Гонконгтағы табысты жобалардың бірі - **«Достар-әріптестер» («Life Buddies» Mentoring Scheme) менторлық схемасы.** Осы бағдарлама бойынша ірі кәсіпорындар орта мектептерде көшпелі семинарлар өткізеді, жоғары сынып оқушылары зауыттар мен фабрикаларға, клиникаларға және ғылыми зертханаларға бара алады. Кездесу еркін жағдайда өтеді, жоғары сынып оқушылары кез-келген сұрақ қоя алады және олардың көпшілігі осындай кездесулерден кейін оң кері байланыс береді. Бағдарламаның мәні - ересектер мен жастар арасында тікелей байланыс орнату, аға ұрпаққа тәжірибе мен кеңестер беру.

2012 жылы Гонконгтың өрт сөндіру қызметі департаменті "Шытырманға барар жолды іздеу" ("Path-finding Adventure Project") жобасын ұйымдастырды. Ересек өрт сөндірушілер жасөспірімдерді қамқорлыққа алып, оларды бірнеше апта бойы құтқарушылардың жұмысымен таныстырды. Жастардың пікірлері бойынша олар қандай мансапты таңдайтынына қарамастан, болашақта оларға пайдалы болатын тәртіпті, жауапкершілікті, өзін-өзі ұйымдастыруды және басқа да дағдыларды үйренді.

барысында жастардың кәсіптік бағдар беру бойынша жобалар мен іс-шараларды өте оң қабылдауы анықталды, олар ата-аналарға да үлкен пайда әкелді, өйткені қазіргі мектеп түлектерінің мансабын дамытудың көптеген мүмкіндіктері мен нұсқалары бар екенін көруге мүмкіндік берді. Алайда мұғалімдер осындай іс-шараларды тиісті деңгейде өткізу үшін уақыт, мүмкіндіктер және тиісті біліктілік жоқ екенін атап өтті. Сондықтан мұғалімдер осы салада маманданған адамдар кәсіптік бағдар жобаларымен айналысуды ұсынады.

Гонконгта кәсіби бағдар беру мәселелерімен біліктілікті арттыру жөніндегі кеңес (The Employees Retraining Board) айналысады, ол орта мектептерде **«оқу және жоғарыға ұмтылу – жастардың іс-әрекеттері» («Learn and Leap-teen 's Action»)** интерактивті семинарлар ұйымдастырады. Соңғы 5 жылда бұл іс-шараларға 30000-нан астам жоғары сынып оқушылары қатысты. Олар өз мүдделері мен мансаптық ұмтылыстарын жақсы түсінеді. Мұндай кездесулерде өндіріске бару және компания басшыларымен әңгімелесу маңызды рөл атқарады.

Гонконгта жастар кәсіпкерлігіне кең қолдау көрсетіледі. Арнайы осы мақсат үшін жастарды дамыту қорынан 300 млн доллар бөлінеді. Қаржылық қолдаудан басқа Қор жас бизнесмендерге тренингтер мен кеңес беруді ұйымдастырады. Бұдан басқа, жыл сайын **«Hong Kong Social Enterprise Challenge» әлеуметтік кәсіпкерліктің ең үздік жобасына байқау өтеді**, оның жеңімпазы оны жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Гонконгтағы тағы бір қызықты жоба – **«Әлеуметтік жұмыстағы жастар» бағдарламасы («Young Persons in Care Services»)**, ол жастарды қарттар үйлеріндегі қарт адамдармен әлеуметтік жұмыс және оңалту орталықтарындағы жұмыс сияқты қызықты емес салаға тартуға бағытталған. Бағдарлама 2 жылға созылады, жастар оқуды басқа жұмыспен біріктіре алады. Жыл сайын бағдарламаға қатысу үшін 1000 грант бөлінеді. Бағдарлама түлектері әлеуметтік жұмыстың маңыздылығын түсініп, қоғамдық жұмыста мол тәжірибе жинақтап, қамқорлығындағы адамдармен достасып, кейбір қарттар үйінің резиденттерімен туған-туысқандары ретінде танылғанын атап өтті.

Гонконгта кәсіби оқытуға көп көңіл бөлінеді. **Vocational and Professional Education and Training (VPET)** арнайы бағдарламасы жұмыс істейді, ол бойынша оқу процесі колледжде және кәсіпорында қатар ұйымдастырылады.

VPET бағдарламасы студентінің пікірі:

“ Мен арқашан медицинада жұмыс істеуді армандадым. Мен 4 жыл медициналық зертханалар технологиясын оқыдым. Мен колледждің профессорларына, сондай-ақ зертханадағы тәлімгерлеріме шын жүректен ризамын. Бұл клиникалық тәжірибе маған жұмыстың күнделікті манипуляциялардың мәнін түсінуге мүмкіндік берді, мен ауруларды тануға және жабдықпен жұмыс істеуге үйрендім. ”

Dual vocational training system. The official website of the Federal Government of Germany <https://www.make-it-in-germany.com/en/study-training/training/vocational/system/>
Dual vocational training system. The official website of the Federal Government of Germany <https://www.make-it-in-germany.com/en/study-training/training/vocational/system/>
Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж.
<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec8333b0b6bda4d5fd8eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018
Youth Development Work of the Current-term Government. Review and Outlook. Home Affairs Bureau, Hong Kong.

Арнайы тренингтер мен курстарды Гонконг әуежайы мен Әскери-теңіз флоты да өткізеді. Оған тек жоғары сынып оқушылары ғана емес, сонымен қатар аралас мамандықтағы жоғары оқу орындарының студенттері қатыса алады. Аталған бағдарламаның мақсаты - жастарды авиация, теңіз кеме қатынасы және әскери-теңіз флотындағы жұмыспен таныстыру. Жалпы алғанда, Гонконгта **кәсіби бағдар бойынша 760 тренинг пен тағылымдама** ресми тіркелген.

Бүгінгі таңда еңбек нарығының сапалы өзгерістері байқалып отыр: **мамандық қана емес, біліктілік басымдыққа айналу**. Еңбек қатынастарының парадигмасы өзгереді. Егер бұрын адам 5 жыл оқып, маман болып, кейін өз саласында жұмыс істесе, бүгінгі таңда ең сұранысқа ие пәнаралық тәсіл болып саналады. Өмірдің және еңбек қызметінің барлық салаларын қамтитын «көлденең» құзыреттердің кең шеңбері пайда болды. Оның ішінде:

·IT-технологиялар. Бағдарламалау мен автоматтандырудың базалық дағдыларын экономистер, дәрігерлер, әлеуметтанушылар, журналистер, және, әрине, ғылымның түрлі салаларының ғалымдары білуі тиіс.

·Тілдерді білу. Ағылшын тілінің жақсы деңгейі бүгін ешкімді таң қалдырмайды, ағылшын тілін білу деңгейі барлық ғылыми инновациялар мен соңғы технологияларға қол жеткізу үшін аса жоғары болуы керек.

·«Жұмсақ дағдылар» деп аталатын өзгерістерге икемді әрекет ету, келіссөздер жүргізу, жұмыстың алуан түрлерін біріктіру, өз бетінше міндеттер қою, үздіксіз оқу қабілеті (life-long learning).

ҚОРЫТЫНДЫ

Шет елдердегі кәсіптік бағдар - бұл мектептерден, жоғары оқу орындарынан және әлеуметтік қызметтерден бастап кәсіподақтар мен кәсіпорындарға дейінгі акторлардың кең ауқымын тарта отырып, кешенді көпжақты жұмыс жүргізу. Кәсіптік бағдар беру - орта мектеп пен мамандық алу арасындағы байланысты біріктіретін жастар саясатының маңызды компоненті. Кәсіптік бағдар беру өзін-өзі анықтау мәселелері барлық кейінгі өмірге әсер ететін жастардың транзиттік өмір сүру кезеңіне келеді. Әлемнің жетекші елдерінің тәжірибесін қорытындылай отырып, біз келесі ұсыныстарды көрсете аламыз:

·Біріншіден, кәсіптік бағдар беру бойынша бағдарламалар санының маңызы зор. Кең таңдау ұсыну, яғни өнімді кәсіптік бағдар беру. Есеп ондаған және тіпті жүздеген жобаларға келеді, жастардың мамандықтар, мансаптық мүмкіндіктер, салалар мен компаниялар туралы көбірек ақпарат алуы маңызды.

·Екіншіден, семинарлар, әңгімелер және тестілермен ғана шектелуге болмайды. Мансаптық жоспарлауда жастар практикалық компонентті міндетті түрде өндірісте, зертханада көріп, жаттығу лагерінде байқауы керек – яғни белгілі бір мамандықты игеруі керек.

·Үшіншіден, STEM-білімге баса назар аудару қажет және STEM (ғылым, технология, инженерия, математика) мамандығына кәсіптік бағдар беру бағдарламаларына баса назар аудару қажет.

ЖАСТАР АРАСЫНДА ҚЫЛМЫС ПЕН СУИЦИД ДЕҢГЕЙІН ТӨМЕНДЕТУ ЖӨНІНДЕГІ ШАРАЛАР

Дамыған елдерде тұжырымдама басым, оған сәйкес мектептерде, коммуналарда, жергілікті қоғамдастықтарда жастардың ашық тәрбие жұмысы басым, ал қылмысты төмендету және суицидтің алдын алу осы жұмыстың шекті әсерлері болады. Басқаша айтқанда, жастар арасындағы қылмыс пен суицид деңгейін төмендету жөніндегі шаралар – бұл жастармен кең тәрбие жұмысының құрамдас бөлігі.

Алайда, егер қауіп деңгейі жоғарыласа (жастар жасаған қылмыстардың, өзін-өзі өлтіру саны өссе), жекелеген ұлттық стратегиялар мен бағдарламаларды қабылдау талап етіледі. Норвегияда дәл осылай болды – суицид мәселесі соншалықты өткір болды, бұл бүкіл мемлекет деңгейінде шаралар қабылдауға және осы құбылыспен күрес жөніндегі ұлттық стратегияны құруға әкеп соқты. Осыған ұқсас Германияда қоғамның қажеттіліктеріне сүйене отырып, суицидтің алдын алу жөніндегі ұлттық бағдарлама әзірленді. Бұл екі елдегі суицид әлеуметтік тұрақтылыққа нақты қауіп ретінде қарастырылады, бұл мәселе бойынша дискурс жағымсыз деп бағаланады, сондықтан кешенді мемлекеттік тұжырымдаманы әзірлеуге зор қажеттілік туындады. Басқа елдерде суицидті секьюритилиендіру деңгейі соншалықты жоғары емес, сондықтан онда ұлттық бағдарламалар тұжырымдалмайды, ал шешімдер жекелеген тар бағыттар бойынша жобалар түрінде ұсынылады.

Қылмыстың алдын алу тек Германияда ғана тұжырымдамалық және әкімшілік рәсімделді, онда жастар арасында қылмыстың алдын алу жөніндегі жеке орталық құрылды. Басқа қарастырылатын елдерде бұл жұмыс жобалар форматында жүргізіледі. Ең көп таралған тәсіл – белгілі бір жастар топтарымен жұмыс (target-group-related approach). Ол табысы төмен «қолайсыз» аудандарда, алыстағы дамымаған провинцияларда, мигранттармен жұмыс барысында қолданылады.

НОРВЕГИЯ

Елімізде жастар арасындағы қылмыстың алдын алу «сындарлы бос уақыт» идеясы төңірегінде құрылады. 1/3-ден астам елдер полярлық шеңберден тыс және депрессиялық жағдайлар қаупі, девиантты мінез-құлық дәстүрлі жоғары. Норвегия үкіметі ұлттық деңгейде және жергілікті орындардағы муниципалитеттер жастардың бос уақытын қамту үшін барынша қолайлы жағдай жасайды. **Жастар ұйымдары, клубтар мен бірлестіктер** дербес, әлеуметтік және мәдени дағдыларды дамытуға бағытталған. Негізгі принциптер – ашық қолжетімділік, дербестік және инклюзивтілік. Грунландтағы норвегиялық клубтардың бірі өзінің мақсатын көрсетеді – «мектепке серуендейтіндермен байланыс жасау» («мектепке бармайтындармен қарым-қатынас жасау»), клуб бағдарламалау және веб-дизайнды оқытуға маманданған және оған 16-26 жас аралығындағы жастар, күніне орташа 150 адам барады.

Сондай-ақ Норвегияда **«Жастар зорлық-зомбылыққа қарсы»** жобасы жұмыс істейді. Бұл жоба ақпараттық науқандарды ұйымдастырып қана қоймай, құқық бұзушылықтың алдын алумен де айналысады: көше бандаларына тартылған жастарды жеке қолдау, мектептерде инспекторларды даярлау, өзін-өзі қорғау сабақтары, проблемалық жасөспірімдердің ата-аналарымен жұмыс жүргізу. Соңғы жылдары жобаға қатысушылар қыздардың проблемасына назар аударды, жағымсыз ықпалға оңай түсетін, өзін-өзі төмен бағалайтын қыздар кіретін көптеген «әйелдер гангстерлік бандалары» пайда болды.

Норвегияның жас бұзақыларды «қайта тәрбиелеудегі» тәжірибесі қызықты. Елде **«Ольвеус» буллингке қарсы бағдарлама** жұмыс істейді, ол бойынша «жас бұзақымен шарт» әдісі табысты қолданылады. 15-17 жастағы жас жігіт әлі тұрақты қылмыстық мінез-құлықты қалыптастырған жоқ деп саналады. Егер заң бірінші рет бұзылса, тәртіп бұзушы, оның ата-анасы, зардап шеккен тарап, полиция және муниципалитет арасында залалдың орнын толтыру, мақсатты түзету және жеке даму туралы шарт жасалады. Шарт 12 айдан аса сақталған жағдайда құқық бұзушылық немесе қылмыстық әрекет туралы жазба жасөспірімнің жеке тарихынан өшіріледі. Шартты сақтамау істі сотқа беруге және заңнамаға сәйкес үкім шығаруға әкеп соғады.

Қазақстанда есірткіге тәуелділіктен зардап шегетін жастарға қатысты жұмыстар жүргізілуде. Есірткі құралдарын таратумен байланысты қылмыстар үшін норвегиялық заңнама 21 жылға дейін бас бостандығынан айыруды көздейді. Фармакологиялық заттарды тұтынуды бақылаудың пәрменді жүйесі бар.

Норвегия **суицидтің алдын алу жөніндегі алғашқы ұлттық бағдарламасын** 1995 жылы қабылдады, содан бері оны бірнеше рет өзгертіп, жаңартты. Елде суицидті зерттеу және алдын алу жөніндегі ұлттық орталық жұмыс істейді (Осло университетінің медицина факультеті). Ол жастарға зерттеу және тестілеу жүргізеді және одан кейін суицидтің алдын алу бойынша алдын алу іс-шараларын ұйымдастырады (психиатрлар мен психотерапевт мамандар өз-өзіне қол жұмсауға әрекет жасаған адамдармен диалектикалық бихевиоралдық терапия бойынша сессиялар жүргізеді). Суицидтің алдын алу екі бағытқа бөлінеді:

1.Осал санаттағы скрининг (қауіп тобына жапқызуға болатын жастарды анықтау)

2.Барлық жастармен ақпараттық жұмыс (мектептердегі науқандар, «suicide awareness programs»).

Тұрақты және тәулік бойы 113 жедел желі жұмыс істейді, оған өмірлік қиын жағдайға тап болған адам қоңырау шала алады. Сондай-ақ күн сайын 6.30-дан 22.30-ға дейін, ал жұма күні түнгі 01.30-ға дейін психологиялық қолдаудың онлайн-чаттары жұмыс істейді.

Ұлттық бағдарламада ұсынылған шаралардың бірі **эр университет жанынан 6-9 маманнан тұратын өз-өзіне қол жұмсаудың алдын алу бойынша жастар ресурстық орталығын құру** болды.

Норвегияда суицидтің алдын алу үшін коммуналар мен муниципалитеттерде «отбасылық орталықтар» («family centers») жұмыс істейді, онда кәсіби кеңесшілер депрессия, өзіне-өзі қол жұмсау қаупі және өзіне-өзі зиян келтіру, мектеп пен ЖОО-да жарақат алу, агрессия сияқты бұзушылық жағдайларында көмек көрсетеді. Орталықтарда жас ата-аналар курстары, жасөспірімдермен жыныстық тәрбие сабақтары, нашақорлық пен маскүнемдікке қарсы науқандар ұйымдастырылады.

Жалпы алғанда, Норвегияда суицид проблемасы өте өзекті. Жыл сайын 700-ге жуық адам өзін-өзі өлтіруге тырысады. Қоғамдық белсенділер алдын алу бойынша науқандар өткізуде. Өз-өзіне қол жұмсау салдарынан жақындарынан айырылған туыстары кездесулер мен «мини-фестивальдар» ұйымдастырады, онда олар ашық түрде өздерінің ауыруы туралы айтады және себептерін зерттеп, осы мәселенің шешімін табуға тырысады. **Теледидарда суицид және оның салдары туралы хабарлар сериясы көрсетіледі.**

Кейбір зерттеушілер Норвегия суицидтің алдын алу жөніндегі саясатын сынайтынын және оны тиімсіз деп санайтынын атап өту қажет. Сарапшылардың пікірінше, елімізде суицидті түсінудің бір жақты биомедициналық тұжырымдамасы басым және жағдайлардың 90%-ы депрессиямен түсіндіріледі. Сонымен қатар психиканың аффективті бұзылуы, жеке тұлғаның және мінез-құлықтың бұзылуы, сондай-ақ жағдайлық триггерлер, мысалы, стресс сияқты себептер ескерілмейді. 1995-2005 жылдар аралығында Норвегияда антидепрессанттарды тағайындау күрт өсті, бірақ бұл жағдайды жақсы жағына өзгерткен жоқ. Атап айтқанда, мынадай деректер келтіріледі: Оңтүстік Кореяда 1993 жылдан 2009 жылға дейін өзіне-өзі қол жұмсау деңгейі 100 мың адамға 11-ден 30 адамға дейін өсті, ал Эстонияда 2000 жылдан 2015 жылға дейін өзіне-өзі қол жұмсау деңгейі 100 мың адамға 30-дан 18 адамға дейін төмендеді. Менталдық бұзылулар бойынша статистикада қандай да бір корреляциялық өзгерістер байқалмады, демек, өзіне-өзі қол жұмсаудың негізгі себебі психикалық бұзылулар, атап айтқанда депрессияны, кем дегенде, дұрыс емес деп санауға болады. Сонымен қатар, 2009-2011 жылдардағы зерттеу Норвегияда өзін-өзі өлтіргендердің 60%-ы өмірінің соңғы жылында қолдау қызметтерімен немесе психологтармен ешқандай байланыс болмағанын көрсетті.

Сыншылар әлеуетті өзін-өзі өлтіруші немесе өзіне-өзі қол жұмсауға әрекет жасаған адамдар турасында терең талдау жасау керек, яғни науқастың когнитивті, психодинамикалық, отбасылық және әлеуметтік мәселелерін ескеру керек. Интеграциялық тәсіл жағдайды жақсартуға мүмкіндік береді.

“

«Мемлекет өзіне-өзі қол жұмсаудың алдын алу үшін жауапты және барлық мүмкіндіктерді жасайды, бірақ біз әрқайсымыз ашық болып, жақындарымызбен диалог жүргізе білуіміз қажет. Біз балаларымызды кіші жастан бастап өз сезімдерімен бөлісіп, қындықтарды жеңе білуге үйретуіміз керек».

”

Норвегия Премьер-министрі Эрна Сөлберг

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. C.50
Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. C.58
The National Plan for Suicide Prevention. National Center for Suicide Research and Prevention. <https://www.med.uio.no/clinmed/english/research/centres/nssf/resources/prevention/>
Norway struggles with its suicides. <https://www.newsinenglish.no/2018/09/11/norway-struggles-with-its-suicides/>
Why is the suicide rate not declining in Norway? Oivind Ekeberg. Norwegian Perspective. 2019.
Susan Vogel-Misicka. Parents get tips how to cope with youth violence. // <https://www.swissinfo.ch/eng/parents-get-tips-on-coping-with-youth-violence/8838494>
Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

ШВЕЙЦАРИЯ

Федералдық әлеуметтік сақтандыру кеңсесінің қамқорлығымен жастар арасында қылмыстық мінез-құлықтың алдын алуға бағытталған **«жастар және зорлық-зомбылық»** бағдарламасы жұмыс істейді. Жалпы алғанда, ел бойынша қылмыс деңгейі басқа еуропалық елдерге қарағанда төмен болғанымен, швейцариялық құқық қорғау органдарын мектептер мен университеттерде құқық бұзушылық саны артуы алаңдатады. Статистикалық мәліметтерге сәйкес, жыл сайын 50 мың тинейджер ұрлықтың құрбаны болады, 100 мың жастар – қарусыз зорлық-зомбылықтан зардап шегеді, 35 мың адам – сексуалдық негіздегі зорлық-зомбылық құрбандары, 300 мыңға жуық адам – буллинг, қорқыту және қорлау құрбандары. Қылмыстың алдын алу жөніндегі швейцариялық ұйым девинантты мінез-құлықтың негізгі себептері – бұл үлкендердің қысымы, ашу және зерігу сияқты негізгі себептер көрсетілген «жастар ортасындағы зорлық-зомбылық» брошюрасын шығарды. Ата-аналарға арналған ұсынымдарда жанжалдар – өмірдің ажырамас және қалыпты бөлігі екені көрсетілген, алайда баланы жанжалды зорлық-зомбылықтан ажыратуға үйрету керек. Мысалы, мектепте жарақат алу, буллинг – бұл зорлық-зомбылық және осындай көріністерге төзуге немесе көнуге болмайды. Брошюра ата-аналар арасында әлеуметтік қызмет арқылы таратылады, оның кеңселері әр мектепте ашық.

Швейцарияда екі телефон желісі жұмыс істейді:

•147 – мектепте қиындықтарға тап болған жасөспірімдер мен жастар үшін, ата-аналармен және үлкендермен қарым-қатынастағы проблемалар, жыныстық қатынас, есірткі, зорлық-зомбылық және т.б. мәселелері бойынша ақпарат жоқ. Осы желі бойынша SMS жолдауға және жазбаша түрде кеңес алуға болады.

•143 – Швейцарияның барлық тұрғындары үшін жасына қарамастан, кез келген адам қиын жағдайға тап болса, жасырын және құпия кеңес алатын жедел желі. Бұл желі жастарға арнайы бағытталмаған, бірақ ол халық арасында танымал болғандықтан, көптеген жастар сол нөмірге қоңырау шалады.

Сондай-ақ www.ciao.ch сайты жұмыс істейді, ол жастарды жауапты болуға, басқа адамдардың құқықтары мен шекарасын құрметтеуге шақырады және 13-тен 20 жасқа дейінгі адамдарға тегін терапиялық көмек пен ұсыныс береді.

ИРЛАНДИЯ

Қылмыстылық деңгейін төмендету жұмыстары алдын алуға негізделеді. Жергілікті биліктің есептеуінше, жастардың 15-20%-ын қолайсыз деп сипаттауға болады, олардан маргиналдық және бейәлеуметтік мінез-құлық белгілерін көреді.

Ирландиялық мамандар **қылмыстылық проблемасының алдын алу оның салдарын түзетуден гөрі жеңіл және арзан** деп есептейді. Кәмелетке толмаған бір адамды ұстауға жылына 281 000 еуро жұмсалады, ересек адам жылына 65 404 еуроға бюджет қаражатын жұмсайды, ал Garda Youth Diversion Project бағдарламасы бойынша қолайсыз бір жасөспірімге жұмсалатын шығын жылына 2 200 еуроны құрайды. Яғни, алдын алу елде 127 есе арзан болады! Ирландиялық сарапшылар 10 жастағы бұзақылықтың бейәлеуметтік мінез-құлқы мемлекетке 28 жастағы жігіттің бейәлеуметтік мінез-құлқына қарағанда 10 есе арзан болатынын айтады. Ирландияның жастар саясаты жөніндегі тұжырымдамасында былай делінген: «біз қылмыстың алдын алу мәселесінде балалар мен жастарға инвестиция салып жатырмыз, өйткені бұл объективті жақсы іс, сондай-ақ бұл қоғамға пайда әкеледі және ұзақ мерзімді перспективада ел экономикасы үшін тиімді».

Ирландияда сарапшылардың айтуынша, алдын алу қағидасы өз жемісін беруде. 2007-2011 жылдар аралығында жасөспірім қыздардың жүктілігі 36%-ға азайды. Ешқашан темекі шекпеген жастар саны артты – егер 1998 жылы осындай 50,8% болса, 2010 жылы олар 73,5%-ға артты.

Ирландиядағы жастар арасында **суицидтің алдын алу мәселесінде**, ерте жылдар (13-17 жас) – бұл жоғары осалдық уақыты деп саналады. Адамдардың ақыл-ойы бұзылуының 75%-ы кәмелетке толғанға дейін байқалады. Сондықтан өмірдің осы кезеңінде жас жігіттің жанында кем дегенде **«бір жақсы ересек»** («one good adult») болуы өте маңызды. Әрбір жасөспірім мен жас адам ересектермен жағымды қарым-қатынасқа мұқтаж. Егер бұл рөлді ата-аналар орындай алмаса, онда жақын айналада мұғалімдер, әлеуметтік қызметкерлер, психологтар болуы керек. Ирландияда «қауіп-қатер аймағында» жастарды қолдау мен оңалтуды қамтамасыз ету керек деген қағида ұстанады және бұл суицидтік әрекеттердің алдын алуға көмектеседі.

ГЕРМАНИЯ

1997 жылы неміс жастар институты жанынан **Жастар арасында қылмыстың алдын алу орталығы** құрылды, ол осы саладағы стратегиялар мен тактикалық шараларды әзірлейді. Орталықтың негізгі міндеттері:

- Жастар мен жәбірленушілер арасындағы құқық бұзушылық туралы мәліметтерді жинау және талдау;
- Саяси және кәсіби ортада ұсынымдар мен консультациялар дайындау;
- Қылмыстың алдын алу бағдарламасының адресаттарымен жұмыс жүргізу (жас құқық бұзушылар, «қиын» жасөспірімдер);
- Қылмыстың алдын алуда гендерлік және көші-қон мәселелерін зерттеу.

Орталықтың жұмысы идеяларға негізделеді: заңға қайшы іс-әрекеттер жасауы ықтимал немесе жасаған балалар мен жастар болашақта педагогикалық әдістер мен қайта тәрбиелеу арқылы құқық бұзушылық жасаудан тоқтатылып, ұсталуы тиіс. Негізгі қағида – неғұрлым ертерек болса, соғұрлым жақсы.

Орталық пилоттық жобаларды іске қосып, оларды әртүрлі қалаларда тестілейді, мысалы:

1.**Жастардың құқықтық орталықтары («Häuser des Jugendrechts»)** – жастардың, тәрбие жұмысы жөніндегі қызметкерлердің, полиция, прокуратура өкілдерінің қатысуымен кездесулер ұйымдастыратын мектептер жанындағы орталықтар.

2.**Ынтымақтастық жөніндегі жергілікті комитеттер** мектеп, полиция және құқық қорғаушылардың өкілдерін қамтиды, педагогтар мектептерде кейбір жастардың мінез-құлқын мазалаған кезде немесе құқық бұзушылық жасалған кезде жұмысқа кіріседі.

3.**Агрессияға қарсы тұру курстары** жастарға агрессияны тануға, қарсы тұруға, мамандардың көмегін уақытында сұрауға көмектеседі.

4.**Қамқоршылық** – жастар жұмысы жөніндегі жергілікті кеңселер, ата-аналардың бақылау функцияларын орындай алмауы, балаға нашар ықпал етуі, оның одан әрі қылмыс жасауына ықпал ететіні анық.

Қазіргі уақытта орталық мектептерде құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша әлеуметтік жұмыс, қайта қылмыс жасайтын жас құқық бұзушылармен жұмыс, жастар арасындағы қару мәселесі және мектептерде ату, көші-қон, зорлық-зомбылық және алкоголь және т.б. бағыттар бойынша жұмыс істейді.

Жасөспірім немесе жас адам қылмыс жасаған кезде не болады?

Ішкі істер органдары жастар жұмысы жөніндегі жергілікті кеңсені (Jugendamt) хабардар етеді, ол бірінші кезекте жас құқық бұзушының отбасына тәрбиелеуге көмек немесе кеңес беру қажет екенін анықтауы тиіс. Яғни, құқық бұзушылық өзі – бұл жеке өмірге араласуға және ұсыныстар беруге себеп емес, бірақ Жастар ісі жөніндегі мамандар жасөспірім мен оның отбасына өз көмегін ұсынуы тиіс. Мұнда педагогикалық тәсіл қолданылады, ол мынаған назар аударады – теріс қылық бала немесе жас адам. Құқық бұзушының қандай жағдайда өмір сүретінін және оның қоршаған ортасы қандай екенін (lived-in world) түсіну керек. Мүмкін, құқық бұзушылық – проблеманың кең симптомдарының бірі. Жастар жұмысы жөніндегі кеңсенің барлық жұмысы, кеңестер мен кездесулер жасөспірім мен оның отбасының ерікті келісімі жағдайында жүргізіледі.

Қайталанатын құқық бұзушылық баланың аман-саулығына қауіп төндіруі мүмкін және әлеуметтік қызметтер неғұрлым радикалды шаралар қабылдауы керек.

Susan Vogel-Misicka. Parents get tips how to cope with youth violence. // <https://www.swissinfo.ch/eng/parents-get-tips-on-cope-with-youth-violence/8838494>
Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.
Centre for the Prevention of Youth Crime. Жастар арасындағы қылмыстың алдын алу орталығының ресми сайты.
<https://www.dji.de/en/about-us/projects/projekte/centre-for-the-prevention-of-youth-crime.html>

B. Holthusen, S. Hoops. Crime prevention in childhood and youth – on the role, contribution and importance of child and youth services. 2012.

«Жастарды қанаттандыру» мемлекеттік бастамасы («JUGEND STÄRKEN») – бұл 12-26 жас аралығындағы қолайсыз отбасылар мен мигранттардың жастары қатысатын мемлекеттік жобалар кешені. Әсіресе мигранттар тұратын проблемалық қала маңына ерекше көңіл бөлінеді. Бағдарлама шеңберінде Үкімет жергілікті атқарушы органдарға Кәсіптік оқыту курстарын ұйымдастыруға және жастарға арналған жұмыс орындарын құруға көмек көрсетеді. Бағдарламаға сәйкес, жеке консультациялар тиімді болып саналады.

Сондай-ақ федералды жердің өз бағдарламалары бар: **Гамбургте «Зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл» («Handeln gegen Jugendgewalt»), Бременде - «Жастар арасында зорлық-зомбылықты тоқтату» («Stopp der Jugendgewalt»), Солтүстік Рейн-Вестфалия жерінде - «Балалар мен жастар арасындағы қылмыстың профилактикасы» («Prävention von Kinder- und Jugendkriminalität»).**

Германиядағы әлеуметтік шиеленіс көздерінің бірі жастар арасындағы экстремистік және радикалдық топтар болып табылады. Ең агрессивті және зорлық-зомбылық көріністеріне бейім сол радикалдық «Autonomists» және оң радикалдық «Autonomous Nationalists» қозғалыстары болып табылады. Бұл топтар мүшелерінің басым көпшілігі – 27 жасқа дейінгі жастар. Неміс құқық қорғау органдарының деректері бойынша, жастар жаппай Сирияға жол тартқан, жиһадтың ең жас қатысушысы 13-14 жасар болған.

Заманауи сын-тегеуріндерге барабар әрекет ету үшін Германияда кадрларды даярлауға көңіл бөлінеді. Заң факультеттерінде **«қылмыстың алдын алу және криминологияға бағытталған превентивті әлеуметтік жұмыс» бағыты бойынша магистратура бар. Сондай-ақ, қылмыстың алдын алу бойынша мамандарды дайындайтын Беккария (Beccaria) тренинг бағдарламасы бар.**

Германияда суицидтің алдын алу үшін Суицидтің алдын алу бойынша ұлттық бағдарлама қабылданды (NaSPro, «Nationales Suizidpräventionsprogramm»). Абсолюттік сандар бойынша Германия суицидтер саны бойынша Еуропада Франция мен Польшадан кейін үшінші орында. Ал ерлер әйелдерге қарағанда өздеріне 3 есе жиі қол жұмсайды. Сондай-ақ, Германияда өзіне-өзі қол жұмсау мінез-құлқының «венгр моделі» ең көп таралған, жасы үлкен болған кезде өзін-өзі өлтіру жиі жасалады.

Суицидтің алдын алу көбінесе көпжақты форматта жүргізіледі, бірақ бұл денсаулық сақтау саласындағы стратегиялар. Мемлекеттік ұйымдар мен азаматтық қоғам институттары қатысатын науқандар ұйымдастырылады. Мысалы, **Нюрнберг депрессиямен күрес альянсы («Nuremberg Alliance Against Depression»)**. Қалалар мен жерлерде ақпараттандыру науқандары (awareness campaigns) өткізіледі, олардың басты мақсаты – халық пен азаматтардың санаттарын тарту, оларды оқшаулаудан сақтандыру және көмек сұрап, ем бастауына ықпал ету.

Тәуекел топтары арасында **суицидтік мінез-құлқының алдын алу жұмыстарына ерекше назар аударылады:** депрессиядан, маскүнемдіктен зардап шегетін адамдар, анықталған пренаталдық және постнаталдық менталдық бұзылулары бар аналар, қант диабеті, омыртқа және тірек-қимыл аппараты жарақаттары бар пациенттер, онкологиялық аурулары, психикасы бұзылулары бар жастар және т.б. шағын стресс олар үшін суицидті жасауға триггер бола алады. Азаматтардың осы топтары үшін **эмоцияларды басқару бойынша сабақтар, әлеуметтік іс-шаралар және психотерапевт дәрігермен жеке сессиялар ұйымдастырылады.**

Жастар арасындағы қылмыс пен суицидтің алдын алудағы маңызды сәттердің бірі – **сексуалдық зорлық-зомбылыққа байланысты құқық бұзушылықтарға қарсы іс-қимыл.** Жыныстық зорлық-зомбылық суицид себептерінің бірі болуы мүмкін. Сондай-ақ жастарды зорлық-зомбылықтың құрбаны болу қаупі туралы ғана емес, зорлық-зомбылық жасамау туралы да хабардар ету қажет. Жастар, әсіресе ұлдар, көбінесе осындай қылмыстарды жасайды, өйткені құқық нормаларын білмейді және өз әрекеттерінің ауыр салдарын түсінбейді.

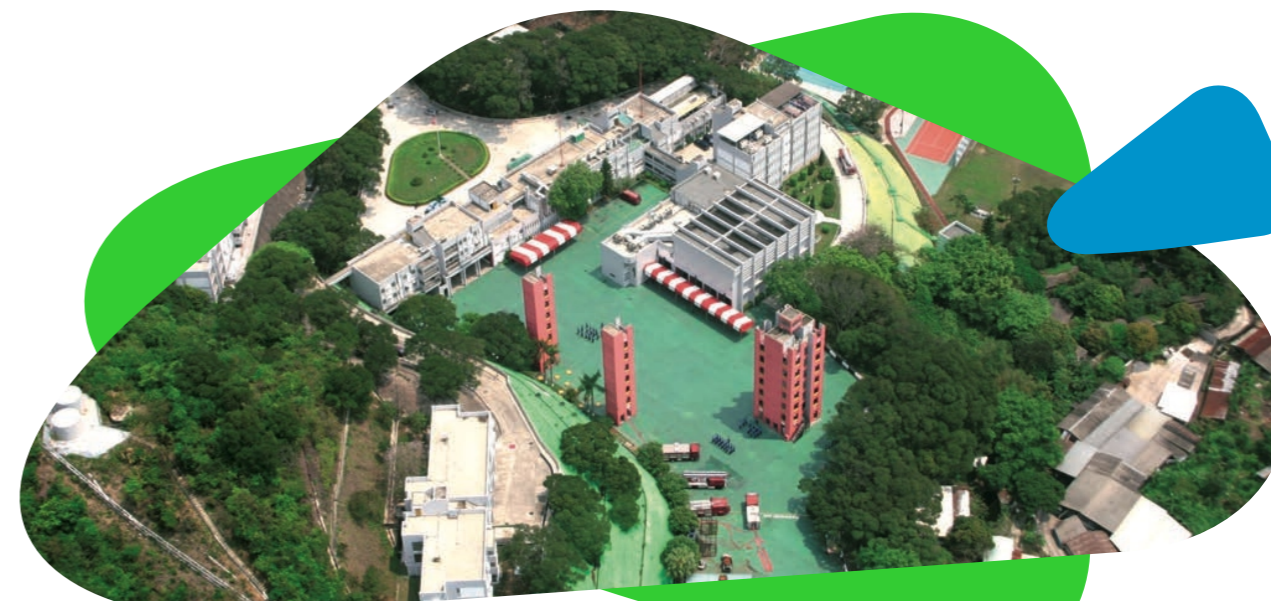
Германияда Отбасы, қарт адамдар, әйелдер мен жастар істері жөніндегі министрліктің басшылығымен **сексуалдық зорлық-зомбылықты болдырмау және балалар мен жастарды қорғау жөніндегі жоспар** әзірленді. Бұл проблемамен балаларға қатысты сексуалдық зорлық-зомбылық мәселелері жөніндегі арнайы тағайындалған тәуелсіз комиссар айналысады. Жоспар шеңберінде шаралардың кең спектрі қабылданады, оның ішінде ата-аналар, мұғалімдер және балалармен әңгімелесулер мен семинарлар, өзін-өзі қорғау және қиын жағдайлардағы іс-әрекеттер бойынша тренингтер өткізіледі. «Қаттырақ сөйле, көмек сұра!» («Trau Dich!») балалар мен ата-аналарды, кәсіби мамандардың көмегі мен кеңесін қайдан және қалай алуға болатынын хабардар етеді.

B. Holthusen, S. Hoops. Crime prevention in childhood and youth – on the role, contribution and importance of child and youth services. 2012.
M.Glaser. Extremist, militant, radicalized? Deutsches Jugendinstitut social science magazine. 2015
B. Holthusen, S. Hoops. Crime prevention in childhood and youth – on the role, contribution and importance of child and youth services. 2012.
Etzersdorfer E. Suicide prevention in Germany. Oxford Medicine Online. 2007
Etzersdorfer E. Suicide prevention in Germany. Oxford Medicine Online. 2007

ГОНКОНГ

2016 жылы Қалалық білім беру бюросында **«Қуаныш мектебі» («Joyful@School»)** науқаны басталды, оның мақсаты - оқушылардың, педагогтардың және ата-аналардың жастар арасындағы есірткі, темекі шегу, бейәлеуметтік мінез-құлық мәселелерін түсінуін ынталандыру. Бұдан басқа, **«Денсаулық мектебі» («Healthy School»)** бағдарламасы жұмыс істейді, ол бойынша жоғары сыныптарда және жоғары оқу орындарының студенттері арасында есірткілерге тест жүргізіледі.

Гонконг полициясы **«Жас курсанттар орталығы және интеграцияланған жастар жаттығу лагері» («Junior Police Call Permanent Activity Center and Integrated Youth Training Camp»)** атты жастар жаттығу лагерін құрды. Жобаның мақсаты - жастарды полиция жұмысы туралы ақпараттандыру, полиция имиджін арттыру, сондай-ақ тәртіпке тәрбиелеу, дене шынықтыру дағдыларын дамыту және лагерьге қатысушылар арасында командалық рухты қалыптастыру.

Жас курсанттар орталығы және біріктірілген жастар жаттығу лагері, Гонконг

Әлеуметтік сауалнамалардың нәтижелері гонконгтық жоғары сынып оқушылары үшін стресстің басты көзі шиеленіскен оқу, ата-аналардың балалар білімі мен тұлғалық дамуы бойынша үміттері және құрдастарымен қарым-қатынасы болып табылатынын көрсетті. Зерттеушілер жастарға **стрессті басқару, сөйлей білу, позитивті ойлау бойынша психологиялық тренингтер қажет** деп қорытынды жасады. Академиялық үлгерім - жасөспірімдер арасында жоғары үрей тудыратын триггерлердің бірі. Гонконгта барлығы бағалауға байланысты: университетке түсу, алмасу бағдарламаларына қатысу, стипендиялар. Сонымен қатар, көптеген оқушылар бағалаудағы ұстаным тұлғаның жан-жақты дамуына кедергі келтіреді деген көзқарасты қолдайды.

Гонконгта суицидтің алдын алу бойынша бірнеше дағдарыс орталықтары («crisis centres») жұмыс істейді. Олар ағылшын, кантон және қытай тілдерінде кеңес береді. Бұл орталықтардың аудиториясы - стресстік жағдайдағы, өзіне-өзі қол жұмсауға бейім адамдар - кез келген адам орталыққа барып, психотерапевт маманнан жеке кеңес ала алады. Сондай-ақ «Suicide Prevention Hotline» жедел желісі жұмыс істейді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қылмыстылықты азайту және суицидтің алдын алу бойынша шет елдердің ұсынылған тәжірибесін қорытындылай отырып, келесі үрдістерді белгілеуге болады:

· Біріншіден, әлемнің дамыған елдерінде қолайсыз жастармен жұмыс («youth-at-risk») көпжақты форматта жүргізіледі, оған тек мемлекеттік органдар ғана емес, ҰЕҰ, волонтерлер, жастар бірлестіктері мен клубтар қатысады.

· Екіншіден, қылмыстың алдын алу – қылмыс салдарымен күресуге қарағанда, экономикалық жағынан тиімді.

· Үшіншіден, жастар арасындағы қылмыс пен суицидтерді құбылыс ретінде жою мүмкін еместігін мойындау керек, сондықтан олардың алдын алу жұмыстарын шоғырландыру қажет.

· Төртіншіден, жастардың білімі мен жұмысқа орналасуының түйінді мәні бар. Іспен айналысатын жастар қылмыстық топтарға түспейді, қылмыс жасамайды немесе өзіне зиян келтірмейді, сондықтан да ЖРО, ҰЕҰ, спорт секциялары мен кәсіби қауымдастықтарды қолайсыз жастармен жұмыс істеуге тарту қажет.

ЖАСТАРҒА АРНАЛҒАН ЖЕҢІЛДІКПЕН БЕРІЛЕТІН ТҰРҒЫН ҮЙ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ

Жастар - тұрғын үймен қамтамасыз ету мәселесінде халықтың ең осал санаттарының бірі. Бұл мәлімдеме барлық елдер үшін әділ, тіпті ең дамыған қауымдастықтар да осы мәселеге тап болады. Бұл мәселеде көптеген мемлекеттерде жастарға арналған жеке тұрғын үй бағдарламалары жоқ екенін атап өту қажет. Негізінен жастар зейнеткерлер, көп балалы отбасылар, жалғыз басты аналармен қатар, халық санатының бірі ретінде өтеді, олар жеңілдікті тұрғын үй жобаларына қатыса алады.

НОРВЕГИЯ

1980 жылдардан бастап жылжымайтын мүлік нарығы қатты «либералданған», мемлекет бағаны қалыптастыру процестеріне араласпады және азаматтардың әл-ауқатының өсуімен қатар тұрғын үй бағасы да өсті. Бұл Норвегияның бүгінгі таңда Еуропада тұрғын үй бағасының ең жоғары деңгейлерінде болуына әкеп соқты. Сонымен қатар, бұл Скандинавия елінде жылжымайтын мүлік сатып алудың тұрақты үрдісі байқалады, норвегиялықтардың 75%-ы өздері тұратын үйлердің меншік иелері болып табылады. Елдегі тұрғын үй саясаты онжылдықтар принципіне негізделді: ел азаматтарының көпшілігінде өз тұрғын үйін сатып алу мүмкіндігі болуы тиіс.

Тұрғын үймен қамтамасыз ету мәселелерімен **Норвегиялық мемлекеттік тұрғын үй банкі** айналысады, ол гранттар мен қарыздар береді, сондай-ақ жеңілдікті тұрғын үй береді. Бірінші кезекте, төмен пайыздармен несиені мүмкіндігі шектеулі азаматтар, балалары бар отбасылар, мигранттар алады. Жастар мемлекеттік қолдаудан тыс қалды. Нәтижесінде жастар ата-аналар көмегіне жүгінуге мәжбүр, жастардың үштен бір бөлігі ата-аналар тарапынан қаржыландырудың арқасында өздерінің алғашқы тұрғын үйлерін сатып алды. Тұрғын үйдің қымбатшылығына байланысты көптеген жас азаматтар ата-анасымен 30 жасқа дейін және одан кейін де бірге тұруымен қоймай, ата-анасының үйіне өзінің жұбайын/зайыбын немесе бойфренд/досын әкеледі. Бүгінде бұл ел бойынша өте кең таралған құбылыс.

Мәселенің шиеленісуін ескере отырып, Норвегия үкіметі бірқатар пилоттық жобаларды іске қосты:

1. Әлеуметтік тұрғын үй үшін жалдау ақысын төмендету.
2. Қолжетімді тұрғын үй бағдарламасы бойынша жаңа кешендер салу.
3. «Бірлескен меншік» («part-ownership») бағдарламасы бойынша тұрғын үй салу - 20% мемлекеттің меншігінде қалады және 80% жеке тұлғаның иелігіне өтеді, өз үлесін біртіндеп сатып алуға болады; пәтерді сату кезінде түсім тепе-тең бөлінеді.
4. Кейіннен сатып алу құқығымен жалдау бағдарламасы (рента шотта шоғырланады және бастапқы жарнаны қалыптастырады, содан кейін Бағдарламаға қатысушы жылжымайтын мүлікті біртіндеп сатып алады).

Бүгінгі күні Норвегияда тұрғын үй нарығында «үшінші секторды» дамыту және кеңейту қажеттігіне қатысты мәселе бойынша пікірталастар жалғасуда. Бірінші болып жеке жылжымайтын мүліктің еркін нарығы, екіншісі – барлығы 4% - әлеуметтік тұрғын үйдің кішкентай секторы, ал үшіншісі деп ішінара үлеспен және мемлекет тарапынан субсидиялаумен қолжетімді тұрғын үйдің қандай да бір нысандары түсініледі.

ШВЕЙЦАРИЯ

Конфедеративті құрылым салдарынан тұрғын үй саясаты кантондар мен муниципалитеттер бойынша ерекшеленеді. Швейцариялықтардың тек 34,5%-ы өз үйлерінде тұрады, қалғандары тұрғын үйді жалға алады. Цюрих, Женева, Базель және Лозанна сияқты ірі қалаларда жылжымайтын мүлік нарығының 80%-ға жуығы - жалға берілетін тұрғын үй. Швейцарияда әлеуметтік тұрғын үй жоқ, бірақ **субсидиялардың алуан түрлері бар:**

- НВМ (Habitation a Loyer Modere) – табысы төмен отбасыларға арналған тұрғын үй
- НЛМ (Habitation a Bon marche) – табыс деңгейі орташа азаматтарға арналған тұрғын үй
- НМ (Habitation a migrants) – мигранттарға арналған тұрғын үй

Тұрғын үй субсидиясына тек кедей азаматтар ғана емес, көбінесе орта тап үміткер бола алады. Мына өлшемдерге сәйкес келу қажет:

- кемінде екі жыл қаланың резиденті болу
- қалада өз табысын, жалақысын алу
- қалалық бюджетке салық төлеу
- табыс бойынша лимиттерден аспау.

Тұрғын үй саясатын жүзеге асыруда билік бірінші кезекте бизнеске көмектесуге тырысады. Олар мынадай қағидат бойынша әрекет етеді: жеке меншік компанияларға әлеуметтік бағдарланған тұрғын үй салу қажет. Бұл үшін келесі құралдар қолданылуы мүмкін:

- **тұрғын үй салуға немесе реновациялауға мемлекеттен берілетін субсидиялар**
- **банктерге қарағанда аз пайыздармен несиелік желісі**
- **құрылысқа жер учаскелерін беру**

Егер жеке компания осы қолдауды қабылдаса, қала немесе кантон билігі 20 жыл бойы жалға беру бағасын бақылай алады, сондай-ақ пәтер жалға берілетін халықтың басым санаттарын анықтай алады.

Швейцария жылжымайтын мүлік нарығында кооперативтер үлкен рөл атқарады. Елдегі әрбір 20 пәтер кооперативтерге тиесілі. Цюрихте кооперативтер тұрғын үйдің 19%-ын реттейді. Кооперативтер мен жергілікті муниципалитеттер арасындағы ынтымақтастық келесі схема бойынша жүзеге асырылады: кантон немесе қала үкіметі кооперативке халықтың белгілі бір санаты, мысалы, жастар үшін тұрғын үй қажет деп сұрау салады (мұнда «young adults» - 20-29 жастағы жастар өз бетінше өмір сүре алады), кооператив ұсыныспен жұмыс істейді және муниципалитетке үй-жайлар мен жалдау құнына қатысты өз ұсыныстарын береді. Келіссөздерден кейін кооператив тұрғын үй береді, ал үкімет кооперативті қолдайды (субсидиялар, төмен пайыздармен несиелер). Кооператив тұрғын үй қорын таңдау мен бағалауда жеткілікті дербес, сонымен қатар ол операциялық басқарумен айналысады және үй мен пәтер ретінде қолдайды. Сонымен қатар, муниципалитет жалдау бағасын тым жоғары етпей және қоғамның қажеттіліктері есебімен бақылауға құқылы.

Сондай-ақ Швейцарияда 1990 жылдан бастап **пәтерді жалға алатын азаматтардың құқықтарын қорғайтын заң («Droit du Bail»)** қолданылады, оның ішінде заң жалға алу бағасының кенеттен және күрт көтерілуінен қорғауды көздейді, жалға алушыларды аяқ асты көшіруге тыйым салады және басқа да мән-жайларды ескереді.

Еурокомиссияның деректері бойынша, жалпы алғанда, Еуропалық Одақтың барлық елдері тұрғын үй дағдарысын бастан кешуде және біз бүгін Еуропада байқап отырғанымыз – бұл саяси шешімдер мен үлкен қаржы құюды талап ететін көп жоспарлы инфрақұрылымдық мәселе. Қолжетімді тұрғын үйдің тапшылығы басқа мәселелердің шиеленісуіне: жұмысқа орналастыру проблемаларына, халықтың сатып алу қабілетінің төмендеуіне, шағын бизнес саласындағы дағдарыстық құбылыстарға, жастар ортасында криминалдық және бейәлеуметтік мінез-құлықтың өсуіне әкеледі.

ИРЛАНДИЯ

Елде жастардың 20%-ға жуығы кедейлікте өмір сүреді. Бұл, ең алдымен, олардың ата-аналарының жұмыссыздығымен байланысты. Әлеуметтік жағынан осал жастар тұрғын үй жәрдемақысына үміткер бола алады (**«Housing Allowance Payments»**).

Еліміздің тұрғын үй саясаты 2017-2021 жылдарға арналған **«Ирландияны қайта құру» («Rebuilding Ireland»)** мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде іске асырылуда. Жерді игеру жоспары әзірленді және алдағы 20 жылда 150000 үй құрылысын жобалау жүргізілуде, оның 50000 саны әлеуметтік тұрғын үй бағдарламасы бойынша өтеді. 2018 жылы 8422 үй пайдалануға берілді, оның 3219-ы әлеуметтік тұрғын үй ретінде тұрғын үй қауымдастықтарымен салынды.

Бүгінгі күні ел астанасы Дублинде жылжымайтын мүлік нарығының 13,2%-ы әлеуметтік тұрғын үй болып табылады, және ол негізінен қала билігінің иелігінде. Басқа қалаларда әлеуметтік тұрғын үй үлесі әлдеқайда аз - шамамен 5%. Бұдан басқа, әлеуметтік тұрғын үйдің шамамен үштен екісін жалға алушылар жеңілдікті кредиттеудің әртүрлі схемалары бойынша сатып алды.

Жылжымайтын мүлік бағасының бақылаусыз өсу проблемасы шиеленісе түсуде. Инвестициялық қорлар, әсіресе шетелдік қорлар Дублиннің орталығында тұтас кешендерді сатып алады, содан кейін жалға берудің жоғары бағасын белгілейді. Осыған байланысты Ирландия билігі 2019 жылдың шілдесінде келесі шараларды қабылдады:

- біріншіден, «жалға берілетін тұрғын үйдің аса қажет аймақтарында» («Rent pressure zones, rpszs») – жылына 4%-дан аспайтын жалға алу құнын арттыруға шектеу қойылды, ел бойынша барлығы осындай 20 аймақ белгіленді;
- екіншіден, танымал орталық аудандарда қысқа мерзімді жалға беру лимиті белгіленді (жылына 90 күннен аспайды).

Сондай-ақ Ирландияда ескі тұрғын үй қорын реновациялау бағдарламасы жұмыс істейді, оған муниципалитеттерден басқа тұрғын үй қауымдастықтары мен жеке девелоперлер қатысады. Жергілікті муниципалитеттер жеке компаниялар мен кооперативтерді ескі тұрғын үй қорын жөндеуге және жаңартуға тартады, орнына оларға жалға беру құқығын береді, бірақ өз тарапынан жалға беру бағасын бақылайды.

Local welfare in Switzerland. Housing, Employment and Child care. Nathalie Kakpo and Sandro Cattacin. University of Geneva.
Local welfare in Switzerland. Housing, Employment and Child care. Nathalie Kakpo and Sandro Cattacin. University of Geneva.
Housing crisis still on! An EU Action Plan for affordable houses is needed. <http://www.housingeurope.eu/resource-1327/housing-crisis-still-on-an-eu-action-plan-for-affordable-housing-is-needed>

ГЕРМАНИЯ

Германиядағы әлеуметтік зерттеулер тұрғын үйді жалға беру жастар шығындарының айтарлықтай бөлігін құрайтынын көрсетеді. Елдің батыс бөлігінде жалғыз басты қыз өз жалақысының 40%-ын, шығыс бөлігінде тұрғын үй арзанырақ - 30%-ға жуық бөлігін жалдауға жұмсайды; жалғыз басты ерлерде ел бойынша орташа жалақы жоғары, сондықтан олар өз табысының 20-25%-ын жалдау ақысына жұмсайды.

Сонымен қатар, Германияда бірнеше онжылдықтар бойы **жалға берілетін тұрғын үйдің әлеуметтік құрылыс бағдарламасы** жұмыс істейді: көп қабатты тұрғын үйлер салынды, онда пәтерлер табысы төмен азаматтарға, оның ішінде жастарға жалға беріледі. Мұндай тұрғын үй үшін жалдау ақысы нарықтан айтарлықтай төмен. Ел бойынша барлығы 1 млн 210 мың осындай «әлеуметтік үй» бар, олардың көпшілігі өткен ғасырдың 80-ші жылдарында салынған. Бұрын «әлеуметтік тұрғын үйді» басқарумен мемлекет айналысты, бірақ 1989 жылы мемлекеттік реттеу жойылды және үйлер муниципалдық тұрғын үй компанияларына, кооперативтерге және жеке меншік иелеріне ауысты. Германияда амортизация мерзімі аяқталғаннан кейін, яғни шамамен 30 жылдан кейін осы тұрғын үй субсидияланады және нарықтық бағалар бойынша жалға беріледі. Осылайша, әлеуметтік тұрғын үй қоры жыл сайын азайып келеді. Бүгінгі күні ол өте тапшы. Соңғы мәліметтер бойынша, халықтың кедей топтарына тағы 5 млн. пәтер қажет. Үкімет құрылысқа 10 млрд. еуро бөлуді және 250000 көп пәтерлі үй салуды жоспарлады, онда жалға алуды мемлекет субсидиялайды.

Әсерлі сандар мен қомақты инвестицияларға қарамастан, құрылыс қарқыны нарық қажеттілігін өтемейді: жыл сайын әлеуметтік тұрғын үй бағдарламасы (social housing) бойынша 80000 пәтер және қолжетімді тұрғын үй бағдарламасы (affordable apartments) бойынша 60000 пәтер салу қажет. Алайда, бұл сандардың үштен бірі ғана құрылады. Мәселені шешу үшін 2019 жылдың сәуірінде **елдің Конституциясына түзетулер** енгізілді, оған сәйкес Федералдық Үкіметтің құзыреті кеңейтілді. 2020 жылдан бастап орталық билік әлеуметтік және қолжетімді тұрғын үй салу мәселесінде жерлерді және муниципалитеттерді қаржыландыруды кеңейте алады. Тұрғын үй жағдайы қалалар бойынша ерекшеленеді. Гамбург 2011 жылдан бастап өзінің өршіл тұрғын үй бағдарламасын дамытады. Жыл сайын қалада 10000 жаңа пәтер пайдалануға беріледі, оның 3000 саны әлеуметтік бағдарлама бойынша. Берлинде негізгі көлемі 6 муниципалдық құрылыс компаниялары бар, 2018 жылы олар 23000 пәтер салды. Мюнхенде «Мюнхендегі өмір 2017-2021» бағдарламасы бойынша жыл сайын 2000 әлеуметтік пәтер салынады.

Сондай-ақ, герман билігі **жылжымайтын мүлікті жалға алу бағасын қатаң бақылауға көшеді**. Тек 2018 жылы ел бойынша жалға берудің орташа құны 83%-ға өсті. **2019 жылы 5 жылға (rental price brake) жалға беру бағасын «тоқтату» туралы шешім қабылданды**, бірақ енді бұл шараны ұзарту және одан да қатаңдату қажет.

Германияда тұрғын үй субсидиялары бағдарламасы табысты жұмыс істеуде («wohngeld»). Мемлекет екі бағыт бойынша - жалға берілетін тұрғын үйді төлеуге және егер тұрғын үй сатып алынса, ипотекалық несиені төлеуге қаржылық қолдау көрсетеді. Көмек мөлшері әрбір жағдай үшін жеке есептеледі. Тұрғын үй субсидиясын алуға зейнеткерлер, әлеуметтік жәрдемақы, жұмыссыздық бойынша жәрдемақы және ең төменгі күнкөріс деңгейінен жәрдемақы алушылардан басқаның барлығы үміткер бола алады. Мемлекет отбасының жиынтық табысы белгіленген лимиттен аспаған жағдайда қолдау көрсетеді, өтініш берушілер олардың кірістері шын мәнінде аз екенін және олар субсидияға мұқтаж екенін растауы тиіс. Қаржыландыру бірден 12 айға бөлінеді және бірыңғай сомамен банк шотына жіберіледі. Егер резидент тұрғын үй субсидиясын тағы бір жылға ұзартқысы келсе, ол ағымдағы субсидия мерзімі аяқталғанға дейін 2 ай бұрын өтінім беруі тиіс.

Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_5huhFVrg_wC_QOG_fDMtFx6Hv_tdr/view
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_5huhFVrg_wC_QOG_fDMtFx6Hv_tdr/view
Social Housing in Europe. Germany. <http://www.housingeurope.eu/resource-107/social-housing-in-europe>
Number of social housing units drops by 42000 in Germany. <https://www.thelocal.de/20190814/number-of-social-housing-units-drops-by-42000-in-germany>
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_5huhFVrg_wC_QOG_fDMtFx6Hv_tdr/view
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_5huhFVrg_wC_QOG_fDMtFx6Hv_tdr/view

Тағы бір кешенді неміс бағдарламасы – **Федералдық ауылды дамыту схемасы (BULE)**, оның мақсаты ауылдық аймақтардың тұрақты дамуын қамтамасыз ету, өмір сүруге қолайлы жағдай жасау. Ел халқының жартысына жуығы ауылдық жерлерде тұрады және BULE бағдарламасы Германияның демографиялық стратегиясында да айтылады. Бағдарлама аясында тұрғылықты жер ретінде ауылдар мен шағын қалалардың тартымдылығын арттыру бойынша түрлі инновациялық жобалар тестіленеді. Бұл схема жастардың өмір сүру жағдайын жақсартатын және жастардың азаматтық қоғамды тартудан бастап шалғай ауылдық округтерді цифрландыруға дейінгі қатысуын күшейтетін өңірлік және жергілікті жобаларды қолдайды. Мысалы, **«Land (auf) Schwung» модульдік жобасы** өңірлік бюджеттен кәсіпкерлікті қаржыландыру мен ынталандырудың жаңа құралдарын сынақтан өткізуге мүмкіндік береді. Инфрақұрылым, жабдықтау, базалық қызметтерді қамтамасыз ету проблемаларын инновациялық шешуді ұсынатын жастар, әсіресе әлсіз дамыған және шалғай аудандарда жеңілдікті қаржыландыру мен мемлекеттен көмек алады. BULE схемасы бойынша тағы бір **модуль – «мықты ауыл»** («Kerniges Dorf») ауыл шаруашылығын дамытудың үздік жобасына конкурс. 5000 адамға дейінгі халқы бар ауылдарды әлеуметтік және ауыл шаруашылығын дамыту жөніндегі үздік идеялар мен стратегиялар федералдық деңгейде марапатталады және қолдау алады. Сондай-ақ **«ауылдың болашағы бар» («our village has a future»)** федералдық байқауы өткізіледі, оның шеңберінде «Демография» және «Қоғам үшін маңызды қызметтер» номинациялары бойынша марапаттар беріледі.

ГОНКОНГ

Гонконгтың тұрғын үй саясатын әзірлеу мен іске асырудағы тәжірибесі Қазақстан үшін үлкен қызығушылық пен пайданы білдіреді, себебі бұл халықтың тығыздығы жоғары және тұрғын үй құны қымбат мегаполистің тәжірибесі. Қазақстанның ірі қалаларында - Нұр-Сұлтан мен Алматыда халықтың әлеуметтік осал санаттары, оның ішінде жастар үшін тұрғын үйдің жетіспеушілігі әсіресе өткір сезіледі және жағдай өңірлердегі жылжымайтын мүлік нарығынан түбегейлі ерекшеленеді.

Гонконгта әлеуметтік тұрғын үй саясаты 1954 жылы басталады, өрт салдарынан мыңдаған үй жойылып, билік «кедейлерге арналған тұрғын үй» құрылысын бастады. Қалада әлеуметтік тұрғын үйдің негізгі салушылары - «Hong Kong Housing Authority», «Hong Kong Housing Society» компаниялары. Бұл компаниялардың тұрғын үйін жалға алу және сатып алу құны нарыққа қарағанда айтарлықтай төмен және **негізінен құрылысты қаржыландыру мегаполис бюджетінен субсидия есебінен жүргізіледі, сондай-ақ салынған үйлердегі тұрақ пен коммерциялық үй-жайларды жалға алу есебінен жабылады.** Барлық дерлік әлеуметтік тұрғын үй кешендері – 40 қабатты және одан биік үйлер.

Әлеуметтік тұрғын үйдің қандай да бір нысандарын Гонконг азаматтарының жартысына жуығы пайдаланады. Соңғы жылдары тығыздық соншалықты жоғары болды, жергілікті тұрғындарға 2 отбасына арналған («subdivided flats») немесе кішкентай бөлме-капсулалар («bed-space flats») бар, онда тек төсек және душ орналастырылған. Орташа есеппен өтініш берген азаматтар тұрғын үй кезегін 6 жыл күтеді.

Ең танымал тұрғын үй бағдарламасы – «Әлеуметтік жалға беру» («Public Rental Housing»). Талаптарға сәйкес, кіріс деңгейі төмен адамдар төмен ставкамен пәтерді жалға алады, ол үшін кірістің белгіленген лимиттерден жоғары емес екенін растау керек, әдетте бұл зейнеткерлер, балалы отбасылар, мүмкіндіктері шектеулі адамдар. Әлеуметтік жалдау пәтерлерінде Гонконг халқының 31% бөлігі тұрып жатыр.

Екінші бағдарлама - «меншікке сатып алу схемасы» («Home Ownership Scheme»). Бұл бағдарлама бойынша шағын пәтерлер салынып жатыр, негізінен олар құрылыс және жоспарлау стандарттары бойынша бірдей. Мұндай пәтерлердің құны нарықтағыдан айтарлықтай төмен, халықтың басым санатынан табысы төмен адамдар ғана сатып алуға үміткер бола алады. Сатып алу ипотекаға ресімделеді. Қайта сату бағасы қатаң шектелген және табысы төмен азаматтардың таңдалған санаттарына ғана рұқсат етіледі. Осы бағдарлама бойынша Гонконг халқының 17%-ы тұрып жатыр.

Гонконгтағы тағы бір нұсқа – **«Жалға берілетін тұрғын үйді сатып алу» бағдарламасы («Tenant Purchase Scheme»)**, оған сәйкес әлеуметтік тұрғын үйді жалға алушы нарықтық бағадан әлдеқайда төмен бағамен пәтер сатып алуға өтініш бере алады. Схеманы «Hong Kong Housing Authority» компаниясы реттейді. Тағы бір ұқсас бағдарлама «Сатуға арналған пәтер» («Flat-for-Sale Scheme»), оны «Hong Kong Housing Society» компаниясы реттейді.

Орта сынып үшін бөлек «Sandwich class Housing Scheme» бағдарламасы жұмыс істейді. Гонконгтағы орта класс сэндвич-класс деп аталады. Азаматтардың бұл категориясын табыс деңгейі төмен деп атауға келмейді, дегенмен олардың табысы өз бетінше үй сатып алуға жетпейді. **«Sandwich class Housing Scheme» бағдарламасы** бойынша тұрғын үй кешендерінің сапасы мен нарықтық позициялануы әлеуметтік жалға алу немесе меншікке сатып алу схемасына қарағанда әлдеқайда жоғары. Осындай тұрғын үйдің шаршы метрінің құны нарық бағасынан төмен, бірақ кедейлер үшін әлеуметтік тұрғын үйге қарағанда жоғары. Бағдарламаға қатысушылар үшін пәтерді 5 жыл бойы қайта сатуға шектеу қолданылады. Сондай-ақ Гонконгта «уақытша тұрғын үй» («Interim Housing») бағдарламасы бар, оған сәйкес пәтерлерді әлеуметтік жалға алу бойынша өз кезегін күткен немесе өрт, табиғи апат, бұзу немесе басқа да себептер бойынша көшеде қалған азаматтар уақытша алады.

Гонконг жастарын дамыту стратегиясына сәйкес, жастардың қаржылық және тұрғын үй тәуелсіздігі жастар саясатының басым мақсаттары ретінде белгіленген. Адам үшін тұрғын үй - бұл оның қауіпсіз, өнімді және бақытты өмірінің негізі.

1-КЕСТЕ ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДЕГІ ЖЫЛЖЫМАЙТЫН МҮЛІК ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ТҰРҒЫН ҮЙ ҮЛЕСІ

Мемлекет	Халқы(млн адам)	Тұрғын үй қоры (тұрғын үй бірл. жалпы саны)	Әлеуметтік тұрғын үй үлесі
Норвегия	5,26	2 548 000	4 %
Швейцария	8,57	4 000 000	11 % (мемлекеттің ішінара қатысуы)
Ирландия	4,8	1 974 000	8,9 %
Германия	82,5	41 968 100	3 %
Гонконг (КНР)	6,6	2 053 412	48,8 %

ҚОРЫТЫНДЫ

Көптеген адамдарды тұрғын үймен қамтамасыз ету – барлық дамыған мемлекеттер мен қоғамдастықтардың бірінші кезектегі міндеті. Әлеуметтік тұрғын үй бағдарламаларын іске асырудағы шет елдердің тәжірибесін талдай отырып, келесі үрдістерді атап өтуге болады:

- Біріншіден, қазіргі заманғы жастар кейіннен өз тұрғын үйін сатып алуға тырысады («delayed home ownership») және сатып алуға қарағанда жалға алуды қалайды. Бұл білім беру жүйесіндегі өзгерістерге (жастар ұзағырақ оқиды), отбасы институтының өзгеруіне (жастар кейінірек үйленеді, сондай-ақ барлығы ресми некеге тіркелгісі келмейді) және әлеуметтік нормалар эволюциясына (жастар дәстүрлі нормалардан мен ұстанымдардан неғұрлым ұтқыр болды, кез келген уақытта көшуге, елді, жұмысты, қоршаған ортаны ауыстыруға мүмкіндік алғысы келеді, өзін онжылдықтар бойы ипотекамен байланыстыруды қаламайды) байланысты. Демек, жалға берілетін тұрғын үйге баса назар аудару керек.

- Екіншіден, ірі қалалар мен ауылдық жерлердегі тұрғын үй бағдарламалары мазмұны мен имплементациясы бойынша түбегейлі ерекшеленеді. Егер ірі қалаларда көптеген шағын пәтерлер қажет болса, онда мүмкіндігінше жалға беру керек, ауылдық жерлерде қолда бар тұрғын үй қорын абаттандыру, жайлылықты, қазіргі заманғы коммуникацияларды қамтамасыз ету қажет және тұрғын үйді ипотека арқылы төмен пайыздармен меншікке беру қажет.

- Үшіншіден, жылжымайтын мүлік нарығын, әсіресе ірі қалалардағы жалға алу бағасын мемлекеттік реттеу оң нәтиже береді. Тіпті ең либералды елдер де бұл сегментті халықтың қысым көруі мен тұрғын үй мәселелерінің шиеленісуіне жол бермеу үшін экономикада бақылайды.

- Төртіншіден, әлеуметтік тұрғын үй салу бағдарламалары табысы төмен азаматтардың проблемаларын шешу үшін өмірлік қажет, бірақ бюджеттен тұрақты үлкен қаржы құюды талап етеді.

Hong Kong Housing Authority Corporate Profile. 2014.
 Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018.
 Германия Федералдық үкіметінің жастары үшін бірлескен стратегия. 2019 ж.
<https://www.bmfsfj.de/blob/41940/a9789d196ec8313b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
 Support: Federal Rural Development Scheme. Federal Ministry of Food and Agriculture. <https://www.bmel.de/EN/RuralAreas/Texte/BULE.html?nn=313232>
 Support: Federal Rural Development Scheme. Federal Ministry of Food and Agriculture. <https://www.bmel.de/EN/RuralAreas/Texte/BULE.html?nn=313232>
 Planning, Land and Affordable Housing in Hong Kong. R. Chiu. 2014.

ЖАСТАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ

Жастар еңбек нарығындағы халықтың ең осал санаты болып табылады. Жаһандану процесіне және еңбек нарығындағы тұрақты технологиялық өзгерістерге байланысты жастарды жұмысқа орналастыру процесі айтарлықтай өзгерістерге ұшырап, әртараптандырылып келеді.

NEET ЖАСТАРЫНЫҢ ҮЛЕСІН АЗАЙТУ БОЙЫНША КӨШБАСШЫ ЕЛДЕРДІҢ ТӘЖІРИБЕСІ

2015 жылы БҰҰ тұрақты дамуының 17 жаһандық мақсаты бекітілді. Тұрақты дамуды қамтамасыз ету экономикалық дамуды, атап айтқанда сапалы жұмысқа орналастыруды қамтамасыз етпей мүмкін болмайды. Осыған байланысты БҰҰ 8-ші мақсаты үдемелі, тұрақты экономикалық өсуге, толық және өнімді жұмыспен қамту және барлық адамдар үшін лайықты жұмысқа жәрдемдесу болып табылады.

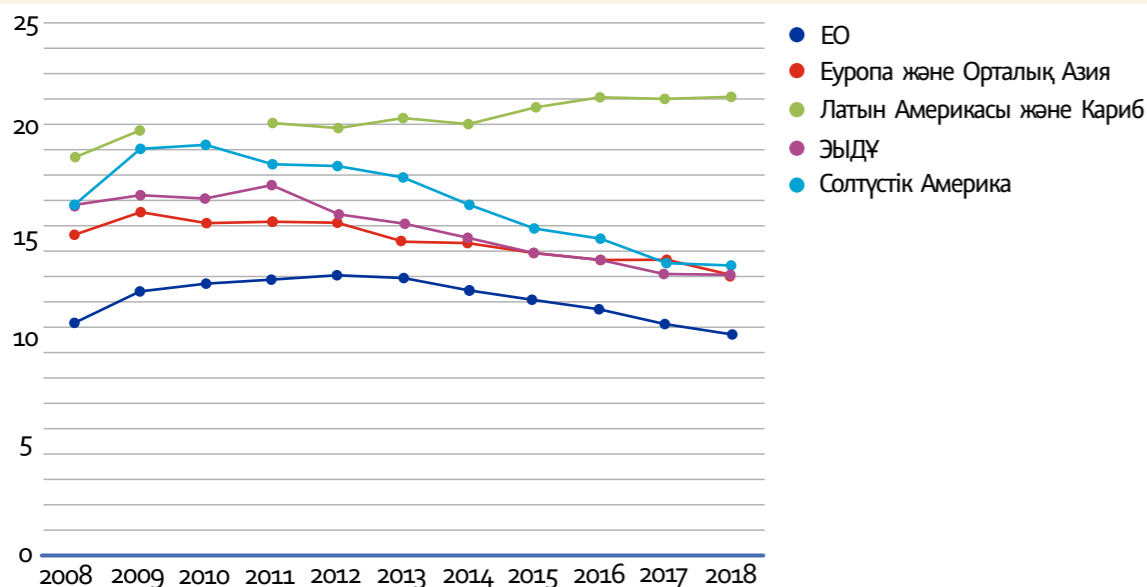
Осы мақсатқа қол жеткізу үшін бірқатар міндеттер бекітілді, сондықтан 8.6-тармақта 2020 жылға қарай жұмыс істемейтін, оқымайтын және кәсіби дағдыларды меңгермейтін жастардың, яғни NEET санатындағы жастар үлесін айтарлықтай қысқарту қажет.

NEET санатындағы жастар (not in employment, education or training) – бұл Ұлыбританияда әзірленген және кейінірек көптеген халықаралық ұйымдар, соның ішінде БҰҰ қабылдаған термин. Жастар жұмысқа орналасуда кездесетін қазіргі заманғы проблемалардың кең ауқымына байланысты: жұмыссыздық проблемалары, мектептен ерте кету, сондай-ақ еңбек нарығында тең мүмкіндіктердің болмауы осы санаттағы жастар үшін атаулы көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

Дүниежүзілік банк, ХЕҰ, Еуростат (Еуропалық Одақтың статистикалық қызметі), Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (бұдан әрі - ЭЫДҰ) NEET санатындағы жастарды өңірлік және жаһандық деңгейлерде өлшеумен айналысады.

Дүниежүзілік банктің ресми сайтының мәліметтері бойынша, NEET санатындағы жастардың үлесі Латын Америкасы мен Кариб аймағын қоспағанда, әлемнің барлық аймақтарында төмендейді (1-диаграмма). Соңғы 10 жылда құлдырау Еуропа мен Орталық Азия аймағында бақылануда. 2008 жылы NEET үлесі 15,09% құрады, ал 2018 жылы бұл санат 13,17% құрады. Сонымен қатар, ХЕҰ болжамдарына сәйкес, пандемия мен жаһандық локдаун факторы ескеріле отырып, 2020 жылы олардың саны 22,4%-ға жетеді, бұл көрсеткіш одан да жоғары болуы мүмкін.

1-ДИАГРАММА. ӘЛЕМ АЙМАҚТАРЫНДАҒЫ NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ

ХЕҰ деректері бойынша 2018 жылы NEET санатындағы жастар саны аз елдердің рейтингіне мыналар кіреді: Жапония (2,94%), Сингапур (4,13%), Нидерланд (4,17%), Норвегия (4,84%), Исландия (4,86%), Люксембург (5,28%), Чехия (5,63%), Германия (5,9%), Швейцария (6,03%), Швеция (6,13%).

1-КЕСТЕ. ӘЛЕМ ЕЛДЕРІНДЕГІ NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ҮЛЕСІ, %

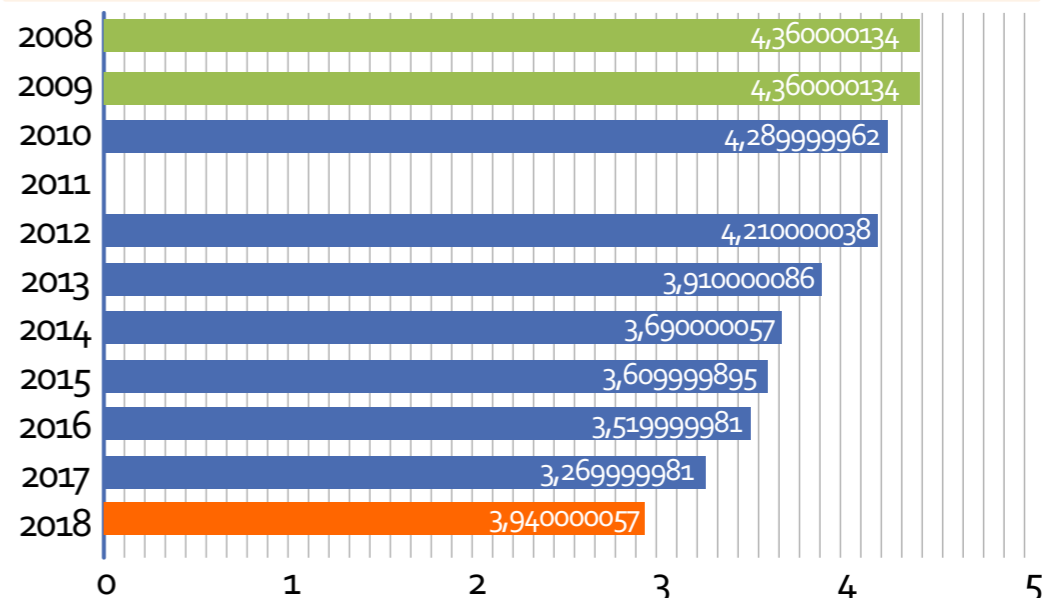
Мемлекет	2008	2013	2018
Япония	4.360000134	3.910000086	2.940000057
Сингапур	6.809999943	3.779999971	4.139999866
Нидерланды	3.910000086	5.650000095	4.179999828
Норвегия	4.130000114	5.630000114	4.849999905
Исландия	4.320000172	5.46999979	4.869999886
Люксембург	6.210000038	4.989999771	5.28000021
Чехия	6.699999809	9.130000114	5.630000114
Германия	8.430000305	6.25	5.900000095
Швейцария	6.289999962	7.329999924	6.039999962
Швеция	7.820000172	7.440000057	6.130000114

Осы рейтингтің бірінші ондығына кіретін барлық елдерде соңғы 10 жылда NEET санатындағы жастар үлесі көрсеткішінің төмендеуі бақылануда (Нидерландтарды қоспағанда: осы елдегі NEET үлесі соңғы 5 жылда 2013 жылдан бастап 1,48%-ға төмендеуде). Бұдан әрі елдік талдау көрсеткендей, төмен көрсеткіштері бар елдерде NEET үлесінің төмендеуі жастар ортасындағы негізгі әлеуметтік-экономикалық проблемаларды пысықтаумен және білім берудің ерте кезеңдерінде азаматтарды қолдаумен байланысты.

ЖАПОНИЯ

Жапонияда жастар саясаты екі негізгі құжатқа негізделеді: 2010 жылғы жастар саясатының тұжырымдамасы (Youth Policy Vision), сондай-ақ 2013 жылы шығарылған жастар саясаты жөніндегі «Ақ кітап». Екі құжат NEET үлесін төмендетуді қарастырады.

2-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, ЖАПОНИЯ %

Ағылшын freeter Жапония Үкіметі тұрақты емес табыстан түсетін табысы бар жастарды сипаттау үшін әзірлеген термин. БҰҰ Тұрақты даму саласындағы мақсаттары. 8-мақсат: Үдемелі, барлығын қамтитын және тұрақты экономикалық өсуге, толық және өнімді жұмыспен қамтуға және барлық адамдар үшін лайықты жұмысқа жәрдемдесу. Сол жерде.

Жапонияда жастардың осы санатының тұрақты төмендеуі байқалады. Жапония үкіметі министрлер кабинетінің хатшылығы жанындағы Балалар мен жастарды дамыту және қолдау шараларын зерттеу және бағалау жөніндегі кеңес арнайы жобалар әзірледі.

Айта кету керек, NEET санатындағы азаматтармен жұмыс істеудің жапон моделі жалпы әлемдік практикадан ерекшеленеді, себебі көп жағдайда Үкімет жастармен салыстырғанда 30-40 жасқа дейінгі азаматтармен жұмыс істеуге баса назар аударады. Осыған қарамастан, Үкімет жастарды жұмысқа орналастыруды қамтамасыз ету мәселелерін атаулы пысықтайтын бірқатар тиімді жобалар әзірледі. Атап айтқанда, елде жастар арасында NEET үлесін төмендету үшін бірнеше негізгі жобалар іске асырылуда: Job Education project, Youth Camp, Regional Youth Support Stations, Local Support network System for Children and Young People, сондай-ақ осы санаттағы жастарға консультациялық көмек және әлеуметтік қолдау бағдарламалары.

Job Education - бұл мектепте оқушылардың оқу соңында жұмыстың не екенін және оларда еңбек идеясына оң көзқарас қалыптастыру туралы түсініктері болу үшін сабақ беретін пән.

Бағдарлама тұрақты жұмысты мінсіз арман екенін насихаттайды, ал NEET немесе «Фурита» санатына кіру өмірде одан әрі үйлесімді даму үшін қолайлы емес деп түсіндіреді.

Youth Camp – бұл бағдарлама NEET санатына кіретін жастарды біріктіру үшін әзірленген. Бұл лагерь Жастар арасында пікір және тәжірибе алмасу алаңына айналды, онда олар өзін-өзі жетілдіру және өмір салтын өзгерту үшін мотивация алады.

Лагерь жыл сайын өтеді және қатысуға NEET санатына тіркелген жастар шақырылады. Бұл бағдарлама мамандарға жеке тәртіпте NEET санатына кіру уәждемесі және/немесе себептері мәселелерін пысықтауға мүмкіндік береді. Осы бағдарламаның тиімділігі жастарды осы лагерьден шығару бойынша жұмысқа орналастырумен расталады.

Regional Youth Support Stations (бұдан әрі - RYSS) – бұл жобаны NEET санатындағы жастарды қолдау мақсатында Денсаулық сақтау, Еңбек және әлеуметтік қамсыздандыру министрлігі жүзеге асырады және адам ресурстарын дамыту және жұмысқа орналасуға жәрдемдесу бойынша Төтенше Қоры қаржыландырады.

Елімізде 160-тан астам RYSS орталығы жұмыс істейді, олар орта білім туралы дипломы жоқ азаматтарға қолдау көрсетеді. RYSS орталығы мемлекеттік мектептермен келісім жасайды және азаматтарды оқуға шақырады. Бұл жоба азаматтар арасында өте танымал, өйткені оқитуды мемлекет толығымен қаржыландырады және қатысушы қаржылық шығындарды өтемейді.

Сонымен қатар, RYSS орталығында «жұмыспен қамтылмаған жастарды қарқынды оқыту бағдарламасы» іске асырылуда, ол осы жастардың өміріне жеке көзқарас пен күшейтілген қолдауды, оның ішінде тұрғылықты жері бойынша курстарды, жұмыс орнында оқытуды және өзіне деген сенімділікті қалпына келтіру және жұмысқа орналасуға қажетті базалық дағдылар бойынша сертификаттар алуды, сондай-ақ бірқатар мамандықтар бойынша базалық сертификаттар алуды қамтамасыз етеді.

Local Support Network System for Children and Young People – бұл бағдарлама тар бағытты болып табылады және мамандардың жұмыспен қамтылмаған азаматтардың үйіне бару идеясына негізделеді. Өзін-өзі іске асыру үшін дағдыларды дамыту және бағыттарды таңдау үшін азаматтарды оқыту жүргізіледі. Сонымен қатар, орталық мамандары жастарға әлеуметтену дағдыларын және басқа да қасиеттерді дамытуға көмектеседі, балалар мен жастарға практикалық сабақтарға тұрақты түрде қатысуға мүмкіндік береді.

Қолдау шараларын қарау және ұсыну кезінде көбінесе жұмыссыз әйелдер сияқты әлеуметтік санат NEET санатындағы «үйдегі көмекшілер» ретінде жасырынғаны, сондай-ақ жұмыс берушілер әйел-мамандардың өз ұйымдарына жұмысқа орналасуын жиі қолдамайтындығы ескеріледі. Осы факторларды ескере отырып, мамандар үй шаруашылығымен айналысатын әйелдер үшін жеке әдіснаманы әзірлейді.

Жастар орталықтары жанындағы психологтар мен басқа да мамандардың **консультативтік көмегі** ұйымдастырылған және табысты жұмыс істейді. Қолдауға, сондай-ақ әлеуметтік дағдыларды дамытуға және проблемаларды шешуге мұқтаж азаматтарға көмек көрсету мақсатында мамандар жеке немесе топтық консультациялар өткізеді. Осындай тәжірибені Қазақстанда да жастардың ресурстық орталықтарының тиімділігін арттыру және күшейту үшін пайдалануға болады.

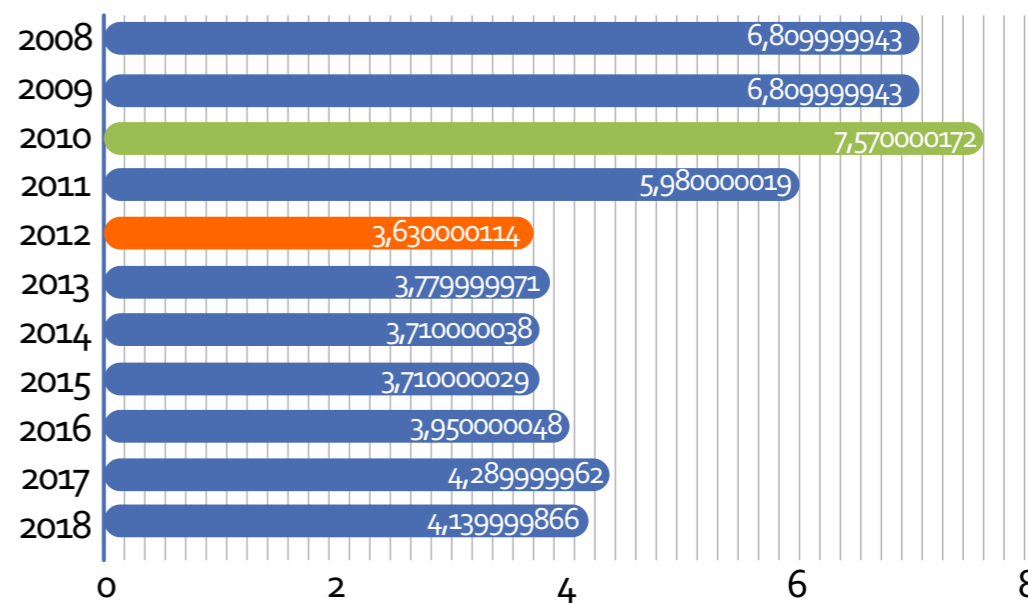
Сонымен қатар, NEET жастар санаты үшін оқыту, базалық дағдыларды дамыту, сондай-ақ жұмысқа орналастырудың ерте кезеңдерінде қолдау көрсету үшін қаржылық көмек ретінде әлеуметтік жоба әзірленді. Бұл әлеуметтік қолдау азаматтың оны оқыту, базалық дағдыларды игеру және одан әрі жұмысқа орналастыру шартымен ғана алатынымен тиімді. Осылайша, қаржылық көмек жастарға өмір салтын жалғастыруға және NEET жастар санатына кіруге ынталандыру емес.

Осы санаттағы жастармен нақты жұмыс істеу үшін әзірленген көптеген бағдарламалар, сондай-ақ мәдениет пен дәстүрлер Үкіметке NEET санатындағы жастардың жалпы пайызын төмен деңгейде ұстап тұруға мүмкіндік береді.

СИНГАПУР

Сингапур NEET үлесінің төмен көрсеткіші бойынша рейтингтегі екінші ел болып табылады. Сонымен қатар, Сингапурда мемлекеттік жастар саясатының бірыңғай стратегиясы әзірленбегенін және жастарға арналған әртүрлі бағдарламалар жауапты министрліктердің жанында іске асырылатынын атап өту қажет.

3-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, СИНГАПУР %

Сингапурда NEET үлесін төмендету бойынша мақсатты жобалар жоқ, сапалы мектепке дейінгі білім беруге назар аударылады. Жас азаматтарды оқыту үшін міндетті болып табылатын Мектепке дейінгі және мектептегі білім берудің бірыңғай жүйесі бар. Сингапурда білім беру жүйесі әлемдегі көшбасшылардың бірі болып табылады.

Көптеген зерттеулер баланың мектепке дейінгі білім беру орталықтарына баруы алдағы уақытта өмір сүру сапасына әсер ететінін растайды. Сарапшылар елдегі NEET төмен деңгейін мектепке дейінгі білім беру орталықтарына міндетті түрде барумен және орта білім туралы диплом алумен байланыстырады. Бұл екі кезең университетке түсу және мамандану үшін мықты іргетасты қамтамасыз етеді.

Айта кету керек, 2000 жылдан бері елдегі NEET санатындағы жастардың ерекшелігі. **Бұл категорияны талдау кезінде осы санаттағы өкілдердің көпшілігі - бұл өмірдің транзиттік кезеңінде жас азаматтар екені анықталды.** Жастардың қысқа мерзімді өтпелі кезеңге осы санатқа кіруіне байланысты елде жастардың осы санатын қолдау үшін ешқандай жеке бағдарламалар іске асырылмайды. 2008 жылғы дағдарыс еңбек нарығында көрініс тапты, бұған бірнеше жылдан кейін NEET санатындағы жастардың үлесі дағдарысқа дейінгі кезеңнен әлдеқайда төмен болды.

Сингапурдағы соңғы онжылдықта еңбек нарығы тағылымдамадан немесе оқу кезінде жұмыс істей бастаған жастардың жоғары деңгейімен сипатталады. Оқу кезінде жұмыс істейтін жастар санының өсуі ұзақ мерзімді перспективада еңбек нарығына оң әсер етеді, өйткені жастардың мектептен жұмысқа орналасуға көшудің транзиттік кезеңі арқылы табысты өтуге көмектесетін дағдылар мен тәжірибе алуға мүмкіндік береді.

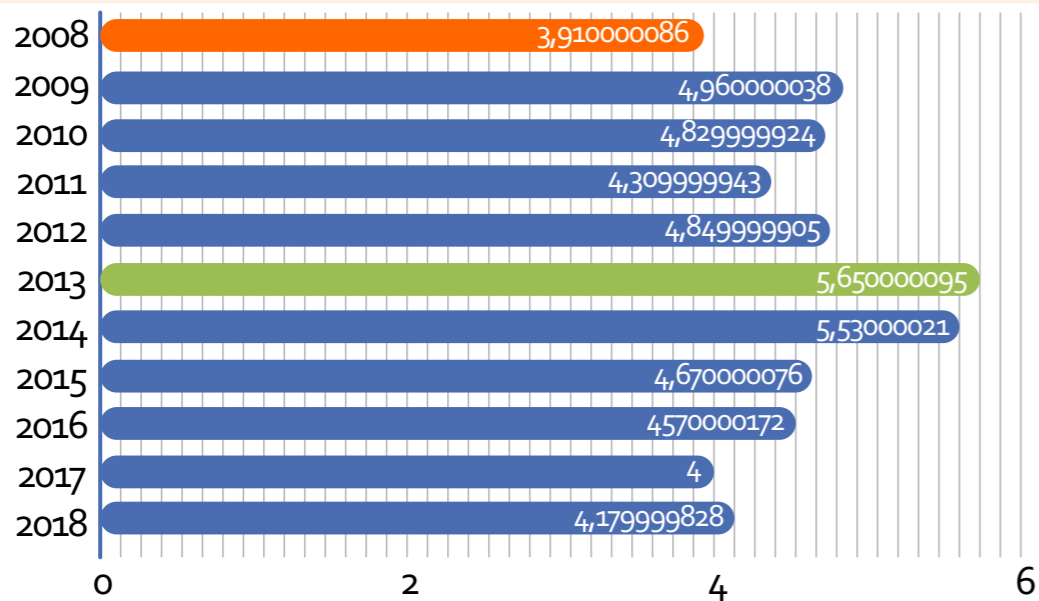
НИДЕРЛАНД

Нидерланд үкіметі 2015 жылы жастар саясатының бүкіл секторын реформалап, муниципалитеттерге жастар саясатын іске асыру бойынша міндеттемелер берді. Балалар мен жастар туралы заң 393 Дания муниципалитетінің елдегі жастар мен отбасы саясатын жүзеге асыруға бағытталатынын көздейді. Жастар саясатын әзірлеу үшін барлық қажетті ғылыми-әдіснамалық базаны Нидерландтық жастар институты ұсынады.

Нидерланд Үкіметінің NEET үлесінің төмен көрсеткіштерінде, сондай-ақ Сингапурдегі сияқты табыс мектепке дейінгі және мектепке дейінгі білім беруге салынған инвестициялармен түсіндіріледі. Нидерланд «жастар» санатына о-ден 24-ке дейінгі барлық азаматтар кіреді.

Статистика бойынша Нидерланд елінде үш баланың екеуі мектепке дейінгі мекемелерге барады. Мемлекет жұмыс істейтін аналар үшін түрлі опцияларды ұсынады, атап айтқанда, жарты күндік жұмыс істегісі келетін аналар үшін жұмыс сағаттарын және төлемдерді реттеудің бірыңғай жүйесі бар.

4-ДИАГРАММА. NEET СНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, НИДЕРЛАНД %

Нидерландта жастар туралы заңдардың немесе актілердің ешқайсысында NEET санатындағы жастар туралы айтылмайды және жалпы алғанда, құжаттар 18 жасқа дейінгі балалардың дамуына назар аударады, ал жастарға осындай деңгейде назар аударылмайды. Елдегі жастар саясатының көптеген сыншылары осындай пікірді ұстанады. Сарапшылар Үкіметке мектепке дейінгі және мектептегі біліммен салыстырғанда жастардың дамуын қолдау үшін көбірек мүмкіндіктер беру керектігін айтады.

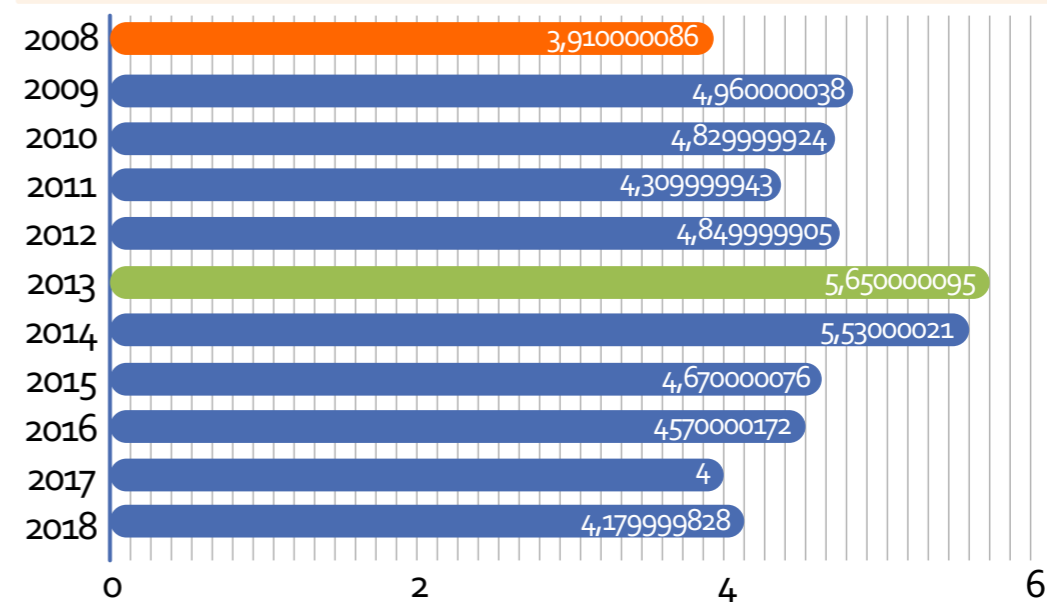
Жастардың әлеуметтік-экономикалық проблемаларын шешу жөніндегі атаулы бағдарламалардың жоқтығына қарамастан, Нидерланд NEET санатындағы жастар деңгейі төмен елдер бойынша көшбасшылар қатарында қалып отыр, сондай-ақ Нидерландта жастардың жұмыссыздық деңгейі 2019 жылғы сәуірде 6.20%-ға жеткенін атап өткен жөн.

НОРВЕГИЯ

Норвегияның жастар саясаты халықаралық стандарттардан ерекшеленеді, өйткені жастар саясатының барлық салаларын қамтитын бірыңғай құжат жоқ. Үкімет бірнеше құжаттарды, заңдарды, стратегиялар мен тұжырымдамаларды әзірлеу идеясын ұстанады, олардың әрқайсысы жастар саясатының белгілі бір саласына назар аударады. Норвегияда 2013-2017 жылдарға арналған балалар және жастар саясаты саласындағы бастамаларды іске асыру жоспары қабылданды, оған 2015 жылы аралық түзетулер енгізілді.

NEET үлесін азайту жөніндегі жұмыс стратегиясы **Жастарды жұмысқа орналастыруды реттейтін актілерде** көрсетілген. Норвегиядағы NEET санатының негізгі мәселесі - жастар жұмыс табуға немесе әлеуметтенуге тырыспайды. Осыған байланысты Үкімет еңбекке жарамсыздығы бойынша жәрдемақы алудың айналсоқпа болуына қарсы схемасын әзірледі, ол жәрдемақы жұмысқа орналасқан жастар үшін қиын уақытта табыс көзі болып табылатынын және екі рет алынуы мүмкін еместігін көрсетеді. Норвегия ЭЫДҰ-да еңбекке жарамсыздық бойынша жәрдемақы алудың ең жоғары деңгейін қамтиды.

5-ДИАГРАММА. NEET СНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, НОРВЕГИЯ %

Елде NEET төмен деңгейін сақтау үшін Норвегия үкіметі 2010 жылы **NY GIV** бағдарламасын әзірледі. Бұл бағдарлама мектептен шығатын, орта білім алмайтын және дипломы жоқ оқушылар санын азайтуға бағытталған. Бұл бағдарлама барлық балалардың мектепке дейінгі кезеңде және бастауыш сыныптарда сапалы білім алуына бағытталған. Бұл фактор балалар оқытудың кейінгі кезеңдерінде аз проблемаларға тап болатын күшті базаны қалыптастыру үшін маңызды болып табылады.

Жұмыс берушілерді қолдау бағдарламасын Үкімет NEET санатындағы жастарды жұмысқа орналастыру және жас мамандарды жұмысқа алудың бастапқы кезеңінде жұмыс берушілерді қолдау мақсатында әзірледі. Норвегияда мүмкіндігі шектеулі адамдарды немесе NEET санатындағы жастарды жалдайтын жұмыс берушілер үшін әртүрлі субсидиялар қарастырылған. Осы бағдарламаны іске асыру жұмыс берушілерді осы санаттағы жастардың болуына жол бермеуге және жұмысқа орналасу кезінде қолдау көрсетуге ынталандырады.

NEET санатындағы үлесін төмендету бойынша норвегиялық саясат жастармен ғана емес, жұмыс берушілермен тікелей жұмыс істейді. Кешенді тәсіл Норвегия Үкіметіне еңбек нарығын реттеуге және олардың транзиттік кезеңінде жастар үшін қолайлы жағдайлар жасауға мүмкіндік береді.

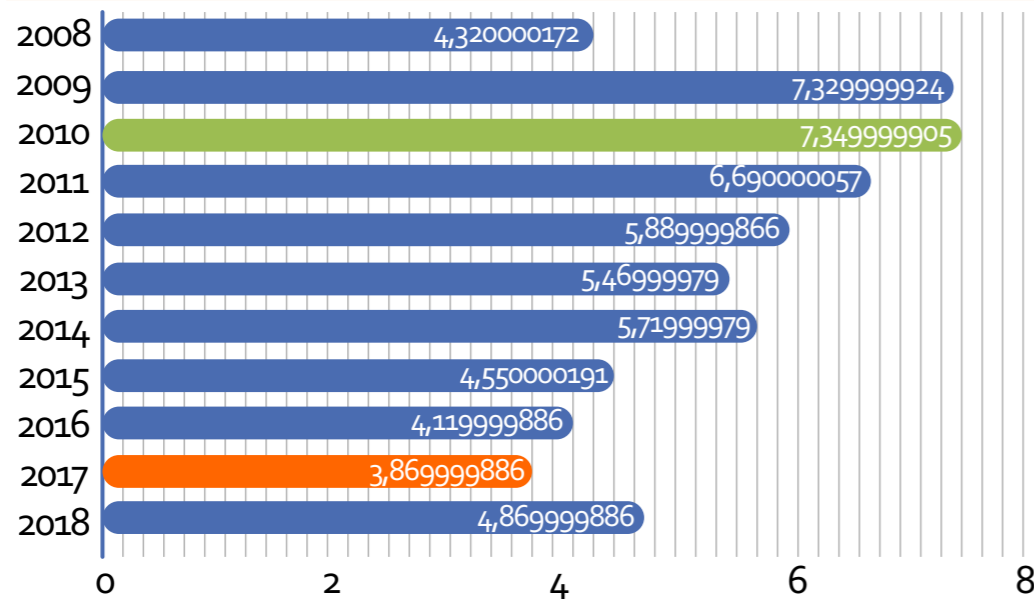
ИСЛАНДИЯ

2014-2018 жылдарға арналған жастар саясатының стратегиясын Исландияның жастар кеңесі әзірледі. Жастар кеңесі білім, ғылым және мәдениет министрлігінің жанында жұмыс істейді. Жастар туралы №70/2007 заң осы кеңестің жұмысын реттейді. Жастар кеңесінің рөлі басқалардан басқа, «жастар мәселелері саласындағы саясатты ерекше назар аудару мен әзірлеуге» қатысты ұсыныстарды әзірлеуден тұрады. Осы саясаттың мақсаты тартылған тараптар таяу жылдары қарауға тиіс маңызды жобаларды айқындау болып табылады.

Исландияда NEET санатындағы жастарды осы саладағы көптеген зерттеушілер жұмыс таба алмайтын жастар ретінде сипаттайды. Мотивацияның болмауы, жақындарға күтім жасау, денсаулық жағдайы жастардың осы санатына кіруінің негізгі себептері болып табылмайды.

Исландияда соңғы он жылда NEET үлесі көрсеткіштерінде құлдырау байқалды, соған қарамастан, 2018 жылы осы санаттағы жастардың үлесі 1%-ға дерлік өсті, бұл 2008 жылдың дағдарысынан кейінгі көрсеткіштермен салыстырғанда шамалы.

6-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, ИСЛАНДИЯ %

Жұмыс орындарының болмауы негізгі проблема болып табылуына байланысты Исландия Үкіметі жұмыс орындарын құрудың және жастар үшін қолайлы еңбек жағдайларының маңыздылығына назар аударады. Жастарды қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары NEET үлесінің көрсеткіштерін төмендету жөніндегі жекелеген жобаларға назар аударылмайды.

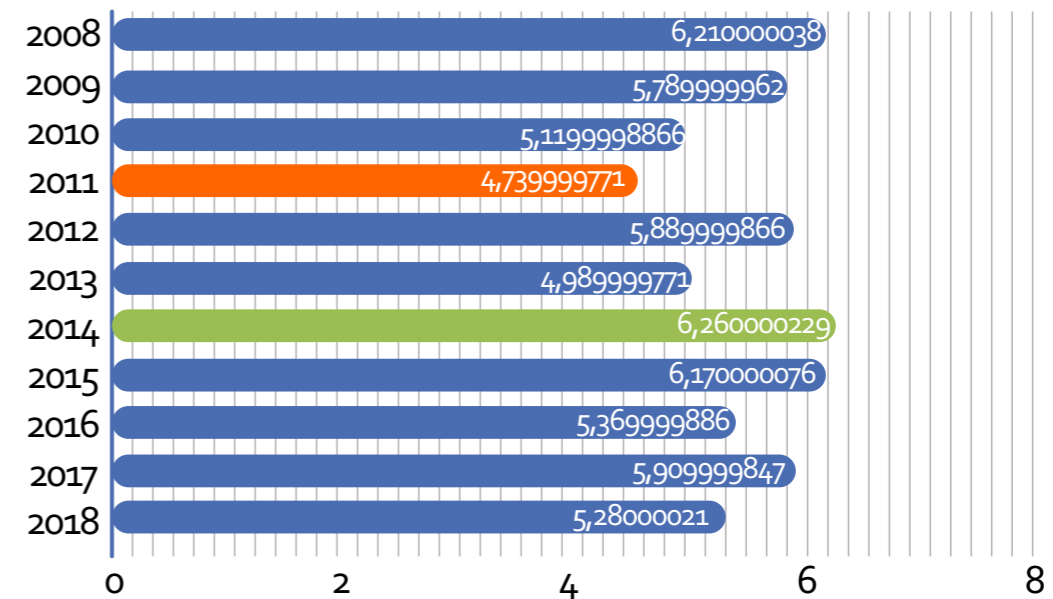
Сондай-ақ, NEET төмен деңгейі бойынша басқа елдердегідей, Үкімет Исландияның жас азаматтарының мықты іргетасын қалыптастыру үшін сапалы мектепке дейінгі және ерте мектеп білімінің маңыздылығына назар аударады.

ЛЮКСЕМБУРГ

Люксембургтегі жастар саясаты жастар туралы заңға, жастар туралы баяндамаға, сондай-ақ жастар пактісіне негізделген. Осы құжаттардың барлығы жастар саясатын дамытуға және жастардың өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған.

NEET үлесін төмендету жөніндегі мемлекеттік стратегия 2013 жылғы ғылыми зерттеулерге негізделген. Ұлттық жастар кеңесі Еңбек және жұмыспен қамту министрлігімен және Люксембург әлеуметтік-экономикалық зерттеулер институтымен бірлесе отырып, елдегі жастардың аталған санатын зерттеу және сипаттау мақсатында Еуропалық әлеуметтік қор қаржыландыратын жобаға бастама жасады. Жұмыстың нәтижесі - «NEET» феномені туралы Ұлттық баяндама болды.

7-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, ЛЮКСЕМБУРГ %

Зерттеу көрсеткендей, әртүрлі себептермен толық орта білім алмаған оқушылардың көпшілігі NEET санатындағы жастарға айналады.

Бұл зерттеудің нәтижесі **Local Youth Actions** бағдарламасын іске асыру болды. Бағдарлама мектеп және мектептен тыс білім беру мекемелерін біріктіру мақсатында, жастардың көпшілігі мектептегі білім беру кезеңінде өмірде транзиттік кезеңге дайындалуы үшін құрылған.

Зерттеу нәтижелері бойынша белгілі бір тәуекел топтарына жататын оқушыларға ерекше көңіл бөлінеді. Нақты қажеттіліктерді қанағаттандыру және балаларға жеке қолдау көрсету, ерекше проблемалары бар балаларды анықтау (психикалық денсаулық, гипербелсенділік, әлеуметтік-экономикалық жағдайды қоса алғанда, отбасындағы атмосфера), сондай-ақ жастарды жұмысқа орналастыру мәселелерінде қолдау көрсету, қызметтер мен бағдарламалар арасындағы ынтымақтастықты кеңейту үшін неғұрлым икемді мектеп жүйесін құру мақсатында құралдар әзірленді.

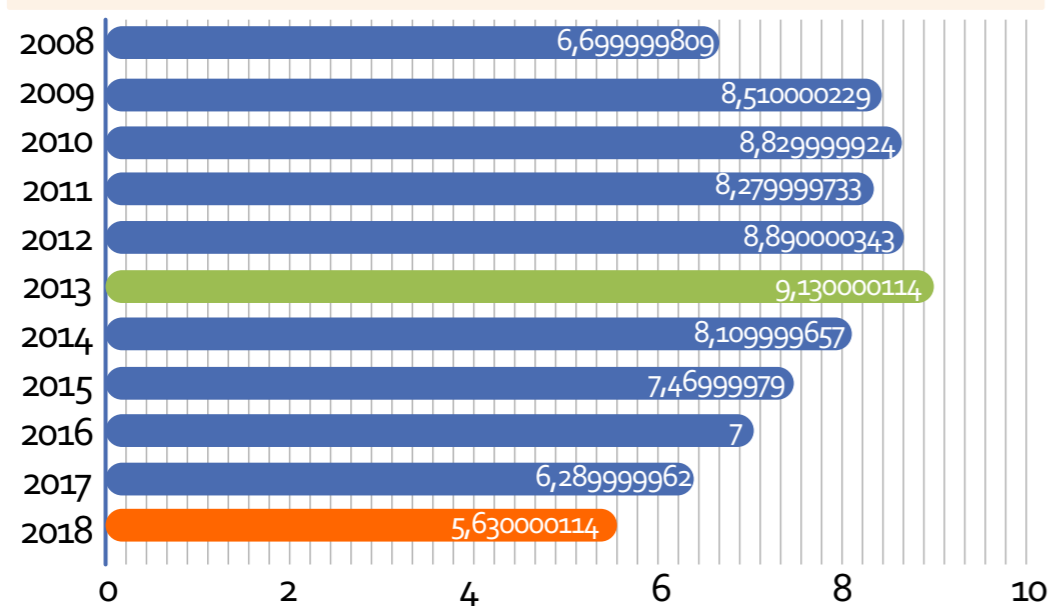
NEET бағыты бойынша Люксембург жастар саясаты өзінің ғылыми көзқарасымен ерекшеленеді. Бұл зерттеулер жастарды NEET санатына кіруге мәжбүр ететін себептерді анықтады. Зерттеу 2013 жылы жүргізілді және бағдарлама 2014 жылы іске асырыла бастады, 2018 жылға дейін NEET санатындағы жастар үлесінің тұрақты төмендеуі байқалады.

ЧЕХИЯ

Балалар мен жастарға қатысты мемлекеттік саясат Чехияда 2007 жылы бес жылға қабылданды. Осы бағдарламадан кейін басқа стратегиялық құжаттар қабылданған жоқ, NEET жастар санаты нормативтік құқықтық актілерде қарастырылмайды.

NEET жастар санатын қолдау осы санаттағы жастар саны үнемі өсіп отырғаннан кейін 2012 жылы күшейді. ЕО-ның қолдауымен «Еуропа 2020» ұлттық стратегиясы шеңберінде 15-24 жас аралығындағы жастар арасындағы жұмыссыздықты және 0-2 білімі бар БХОЖ-мен біліктілігі төмен адамдар арасындағы жұмыссыздықты қысқарту (Білім берудің халықаралық стандартты жіктемесі) көзделген, осыған байланысты «Youth Guarantee» ұлттық бағдарламасы әзірленді. 2013 жылдан кейін елде осы санаттағы жастардың тұрақты төмендеуі байқалады.

8-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, ЧЕХИЯ %

The Youth Guarantee бағдарламасы Еуропалық Кеңестің 2013 жылғы ұсынымдарына негізделген және ЕО барлық елдерінде іске асырылады. Аталмыш құжатқа сәйкес, Чехия үкіметі 25 жасқа дейінгі әрбір жас адам жұмыссыз болған соң төрт ай ішінде жұмыс істеу, білімін, оқуын немесе тағылымдамасын жалғастыру мүмкіндігін алады, білім беру мекемесінен шығарылады немесе оқу процесін тоқтатады деп кепілдік береді. Қосымша білім беру жүйесі мойындалған кәсіби біліктілікті алуға мүмкіндік беретін сапалы оқыту бағдарламаларын ұсынады.

Чехия Үкіметінің еңбек бюросы осы бағдарламаны екі кезеңде үйлестіреді және іске асырады. Іс-әрекеттерді жеке жоспарлаудың, ерте араласу және белсенді ету шараларының бірінші кезеңі кіріспе әңгімелесу, бейіндеу; консультациялық қызметтер - топтарда және/немесе жеке; мотивациямен жұмыс істеу; қайта мамандану. Екінші кезеңде жастар білімін немесе тағылымдамасын жалғастыру туралы жеке ұсыныс алады.

Чехияның еңбек нарығының қазіргі жағдайына жалпыеуропалық бағдарламаның бейімделуі жас мамандарға өз дағдыларын ескере отырып жұмысқа орналасуға мүмкіндік береді.

ГЕРМАНИЯ

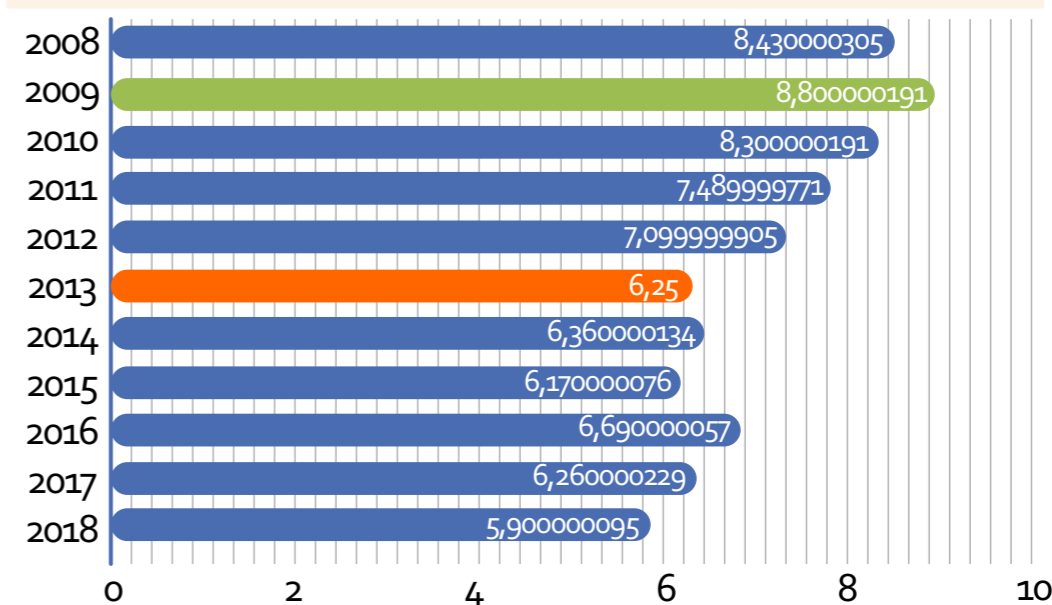
Германияда жастардың еңбек нарығының ерекшелігі мигранттардың көп саны болып табылады. Германиядағы жастар арасындағы жалпы жұмыссыздық ЕО-дағы ең төмендердің бірі болып табылатынына қарамастан, мигранттар арасындағы жастар проблемаларға тап болады. Бұл сондай-ақ Германия азаматтары (21,1% қарсы 5%) салыстырғанда үшінші елдердің азаматтары арасында NEET айтарлықтай жоғары деңгейде көрінеді.

Сонымен қатар, шетелде (яғни екінші буын) туған тұрғылықты халықты жұмысқа орналастыру жағдайы да қолайсыз болып табылады. Шетелдік студенттер арасында білім берудегі және оқудағы ерте түлектердің үлесі (23,2%) 2016 жылы Германияда туған студенттер арасында (8,2%) үш есе көп.

Германия үкіметі жастар мәселелерін шешудің заманауи тәсілі мен өмір сүру сапасын жақсартуды көздейтін 2015-2018 жылдарға арналған жастар саясатының ұлттық бағдарламасын әзірледі.

Елде NEET санатындағы жастар санын азайту үшін муниципалитеттер жауапты. Германияда жастармен жұмыстың бірыңғай стандарты жоқ. Аймақтардағы жұмыс жұмыстың түрлі құндылықтары мен мазмұны, әдістері мен нысандарының кең ауқымын көрсетеді. Осылайша, жастармен жұмыс істеу плюрализмі жастардың жекелеген аймақтардағы әртүрлі қажеттілігінің нәтижесі болып табылады. Бұдан басқа, ерікті жастар, қайырымдылық және діни бірлестіктер қолдау көрсетеді.

9-ДИАГРАММА. NEET САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАР ҮЛЕСІ, ГЕРМАНИЯ %

Жастардың бос уақытын өткізу саласында қызмет көрсететін және бүкіл ел бойынша **жастар орталықтарының** жұмысын үйлестіретін Жастар ісі жөніндегі департаменттер ғана мемлекеттік деңгейде жұмыс істейді. Жастар орталықтары жұмысының жоғары тиімділігі елдегі NEET үлесі көрсеткіштерінің төмендеуіне әсер етеді. Жастар орталықтарының жұмысы заңмен реттеледі және муниципалитеттер қатаң үйлестіріледі.

Жастар орталықтарында бейресми білім беру мен қолдаудың негізгі мақсаты – жастарды өз болашағын дербес анықтауға жетелеу және өз іс-әрекеттері үшін жауапкершілікке үйрету. Жастар орталықтары тиімділігінің маңызды элементі білім беру процесіне баланың немесе жас адамның белсенді қатысуы болып табылады. Жастар, олардың қажеттіліктері мен мүдделері жастар саясатының мазмұны мен ұйымдастырылуын қалыптастыруда басым болып табылады.

Негізгі міндет - азаматтардың қабілеттерін дамыту және жастардың қоғамдық-саяси өмірінде жауапты рөлге ие болу сенімін нығайту арқылы жеке өзін-өзі іске асыруына жеке көмек көрсету болып табылады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осы рейтингтің көшбасшы елдерінің көпшілігі негізгі екі бағыт бойынша ұқсас: бірінші бағыт жастардың **мектепке дейінгі білім алуына инвестициялар** болып табылады, екінші бағыт – **бұл жеке тәсіл басым болып табылатын жастардың үлесін азайту жөніндегі атаулы бағдарламаларды әзірлеу**.

Бірінші бағыт алдын алу тетігі және ұзақ мерзімді перспективада тиімді болып табылады. Мектепке дейінгі білім беруге Инвестициялар пайдасына таңдау ерте жастағы тәрбиелеу мен білім беру саласындағы көптеген ғылыми зерттеулермен нығайтылған. Осы саладағы белгілі ғылыми еңбек экономика бойынша Нобель сыйлығының лауреаты Джеймс Хекманды зерттеу болып табылады. Әлемдегі ең ықпалды экономистердің бірі Хекман ерте жастағы балалардың soft skills дамуының негізін қалайтынын айтады. Тиімді әлеуметтік дағдылардың ерте дамуы IQ табысты дамуына және жеке және әлеуметтік өнімділікке айтарлықтай әсер етеді. Хекман ұсынған теорияға сәйкес, мектепке дейінгі білім беру бағдарламаларына инвестициялардан түскен пайда жалпы білім беру инвестициясынан түскен пайдадан (1:8) 8 есе (1:3) асып түседі. Осылайша, мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға салынған 1 доллар мемлекетке 15-20 жыл ішінде жанама 8 доллар табыс береді.

Екінші бағыт - қазіргі проблеманы шешу және NEET санатының үлесін төмен деңгейде ұстау – Жапония, Люксембург, Норвегияның тәжірибесі неғұрлым тиімді болып табылады, өйткені жастардың осы санатта болу себептерін анықтауға ғылыми-әдіснамалық тәсіл қолданылады, сондай-ақ жеке тәсілмен атаулы бағдарламалар әзірленді.

Бұл екі бағыт елдегі NEET үлесін төмендету бойынша әлемнің дамыған елдерінде ең тиімді және жиі қолданылатын болып табылады. Қазақстанда Мемлекеттік бағдарламалар мен жастарды қолдау жобаларын әзірлеу кезінде атаулы сипаттағы жүйелі шараларды қабылдау мақсатында осы тетіктерді ескеру ұсынылады.

ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ, ОНЫҢ ІШІНДЕ АЛҒАШҚЫ ЖҰМЫС ОРНЫНА ОРНАЛАСУҒА ЖӘРДЕМДЕСУ ШАРАЛАРЫ

Көп жағдайда жастар үшін еңбек нарығында кәсіби әлеуетті іске асыру қиын міндет болып отыр. Өз жасына, еңбек өтілінің және басқа да әлеуметтік сипаттамаларының жоқтығына байланысты жастар үнемі жұмыс іздеуде қиындықтарға тап болады.

Білім беруден жұмысқа көшудің транзиттік кезеңінде жастарды қолдаудың тиімді жүйесінің болмауы көптеген елдердің еңбек нарығы үшін проблема болып табылады. Осы кезде университеттер өз түлектері үшін жауапты емес, ал жұмыс берушілер жас мамандар үшін жауапты болуға әзір емес. Еңбек нарығын түсінбеу мен қолдау таппауға байланысты, жастардың көпшілігі мүлдем жұмысқа орналаспайды немесе мамандығы бойынша жұмысқа орналаспайды.

Жастар еңбек нарығы көптеген халықаралық ұйымдардың зерттеу нысаны болып табылады. «Фридрих Эберт Штифтунг» ұйымы 1991 жылдан бастап жастардың еңбек нарығын зерттеуді қаржыландырумен айналысады. Зерттеу барысында ғалымдар KOF жастар еңбек нарығының индексі (the KOF Youth Labour Market Index, бұдан әрі - KOF индексі) әзірледі.

KOF индексі әр төрт жыл сайын шығарылады және 1991-2017 жылдар кезеңінде 178 елде жастарды еңбек нарығына тартудың түрлі аспектілерін көрсетеді. Индекс ХЕҰ, ЭЫДҰ және Еуростат деректерін пайдалана отырып, 12 көрсеткішті қамтиды.

KOF индексі жастардың еңбек нарығындағы үрдістерді елдік және өңірлік деңгейде бақылауға мүмкіндік береді. 2017 жылы Еуропа елдері бойынша жаңартылған индекс шығарылды. Осы индекс бойынша Дания (5,79), Швейцария (5,71), Аустрия (5,48), Германия (5,47) және Нидерланд (5,44) жастары үшін Еуропалық еңбек нарығында неғұрлым қолайлы жағдайлар жасалды. KOF индексі төрт компоненттен тұрады: жастардың еңбек нарығындағы мәртебесі, жұмыс сапасы, білім беру, транзиттік кезең - еңбек нарығына кіру шарттары.

Еуропалық еңбек нарығының жоғары көрсеткіштері ЕО-да жастарды еңбек нарығына дайындау және тарту жөніндегі бірыңғай стандарттардың қабылдануымен түсіндіріледі. 2013 жылдың сәуірінде ЕО барлық елдері Еуропа кеңесінің ұсынымы бойынша **Youth Guarantee** бағдарламасын енгізу туралы міндеттеме алды. Осы бағдарлама шеңберінде ЕО әрбір мемлекеті өзінің 25 жасқа дейінгі жас азаматтарына үздіксіз білім беру, кәсіптік оқыту және даярлау - apprenticeship (бұдан әрі - КББ), сондай-ақ олар жұмыссыз болған немесе оқуды тоқтатқаннан кейін төрт ай ішінде сапалы жұмыс және тағылымдамадан өтуге кепілдік береді.

Бағдарлама өзін жоғары тиімді көрсетті. 2014 жылдан бастап бағдарламада тіркелген 3,5 млн-нан астам жастар жұмысқа орналасу, білімін жалғастыру, тағылымдамадан өту немесе кәсіби дайындық туралы ұсыныстар алды. Youth Guarantee бағдарламасы бүкіл ЕО бойынша 2,4 миллионнан астам жастарға тікелей қолдау көрсетті. Youth Guarantee бағдарламасын іске қосқаннан кейін 5 жыл өткен соң, ЕО-дағы жастардың еңбек нарығының көрсеткіштері айтарлықтай жақсарды:

- жас жұмыссыздар 2,3 млн-ға азайды (2013 жылы жұмыссыздық деңгейі 24%, 2019 жылы - 14% құрады%);
- 15-ден 24 жасқа дейінгі NEET санатындағы жастар 1,8 млн-ға азайды (NEET санатындағы жастардың үлесі 2012 жылы - 13,2%, 2018 жылы - 10,3%).

Youth Guarantee бағдарламасы аясында кәсіби оқыту немесе даярлау - apprenticeships жобасы жүзеге асырылатынын атап өткен жөн. Колледжде немесе университетте оқу барысында жас жігіт 4 жылға дейінгі мерзімге компанияда оқу бағдарламасына қабылданады. Жұмыс беруші мен студент арасында келісімшарт жасалады және қызметкердің жұмыс сағаттары төленеді. Оқу аяқталғаннан кейін студент диплом, сондай-ақ кәсіби дайындықтан өткен жерінен біліктілік алады. Бұл бағдарлама құнды жұмыс тәжірибесін алуға, одан әрі жұмысқа орналасу үшін сапалы түйіндеме дайындауға, сондай-ақ өз саласында байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Статистика бойынша, 3 жас қызметкердің екеуі оқуды аяқтағаннан кейін жұмысқа қабылданады.

ЕО бұл жобаны Еуропалық кәсіби оқыту және даярлау альянсы - **European Alliance for Apprenticeships** арқылы ілгерілетеді. Осы бағдарламаны жүзеге асыру үшін қызықтыратын бос жұмыс орындарын іздеудің бірыңғай платформасы - EURES - Opportunities құрылды. Әрбір ниет білдіруші серіктестік ұйымдарда лайықты жұмыс таба алады. Осы платформаның болуына және оның студенттер арасында танымалдығына қарамастан, КББ үшін нұсқалардың көпшілігі әлі де оқу мекемелері арқылы мемлекеттік деңгейде ұсынылады.

Бұл бағдарлама әрбір елде іске асырылуда. ЕО бірнеше жылда бір рет KOF рейтингі бойынша көшбасшы елдерде осы бағдарламаны іске асыру туралы есеп береді, олар неғұрлым табысты болып табылады - Дания (5,79), Швейцария (5,71), Аустрия (5,48), Германия (5,47) және Нидерланд (5,44). KOF рейтингінің көшбасшы елдері ұсынылған бағдарламаны өздерінің еңбек нарығына бейімдеп қана қоймай, транзиттік кезеңде жастарды қолдауға арналған басқа да бірқатар бағдарламаларды әзірледі. Елдік бейімделу және кешенді тәсіл осы елдерге жастар еңбек нарығын дамыту бойынша рейтинг көшбасшысына шығуға және жас азаматтар үшін барлық қажетті қолдауды қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

ДАНИЯ - DUAL APPRENTICESHIP SYSTEM

Дания үкіметі әлеуетті жұмыс берушілерге сапалы мамандар даярлау туралы кепілдік беру мақсатында КББ бірыңғай еуропалық бағдарламасын өзінің еңбек нарығына бейімдеді.

Данияда Youth Guarantee дайындау бағдарламасы екі деңгейлі - Dual Apprenticeship System болып табылады және ЕО елдеріндегі ең тиімді бағдарламалардың бірі болып саналады. Бағдарлама түлектері бағдарламаларға қатыспаған адамдармен салыстырғанда жұмысқа бірінші болып қабылданады және жұмыс берушілерге арналған басым параққа болады.

Бағдарлама жас мамандардың жоғары дайындық деңгейімен сипатталады - түлектердің 70%-ға жуығы практикадан өту кезінде жұмысқа орналасады. Бұл бағдарлама әкімшілерінде жұмыс орындарын ұсыну үшін білім беру секторы мен бизнес арасында байланыс орнағанына байланысты, аталған серіктестік ұйымдар мамандарды оқыту процесіне белсенді түрде қатысады. Түлектерді сертифициаттаудың қатаң рәсімдері мемлекеттік деңгейде біліктілікті тануға әкеледі. Даниялық КББ бағдарламасындағы соңғы бағалауды Сауда комитеті жүзеге асыратын кәсіби білім беру бағдарламасының қорытынды емтиханымен (svendprøve) мектеп емтиханын кіші шебер емтиханымен (svendprøve) біріктіру жолымен жүргізіледі.

1-КЕСТЕ. KOF ЖАСТАР ЕҢБЕК НАРЫҒЫ ИНДЕКСІНДЕГІ КӨШБАСШЫ ЕЛДЕР

№	Мемлекет	KOF индексі	Еңбек нарығындағы жастардың мәртебесі	Жұмыс сапасы	Білім	Тегіс транзиттік кезең
1.	Дания	5.79	6.01	5.42	5.7	6.05
2.	Швейцария	5.71	6.01	5.72	5.56	5.56
3.	Австрия	5.48	5.92	5.65	4.66	5.69
4.	Германия	5.47	6.25	5.57	4.51	5.55
5.	Нидерланды	5.44	5.99	5.15	4.95	5.68
6.	Литва	5.4	5.62	5.91	4.35	5.73
7.	Эстония	5.35	5.59	5.59	4.58	5.66
8.	Норвегия	5.3	6	5.24	4.22	5.72
9.	Исландия	5.2	6.12	4.34	4.39	5.96
10.	Латвия	5.19	5.47	5.62	4.32	5.33
11.	Қазақстан*	5.43	6.69	3.13	0	6.46

*Қазақстан кестеде салыстырмалы талдау үшін берілген. Индексті құру саласында деректердің жеткіліксіз болуына байланысты көрсеткіш жоқ.

Бағалаудың екі әдісін де пайдалану ең көп таралған болып табылады және практикалық жобаларға да, теориялық білімге де назар аударады. Жергілікті сауда комитеттері тағайындаған сыртқы сарапшылар бағалау жүргізеді. Оқушы тренингтен емтихан тапсырып, біліктілік пен білікті жұмысшы мәртебесін алады. Осылайша, үкімет бағдарлама түлектерінің әлеуетті жұмыс берушілер үшін жоғары дайындығына кепілдік береді.

ШВЕЙЦАРИЯ: DUAL SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING

Швейцария 26 тәуелсіз кантоны бар федерация болып табылады, онда халық төрт тілдік аймаққа бөлінеді. КББ швейцариялық моделі әлеуметтік диалог, оқыту мәдениеті және елдегі федерализмнің үш деңгейін қамтитын жастарға қолдау көрсетудің күрделі жалпы моделінің бір бөлігі болып табылады. Міндетті білім беруді аяқтағаннан кейін жастар оқуды жалғастыру мен КББ бағдарламасына қатысу арасында таңдау жасайды.

КББ - жалпыеуропалық Youth Guarantee бағдарламасының бейімделуі. Статистика көрсетіп отырғандай, көбінесе 16-18 жас аралығындағы жастар КББ бағдарламасына қабылданады. КББ бағдарламаларының көпшілігі екі деңгейлі болып табылады: сыныптағы сабақтарды кәсіптік-техникалық училищеде толық емес жұмыспен және қабылдаушы компанияда аптасына 3-4 рет толық емес мөлшерлеме бойынша оқытумен ұштастырады.

Швейцариядағы жастардың көпшілігі міндетті білім алғаннан кейін КББ жолын таңдайды. Бұл бағдарлама мансапты бастаудың ең тиімді жолы болып табылады және көбінесе өте қабілетті студенттер үшін басым таңдау болып табылады. Жоғары оқу орындарында оқуын жалғастырушы КББ түлектері осы бағдарламадан өтпеген әріптестермен салыстырғанда неғұрлым жоғары жалақы алады. Осы бағдарлама бойынша біліктілік алған қызметкерлер орташа деңгейден жоғары біліктілігі бар тұлғаларға қарағанда орта есеппен 25%-ға көп табыс табады (КББ немесе жалпы білім). Бұл нәтижелер КББ табысты кәсіби мансапты құрудың бастапқы нүктесі екенін көрсетеді.

КББ іске асыруда кейбір өңірлік ерекшеліктер мен айырмашылықтар бар екеніне қарамастан, олар нормативтік құқықтық актілерде нақтыланып, статистикалық деректермен нығайтылған. Мысалы, екі деңгейлі КББ Швейцарияның неміс тіліндегі бөлігінде кең таралған, ал Франк тілді бөлігінде жоғары сынып оқушыларының көпшілігі жоғары оқу орындарында кәсіптік білім беру басталғанға дейін КББ бағдарламасына қабылданады. Жоғары сынып оқушыларының үштен екісінен астамы кәсіби-техникалық бағытты таңдайды және 300-ге жуық тіркелген оқыту курстары ұсынылады. Барлық швейцариялық мектеп түлектері университеттерге түседі.

КББ туралы қаулылар және сертификаттауға қойылатын бірыңғай талаптар КББ бағдарламаларының екі түрі үшін ортақ негіз болып табылады, сондықтан бір федералдық біліктілікті университетте немесе КББ мектептік бағдарламаларында екі деңгейлі бағдарламаға сәйкес алуға болады.

АУСТРИЯ: LEHRE

Аустриялық қосарлы оқыту жүйесі жалпы қабылданған Еуропалық жүйеден ерекшеленеді, өйткені Lehre – қосарлы білім беру және компания мен оқу орындарында оқыту жүйесіне енгізілді, онда білім алушы көп уақытын жұмыс орнында өткізеді. Атап айтқанда, білім алушы жұмыс орнында оқу уақытының 80% бөлігін, ал қалған 20%-ын - кәсіптік-техникалық училищеде өткізеді және студентке IVET арнайы тағайындалған тренер-қызметкерлер қолдау көрсетеді.

Компания базасындағы IVET тренері оқытуды жоспарлау мен өткізуге, сондай-ақ жас қызметкерлерді қолдауға жауап береді. Lehre бағдарламасы БХОЖ 3B деңгейінде кәсіби біліктілікті қамтамасыз етуге және жастарды жұмысқа орналастыруға дайындауға, оларды бастапқы кезеңнен бастап жұмыс процесіне тартуға тырысады. Бұл білім алудан жұмысқа көшуді жеңілдету үшін өте тиімді құрал. Статистика бойынша қосарлы оқыту бағдарламасы түлектерінің 76%-ы оқуды аяқтағаннан кейін 3 ай ішінде жұмыс істей бастайды.

Компания базасында оқытудың табысты болуы ең алдымен тренердің кәсіби біліктілігі мен педагогикалық дағдыларымен анықталады. Осы мақсатта мемлекет IVET тренерінің жұмысына маңызды мән береді. Үкімет IVET тренерінің тиісті кәсіби біліктілігі мен тәжірибесі бойынша талаптарды әзірледі, сондай-ақ кәсіби педагогика мен құқыққа байланысты білімі мен дағдыларын мерзімді растау қажеттілігі бар.

IVET тренер сертификатын алу үшін үміткер IVET тренерлері үшін емтихан тапсыруы тиіс (ол студенттерге арналған қосарлы оқу бағдарламасындағы емтихан модульдерінің бірі болып табылады) немесе кәсіби бағдарлы сұхбаттасу нұсқаушылары үшін 40 сағаттық курстан сәтті өтуі тиіс.

Мемлекеттің талабы бойынша қабылдаушы ұйымдарда кәсіби және педагогикалық білікті нұсқаушылардың жеткілікті саны болуға тиіс. Кәсіптік-техникалық училищеде сабақ беретін және қолдау көрсететін педагогикалық персоналдың тиісті біліктілігі мен үш жылдық кәсіби тәжірибесі болуы тиіс.

Бұл бағдарлама студенттер үшін сапалы практикалық тәжірибе алуға және өз саласында бәсекеге қабілетті маман болуға кепілдік береді.

ГЕРМАНИЯ: BERUFSAUSBILDUNG IM DUALEN SYSTEM

Кәсіптік білім беру және оқыту бағдарламасы неміс білім беру жүйесінің айқындалушы сипаты болып табылады және ЕО-дағы тиімділігі жоғары жүйе болып табылады: ол 75-80% құрайтын оқуды аяқтаудың жоғары деңгейін қамтиды, оның 61%-ы оқуды аяқтағаннан кейін бірден қабылдаушы ұйымда қалдырылады.

Табысқа ықпал ететін негізгі фактор жақсы әзірленген және күшті нормативтік құқықтық базаның болуы болып табылады. Германияда кәсіби оқыту туралы заң шығарылды - Berufsbildungsgesetz (бұдан әрі - BBiG), ол 1969 жылы енгізілді және 2005 жылы қайта қаралды, қосымша түзетулер 2019 жылы енгізілді.

Бұл заң КББ бағдарламасына енгізілген әрбір студент алатын ең төменгі қаржылық сыйақы көлемін реттейді. Соңғы енгізілген түзетулерге сәйкес оқытудың бірінші жылында ең төменгі сыйақы артады. Екінші оқу жылында стажердің ең төменгі жалақысы 18%-ға артады. Үшінші жылы - 35%-ға, ал төртінші жылы - 40%-ға. Көптеген стажерлер айына 400 еуродан алады. Оқытудың бірінші жылында ең төменгі сыйақы: 2021 жылы 550 еуроға дейін; 2022 жылдан бастап 585 еуроға дейін; 2023 жылдан бастап 620 еуроға дейін өседі.

BBiG негізгі мақсаты оқыту мен даярлаудың барлық аспектілерін реттеу болып табылады: жас қызметкерлерді кәсіптік оқытудың мазмұны мен құрылымы; әлеуметтік әріптестерді қоса алғанда, барлық тартылған тараптардың рөлі, құқықтары мен міндеттері; бағдарламаның ұзақтығы; сапаны бағалау, оның ішінде сауда палаталары өткізетін емтихандар; оқу орындарында да, компанияларда да тренерлердің ең төменгі біліктілігі мен алдыңғы кәсіби тәжірибесі.

Емтихан жүйесі реформаланды: ол жаңғыртылды, жеңілдетілді және кейбір рәсімдер қысқартылды. Осылайша, екі жылдық оқуды сәтті аяқтаған кезде біліктілікті арттыру үшін қорытынды емтихан тапсыру қажет емес. Екі жылдық оқу 2020 жылдан бастап біліктілігін арттыруға арналған емтиханның орнына есептеледі.

Германия КББ жүйесі тұрақты институционалдық және нормативтік базаның себебінен, сондай-ақ оқу процесіне серіктестерді белсенді қатыстырудан және сапаны қамтамасыз етудің көптеген тетіктерінен табысты. Осының салдарынан жастар үшін танымал таңдау болды.

НИДЕРЛАНД: KENNISCENTRUMBEROEPSONDERWIJSBEDRIJFSLEVEN

Нидерланд КББ жүйесі KenniscentrumBeroepsonderwijsBedrijfsleven-Knowledge Centres for vet and Industry (бұдан әрі - KBV) бағдарламалары үшін ғылыми - әдіснамалық негіз дайындаудың арнайы салалық орталықтарын құрумен бірегей. Бұл орталықтар КББ үшін біліктілікті әзірлеуге және заманауи кәсіптік стандарттарды қолдауға жауап береді, олардың негізінде кәсіптік білімді деңгейлер бойынша білікті болуға болады.

Директорлар кеңесі жұмыс берушілер мен кәсіподақтардың ұйымдарын КББ ең төменгі талаптары мен бірыңғай стандарттары туралы хабардар етеді. Білім беру мекемелері мен әлеуметтік серіктестер оқуға қойылатын қолданыстағы талаптарды жаңарту бойынша ұсыныстар енгізуге бірлесіп жауап береді. Осылайша, қолданыстағы талаптар үнемі реттеледі және өзгереді.

Орталықтар тағылымдамадан өту мүмкіндігін ұсынатын ұйымдарды аккредиттеуге жауапты. Нәтижесінде орталықтар өңірлік деңгейде оқыту бағдарламаларының сапасы мен қолжетімділігін бақылайды.

Әр төрт жыл сайын орталық серіктестік ұйымдарды қайта аккредиттеуден өтуге міндеттейді. Бұл тәжірибе ұйымда қолданылатын оқыту стандарттарын растау, қолда бар ақпаратты жаңарту және жалпыға қолжетімді ресми сайтта тіркелу үшін қажет - stagemarkt.nl сайты оқушыларға бекітілген жұмыс берушілермен жұмысқа орналасу үшін орындар іздеуге мүмкіндік береді.

Нидерландта КББ-ға байланысты тағылымдамалар үшін ғана заңнамалық база бар. Ересектердің білімі мен кәсіби дайындығы туралы осы Заң (Wet Educatie en Beroepsonderwijs / WEB) 1997 жылы қабылданды. Бұл заңның негізгі бөлігі мектеп оқу процесі шеңберінде және университетте жоғары курстарда тағылымдамаларды стандарттау критерийлерін ('praktijkcomponent'; 'opleiden' in de praktijk '; beroepspraktijkvorming, bpv) қамтиды. Нидерландта барлық тартылған тараптардың рөлі мен міндеттерін, сапаны қамтамасыз ету механизмдері мен оқыту туралы келісімді қоса алғанда, оқытуға байланысты әртүрлі аспектілер бойынша нақты заңнама бар.

Еңбек нарығының қажеттіліктерімен тығыз байланыс және бірыңғай жұмыс стандарттары түлектердің 75%-ын жұмысқа орналастырудың оң нәтижесіне ықпал етеді, оларды оқытатын компания қабылдайды және түлектердің 51%-ға жуығы ұсынылған оқыту еңбек нарығына шығу үшін жақсы негіз болып табылады деп есептеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Еуропалық елдердің шетелдік тәжірибесі көрсетіп отырғандай, жұмысқа орналасуға жәрдемдесу шаралары жастарды транзиттік кезеңде қолдаудың маңызды кезеңі болып табылады. Бірінші жұмыс орнын қамтамасыз ету ЕО стандарттары бойынша міндетті талап. Еуропалық Одақ бағдарламаларды бекітеді және стандарттарды реттейді. Қажет болып табылатын елдерде жастарды қолдау жөніндегі бағдарламаларды қаржыландырады.

Бірыңғай ұлттықтан жоғары органның болуына қарамастан, Еуропа елдері жастарды қолдау бағдарламасын мемлекеттік деңгейде бейімдейді. Бейімделу жан-жақты болып табылады, өйткені Аустрия сияқты кейбір елдерде Үкімет жұмыс берушілер үшін қызметкерлердің жоғары біліктілік деңгейіне кепілдік беруге ұмтылады. Серіктестік ұйымдардың көп бөлігі жастар арасында жұмысқа орналасудың жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

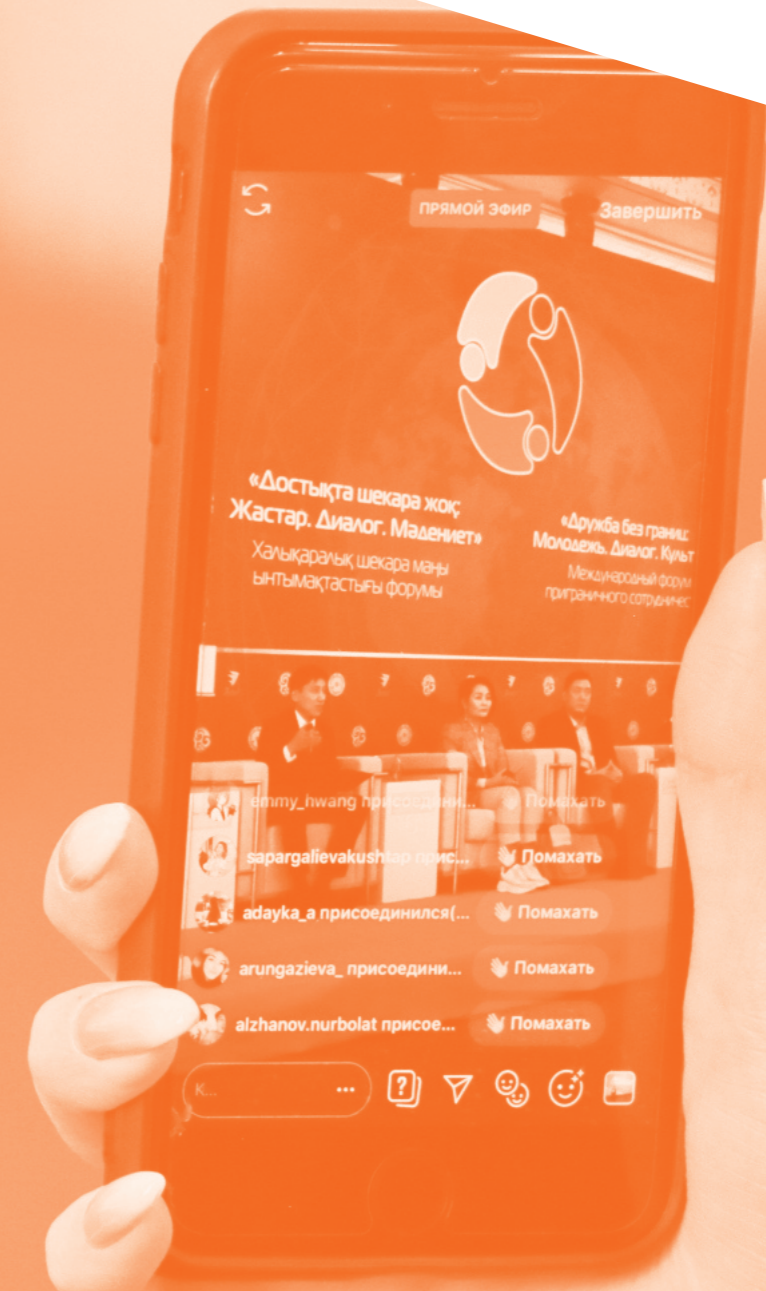
Швейцария, Аустрия, Германия, Нидерланд сияқты елдерде Бағдарламаға қатысушыларға және оларды оқытуға көп көңіл бөлінеді. Училищеде оқытудан және теориялық негіздерден гөрі тәжірибелік дағдыларды алу басым болып табылады. Сондықтан да кәсіби оқыту және даярлау бағдарламаларына қатысушылар көп уақытты жұмыс орындарында өткізеді. Қазақстанда бұл тәжірибені «Жас маман» жобасын іске қосу кезінде бейімдеу және пайдалану қажет. Жоба сапалы білім алуды ғана емес, сонымен қатар еңбек нарығындағы қазіргі заманғы сұраныстарға ықпал етуі тиіс.

Әрбір қызметкердің жұмыс сағаттарын кейбір елдерде Үкімет стипендияларды бөлу арқылы төлейді, басқа елдерде қабылдаушы ұйыммен шарт жасалады, ол жалақыны төлеуге міндеттенеді.

Бірінші жұмыс орнын қамтамасыз ету және базалық кәсіби дағдыларды дамытуға қолдау көрсету студенттерге жоғары деңгейдегі маман болуға және қазіргі еңбек нарығында сұранысқа ие болуға көмектеседі.

Кәсіптік оқыту туралы заңның революциялық жаңаруы (Berufsbildungsgesetz) 2019. www.partner-inform.de

АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ САЯСИ БЕЛСЕНДІЛІК

Қоғамның дамуында үкіметтік емес ұйымдар (бұдан әрі - ҰҰ) маңызды рөл атқарады. Әлемдегі ҰҰ-дың тұрақты сандық өсуі азаматтық қоғамды қалыптастыру мен «үшінші секторды» дамыту өзара тығыз байланысты екенін көрсетеді. Мемлекеттік институттар және бизнес құрылымдармен қатар «үшінші сектор» азаматтардың бастамашылдығы мен өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру нәтижесінде құрылады.

МЕМЛЕКЕТ ПЕН ҰҰ ӘРІПТЕСТІГІНІҢ ТЕТІКТЕРІ

Халықаралық-құқықтық базада алғаш рет «үкіметтік емес ұйым» термині 1945 жылы БҰҰ Жарғысында 71-бапта ресми түрде пайдаланылды. Сол кезде ҰҰ халықаралық дипломатияның бір бөлігі бола алады және халықаралық қатынастарға қатыса алады деп бекітілді.

Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, Үкімет пен «үшінші сектордың» әлеуметтік әріптестігі елдің даму деңгейіне байланысты ерекшеленеді. Осылайша, Батыстың дамыған елдерінде үкімет ҰҰ-ның заңнамалық деңгейде жұмыс істеуіне жағдай жасайды және араласпау идеясын ұстанады. Дамыған елдердің көпшілігі «үшінші секторды» қолдаудың гранттық жүйесін әзірледі. Жыл сайын конкурстық негізде қоғамның белгілі бір проблемаларын шешуге бағытталған әлеуметтік жобаларды іске асыру үшін ҰҰ гранттары таратылады.

Дамушы елдерде Үкімет іске асырылатын жобалардың санын, форматтар мен түрлерді қадағалау үшін әртүрлі реттеуші органдар (кеңестер, комиссиялар) құрады. Елде қызмет ететін әртүрлі халықаралық, өңірлік және Ұлттық ҰҰ болуына байланысты Үкімет бұл ұйымдардың ел аумағындағы қызметін қадағалайды. Сонымен қатар, дамушы елдерде гранттық жүйе батыс әлемі елдеріндегі сияқты дамымаған. Көптеген жағдайларда олар басқа елдер, халықаралық қорлар немесе азаматтардың қайырымдылық есебінен қаржыландырылады.

Әлемдегі «үшінші сектордың» өсіп келе жатқан танымалдығына қарамастан, ҰҰ термині бүгінгі күнге дейін дәл емес және оны пайдалануда келіспеушілік бар. Шетелдік тәжірибе көптеген елдер ҰҰ-ды ұлттық деңгейде айқындайды және халықаралық құқықтық нормалар үшін бейімдемейді. Мысалы, кейбір батыс елдерінде, сондай-ақ БҰҰ жүйесінде ҰҰ форматына діни ұйымдар мен кәсіподақтар, кәсіби ұйымдар кіреді, ал басқа елдерде ҰҰ терминін белгілі бір мақсаттарға қол жеткізуге назар аударатын қауымдастықтар шектейді.

Қазақстанда ҰҰ «азаматтар және (немесе) мемлекеттік емес заңды тұлғалар Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес олардың ортақ мақсаттарына қол жеткізу үшін ерікті негізде құрған коммерциялық емес ұйым (саяси партияларды, кәсіптік одақтарды және діни бірлестіктерді қоспағанда)» ретінде анықталады.

Қазақстанда ҰҰ қызметін реттейтін үш негізгі заң бар: «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 31 мамырдағы Заңы; «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 қаңтардағы Заңы; «Қазақстан Республикасындағы үкіметтік емес ұйымдар үшін мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, гранттар және сыйлықақылар туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 12 сәуірдегі Заңы.

ҰҰ нақты міндеттерді шешу және социумда белгілі бір өзгерістерге қол жеткізу үшін азаматтар тобының өзін-өзі басқару нәтижесінде құрылады. Мақсаттар кәсіби, мәдени, әлеуметтік, идеологиялық, саяси, утилитарлық және т.б. болуы мүмкін. Айта кету керек, ҰҰ секторында қызмет саласына нақты бөліну жоқ, өйткені экология секторындағы қызмет көбінесе саяси салаларға да таралуы мүмкін. Мақсаттардың әртүрлілігін ескере отырып, ҰҰ - бұл қоғамдық пайдалы мақсаттарды көздейтін ұйым.

Қоғамдық пайдалы мақсаттарға жету идеясы азаматтық қоғамды ҰҰ қалыптастыруға және ұйым шеңберінде әрекет етуге итермелейді. Азаматтық қоғамның бастамашылдық және ҰҰ шеңберінде табысты өзін-өзі ұйымдастыру қабілеті белгілі бір жағдайлар болған кезде мүмкін болады: өзін-өзі тану еркіндігі, әртүрлі меншік нысандарына қол жетімділік, өйткені ҰҰ жеке келісім мен нарықтық қатынастарға негізделеді.

ҰҰ халықаралық және жергілікті болуы мүмкін. Халықаралық ҰҰ көбінесе бір елде өз жұмысын бастаған және одан кейін кеңейген ұйымдар. ҰҰ ең көп саны АҚШ-та, Оңтүстік Азияда (Үндістан, Бангладеш), сондай-ақ Африкада байқалады. «Қазақстанның ҰҰ азаматтық секторы» ұлттық баяндамасына сәйкес 2019 жылы Қазақстандағы ҰҰ көпшілігі - бұл жобаларды облыстық деңгейде іске асыратын ұйымдар (25,7%), ұйымдардың аз саны бірнеше облыстарда немесе қалаларда (19%) жұмыс істейді және барлық ұйымдардың тек 2,9%-ы ғана тұрақты негізде халықаралық қызметке тартылған.

Әлемдегі ҰҰ көпшілігі денсаулық сақтау мен білім беруді, егіншілікті, тұрақты экономикалық дамыту сегментінде жұмыс істейді.

Жыл сайын 2012 жылдан бастап NGOAdvisor тәуелсіз Женева Медия ұйымы осы сектордағы ең инновациялық және тиімді ұйымдарды бөліп, әлемнің үздік ҰҰ рейтингін жариялайды. Бұл ұйымның рейтингі ҰҰ сегментінің «Жоғары лигасы» деп аталады. Осы жылдар ішінде ұйым тек креативтілік пен инновацияны ғана емес, басқару, ашықтық және тұрақты даму сияқты негізгі операциялық сипаттамаларды да бөліп шығару үшін рейтинг әдіснамасын жетілдірді. Жалпыға қолжетімді ақпаратты пайдалана отырып, авторлар әлемдегі 2000-нан астам қолданыстағы ҰҰ талдап, әрбір ұйымды 165 жеке критерий бойынша бағалады, онда әрбір ұйым барынша 1400 балл алуы мүмкін.

2020 жылы NGOAdvisor өзінің 8-ші рейтингін жариялады. Рейтингтің негізгі ерекшеліктерінің бірі оның жаһандануы болып табылады. Рейтинг дамыған елдерге назар аудармайды және үздік 20/100/500 құрамына бүкіл әлемнің ҰҰ кіреді.

Осы тарау үшін 2020 жылғы топ-20 ҰҰ рейтингі таңдалды. Осы ұйымдардың көшбасшылық ұстанымдарын, табыстылығы мен тиімділігін ескере отырып, олардың түрлі елдердің үкіметтерімен өзара іс-қимылының мысалында әлемнің түрлі елдеріндегі ҰҰ мен мемлекеттің әріптестік тетіктерін бақылауға болады.

Бұрын айтылғандай, азаматтық қоғамның дамуы және ҰҰ табысты жұмыс істеуі көбінесе елде жасалған жағдайларға байланысты. Осыған байланысты топ-20 алты елді таңдады: Бангладеш, АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Кения және Үндістан. Бұл елдерде әлемдегі ең танымал және табысты ҰҰ жұмыс істейді.

БАНГЛАДЕШ: BANGLADESH RURAL ADVANCEMENT COMMITTEE (1-ШІ ОРЫН)

Бангладеш - әлемдегі ең тығыз қоныстанған елдердің бірі. Елде даму мәселелерімен айналысатын жергілікті ҰҰ ерекше көп. Олардың көпшілігі жергілікті, өте шағын және ерікті ұйымдар болып табылады, бірақ олардың кейбіреулері соңғы екі онжылдықта күрт өсті және әлемнің түрлі елдеріндегі филиалдары және көп миллиондық бюджеттері бар ірі ҰҰ болды. Қазіргі уақытта ел халқының 20% - 35% бөлігі кейбір қызметтерді - әдетте, ҰҰ-дан кредиттік, медициналық немесе білім беру қызметтерін алады деп есептеледі.

Осы ерекшелікті ескере отырып, мемлекет жұмыс істейтін ҰҰ-мен өзара іс-қимыл үшін алаң әзірледі - **GO-NGO Consultative Council (GNCC)** - консультативтік кеңес. Оны Үкімет пен ҰҰ арасындағы тығыз өзара іс-қимылды қамтамасыз ету үшін комитет ретінде әртүрлі халықаралық донорлардың қатысуымен 1990 жылдардың ортасында үкімет құрды.

Осы консультативтік кеңес шеңберіндегі әріптестіктің негізгі тетігі ең ірі ҰҰ өз ұстанымын білдіру және мемлекеттегі қоғамдық-саяси процестерге қатысу мүмкіндігі болып табылады. Осылайша, әрбір ҰҰ-дан 2-3 жыл мерзімге бірнеше депутат сайланады. Депутаттар ҰҰ секторымен тікелей байланысты дауларды шешумен айналысады, сондай-ақ «үшінші секторға» қатысты әзірленіп жатқан саясатқа ықпал етеді.

Елдегі «үшінші сектордың» негізгі ерекшелігі оның қалалармен салыстырғанда ауылдық жерлерде шоғырлануы болып табылады. Осылайша, мемлекет пен ҰҰ өзара іс-қимылы елдегі географиялық орналасқан жеріне қарамастан әртүрлі білім деңгейі бар халықтың барлық топтарын процеске тартады.

NGOAdvisor нұсқасы бойынша ең танымал және ең тиімді ҰҰ бірі - 1972 жылы құрылған Bangladesh Rural Advancement Committee (бұдан әрі - BRAC). BRAC өкілдері Консультативтік кеңеске сайланады және елдегі басқа да ірі ҰҰ-мен қатар құрылған сәттен бастап оның қатысушылары болып табылады.

"Қазақстан Республикасындағы үкіметтік емес ұйымдар үшін мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, гранттар мен сыйлықақылар туралы" Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 12 сәуірдегі № 36-III Заңы (2019.10.04 берілген өзгерістер мен толықтырулармен). 1-бап. 7-тармақ. Азаматтық қоғам - ел дамуының қозғаушы күші. Strategy2050.kz
"Қазақстан ҰҰ азаматтық секторы" ұлттық баяндамасы. 2019. «АБҚО» КЕАҚ

Ұйым Кедейлікпен және түрлі аурулармен күресте азаматтар мен жергілікті қауымдастықтарға көмек көрсетеді. YEУ кедейлікте өмір сүретін азаматтар үшін мүмкіндіктер жасай отырып және оларға өз әлеуетін іске асыруға көмектесе отырып, катализатор рөлін атқарады. Ұйым көптеген шағын бизнесті қолдайды, сондай-ақ басқарудың жаңа модельдерін әзірлейді және қолданыстағыны жетілдіреді. Ұйым экономикалық мәселелерді шешуде өзінің инновациялық тәсілдерімен танымал.

BRAC қаржыландырудың тұрақты көздеріне басымдық береді және толық өзін-өзі қаржыландыруды қамтамасыз етуге бағытталған. Қазіргі уақытта шығыстардың төрттен бірінен кемін халықаралық донорлық ұйымдар жабады. Шағын қаржыландыруды, әлеуметтік кәсіпорындар мен әлеуметтік даму бағдарламаларын қоса алғанда, шығыстардың шамамен 75%-ы әлеуметтік бизнес қаражаты есебінен қаржыландырылады. BRAC өзінің бірнеше даму бағдарламалары үшін гибриді қаржы стратегиясын пайдаланады, әкімшілендіруге арналған шығыстарды төмендетеді және мұқтаж азаматтар үшін тегін қызметтерді қамтитын күрделі баға модельдері бар таргеттеудің неғұрлым ақылға қонымды тетіктерін пайдаланады, сондай-ақ табысы жоғары топтағы адамдар үшін субсидиялар береді.

BRAC әлемдегі YEУ сегментіндегі бірегей ұйымдардың бірі болып саналады, сондай-ақ көптеген зерттеулерге арналған объект болып табылады.

АҚШ: JUNIOR ACHIEVEMENT WORLDWIDE (7-ШІ ОРЫН)

Батыс елдеріндегі азаматтық қоғамның ерекшелігі азаматтардың қоғамдық-саяси процестерге қатысу бастамашылдығын көтермелеу болып табылады. Азаматтардың кәсіпкерлігі капитализм мен нарықтық қатынастардың тез дамуымен тікелей байланысты болды. Азаматтық қоғамның дамуы әлеуметтік игіліктер мен қызметтерді өндірушілер мен тұтынушылардың тұрақты өсуіне әсер етеді, осылайша нарықты тұрақты қолдауға және оны жаңартуға ықпалын тигізеді.

АҚШ Мемлекеттік департаментінің демократия, адам құқықтары және еңбек мәселелері жөніндегі бюросының мәліметтері бойынша елде сыртқы саясат, электоралдық процестер, қоршаған орта, денсаулық сақтау, әйелдердің құқықтарын қорғау, тұрақты экономикалық даму және т.б. мәселелер бойынша қызметті жүзеге асыратын 1,5 млн астам YEУ жұмыс істейді.

АҚШ-тағы YEУ Әлеуметтік және экономикалық мәселелерді шешуге инновациялық тәсілдемесі бар ұйым ретінде қабылданады. Бангладешпен салыстырғанда, көптеген YEУ өз қызметін саяси бағытта көрсететін, АҚШ-та YEУ ең көп саны саясатпен тікелей байланысты емес мәселелермен айналысады.

Сонымен қатар, АҚШ-тағы YEУ сегментіне жалпы діни сенімге негізделген ерікті ұйымдар, кәсіподақтар, халықтың әлеуметтік осал топтарына көмектесетін қауымдастықтар, сондай-ақ жастардың мүмкіндіктерін кеңейтуге ұмтылатын топтар және т.б. кіреді.

АҚШ-та мемлекет пен YEУ әріптестігінің тегігі іс-қимылдың оңтайлы еркіндігін ұйымдастыру болып табылады. Көптеген YEУ мемлекеттік және федералдық салықтардан босатылады. Бұл құқықтық мәртебе YEУ коммерциялық емес ұйымдар ретінде қызметін жеңілдетеді, өйткені олар алатын қаржыландыру салығын төлеудің қажеті жоқ.

Қаржыландыру көздері жеке тұлғалардан (американдық және шетелдік), коммерциялық компаниялардан, қайырымдылық қорларынан және федералды, штаттық және жергілікті үкіметтен алынған гранттардан тұрады. Қаржыландыру көздері шетелдік үкіметтер де болуы мүмкін. АҚШ Заңында YEУ шетелдік қаржыландыруға тыйым жоқ.

YEУ-ны бұрын баяндалған талаптарға сәйкес тіркегеннен кейін, АҚШ үкіметі YEУ қойылған мақсаттарға жетуіне араласпайды. YEУ өз ұйымдары үшін өз қалауы бойынша қызметкерлерді еркін қабылдай алады және оларға қандай да бір мемлекеттік мекемені өзінің мүшелігі, қызметі немесе қамтылуы туралы хабарлаудың қажеті жоқ. АҚШ-тың басқа ұйымдары мен компаниялары сияқты, YEУ АҚШ-тың санкциялары қолданылатын үкіметтермен немесе жеке тұлғалармен жұмыс істеуден бас тартуы тиіс. Американдық YEУ-дың Шетелдегі конференцияларға, шетелде донорларды іздестіруге немесе халықаралық деңгейде жұмыс істеуге қатысуын шектейтін нормативтік актілер жоқ.

Әлемдегі YEУ топ-20 рейтингінде көшбасшылардың көпшілігі АҚШ-та орналасқан. Әлемдегі ең танымал YEУ Freedom House немесе Human Rights Watch ретінде АҚШ-тан өз қызметін атқарады. Freedom House 80% АҚШ бюджетінен қаржыландырылады, ол үшін ұйым өз зерттеулерінің тәуелсіздігі үшін үнемі сынға түседі.

Бұл YEУ шолуында американдық YEУ үлгісі ретінде Junior Achievement Worldwide (бұдан әрі - JA). Әлемдегі ең ірі YEУ бірі бола отырып, бұл ұйым 2020 жылы YEУ рейтингінде 7-ші орынға ие және жастарға назар аударады. JA жастарды жұмысқа орналастыру мен кәсіпкерлікке дайындайды, жұмысқа дайындық, қаржылық сауаттылық және кәсіпкерлік мәселелері бойынша практикалық оқытуды, тренингтер, мастер-класстар мен консультацияларды қамтамасыз етеді.

JA-да 1919 жылы Теодор Вейл құрылды. Оның алғашқы бағдарламасы, JA Company Program, жоғары сынып оқушыларына сыныптан тыс оқыту бағдарламасы ретінде ұсынылды. 1975 жылы ұйым американдық мектептерде орта сыныптар үшін Project Business пәнін енгізді. Junior Achievement бағдарламасы өзінің қызмет аясын кеңейтті, оған мектептегі және мектептен кейінгі оқушылар үшін бағдарламалар енгізілді.

Junior Achievement USA жыл сайын 4,9 млн оқушы барады. JA бағдарламасын волонтерлер АҚШ-тың барлық аумағындағы қалаларда, қала маңы мен ауылдық аудандарда (106 аймақтық бөлімше) оқытады.

Junior Achievement-өз бағдарламаларының тиімділігін бағалау үшін тәуелсіз үшінші тарап ұйымдарын тартатын аз ғана YEУ-дың бірі. 1993 жылдан бастап Junior Achievement тиімділігіне тәуелсіз зерттеулер жүргізіліп келеді.

ҰЛЫБРИТАНИЯ: OXFAM (11-ШІ ОРЫН)

Ұлыбритания үкіметі даму бағдарламаларын сыртқы жұмсақ күш құралы ретінде пайдалануға, сондай-ақ бүкіл әлемдегі тұрақты азаматтық қоғамды дамытуға үлкен көңіл бөледі. ЕО-ның басқа мемлекеттері сияқты ірі донор ел болып табылады. ЭИДҰ-ның барлық 36 мүшесі, бұл ЕО елдерінің көпшілігі, соның ішінде Ұлыбритания да ең кедей елдерге донор елдің ЖІӨ-нің 0,7%-на дейін көмек көрсету туралы келісімге қол қойды. Көптеген жағдайларда көмек дамушы елдердің аумағында өз қызметін жүргізетін ірі YEУ қаржыландыру арқылы көрсетіледі.

Ұлыбритания үкіметі ел ішінде ғана емес, одан тыс жерлерде де даму бағдарламаларын қаржыландыру үшін азаматтарға мықты қолдау көрсету қажет. Осыны негізге ала отырып, ресми құжаттарда YEУ терминінің орнына Азаматтық қоғам ұйымы (бұдан әрі - АҚҰ) терминін пайдаланады - Civil Society Organisations (CSOs).

2017 жылы Ұлыбритания билігі елдегі YEУ секторының кешенді талдауын жариялады - civil society Partnership review (CSPR). CSPR - бұл Ұлыбритания үкіметінің халықаралық даму департаментінің (бұдан әрі - DFID) азаматтық қоғам ұйымдарымен әріптестігінің қолданыстағы тетіктерін талдауды ұсынған баяндама.

CSPR Халықаралық даму департаментінің АҚҰ-ның ағымдағы қаржыландыру портфелін Ұлыбританияның азаматтық қоғамын дамыту контекстінде және жаһандық контекстінде қарастырды. Шолу үш кезеңде құрылды:

Бірінші кезеңде DFID азаматтық қоғамының ағымдағы жаһандық портфелі талданды. Бұл кезең бірқатар және басқа да мүдделі тараптармен кең сандық өзара іс-қимылды, сондай-ақ азаматтық қоғамның ағымдағы дамуын талдауды қамтыды.

Екінші кезең іс-шаралар сериясынан және YEУ секторындағы 130-дан астам ұйымдардың өкілдерімен талқылаулардан тұрды, осы саланы дамыту бойынша халықаралық сарапшылармен жеке талқылау жүргізілді.

Үшінші кезең негізгі тақырыптар мен мүмкіндіктерді анықтау үшін АҚҰ үлесін талдауға бағытталған. Атап айтқанда, ел ішінде де, одан тыс да дамуға АҚҰ үлесін егжей-тегжейлі талдау және жұмысты ұйымдастыру процесіне Үкіметпен әріптестіктің әсерін кешенді талдау ұсынылды.

Бұл баяндамада ұлттық деңгейде жұмыс істейтін және халықаралық YEУ болып табылмайтын шағын ұйымдарға ерекше назар аударылады, оларды қаржыландыру тетіктері, сондай-ақ қаржыландыруды қандай арналар арқылы алуға болатыны қаралады.

Ұлыбританияда YEУ халықаралық даму департаменті (DFID), Ұлыбританияның Ұлттық Қауіпсіздік кеңесі (NSC) және Сыртқы ішкі және достастық істері министрлігінен (FCO) Ұлыбританияның елшіліктері, консулдықтары мен өкілдіктері бөлген қаражат есебінен тікелей қаржыландыруды алады.

YEУ-ға жанама қаржыландыру Christian Aid, шет елдердегі даму жөніндегі католиктік агенттік (CAFOD) және Oxfam GB сияқты көмек құрылымдарынан келіп түседі, олар Британ үкіметінен айтарлықтай қаржыландыру алады.

Oxfam GB-бұл YEУ сегментінде 1995 жылдан бері жұмыс істейтін бірегей ұйым. Бұл ұйым Ұлыбританияда және бүкіл әлем бойынша тәуелсіз YEУ ерікті бірлестігі. Қазіргі уақытта бірлестікке 20 филиал ұйым кіреді. Жұмыс Oxfam халықаралық хатшылығы арқылы үйлестіріледі. Әрбір филиал өз қызметі мен жұмысы бар тәуелсіз ұйым болып табылады. Қор басымдықтар мен мақсаттарды, сондай-ақ қойылған мақсаттарға қол жеткізудің әлеуетті тәсілдерін келісу үшін алаңды қамтамасыз етеді. Қор әр филиалмен түрлі жобалар бойынша ынтымақтастыққа қолдау көрсетеді және ықпал етеді.

Бүгінде YEУ қауымдастығы 90-нан астам елде жұмыс істейді. Ірі YEУ-дың бірыңғай ұйымға бірігуі Ұлыбритания Үкіметімен тығыз және тиімді өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік берді. Ұйым Ұлттық YEУ-ды біріктіргендіктен және өз қызметін елде де, одан тыс жерлерде де жүргізетіндіктен, бұл ұйым Ұлыбритания бюджетінен тікелей қаржыландыру алатын санаулы адамдардың бірі болып табылады. Соңғы деректер бойынша 2016-17 жылдары ұйым Ұлыбритания үкіметінің халықаралық даму департаментінен түскен барлық түсімдердің 8,4%-ын алды.

ФРАНЦИЯ: HANDICAP INTERNATIONAL (12-ШІ ОРЫН)

Француз даму агенттігі - Agence Française de développement (AFD) үкіметтік емес ұйымдарды қоса алғанда, түрлі ұйымдарды қаржыландырады және әлемдегі тұрақты дамуға көшуді қолдайды. Ұйым климат, биоалуантүрлілік, білім беру, қалаларды дамыту, денсаулық сақтау және басқару бойынша кең ауқымды жобалармен айналысады. Жылына Франция аумағында және 115 басқа елдерде 4000-нан астам жоба іске асырылуда.

Еуропалық елдердің әріптестік тетіктері ұқсас. Осылайша, Француз даму агенттігі Ұлыбританиядағы халықаралық даму департаментінің ұқсас ұйымы болып табылады. ЭЫДҰ мүшесі ретінде француз үкіметі донорлық шығыстарға ЖІӨ-нің 0,7%-ын бөледі.

Мемлекет пен азаматтық қоғам ұйымдары арасындағы серіктестік 2009 жылдан бастап күшейді, онда шетелде жұмыс істейтін YEҰ ғана емес, сонымен қатар жергілікті YEҰ қаржыландыру үшін қадамдар жасалды. Осыған қарамастан, француз үкіметі ішкі жобалармен салыстырғанда дамушы елдердегі жобаларды қаржыландыруға көбірек назар аударады.

Француз үкіметі YEҰ-ны даму агенттігі арқылы тікелей қаржыландырады. Агенттік пен YEҰ арасындағы тікелей қаржылық ынтымақтастық қазіргі уақытта құралдардың кең спектрін қарастырады және мыналарды қамтиды: инновацияларды қолдау (YEҰ секторлық инновацияларына арналған fisong тетігі), тұрақсыздандыру, дағдарыс және пост-дағдарыс кезеңдерінде бағдарламаларды қаржыландыру, сондай-ақ YEҰ бастамалар тетігі арқылы бастамаларға қолдау көрсетеді.

Көп жағдайда Даму агенттігі YEҰ-ды жобаларда олардың техникалық тәжірибесіне, жұмыс әдістеріне және жергілікті контекст біліміне байланысты ынтымақтастыққа тартады. YEҰ жағдайды бағалауды ұсынады, процесті бақылайды және олар аяқталған соң жобалардың одан әрі мониторингін жүзеге асырады. YEҰ жобасын әзірлеу кезеңдерінде даму агенттігінің командасымен бірлесіп процеске, техникалық-экономикалық негіздемеге және инновациялық тәсілдерді іздестіруге үнемі қатысады.

YEҰ Агенттік қаржыландыратын жобаларды іске асыру үшін мемлекеттік және қоғамдық құрылымдардың шақыруы бойынша іріктеледі. Сондықтан олар жоба менеджерлері ретінде әрекет ете алады немесе кәсіби салаларда жоба менеджерлерін қолдай алады.

Франциядағы ең танымал және табысты YEҰ-дың бірі Handicap International болып табылады. Бұл ұйым қазіргі уақытта БҰҰ-ның бақылаушысы мәртебесіне ие және дамытуға қосқан үлесі үшін түрлі марапаттардың иегері болып табылады.

Ұйым 1982 жылы құрылды және мүмкіндігі шектеулі адамдарға көмек көрсетуге бағытталды. Алдағы уақытта YEҰ қатысушылары Африкада, кейін Оңтүстік Азияда жобаларды жүзеге асыра бастады және 2020 жылы әлемнің 100-ден астам елінде ұсынылған болатын.

Бұл ұйым, басқа да көптеген YEҰ сияқты жыл сайын Франция үкіметінің гранттарды бөлу конкурсына қатысады. Жұмыстың ауқымдылығына байланысты ұйым Француз даму агенттігінің гранттарының тұрақты иегері болып табылады.

Ұйымның бірегейлігі оның құрылымынан тұрады. Штаб-пәтері Леонда орналасқан және 5 қызметкері бар. Бес қызметкер бойынша басқа екі команда Парижде және Женеведа міндеттерді орындау процесін оңтайландыру үшін орналасқан. Сондай-ақ, Федералды қамқоршылар кеңесі бар, бірақ ол маңызды стратегиялық және бюджеттік рөл атқарады, оның мүшелері ағымдағы жобаларға қатыспайды. Барлық басқа қызметкерлер жобалардың әрқайсысына шарт негізінде жалданады. Ресми деректер бойынша, осы ұйымның бюджеті жылына €192 млн құрайды.

КЕНИЯ: ONE ACRE FUND (15-ШІ ОРЫН)

Кениядағы «үшінші сектор» өз құрылымы бойынша Африканың басқа елдерімен салыстырғанда бірегей болып табылады, онда халықаралық YEҰ басым. Кенияда көптеген YEҰ - бұл бірнеше аймақта жұмыс істейтін және тұрғылықты халықпен құрылатын жергілікті шағын ұйымдар. Көптеген жағдайларда мұндай ұйымдардың қызметкерлері ел азаматтары болып табылатындығына қарамастан, олар 90%-ға халықаралық донорлармен қаржыландырылады.

Кения Үкіметі тәуелсіздік алғаннан кейінгі алғашқы жылдары жергілікті деңгейде байырғы коммерциялық емес ұйымдардың дамуын көтермеледі. Мұндай бірлестіктер Harambee - Харамби деп аталды, бұл суахили «Қанеки, бірігейік» дегенді білдіреді.

Харамби қоғамдары немесе қауымдық ұйымдары Үкіметке өңірлердегі мәселелерді нақты шешуге көмектесті. Елдегі Харамби санын арттыру жөніндегі табысты саясат елдің Тұңғыш Президентінің саяси науқанына тиесілі. Президент Кения халқын қоғамдық-саяси процестерге белсенді қатысу қажеттігіне сендірді, азаматтық қоғамды жұмылдыру елдің дамуына елеулі үлес қосуға тиіс болды. Жергілікті топтармен біріккен YEҰ үкімет тарапынан қаржылық қолдау алып отырды.

Харамбидің ең табысты жобасы жергілікті қауымдастықтардың қаражатына салынған мектептер мен клиникалар болды, сондай-ақ мектептер мен ауруханаларды ұстауға қаражат бөлінді. Айта кету керек, бұл қозғалыс жылдар бойы өте саясиландырылып, көптеген азаматтар қаражаттың мәжбүрлеп жиналатынына шағымданды. Осыған қарамастан, Харамби бағдарламасын іске асырудың алғашқы жылдарында халықты мектептер және ауруханалармен, ал халықты жұмыс орындарымен қамтамасыз етті.

Сонымен қатар, Кения дамушы ел ретінде көптеген даму бағдарламаларының реципиенті болып табылатынын ескере отырып, Кения үкіметі елге шетелдік қорлардан түсетін барлық түсімдерді қатаң бақылайды және «үшінші сектордың» жұмысын үйлестіру үшін реттеуші органдарды әзірлейді. 1990 жылдардың басынан мемлекеттің үшінші сектормен әріптестік тетіктері заңнамалық деңгейде және арнайы құрылған бірнеше органдармен реттеледі.

1990 жылғы үкіметтік емес сектордың қызметін үйлестіру туралы заңда YEҰ бірыңғай термині қабылданды, сондай-ақ YEҰ секторын басқару үшін мемлекеттік орган құрылды. Құрылған Үйлестіру кеңесі (бұдан әрі – Кеңес) YEҰ кеңесінің ұсынымдары негізінде тағайындалған мемлекеттік органдардың 20 өкілін қамтыды. YEҰ Кеңесі 1995 жылы YEҰ кодексін бекітті. Кодекс YEҰ қызметінде құндылық бағдарларын белгілейді. Алайда белгілі бір талаптар жоқ және осы Кодекске сәйкестікке бақылау жүргізілмейді. Кодексті талқылау негізінде әртүрлі YEҰ-мен келіссөздер жүргізу және тәжірибе алмасу үшін алаң ұйымдастырылды.

Жалпы, егер егіншілік Африка халқының көпшілігінің экономикалық әл-ауқатының негізгі ресурсы болып табылса, онда жұмысқа орналастыру үшін ең танымал екінші сектор YEҰ секторы болып табылады. One Acre Fund Ұйымы әлемдегі ең тиімді YEҰ рейтингінде 15-ші орынға ие. Бұл ұйым Кенияда орналасқан және Африканың көптеген елдерінде жобаларды жүзеге асырады.

Бұл YEҰ шағын фермерлерге көмек көрсетеді. Ұйым қызметкерлері фермерлер мен олардың отбасыларын оқытумен айналысады, сондай-ақ өнімді арттыруға көмектеседі. Ұйым фермерлерге көмек көрсету бойынша өз моделін әзірледі:

1.Активтер негізіндегі кредиттер.

Фермерлер жоғары сапалы тұқымдар мен тыңайтқыштарды несиеге алады. YEҰ қарызды өтеудің икемді жүйесін ұсынады, бұл оларға кредит мерзімі ішінде өз кредиттерін кез келген сомада өтеуге мүмкіндік береді.

2.Жеткізу.

YEҰ барлық қажетті материалдарды фермерлерге олардың елдегі географиялық орналасуына қарамастан өз бетінше жеткізеді.

3.Оқыту.

Бағдарлама аясында фермерлер мен олардың отбасылары жалпы маусым бойы заманауи ауыл шаруашылығы технологиялары бойынша оқытудан өтеді.

4.Нарыққа жәрдемдесу.

Ұйым өнімді сақтау үшін опцияларды ұсынады және фермерлерді экономика негіздеріне, атап айтқанда нарықтың ауытқуларына үйретеді.

Бұл Кениялық ұйым бүгінгі күнге дейін клиенттер мен қызметкерлер саны жағынан ең ірі болып қала береді. Ұйым Кенияның батыс және оңтүстік-батыс аудандарында, елдің тамақ өнімдері өндірілетін екі негізгі ауданында жұмыс істейді. 2018 жылы 350 000-нан астам фермерлік отбасына қызмет көрсетілді (2006 жылы оған барлығы 40 фермер қатысты).

ҚОРЫТЫНДЫ

Шетелдік тәжірибені талдау көрсеткендей, мемлекет пен ҰЕҰ өзара іс-қимыл тетіктері елдерде даму деңгейіне байланысты ерекшеленеді. Осылайша, даму деңгейі жоғары батыс елдерінде мемлекет пен ҰЕҰ өзара іс-қимылы араласпау идеясы мен қатаң регламенттелген нормативтік құқықтық база негізінде қалыптасады. Сондай-ақ, дамушы елдердегі даму бағдарламаларын қаржыландырудың белсенді саясатына байланысты көптеген ҰЕҰ елден тыс жүзеге асырылатын жобаларға назар аударады.

Бангладеш пен Кения сияқты дамушы елдерде мемлекет елдегі ҰЕҰ қызметімен белсенді түрде өзара іс-қимыл жасайды және реттейді: қызметті үйлестіру жөніндегі көптеген реттеуші тетіктер мен кеңестер құрылуда, заңнамалық база әзірленуде. Дамушы елдердің үкіметі үкіметтік емес ұйымдардың қатысуымен және олардың жобаларын іске асыру кезінде қоғамдағы бірқатар проблемаларды шешуге тырысады.

Әлемнің барлық елдерінде өзара іс-қимыл ҰЕҰ қызметін қаржыландырумен және салық төлеуден босатумен тығыз байланысты. «Үшінші секторды» қаржыландыру азаматтардың бастамашылдығы есебінен мемлекеттің қатысуынсыз азаматтық қоғамның бірқатар міндеттерін шешуге жәрдемдеседі.

ЖАСТАР ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ПРОЦЕСТЕРГЕ ТАРТЫЛУЫ

Жастар мемлекет үшін демографиялық ғана емес, саяси, экономикалық және әлеуметтік феномен болып табылады. Жастардың азаматтық және саяси белсенділігі жаңа қоғамның қалыптасуында маңызды рөл атқарады. Мемлекеттегі жастар ұйымдарының даму деңгейі мен таралуы азаматтық қоғамның даму деңгейімен тығыз байланысты.

Посткеңестік кеңістікте жастар ұйымдарын қоғамдық-саяси процестердің субъектісі ретінде дамытуда жалпы проблема байқалады. Бүгінгі жас ұрпақтың жалпы нақты саяси бағдарлары мен саяси құндылықтары жоқ, өйткені басқару жүйесінің социалистік жүйеден демократиялық жүйеге ауысуы кезеңінде өсті. Сондықтан посткеңестік кезеңдегі жастардың осы ұрпағы және қалыптасқан жастар ұйымдары зерттеудің жиі объектісі болып табылады.

Қазіргі әлемде Жастар ұйымдары мемлекет пен тікелей жастар арасындағы өзара байланысты орган ретінде әрекет етеді. Жастар саясатын қалыптастыру кезінде билікпен байланыс орнату және өз мүдделерін білдіру мүмкіндігі жастар ұйымдарының негізгі артықшылығы болып табылады. Халықаралық тәжірибе көрсетіп отырғандай, жастар ұйымдарын институттандыру қоғамдық-саяси процестерді қалыптастыруда неғұрлым тиімді қолдау болып табылады. Айта кету керек, дамыған елдерде жастар ұйымдары саяси жүйенің акторлары болып табылады және мемлекеттік жастар саясатын қалыптастыруға қатысады. Мұндай типтегі ұйымдар үшін билікке қол жеткізу заңнамалық деңгейде бекітілген. Дамушы елдерде, сондай-ақ ТМД-ның көптеген елдерінде жастар ұйымдарының саяси процестерге ықпал ету мүмкіндігі жоқ. Жастар ұйымдарының қызметі көбінесе кедергі жасамайды, бірақ шешім қабылдау процесіне қатысуға жол бермейді.

Жастар ұйымдарының маңыздылығы және әртүрлі ұйымдар мен клубтарға біріктіру арқылы өзін-өзі көрсету мүмкіндігі әртүрлі салалардағы жастардың әл-ауқатын өлшеген кезде көрініс табады. Осылайша, Youth Progress Index (бұдан әрі - YPI) индексіне - 3 сегменттен, 12 блоктан және 60 компоненттен тұратын жастар прогресінің индексі, жеке блок жастардың азаматтық және саяси белсенділігін өлшеуге бөлінген.

YPI халықаралық серіктестермен бірлесіп ЭЫДҰ әзірлеген әлемдегі ең беделді индекстердің бірі болып табылады. YPI міндеті - жастардың прогресстік деңгейін бағалау. Индекс үш негізгі сегментті біріктіреді: адамның базалық құқықтары, әл-ауқат деңгейі, сондай-ақ жастардың мүмкіндіктері деңгейі.

Бұл индекс 154 ел бөлінісінде әрбір екі жыл сайын есептеледі. YPI-дің соңғы талдауы 2017 жылға жатады және барлық үш компонент бойынша 102 ел үшін есептелген және 52 ел үшін ақпараттың жеткіліксіздігіне байланысты индекс үш сегменттің бірі бойынша есептелген.

Рейтингте Еуропа елдері көш бастап тұр: Норвегия (1-ші: 88.94), Финляндия (2-ші: 88.59), Дания (3-ші: 88.54), Исландия (4-ші: 88.39), Швеция (5-ші: 87.32). Скандинавия елдерінің жастар саясатын басқару және іске асыру моделіндегі ұқсастығы осы рейтингте жоғары позицияларды қамтамасыз етеді.

Қазақстан рейтингте 102-ден 63-ші орынға ие болды, жалпы балл 60.88. ТМД елдері тобынан Қазақстан алда келеді: Армения (45-ші: 65.67), Грузия (46-ші: 65.25), Беларусь (51-ші: 63.89), сондай-ақ Украина (60-шы: 62.08). Ресей екі тармақ төмен орналасқан (65-ші: 60.84).

YPI индексінің жалпы рейтингін талдау кезінде және сегменттер бойынша жеке-жеке жастардың азаматтық және саяси белсенділігін өлшеу индексіне елдердің рейтингі барлық үш құрамдауыш бойынша елдердің жалпы рейтингінен елеусіз ерекшеленетінін атап өту қажет. Осылайша, 6 компонентті өлшеу кезінде: саяси құқықтар, өзін-өзі көрсету еркіндігі, жиналыстар/қауымдастықтар еркіндігі, жеке меншік құқығы, жастардың полицияға сенімі, сондай-ақ Парламенттің жас мүшелерінің пайызы, рейтинг көшбасшылары біршама өзгерістерге ұшырайды.

1-КЕСТЕ. ЖАСТАР ПРОГРЕСС ИНДЕКСІНДЕ КӨШБАСШЫ ЕЛДЕР

YPI жалпы рейтингі	Балл саны	Сегмент: Мүмкіндіктер, Блок: Жеке құқықтар	Осы блок бойынша балл саны
Норвегия	88.94	Норвегия	81.53
Финляндия	88.59	Финляндия	81.44
Дания	88.54	Швеция	80.06
Исландия	88.39	Дания	79.15
Швеция	87.32	Канада	75.29

Рейтинг көшбасшылары Норвегия мен Финляндия жеке құқықтар сегментінде де үздік позицияларға ие, ал Данияда көрсеткіштер керісінше төмендеуде. Жалпы рейтингте 6-шы орында тұрған Канада «жеке құқықтар» блогында жастардың әл-ауқаты бойынша үздік көрсеткіштерге ие және үздік бес елдің қатарына кіреді.

Жеке құқықтар сегментіндегі жоғары көрсеткіштер жас азаматтардың елдегі қоғамдық-саяси процестерге кедергісіз қатысуға мүмкіндіктері және белсенді азаматтық ұстанымдары бар екенін көрсетеді. Үкімет, азаматтық қоғам институттары саяси құқықтарды, әртүрлі ұйымдарға бірігу және өзін-өзі білдіру бостандығына құқықтарды, сондай-ақ жастардың жеке құқықтарын қолдайды.

Айта кету керек, араласпау әрдайым оң көрсеткіш емес. Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, жеке құқықтар блогы бойынша рейтинг көшбасшыларының үкіметтері араласпау саясатын ұстанбайды. Керісінше, олар белсенді позицияға ие және жастармен қатар жастар ортасында қоғамдық-саяси бағдарларды қалыптастыруға және еркін және демократиялық қоғам құруға үлес қосады, онда әрбір жас азаматтың үні мемлекеттік жастар саясатын әзірлеу кезінде бағаланады және есепке алынады.

Дамыған елдердегі әлеуметтік процестердің ажырамас бөлігі Үкімет пен жастар арасында медиаторлар жастар ұйымдары болып табылады. Дамыған елдердегі жастар ұйымының бір бөлігі ретінде жастардың саяси өзін-өзі анықталуы мемлекеттік жастар саясатын әзірлеу кезінде толыққанды саяси актордың рөлі ретінде субъектілікке ие болады. Бұдан әрі жастар прогресі индексінің көшбасшы елдерінің тәжірибесі қаралатын болады.

НОРВЕГИЯ

Скандинавия елдерінің ерекшелігі Үкімет, жергілікті атқарушы органдар және қоғамдық ұйымдар арасында жастар саясатын әзірлеуде міндеттерді бөлу болып табылады. Елде жастармен жұмыс жөніндегі жекелеген министрліктер жоқ. Іс-қимылды үйлестіру және бағыттау үшін жауапкершілік Мәдениет және спорт министрлігіне берілді.

Жастар саясатын қалыптастыру кезіндегі барлық акторлардың бірлескен міндеті – бұл жастардың транзиттік кезеңіне және жастардың ересек қоғамға әрі қарай қолайлы ықпалдасуына жәрдемдесу. Жастар санатында болған кезеңде әрбір азамат білім алуы, қажетті кәсіби дағдыларды игеруі, сондай-ақ өз құқықтары мен міндеттерін меңгеру мақсатында міндетті түрде азаматтық және адамгершілік тәрбие курсынан өтуі қажет.

Осы мақсатта жастар ұйымдары қоғамдық-саяси процестерге белсенді тартылған және мемлекет тарапынан белсенді қолдау көрсетіледі, атап айтқанда белгілі бір жобалар үшін мемлекеттік қаржыландыру алады.

2014 жылы Норвегия жастар ұйымдарын қаржыландыру жүйесін реформалады және жобаларды іске асыру кезінде ұйымдардың әлеуметтік-экономикалық жауапкершілігіне назар аударды. Қаржыландыру үшін жастар ұйымдарының көшбасшыларына өтінім беріп, мүшелер саны, қызмет түрі, ұйымдастыру құрылымы, жарғы және басқа да деректер туралы құжаттама ұсыну қажет.

Норвегиядағы көптеген жастар ұйымдарының қызметін Норвегиялық балалар мен жастар істері жөніндегі кеңес (бұдан әрі - Кеңес) қатаң реттейді. Кеңес жүз норвегиялық балалар мен жастар бірлестіктерін біріктіретін шатырлы құрылым болып табылады. Ұйымның жұмысын үйлестіруден басқа, Норвегиялық кеңес үш негізгі бағыт бойынша жұмыс істейді: саяси бағыт; білім беру; қаржыландыру.

Саяси бағыт. Халықаралық деңгейде және Еуропа Кеңесі мен БҰҰ Жастар ісі жөніндегі департаментімен жұмыс істейді.

Білім. Кеңес әртүрлі пәндер бойынша тегін курстар арқылы ұйымның барлық мүшелеріне оқу мүмкіндігін әзірлейді және ұсынады. Ұйым саясаткерлерге балалар мен жастар мүддесінде кешенді саясатты әзірлеу үшін өз көзқарастар, ұсыныстар және ұсынымдар ұсынады.

Қаржыландыру. Кеңес түрлі гранттар бөліп, жастар ұйымдарын қаржылық қолдау үшін бағдарламаларды іске қосады. Бұл қаражат өз мүше ұйымдарының ішінде де, одан тыс жерлерде де бөлінеді.

Осылайша, Норвегияда жастардың тартылуы мен жастар ұйымдарының ұсынылуын Кеңес үйлестіреді және реттейді.

ФИНЛЯНДИЯ

Финляндия бұл рейтингте елдегі жастар ұйымдарына кешенді шолу жасайтын жалғыз ел болып табылады. Жыл сайынғы шолудың мәліметтері бойынша, Финляндиядағы саяси жастар ұйымдары тәуелсіз және өздерінің саяси бағдарламалары бар, позицияларға жайғасып, реформалар ұсынады. Қажет болған жағдайда олар саяси партиялар мен Үкіметтің елеулі сыншылары болуы мүмкін. Мемлекет жастар ұйымдарының ішкі саясаты мен қызметіне, кем дегенде, тікелей араласпайды.

Финляндияның Білім және мәдениет министрлігі мемлекеттік саяси жастар ұйымдарына қаржылық қолдау көрсетеді. Бұл қолдау Жастар туралы заңды іске асырудың ажырамас бөлігі болып табылады, өйткені мұндай көмек жастар ұйымдарының табысты жұмыс істеуіне үлес болып табылады. Қаржыландыруды алудың негізгі өлшемдері әлеуметтік тұрғыдан қолайлы болуы тиіс қызмет болып табылады, оның құрамына кемінде мың мүше кіруі және оның мүшелерінің үштен екісі 29 жастан кіші болуы тиіс.

Ашық дереккөздердің соңғы мәліметтері бойынша, 2012 жылы ең көп мемлекеттік қаржыландыру алған саяси жастар ұйымдары - бұл Фин жастар орталығы және Ұлттық коалициялық партияның Жастар Лигасы, олардың әрқайсысы 650 000 еуродан астам және 600 000 еуродан сәл кем қаражат алған әлеуметтік-демократиялық жастар ұйымы.

Саяси жастар ұйымдарынан басқа, жастар жергілікті муниципалитеттердің жастар кеңестерінің жұмысына белсенді тартылған және белгілі бір әсер ету деңгейіне ие. Мұндай кеңестер Финляндияның 336 муниципалитетінің 70%-да бар. Едәуір бюджетті қамтитын жастар кеңестері бар, олардың шеңберінде олар жастар үшін муниципалдық бос уақыт мүмкіндіктерін дамыта алады. Барлық жастар кеңестері бірдей табысты және тиімді емес, кейбір муниципалитеттерде жастар кеңестері нақты билік жоқ және оған қол жеткізе алмайды.

Осылайша, Финляндия үкіметі белсенді саяси жастар ұйымдарын қолдауға назар аударады және негізгі саяси партиядан тәуелсіз жұмыс істеуді қамтамасыз етеді.

ШВЕЦИЯ

Швецияның саясаты, Скандинавия елдерінің саясаты сияқты, жастар саясатының негізгі бағытын көрсетеді. Швецияда жастар саясатын әзірлеумен Мәдениет министрлігі айналысады, аймақтық деңгейде мемлекеттік жастар кеңестері мен муниципалитеттер жанындағы кеңестер жұмысын үйлестіреді. Жастар саясатын одан әрі іске асыру жауапкершілігі қоғамдық ұйымдар мен жергілікті атқарушы органдарға ауысады.

Швеция үкіметі жастардың мемлекеттік органдармен танысу кезеңіне жауапты. Мәселен, жылына 20 000-ға жуық оқушы, студенттер мен жас мамандар Парламентке экскурсияға барады, жалпы білім беру мен жастарға қатысты өзекті мәселелерді талқылайды.

Норвегиядағы сияқты Швецияда да Жастар ісі және азаматтық қоғам жөніндегі Швед агенттігі (бұдан әрі – MUCF) бар – бұл жастардың қоғамдық-саяси процестерге ықпал етуіне қол жеткізуі үшін жұмыс істейтін мемлекеттік агенттік. Ұйым жастар мен Үкімет арасында медиатор рөлін атқарады.

MUCF екі негізгі салада халықты және мемлекетті ақпараттандыруға жауапты: жастар саясаты және азаматтық қоғам саясаты. MUCF міндеті жастар саясаты бағыты бойынша түрлі мемлекеттік мекемелер мен муниципалитеттерді дамыту және қолдау көрсету болып табылады.

Жастар ұйымдары гранттық қаржыландыру алады. 2018 жыл сайынғы MUCF есебінің деректері бойынша елдегі жалпы алғанда 6-дан 25 жасқа дейінгі 675 000 мүшесі бар 112 жастар ұйымы үкіметтік грант алды.

Балалар мен жастар ұйымдарына арналған мемлекеттік гранттар туралы Жарлыққа сәйкес, гранттың мақсаты балалар мен жастардың тәуелсіз ұйымдарын қолдау болып табылады. Жарлық басқа ұйым сәйкес келуі тиіс формальды талаптар мен шарттарды анықтайды. Грант өз қызметінде тәуелсіз және теңдік пен кемсітпеушілікті қоса алғанда, демократиялық идеалдарды ұстанатын ерікті мүшелігі бар коммерциялық емес жастар ұйымдарына ғана берілуі мүмкін және Швецияда кемінде екі жыл жұмыс істейді.

Соңғы жылдары Швеция үкіметінің ең маңызды бастамаларының бірі - engagemangsguider жобасы болды. Атап айтқанда, билік MUCF-ға 2010 жылдан бастап төрт жыл ішінде ақпараттық-насихаттау қызметі үшін арнайы гранттарды бөлуді тапсырды (engangmangsguider). Мақсатты топ жастар ұйымдары мен азаматтық қоғамның басқа ұйымдары болды. Негізгі мақсат қатысу деңгейі төмен топтарды, әсіресе, қаланың қолайсыз аудандарында тұратын жастар мен табысы төмен әйелдерді қамту болды.

2010-2013 жылдар аралығында гранттар жалпы сомасы 40 млн Швед кронасына (4,2 млн еуро) дейін 65 жоба алды. Жергілікті клубтар мен ұлттық ұйымдар белсенді жұмыс істеді. Спорттық қызмет ақпараттық-насихаттау қызметі үшін ең танымал бағыт болды.

Осылайша, Швеция үкіметі қоғамдық-саяси процестерге қатысуға көбірек жастарды тартты және жергілікті клубтар мен басқа да түрлі ұйымдарға мүшелікке ынталандырды.

ДАНИЯ

Данияда басқа Скандинавия елдеріндегі сияқты жастардың қоғамға жайлы ықпалдасуына жәрдемдесу жергілікті муниципалитеттер мен жастар ұйымдарының жауапкершілігінде. Данияда, Норвегия мен Швецияда Даниялық жастар кеңесі (бұдан әрі - DUF) бар - мүшелері 70-тен астам балалар мен жастар ұйымдары болып табылатын жастар ұйымдарының қызметін реттейтін шатырлы ұйым. DUF мүшелік ұйымдары скауттардан саяси жастар ұйымдарына, мәдениет ұйымдарына, экологиялық ұйымдарға, мүмкіндіктері шектеулі жастар ұйымдарына және т.б. дейін түрленеді.

DUF жастар ұйымдарын мемлекеттік деңгейде тануды қамтамасыз етеді және мүшелік ұйымдардың дамуына жәрдемдеседі. Кеңес үкімет пен жастар арасындағы медиатор болып табылады және Үкіметте жастардың мүддесін білдіреді. Кеңестің жастар ұйымдарының мүдделерін қолдауы оларды саяси деңгейде ілгерілету үшін мықты негізді қамтамасыз етеді. Жыл сайын кеңес Даниялық балалар мен жастар ұйымдарының арасында 140 млн. жуық крон бөледі.

Сонымен қатар, Данияда үкімет үшін негізгі проблема табысы төмен отбасылардан шыққан жастардың қоғамдық процестерге тартылуының төмендігі болып табылады. Бұл проблеманы шешу үшін 2018 жылдың тамызында Даниялық жастар кеңесі басқа ұйымдармен әріптестікте «Барлығы қоғамға кіреді» жобасын іске асырды. Серіктестіктің мақсаты - азаматтық қоғамды ашық және әртүрлі ету. Қоғамдық ұйымдар қауымдастық мүшелер арасында қауымдастыққа тартылмаған жастарға бағытталған насихаттау шаралары туралы ақпарат жинайды және таратады.

Осы бағдарламаның тиімділігі, оның ішінде жастар ұйымдарына мүшелік арқылы саяси процестерге қатысатын азаматтардың санын арттыру арқылы дәлелденді.

КАНАДА

Еуропа елдерінде жастар ұйымдарының қоғамдық-саяси процестерге қатысуын Еуропалық Одақ зерттейді және талдайды, сондай-ақ ресми онлайн-ресурстардағы деректер де қолжетімді. Канадалық үкімет ұқсас ресурстар жоқ, ал ақпарат кеңінен қолжетімді емес. Төменде берілген материалдардың көпшілігі соңғы жылдардағы ғалымдар мен Канаданың статистикалық агенттігінен алынған.

Канадада жастар саяси партиялардағы еріктілік және сайлауға қатысу сияқты саяси қатысудың дәстүрлі нұсқаларына артықшылық бермейді. Сарапшылар қоғамдық-саяси процестерге қатысудың дәстүрлі жолдарынан шығу қоғам өміріне белсенді тартылған жастардың жалпы санына әсер ететінін атап өтті.

Канадалық жастар түрлі жастар ұйымдары мен ҰЕҰ мүшелікке, еріктілікке және қайырымдылыққа уақыт бөлуді қалайды. Канаданың Статистика агенттігі 15-30 жас аралығындағы жас канадалықтардың қоғамдық процестерге қатысуы бойынша келесі сандарды береді:

- 67% топтың, ұйымның немесе қауымдастықтың мүшелері болып табылады,
- 48% волонтерлікке уақыт бөледі,
- 71% қайырымдылық немесе коммерциялық емес ұйымдарға қаржы бөлді.

Түрлі федералдық ұйымдарда жастардың өкілдігін қамтамасыз етуге ұмтыла отырып, Канада үкіметі жоғары білікті кандидаттарды іріктеудің ашық процесі арқылы мемлекеттік органдарға тағайындау кезінде жастар санын ұлғайтуды жалғастыруда. Осы мақсатқа қол жеткізу, сондай-ақ жастарды тиісті және қолжетімді лауазымдарға тағайындау маңыздылығын насихаттау үшін Үкімет ұйымдардың басшыларымен, кеңестер төрағаларымен және шешім қабылдайтын тұлғалармен өзара іс-қимыл жасайды. Келесі бес жыл ішінде Канада үкіметі жас адамдарды корпорациялардың 75%-ын директорлар кеңесінің құрамына енгізуге міндеттенеді. Айта кету керек, Үкімет жастармен табысты жұмыс істеп, айтарлықтай қолдау көрсетіп келеді. Канаданың Статистика агенттігінің мәліметтеріне сәйкес, 15-30 жас аралығындағы жастардың 45%-ы жалпы халық арасында 38% бөлігімен салыстырғанда канадалық Парламентке сенеді.

Канадада жастардың азаматтық қатысуын негізінен азаматтық қоғам ұйымдары қолдайды, олардың көпшілігі үкіметтен қаржылық қолдау алады. Көптеген ұйымдардың өкілдері мемлекеттік қаржыландыру қысқа мерзімді, бәсекеге қабілетті және төмен сенімде болады. Бұдан басқа, жобаларды іске асыру үшін қаржыландыру іздеу процесі көптеген ұйымдарда әкімшілік шығыстарды ұлғайтады.

Канадалық Үкімет жастар ұйымдарына жастар мен олардың арасындағы медиаторлар ретінде бағдарланбайды. Қазіргі заманғы технологияларды пайдалана отырып, Канада үкіметі жастарды елдің қоғамдық-саяси процестеріндегі оқуғалар туралы ақпаратпен қамтамасыз етеді

ҚОРЫТЫНДЫ

Еуропа құрлығындағы жастар ұйымдары мемлекеттік органдардың жастармен өзара іс-қимылы кезінде медиаторлар болып табылады. Жастар ұйымдарының көп бөлігі елдегі барлық жастар ұйымдары мүшелері болып табылатын жастар ұйымдарының қызметін реттейтін шатырлық құрылым құруға әкелді. Жастардың саяси көзқарастары мемлекеттік деңгейде шашыраңқы болмау үшін Скандинавия елдерінің үкіметтері Үкіметте жастардың ұстанымдарын ұсыну және бірыңғай жастар саясатын қалыптастыру үшін шатырлық ұйым құруды қаржыландырады. Бұл саясат ЕО жастар ұйымдарымен өзара іс-қимыл кезінде неғұрлым тиімді деп танылды.

Қазақстандық тәжірибеге келер болсақ, мемлекет жастардың азаматтық және саяси қатысуын белсенді түрде кеңейтіп отыр. Маңызды тетіктердің бірі жастар ұйымдарын гранттық қаржыландыру болып табылады. Жастар жылы аясында өткен 2019 жылы жастар ҰЕҰ Жол картасын іске асыруға белсенді қатысты. Атап айтқанда, жастар ұйымдарын гранттық қолдау арқылы түрлі әлеуметтік жобалар жүзеге асырылды: қаржылық және ақпараттық сауаттылықты арттыру, суицидтік мінез-құлықтың профилактикасы және алдын алу, шығармашыл жастарды қолдау, жастар туризмі мен спортты ынталандыру. Жастардың ҰЕҰ жұмысының маңызды аспектісі волонтерлікті, қайырымдылықты дамытуды қамтитын әлеуметтік жауапкершілікті тәрбиелеу болды. Бұл бағыттар ағымдағы жылы да кеңінен дамуда, өйткені жарияланған волонтерлар жылында көптеген жастар ҰЕҰ өз қызметін еріктілік қағидаттарында құра бастады. Нәтижесінде жастар ҰЕҰ-ға қосылған еріктілер саны өсуде.

Өткен ғасырдың 90-шы жылдарынан бастап жастар саясаты әлемнің көптеген дамыған елдерінің мемлекеттік саясатының басым бағыттарының біріне айналды. Басымдықтың артуы жаһанданудың өсуімен, ұлттық құндылықтар мен бірегейліктің бөлінуімен байланысты. Патриоттық тәрбие беру, білікті кадрларды әлеуметтендіру және даярлау проблемалары мемлекеттік деңгейде өзекті болды.

Жастар ел саясатының негізгі нысандарының біріне айналды. Және әрбір мемлекет жас ұрпақпен жұмыс істеудің өз көзқарасын жобалайды. Жастар саясатын жүйелі деңгейде дамытудың ұлттық стратегияларында мемлекет пен жастардың өзара қарым-қатынасын жеке әлеуметтік санат ретінде реттеудің екі моделін шартты түрде бөліп көрсетуге болады. Біріншісі, бұл қарым-қатынаста мемлекет жастар ортасында дамудың негізгі бағыттарын анықтауда жетекші рөл атқарады деп болжайды. Екінші модель азаматтық қоғам институттарының, оның ішінде жастар ұйымдарының басымдығын және кеңінен тартылғанын көрсетеді, алайда мемлекет тарапынан тікелей қатысу және бақылау кезінде.

Бүгінгі таңда заманауи ақпараттық және цифрлық технологиялардың ықпалы, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникациялардың кеңеюі жас адамның әлеуметтік портретіне және жалпы жастар саясатына елеулі із қалдырады. Нәтижесінде, жастар алдыңғы ұрпаққа қарағанда айтарлықтай және елеулі қиындықтарға тап болады. Осы тұрғыда мыналарды атап өту қажет.

Біріншіден, жастардың кәсіби бағдар жүйесін ұйымдастыру қажеттілігі. Жаһандық экономика жағдайында **кадрлардың кәсіби даярлық деңгейіне және жұмыс процестерін технологияландыруға қойылатын өсіп келе жатқан талаптар жастардың кәсіби бағдарлануы және оның одан әрі өзін-өзі жүзеге асыруы мәселелерін өзекті етеді**. Алайда, бүгінгі күні кәсіби бағдардың айқын жүйесізін өскелең ұрпақ кәсіби таңдау сатысынан өздігінен және ойланбай өтеді. Бұл жағдайда кәсіптік бағдарлау жүйесі ұлттық еңбек нарықтарының ағымдағы қажеттіліктеріне сәйкес келетін еңбек ресурстарын ұтымды бөлуге жәрдемдесуге тиіс. Мемлекеттің табыстылығы мен бәсекеге қабілеттілігі болашақ жас мамандардың кәсіби өзін-өзі анықтауын басқарудың тиімділігімен де айқындалатын болады.

Екіншіден, жастар жұмыссыздығының жоғары тәуекелдері. Әлемдік қаржы дағдарысы басталғаннан кейін шамамен он жыл өткен соң ЕО мен ЭЫДҰ 41 елінде жұмыссыздық деңгейі 2008 жылғы дағдарысқа дейінгі деңгейінен сәл төмен болды. Ай сайын 10 миллион жастар еңбекке қабілетті жасқа жетеді, олардың көпшілігі табысы төмен және орташа елдерден шығады. Соңдықтан алдағы 15 жылда 600 миллион жұмыс орнын құру қажет. Бүгінде әлемдік жұмыс күшінің төрттен бір бөлігін құрайтын жастарға жұмыссыздардың жартысы келеді. Бұл ретте коронавирустың жаһандық пандемиясымен және кейіннен экономиканы қайта бағдарлаумен байланысты ағымдағы қауіптердің нәтижесінде **еңбек нарығы жоғары білікті мамандарды қоспағанда, жастар үшін жақсы келешегі бар тұрақты жұмыспен қамтуды қамтамасыз етуде қиындықтарды бастан өткеретінін ескеру қажет**. Bloomberg агенттігінің мәліметтері бойынша, Уолл-стрит банктерінің есебіне сілтеме жасап: «коронавирус пандемиясы келесі екі жыл ішінде әлемдік экономикадан бес триллион доллардан артық табыстан айырады».

Үшіншіден, білім беру және кәсіби қызмет жүйесінен тыс жастар санын арттыру (NEET). ХЕҰ соңғы деректері бойынша, **NEET мәртебесінде өсу үрдісі байқалады**. Қазіргі уақытта әлемде шамамен 267 млн адам бар, олар NEET ретінде жіктеледі. Жастардың бұл санаты 2021 жылға қарай 273 млн-ға дейін өседі деп болжануда. Бұл үрдістер көрсеткендей, халықаралық қауымдастық 2020 жылға қарай NEET жастар санын айтарлықтай қысқарту жөніндегі мақсатын жіберіп алуы мүмкін. Бүгінгі таңда Германияның тәжірибесі NEET (2018 жылы 9,2%) жастар санатының үлесін төмендетуде ең табысты болып табылады. Жастарды мемлекеттік қолдаудың неміс моделі жастарға еңбек нарығында жақсы бастау үшін мүмкіндіктер беру тұрғысынан тамаша үлгі болып қалып отыр. Мысалы, оқу орнында және кәсіпорында оқытуды біріктіретін кәсіби білім берудің қосарлы жүйесі жастардың еңбек нарығына неғұрлым тегіс көшуін жасайды. Жалпы мектептік білім беруді аяқтайтын жастардың 50%-ға жуығы қосарлы оқыту бағдарламалары бойынша оқытылады. PricewaterhouseCoopers (PWC) сарапшыларының пікірінше, егер ЭЫДҰ елдері Германияның білімсіз және жұмыссыз жастар санын қысқартудағы табысын қайталаса, онда осы елдердің жалпы ЖІӨ 1,2 трлн. АҚШ доллар сомасына дейін артады.

Төртіншіден, жастардың психологиялық денсаулығының нашарлауы. Соның салдарынан **әртүрлі психологиялық ауруларға, оның ішінде әлеуметтік желілердің әсерінен ұшыраған жастар санының өсуі байқалады**. Кейбір жағдайларда бұл өлімге әкеп соғады. БҰҰ соңғы ресми мәліметтері бойынша, 15-29 жас аралығындағы өзін-өзі өлтіру жол-көлік оқиғасынан кейінгі өлімнің екінші басты себебі болып табылады. 15-19 жастағы жасөспірімдер тобында өзін-өзі өлтіру - қыздар арасында өлімнің екінші себебі (жүктілік пен босану кезіндегі асқинулардан кейін) және жасөспірімдер арасында өлімнің үшінші себебі (ЖКО мен тұлғааралық зорлық-зомбылықтан кейін). Мысалы, АҚШ-та тек 2014-2017 жылдары үлкен депрессиялық бұзылулардың таралуы 30%-ға өсті. 25-29 жаста қайтыс болған адамдардың арасында 2017 жылы өлімнің 60%-ы өзіне-өзі қол жұмсауға және есірткіні артық тұтынуудан болды - 2002 жылы бұл себептерге оқиғалардың жартысынан кемі сәйкес келді. Тәуелсіз зерттеулердің бірінде, мысалы, «Facebook психикаға қатты теріс әсерін тигізеді» делінген. Әлеуметтік желілерде көп уақыт өткізетін жастар өкілдері олардың өмірі достарының посттарында көргенінен ерекшеленеді деп уайымдайды. Нәтижесінде, олардың қалыптасу кезеңінде, жіберіп алған мүмкіндіктер синдромы туындап, өзіне деген бағасы төмендейді». Психологтардың зерттеулері жас жігіттің болашақ бейнесі ретінде нағыз бейнесін сезінетінін көрсетеді. Демек, жақсы болашаққа деген сенімнің болмауы өмірге деген қызығушылықтың жоғалуына, әлеуметтік пессимизмнің жоғары деңгейіне әкеледі.

Бесіншіден, жастардың азаматтық және саяси белсенділігінің өсуі. Бүкіл әлемде жастардың саяси белсенділігі өсіп келеді, ол бірінші кезекте наразылықтың өсуінен көрінеді. Жастар жаппай әлеуметтік акциялар арқылы наразылықтарын жиі айтады. Бұл, ең алдымен, экономикалық, әлеуметтік, саяси және экологиялық жағдайларға қанағаттанбаумен байланысты. Олар өздерінің өмірлік перспективаларын теріс қабылдайды. Нәтижесінде **әлеуметтік көңіл-күйдің осы серпіні жас ұрпақтың саяси белсенділігін арттыру процесінде айқындаушы мәнге ие**. Қатысу мен диалогтың маңыздылығын түсіне отырып, бүгінгі таңда жаһандық деңгейде жастарды шешім қабылдау процесіне тарту бойынша шаралар қабылдануда. Мәселен, жастар бағыты көптеген халықаралық ұйымдар мен елдердің бейресми бірлестіктерінің қызметінде пайда болды. Мысалы, «Жастар сегіздігі/жетілігі» және «Жастар жиырмалығы» саммиттері тұрақты өткізілетін болды, айтарлықтай жақында БРИКС Жастар саммиті (2015) және ШЫҰ жастар ассамблеясы (2018) пайда болды. Жастар проблемаларына тек білім беру саласында ғана емес, сондай-ақ жас ұрпақты әлеуметтендірудің басқа да кейбір форматтарында жастар саясатын ұлттықтан жоғары реттеу тетіктерін дамытуға ұмтылатын ЕО құрылымдары да көп көңіл бөледі.

Шетелдік тәжірибе мен әлеуметтік-экономикалық дамудың ағымдағы үрдістері көрсеткендей, қазіргі заманғы жастар кәсіптік бағдар, жұмысқа орналастыру жөніндегі бағдарламалар мен жеңілдікті тұрғын үй бағдарламалары, жас ұрпақтың психикалық денсаулығы мәселелері, сондай-ақ экономикалық, азаматтық және саяси белсенділікті ынталандыру жөніндегі шаралар сияқты маңызды бағыттарды қамтуы тиіс әлеуметтік қолдаудың нақты шараларын қажет етеді. Мемлекеттік жастар саясатын одан әрі жетілдіру мақсатында мынадай ұсынымдар айтылады.

БІРІНШІ. Кәсіптік бағдар беру жөніндегі ұлттық бағдарламаны құру жөніндегі жұмысты бастау. Дамыған елдерде кәсіптік бағдарлау эпизодтық емес, тұрақты сипатқа ие, сондықтан жеке бағдарламалар мен жобаларды әзірлеу мағынасы бар. Германияда кәсіптік бағдар бойынша федералдық бағдарлама, Ирландияда – «Мамандық бойынша гид» ұлттық жобасы, Гонконгта – кәсіптік бағдар бойынша іс-шараларды ұйымдастыру үшін орта мектептерге арналған грант, Норвегияда – өмір бойы кәсіптік бағдар бойынша мемлекеттік бағдарлама, Ресейде - «Жаңа мамандықтар атласы» жобасы (осындай жоба Қазақстанда да әзірленуде) жұмыс істейді. Мемлекеттік құрылымдар жеке компаниялар және ҰЕҰ-мен тығыз ынтымақтастықта мансаптық жоспарлау бойынша жұмыс жүргізуде. Кәсіптік бағдарлау еңбек нарығын зерттеу негізінде жүзеге асырылады: ол қалай өзгереді, кадр тапшылығы қандай салаларда туындайды, қандай мамандықтар сұранысқа ие болады. Осыған байланысты STEM (ғылым, технология, инженерия, математика) бағыттары бойынша білім мен мамандықтарға ерекше көңіл бөлінеді. Кәсіби бағдар беру бойынша шетелдік жобалар мен әдістерді қарап, кәсіби бағдар беру бойынша іс-шаралар кестесі (Ирландия тәжірибесі) бар республикалық сайт құру ұсынылады, онда кез келген адам бірнеше ай бұрын жобалармен, презентациялар және тағылымдамалармен таныса алады.

Wall Street Gets Its Bull Back in Four Dramatic, Dizzying Days, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-09/wall-street-gets-its-bull-back-in-four-dramatic-dizzying-days?srnd=premium-europe>
Жұмыспен қамту орталықтарын тиімді етудің 5 жолы, <https://www.zakon.kz/500672-5-sposobov-sdelat-tsentry-zanyatosti.html>

Әрбір 40 секунд сайын әлемде өзін-өзі өлтіру орын алады, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>
Миллиардларға кедейлік пен жылдам өлімді болжады, <http://www.demoscope.ru/weekly/2019/0835/gazeta09.php>
Social Media Use and Mental Health among Young Adults, <http://christopherjferguson.com/Vaguebooking.pdf>
Жастар тренде, <https://mgimo.ru/about/news/experts/molodezh-v-trende/>

ЕКІНШІ. Меншікті тұрғын үй сатып алу бойынша жастар тұрғын үй бағдарламасын әзірледі бастау. Тұрғын үй мәселесі – бүкіл әлемдегі жастар үшін ең өзекті мәселелердің бірі. Жастар кіретін табысы төмен халық санаттарына оны мемлекеттің көмегінсіз шешу мүмкін емес. Сондықтан мемлекет мұнда негізгі ойыншы, бастамашы және инвестор. Әлемнің дамыған елдерінде мемлекет азаматтардың мүдделерін басымдыққа қояды және тұрғын үйді жалға беру нарығында бағаның алыпсатарлық өсуіне жол бермейді. Ирландияда жалға беру құны жылына 4%-дан асырмайтын шектеу бар, ал Германияда 2019 жылдан бастап пәтерлерді жалға беру бағасын 5 жылға «қатырып қойған». Бұл тәжірибені зерттеу және ҚР ірі қалаларында жалға алу құнын арттыруға осындай шектеулерді енгізу мүмкіндігін қарастыру ұсынылады. Сондай-ақ, мемлекеттің демографиялық даму аспектісінде тұрғын үй мәселесін талдау қажет. Жалға берілетін тұрғын үй, әрине, қажет, бірақ жастарды Қазақстанда өмір сүруге және жұмыс істеуге, отбасын құруға және болашаққа жоспар құруға ынталандыру үшін жеке тұрғын үй сатып алу мүмкіндігін кеңейту қажет.

ҮШІНШІ. Суицидтің алдын алу жөніндегі ұлттық бағдарлама құру жұмысын бастау. Осы мақсатта шет елдердің тәжірибесін, Қазақстан бойынша статистикалық және талдамалық деректерді егжей-тегжейлі зерделеу қажет. Елде өзіне-өзі қол жұмсау проблемасы, әсіресе карантин кезеңінде шиеленіскен, сондықтан шет елдердің тәжірибесін зерттеудің маңызы зор, бұл ретте оң ғана емес, теріс тәжірибе мен сын да маңызды. Егер 1995 жылдан бастап өзіне-өзі қол жұмсаудың алдын алу жөніндегі ұлттық бағдарлама жұмыс істейтін Норвегияның мысалын қарастырсақ, онда өзіне-өзі қол жұмсаудың саны бойынша статистиканың айтарлықтай төмендегені байқалмайды, яғни Бағдарлама тиімсіз жұмыс істейді. Сыншылар бұл суицидті түсінудің қатаң биомедициналық моделіне байланысты екенін айтады, сонымен қатар оны бірінші кезекте әлеуметтік сипаттағы мәселе ретінде қарастыру керек. Жастар арасындағы қылмыс мәселесіне ұқсас көзқарас: жасөспірім немесе жас адамда тұрақты қылмыстық мінез-құлық қалыптасқан жоқ, сондықтан оны қатаң жазалаумен емес, әлеуметке тарту және тәрбиелік әдістер қолдану арқылы «түзету» қажет. Қылмыс пен суицидтің алдын алуда конструктивті бос уақыт идеясы орталық болып табылады. Сондықтан жастар клубтары мен қауымдастықтарының жұмысын реттеу ұсынылады, онда жастар қарым-қатынас жасай алады, өздерінің қуаныштары және қиындықтарымен бөлісе алады, психологиялық қолдау алады.

ТӨРТІНШІ. Көшбасшы елдердің мысалы бойынша NEET санатындағы жастар үлесін төмендету бойынша алгоритм әзірлеу жұмысын бастау. Бұл алға қойылған міндеттерге қол жеткізуге ықпал етуі мүмкін – NEET санатындағы жастар үлесін 2021 жылға қарай 6%-ға дейін төмендету. Атап айтқанда, Қазақстан үшін Люксембургтің елдегі NEET үлесін азайту бойынша тәжірибесі ерекше болмақ, NEET санатындағы жастар санын азайту жобасын әзірлеу кезінде халықаралық ғылыми институттардың қолдауымен «NEET» феномені туралы кешенді зерттеу жүргізілді және ел үшін жеке іс-қимыл жоспары әзірленді: Local Youth Actions бағдарламасын іске асыру. Бұдан басқа, осы санаттың бесінші бөлігін (254 мың адамнан 52 мың) Қазақстанда үй шаруашылығын жүргізу, отбасы мүшелеріне күтім жасау, сондай-ақ жас аналарға байланысты жұмыс істемейтін жастар құрайтынын ескере отырып, NEET санатындағы жас аналар санын азайту бойынша Нидерланд тәжірибесін қарастыру қажет. Бұл жоба жас аналарға үйге бару, жұмыс сағаттарын реттеу және заңнамалық деңгейде жұмыс істейтін аналар үшін төлемдерді қарастырады.

БЕСІНШІ. Қоғамдық процестерді кеңінен зерделеуді жүргізу, жекелеген салаларда мамандардың ұсыныстарын әзірлеу, жастар саясаты бойынша тұжырымдамалық құжаттарды әзірлеу үшін жастармен кері байланысты күшейту. Шет елдердің тәжірибесі жастарға қатысты кез келген мемлекеттік бағдарлама немесе стратегия кең ауқымды әлеуметтік зерттеулердің қорытындылары бойынша әзірленетінін және елеулі эмпирикалық негіздері бар екенін көрсетеді. Мысалы, Германияның жастар стратегиясын дайындау бір жылдан астам уақытқа созылды, жұмысты министрліктердің іс-әрекетін үйлестіріп, сарапшылардың кездесулерін өткізіп, сыртқы консультанттарды тартып, форумдар мен семинарлар арқылы жастардың өздерінен кері байланыс пен қатысуды қамтамасыз ететін ведомствоаралық жұмыс тобы жүргізді. Ирландияда балалар мен жастар жөніндегі ұлттық тұжырымдама бір жыл ішінде арнайы құрылған жұмыс тобымен әзірленген. Тұжырымдаманың авторлары жастардың 66705 пікіріне талдау жасап, әртүрлі мәселелер бойынша сарапшылардың 1000-нан астам ұсынымдарын назарға алды. Гонконгта жастардың Даму стратегиясы бір жылдан астам уақыт дайындалды. Осы уақыт ішінде олардың қорытындылары мен ұсыныстарын ескере отырып, 105 тақырыптық топта талқылаулар өтті, стратегияның қорытынды нұсқасы жасалды.

Әрине, жастар – бұл мемлекет үшін ең маңызды әлеуметтік санат, өйткені ол қазіргі ұрпақтың орнына келеді және одан әрі елдің даму векторын айқындайтын болады. Осыған байланысты өскелең ұрпақтың әлеуетін дамыту, сондай-ақ оның елдің қажеттіліктеріне және қалыптасқан жағдайларға сәйкестігі дәрежесі жастар саясатының тиімділігіне қысым жасайтын болады.

Жастар саясаты кез келген мемлекеттің тұтас даму стратегиясының ажырамас бөлігі болып табылады. Ол жас ұрпақтың тиісті қоғамдық мәртебесін бекіту және қолдау бойынша нақты шаралар мен нормативтік құқықтық актілер жүйесін, сонымен бірге жастардың белгілі бір өмір сүру сапасын білдіреді.

Жүргізіліп жатқан жастар саясатының табыстылығы, ең алдымен, құқықтық, әлеуметтік-экономикалық, рухани-адамгершілік, психологиялық, саяси және т.б. түрлі сипаттағы шаралар кешенін іске асырумен қамтамасыз етіледі. Мемлекет тарапынан жүзеге асырылып жатқан бұл шаралар жастар саясатының басты мақсатына – жас ұрпақтың әлеуетін дамыту және пайда болған мүмкіндіктерді одан әрі дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етуі тиіс.

Жалпы алғанда, жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру жөніндегі халықаралық тәжірибені талдау бүгінгі таңда жастар саясатын іске асырудың әдістері мен тәсілдері әртүрлі екенін көрсетеді, бірақ **жалпы мақсатты** жүйелі түрде көздейді – **бұл қазіргі заманғы жастардың әлеуетін іске асыру үшін қолайлы жағдайлар жасау**. Көптеген дамыған елдерде жастар саясатын дамыту тәжірибесі бірінші кезекте адами капиталды, атап айтқанда жас ұрпақтың инновациялық әлеуетін дамытуға бағытталған.

МИНИСТЕРСТВО ИНФОРМАЦИИ
И ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПО РАЗРАБОТКЕ И РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТОВ В СФЕРЕ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

УДК 323/324 (574)
ББК 66.3 (5 Каз)
Ж 33

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе». Баяндама.

«Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики». Доклад. /Сакошев А. К., Паули Э. С., Абуова Д. Ғ., Мусабекова А. Б., Ибраев Е. Е. Ахантаева С. Ж.

Аударма: Келгенбаева А. А.

Көркемдеу және беттеу: Абдоллаев А. Т., Лукьянов М. В.

ISBN 978-601-7857-52-3

«Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» баяндамасы Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша әзірленді.

Жастар саясаты кез келген мемлекеттің дамуының негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Жастар ортасында әлеуметтік процестерді болжау және реттеу үшін жастар саясатын халықаралық және ұлттық деңгейлерде іске асырудың практикалық тәсілдерін талдамалық тұрғыдан түсіну ерекше маңызды болып табылады. «Жастар саясаты саласындағы стратегиялық құжаттарды әзірлеу және іске асыру бойынша халықаралық тәжірибе» баяндамасы осы мақсатта әзірленді. Ол жастар өмірінің маңызды салаларындағы түрлі бағдарламалар мен жобаларды жүйелі түрде талдауды білдіреді. Баяндама соңғы ғылыми зерттеулер, халықаралық ұйымдардың ресми статистикалық материалдарын талдау, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы халықаралық стратегиялық құжаттар негізінде әзірленді. Ұсынымдар мен ұсыныстарды, сондай-ақ жастар саясаты саласындағы стратегиялық бағыттар мен жобаларды іске асыру жөніндегі халықаралық тәжірибені талдауды Қазақстан жастарына бағдарланған мемлекеттік және өзге де бағдарламаларды әзірлеу кезінде қолдануға және іске асыруға болады.

Доклад «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики» был подготовлен по заказу Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан.

Молодежная политика является одним из ключевых направлений развития любого государства. Для прогнозирования и регулирования социальных процессов в молодежной среде особенно значимым является аналитическое осмысление практических подходов реализации молодежной политики на международном и национальном уровнях. В этих целях был подготовлен доклад «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики». Он представляет собой системный анализ различных программ и проектов поддержки молодежи в важнейших сферах ее жизнедеятельности. Доклад был подготовлен на основе последних научных исследований, анализа официальных статистических материалов международных организаций, а также международных стратегических документов в сфере молодежной политики. Рекомендации и предложения, а также анализ международного опыта по реализации стратегических направлений и проектов в сфере молодежной политики можно применить и использовать при разработке государственных и иных программ, ориентированных на молодежь Казахстана.

УДК 323/324 (574)
ББК 66.3 (5 Каз)

ISBN 978-601-7857-52-3

ВВЕДЕНИЕ.....	3
ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ	7
ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ В РЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ	19
Социальная поддержка молодежи.....	20
Воспитательный компонент и молодежные организации в системе образования	21
Программы по профориентации для молодежи	26
Меры по снижению уровня преступности и суицида среди молодежи	33
Льготные жилищные программы для молодежи	40
Экономическая активность молодежи	46
Опыт стран-лидеров по снижению доли молодежи NEET	46
Меры содействия в трудоустройстве, в том числе первого рабочего места	57
Гражданская и политическая активность	62
Механизмы партнерства государства и НПО	63
Вовлеченность молодежных организаций в общественно-политические процессы	71
ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ	78

ВВЕДЕНИЕ

В мире проживает порядка 1,8 млрд молодых людей – самое большое число за всю историю человечества. Молодые люди в возрасте от 15 до 24 лет составляют около 20% мирового населения, в некоторых странах и более 50%. В Уганде, в одной из самых молодых стран мира, около 77% населения моложе двадцати пяти лет. Хотя все оценки численности молодежи в мире достаточно приблизительные из-за вариативности национальных законодательств, определяющих возрастные границы молодости и зрелости граждан, обеспечение благополучия данной массовой демографической категории – молодежь – является очень важной политической задачей, особенно с учетом демографических тенденций в развивающихся регионах. Сегодня молодежь играет важную роль в развитии мирового сообщества и эффективность работы с ней является показателем успешности государства в целом.

С точки зрения развития социальной мобильности и новых перспектив молодежь требует особого внимания со стороны государственных институтов. В этом контексте на передний план выступает государственная молодежная политика, которая становится важнейшим компонентом социально-политического развития каждого государства.

В Резолюции 2250 (2015), принятой Советом Безопасности Организации Объединенных Наций (далее – ООН) 9 декабря 2015 года, особо подчеркивается **важность разработки молодежной политики**, которая способствовала бы внесению конструктивного вклада в усилия по миростроительству, включая социально-экономическое развитие, и поддержку проектов, направленных на развитие местной экономики, а также обеспечивала бы возможности для трудоустройства и профессионально-технической подготовки молодежи, повышения уровня ее образования, развития молодежного предпринимательства и конструктивного участия молодежи в политической жизни.

Между тем анализ опыта реализации молодежной политики, позволяет сделать вывод, что в своем развитии многие государства не сразу пришли к пониманию того, что молодое поколение нуждается в специальной охране и заботе, реализации их интересов, включая надлежащую правовую защиту. Только во второй половине XX века после множества потрясений, воин, экономических и гуманитарных кризисов, государства стали осознавать необходимость констатации определенного перечня прав и выработки особой государственной политики по отношению к молодежи.

Кроме того стало ясно, что классификация или определение, основанные исключительно на временных или хронологических критериях, являются произвольными и недостаточными, поскольку молодежная политика представляет собой процесс, охватывающий такие аспекты, как физическая, социальная и психологическая зрелость человека, образование, включение в работу, самостоятельность и независимость, которые могут повлечь за собой формирование нового семейного ядра, а также создание собственной идентичности, которые трудно маркировать в хронологических разделах.

«Молодежная политика» как самостоятельный термин получает определение в научной литературе в 1960-е годы прошлого века, что во многом «было связано со становлением молодежи как самостоятельной социальной силы и ее самоопределением в социально-политическом пространстве». ООН в 1965 году признала, что творческий подход, идеалы и энергия молодых людей имеют жизненно важное значение для дальнейшего развития обществ, в которых они живут и приняла Декларацию о распространении среди молодежи идеалов мира, взаимного уважения и взаимопонимания между народами. Сегодня ключевую роль в развитии молодежной политики играет ООН.

В 1995 году ООН укрепила свою приверженность делу молодежи. Она приняла международную стратегию - **Всемирную программу действий** в интересах молодежи на период до 2000 года и на последующий период – международную стратегию решения проблем молодых людей и расширения возможностей их участия в жизни общества, которая привлекает внимание международного сообщества и направляет его усилия на решение проблем, с которыми столкнется молодежь в новом тысячелетии. Программа обеспечивала межсекторальный стандарт как для выработки политики, так и для разработки и осуществления моделей комплексных мероприятий на всех уровнях с целью более эффективного решения проблем, с которыми сталкиваются молодые люди в различных условиях, и расширения их участия в жизни общества.

Молодежь 2030, https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2014/09/WEBR-UN-Youth-Strategy_Booklet_-Russian-for-WEB.pdf

Резолюция 2250 (2015), [https://undocs.org/ru/S/RES/2250\(2015\)](https://undocs.org/ru/S/RES/2250(2015))

Крикунова А. Молодежная политика в современной России: понятие, субъекты, факторы формирования // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2009. № 101. С. 278.

Молодежь, <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/youth-o/index.html>

К 10 приоритетным задачам деятельности Программы, определенным международным сообществом, были отнесены следующие направления:

1. образование,
2. занятость,
3. голод и нищета,
4. здравоохранение,
5. окружающая среда,
6. злоупотребление наркотическими средствами,
7. преступность среди несовершеннолетних,
8. организация досуга,
9. девочки и молодые женщины,
10. полное и эффективное участие молодежи в жизни общества и в процессе принятия решений.

Программа содержала призыв к регулярному проведению Всемирной конференции министров по делам молодежи под эгидой ООН.

В августе 1998 года принята Лиссабонская декларация по вопросам молодежной политики и программам, и рекомендации по действиям на национальном, региональном и мировом уровнях.

Генеральная Ассамблея в своей резолюции 54/120 от 1999 года одобрила рекомендацию Всемирной конференции министров по делам молодежи о провозглашении 12 августа Международным днем молодежи. Каждый год (Международный день молодежи) посвящается новой теме, и привлекает внимание мирового сообщества к молодежной проблематике. Организуются информационно-разъяснительные мероприятия в поддержку Дня в целях повышения информированности о Всемирной программе действий в интересах молодежи.

Национальные правительства на регулярной основе стали включать молодежь в состав своих делегаций на сессии Генеральной Ассамблеи и другие форумы под эгидой ООН. Различные форумы ООН в этот период также начинают рассматривать социальное и экономическое влияние глобализации на молодежь, уделяя особое внимание ее политическим последствиям.

Проблема выработки единой молодежной политики была озвучена и на Саммите тысячелетия, где главы государств и правительств в «Декларации тысячелетия» постановили «разрабатывать и осуществлять стратегии, дающие молодым людям повсеместно реальную возможность находить достойную и продуктивную работу».

В 2001 году была создана глобальная Сеть по обеспечению занятости молодежи, которая является совместной инициативой ООН, Международной организации труда и Всемирного банка по реализации обязательств, принятых на Саммите.

В начале XXI века на уровне ООН были актуализированы еще пять проблемных областей, представляющих интерес для молодежи:

1. глобализация;
2. рост масштабов использования информационно-коммуникационных технологий, которые оказывают огромное воздействие на жизнь молодых людей;
3. распространение ВИЧ/СПИДа;
4. более активное участие молодых людей в вооруженных конфликтах в качестве как жертв, так и комбатантов;
5. растущая значимость отношений между поколениями в стареющем глобальном обществе.

В настоящее время международная стратегия по развитию и поддержке молодых людей по всему миру базируется на программе **«Молодежь - 2030»**, о запуске которой было заявлено в сентябре 2018 года. В ней обозначены **пять приоритетных направлений, призванных улучшить жизнь молодых людей:**

- 1) привлекать их к решению современных проблем;
- 2) расширять доступ к образованию и здравоохранению;
- 3) добиваться улучшения их экономического положения;
- 4) обеспечивать условия для реализации их гражданских и политических прав;
- 5) поддерживать молодых людей в условиях конфликтов и кризисов.

Таким образом включение молодежной проблематики в повестку дня межправительственного и межгосударственного сотрудничества является ярко выраженной тенденцией последнего десятилетия. Как следствие, в мире наблюдается повышение внимания к молодежным проблемам, на глобальном, национальном и региональном уровне. Она проявляется:

- в повышении роли государства в поддержке развития молодежи, инициатив молодежных и детских общественных объединений;
- в укреплении инфраструктуры учреждений молодежной политики (информационных центров, служб занятости, социально-психологических центров и других) с учетом интересов и потребностей молодежи;
- в организации досуговой деятельности и в профилактике правонарушений и наркозависимости в молодежной среде;
- в усилении внимания к гражданскому, духовно-нравственному и творческому развитию молодежи;
- в многообразии форм, методов и технологий работы с молодежью.

Сегодня на международном уровне официально признано как наличие значительного числа проблемных сфер, касающихся молодого поколения, так и необходимость выработки особой политики по отношению к молодежи, но в каждом из государств модели этой политики реализуются с учетом национальной специфики.

Молодежь можно рассматривать по-разному, с одной стороны, термин обозначает фазу в жизни человека, а с другой стороны, он охватывает независимую группу людей. Кроме того, концепция молодежи отличается от одной страны к другой и от одного социально-экономического контекста к другой. Необходимо учитывать социальные различия, культурные, а также экономические, как между странами, так и между группами или социальными классами молодежи.

К примеру, европейские правительства выстраивают новую модель межнациональной и национальной молодежной политики, базовую основу которой составляют социальное воспитание и ее интегрированность. Формируется гибкая система взаимоотношений межнационального, национального и регионального уровней за счет возможности разработки собственной модели национальной молодежной политики, не зависящей от модели, реализуемой на общеевропейском уровне.

Англо-американский подход к распределению социальной ответственности между государством, бизнесом и некоммерческим сектором характеризуется ограничением ответственности бизнеса перед обществом и направлен лишь на создание рабочих мест и обеспечение благоприятных условий труда. Концепция, реализованная в США, характеризуется минимальным участием государственных структур в процессах социализации молодежи, а ее социальная поддержка осуществляется благотворительными и частными организациями.

В Китае основная поддержка молодежи осуществляется государством, при этом огромное значение в этой сфере придается образованию. Бизнес не является субъектом молодежной политики, поскольку китайское правительство строго контролирует экономические процессы. Система общественных организаций в Китае функционирует по одним принципам, координируется сетью коммунистических и профсоюзных организаций. Уникальным в мировой практике примером общественно-политической организации служит китайский единый фронт, который объединяет все существующие партии и общественные организации в стране, обладая при этом полномочиями согласования различных политических действий по значимым проблемам.

Наибольшее развитие государственная молодежная политика получила во Франции, скандинавских странах и особенно в Германии, прежде всего, благодаря созданию специальных государственных органов по социальной поддержке и разработке системы сотрудничества с молодежными общественными объединениями. Это характеризуется нацеленностью на солидарность и нивелирование неравенства. Инструментом в данном случае является социальное партнерство: бизнес успешно ведет дела и исправно платит налоги государству, а государство посредством их эффективного распределения направляет их, в том числе, и на социальные нужды.

Несмотря на различие национальных подходов в реализации молодежной политики, есть единые ключевые приоритеты, характерные для всех стран: образование, занятость, благосостояние, здравоохранение, экология, злоупотребление наркотическими средствами, преступность среди молодежи, организация досуга, гендерная политика, а также полное и эффективное участие молодежи в жизни общества и процессе принятия решений.

Целью проведения данного исследования «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики» является анализ актуальных тенденций в молодежной политике, а также адаптации государственной молодежной политики к современным реалиям глобального социально-экономического процесса. Доклад представляет собой системный анализ молодежной политики и положения молодежи в важнейших сферах ее жизнедеятельности. Доклад был подготовлен на основе последних научных исследований, анализа официальных статистических материалов международных организаций, а также международных стратегических документов в сфере молодежной политики.

Для решения поставленной цели исследования в докладе были проанализированы вызовы и возможности современного развития молодежной политики. В отдельной главе были рассмотрены основные приоритеты в реализации молодежной политики в различных странах, в частности, был изучен международный опыт социальной поддержки, экономической, гражданской и политической активности молодежи. В докладе были представлены выводы и рекомендации на основе которых, центральные и местные исполнительные органы, а также институты гражданского общества, непосредственно участвующие в реализации государственной молодежной политики, могут изучить уникальные проекты других государств в сфере молодежной политики, и с учетом международного опыта и локальной специфики принять наиболее оптимальные меры для совершенствования мер государственной поддержки казахстанской молодежи.

Доклад «Международный опыт по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики» был подготовлен в целях методического обеспечения реализации государственной молодежной политики и для всех тех, кто интересуется вопросами изучения молодежи и реализации молодежной политики. Рекомендации и предложения, а также анализ международного опыта по реализации стратегических направлений и проектов в сфере молодежной политики можно применить и использовать при разработке государственных и иных программ, ориентированных на молодежь Казахстана.

ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

Сегодня государства ставят перед собой задачи социальной модернизации, и молодежь становится основным носителем и адресатом этих изменений. Развитие общества определяется качественными проявлениями молодежной среды во всем – начиная от повседневных коммуникаций до политических и иных глобальных событий. В Молодежной стратегии ООН, принятой в 2018 году, отмечается, что «решения, которые принимаются в ответ на изменения глобальной демографической ситуации, и то, как молодые люди переходят от юности к взрослой жизни, имеют огромное значение для прогресса человечества и здоровья планеты». Молодежь как быстрорастущая непостоянная социальная категория будет требовать своевременного решения на свои запросы. Поэтому молодежная политика является ключевым компонентом развития любого государства. Однако каждое государство, опираясь на свои политические, исторические, культурные традиции и социально-экономические условия, формирует собственное видение работы с молодежью. Исходя из современного международного опыта, реализацию молодежной политики условно можно поделить на несколько типов.

Первый предполагает, что **молодежная политика полностью формируется и реализуется государственными органами, молодежь выступает как пассивный объект приложения политики.** В качестве примеров данного типа молодежной политики можно рассмотреть два государства – **Китай и Азербайджан.** В Китае главный государственный орган по молодежной политике – Коммунистический союз молодежи (комсомол). Общего концептуального документа по работе с молодежью нет, но приняты более 200 государственных программ. Их основная цель – продвижение коммунистической идеологии и «социализма с китайской спецификой». В Азербайджане работа с молодежью также строится вокруг центральной идеи – идеи процветания азербайджанской нации. Принята уже третья государственная программа, рассчитанная на 5-летний срок – «Азербайджанская молодежь в 2017-2021 годах». Основные принципы: поддержка государственности и азербайджанской идентичности, уважение к истории азербайджанского народа, его культурному наследию, государственному языку, национальным и общечеловеческим ценностям на основе патриотизма.

В отдельных странах **для реализации молодежной политики создается государственная сеть на региональном и локальном уровнях с центром при профильном министерстве, молодежь выступает в качестве «получателя» государственных услуг.** Примеры данного типа молодежной политики – страны Европейского Союза – **Германия, Франция.** В Германии функционирует система: отдел при Министерстве по делам семьи, пожилых людей, женщин и молодежи, в федеральных землях – управления, и на местных коммунальных уровнях – также управления. Во Франции сложилась сеть молодежных советов, которые действуют на уровне республики (Национальный совет молодежи), департаментов и местных муниципалитетов. При распределении бюджетных средств львиная доля – 60% – отправляется в локальные отделения, 30% – в региональные, и только 10% остается в центральном аппарате.

Также существует система молодежной политики, **когда роль государства сведена к минимуму, то есть действует паритет государства и структур гражданского общества в сфере молодежной политики. Данный подход к молодежной политике практикуется в США, Великобритании, Швеции.** В США действует свыше 300 программ, которые направлены на поддержку и защиту молодежи. Специфические программы есть в каждом крупном населенном пункте. Наиболее эффективные проекты становятся массовыми и получают поддержку от федерального правительства. В Великобритании работает система вовлечения молодежи в процессы решения актуальных проблем: Молодежный парламент Соединенного Королевства, региональные молодежные советы и структуры для выражения «мнения молодых» («local youth voice structures»). Цель – стимулировать молодежь к самоуправлению. В Швеции при реализации молодежной политики отсутствует практика жесткой регламентации, разработки единых национальных программ и планов. Активно развито молодежное самоуправление: при Парламенте действует государственный молодежный совет. Подобные советы создаются и на муниципальном уровне. Их цель – «вдохновлять молодежь формировать свое мнение по наиболее важным вопросам, решать проблемы в области образования, культуры, творчества, межнационального общения.

Между тем следует отметить, что с конца 90-х годов и по настоящее время формируется подход к реализации молодежной политики, направленный на активную социализацию и объединение усилий молодежи разных стран и регионов в решении глобальных проблем современности вместе с представителями других социальных групп. Признание молодежи как самостоятельного ресурса, выделение молодежной политики в отдельное направление деятельности государства в развитых странах прямо связано с осознанием роли молодежи в решении социально-экономических и политических проблем (глобальные вызовы – старение населения, демографические проблемы, миграция, сохранение культурной идентичности,

терроризм, экологическая безопасность, энергетическая безопасность и другое). Так, в Стратегии развития молодежи Российской Федерации на период до 2025 года отмечается:

Необходимость особой политики в отношении молодежи определяется спецификой ее положения в обществе. Молодежь недостаточно понимать в традиционном смысле, только в качестве будущего общества. Ее необходимо оценивать, как органичную часть современного общества, несущую особую, незаменимую другими социальными группами, функцию ответственности за сохранение и развитие страны, за преемственность ее истории и культуры, жизнь старших и воспроизводство последующих поколений, и в конечном итоге – за выживание народов как культурно-исторических общностей. Молодежь имеет свои особые функции в обществе, никакой другой социально-демографической группой не замещаемые и не реализуемые.

В текущих условиях глобализации экономики, образования и рынка труда, анализ тенденций в молодежной среде на международном и национальном уровне позволяет разработать фундамент для долгосрочной молодежной стратегии. В этом контексте представляется важным показателем, международный **Индекс развития молодежи** (Global Youth Development Index, YDI), который измеряет пять главных областей: **образование, здравоохранение и благополучие, трудоустройство, гражданское, политическое участие.** В докладе о мировом развитии «Экономика развития сквозь десятилетия» (2007), подготовленного Всемирным банком были рассмотрены пять важнейших этапов жизни, которые с помощью правильных мер государственной политики могут дать толчок развитию потенциала молодежи: **учеба, работа, сохранение здоровья, создание семьи и осуществление гражданских прав и обязанностей.** В рамках каждого из этих этапов правительства должны не только увеличивать объемы прямых инвестиций, но и улучшать условия для того, чтобы молодые люди и их семьи осуществляли инвестиции в собственное развитие. В совокупности данные составляющие определяют вызовы и возможности современного развития молодежной политики. В данной главе рассматриваются общие тенденции развития и характеристики этих основных направлений.

ОБРАЗОВАНИЕ

Важным направлением молодежной политики любого государства является образование. Сегодня образование стремительно меняется во всем мире, оно становится массовым и мобильным, при этом глобальные тренды в сфере высшего образования будут оказывать серьезное влияние на развитие молодежной политики.

По сведениям ЮНЕСКО, количество студентов в мире за 40 лет увеличилось в 6 раз. Эксперты объяснили данный тренд тем, что производительность труда прямо пропорциональна количеству людей с высшим образованием в стране. Так, доля работающего населения с высшим образованием в развитых странах составляет 30-50%, а производительность труда на каждого работника достигает 40-60 тысяч долларов, в то время как в развивающихся странах доля работающего населения с высшим образованием составляет 20-30%, а производительность труда 20-30 тысяч долларов соответственно.

В условиях мировой изоляции из-за последствий коронавируса в образовательной системе значительное развитие получает дистанционное и онлайн-образование. Хотя уже в 2017 году объем мирового рынка онлайн-обучения составил около 165 млрд. долларов США, а его ежегодный рост составляет примерно 20%. Прогноз объема мирового рынка онлайн-образования на 2023 год – 287 млрд. долларов. В целом дальнейшая цифровизация и новые технологии будут способствовать расширению рынка онлайн-образования и в то же время позволят диагностировать проблемы цифровизации.

Активно развивается студенческая мобильность. Согласно данным Института статистики ЮНЕСКО, около половины всей общемировой студенческой мобильности приходится на США (19%), Великобританию (8%), Австралию (7%), Францию, Германию и Россию (по 5%). Сегодня количество иностранных студентов, ежегодно приезжающих в другие страны по образовательным

Государственная молодежная политика: международный опыт, http://db.rgub.ru/youthpolicy/2/1_gmp_mejdunarod_opit-781-2.pdf
Стратегия развития молодежи Российской Федерации на период до 2025 года, <http://www.kdm44.ru/file/StrategiyaMolodegi2025.PDF>
Экономика развития сквозь десятилетия, <http://documents.worldbank.org/curated/en/677231468313503864/pdf/471080PUBoRUS00Box379868BooPUBLICo.pdf>
Для чего страны увеличивают число грантов иностранным студентам, рассказал эксперт, https://baigenews.kz/special/poslanie_prezidenta_2018/dlya_chego_strani_uelichivaut_chislo_grantov_inostrannim_studentam_rasskazal_ekspert/
Будущее онлайн-образования в России: пост и осторожные инвестиции, <https://www.forbes.ru/tehnologii/342961-budushchee-onlayn-obrazovaniya-v-rossii-rost-i-ostorozhnye-investicii>

программам, стажировкам или самостоятельно превышает 5 млн человек. По прогнозам ЮНЕСКО, к 2025 году число иностранных студентов достигнет 7 млн.

Таким образом в результате текущих изменений образование становится все более доступным для большего числа молодых людей. Однако государства должны акцентировать внимание не только на повышении качества и мобильности образования, но и соответствии его запросам современного рынка труда. Растет спектр новых смежных профессий, и вместе с ним необходимость подстраивать под них систему образования. Важным элементом образовательного процесса становятся практические умения и навыки, которые являются одним из главных показателей профессионального качества молодого специалиста. В современных условиях цифровой экономики требуется модернизация программ профессионально-технической подготовки, совершенствование профориентационной работы, чтобы молодые люди после получения образования могли рассчитывать на свою профессиональную реализацию и дальнейшее социально-экономическое благополучие.

В этом контексте **одним из ключевых составляющих образовательного направления молодежной политики является профориентационная работа. Важность данного компонента, прежде всего, обуславливается динамично развивающимся рынком труда, обновлением и оптимизацией образовательной и профессиональной среды.** Онлайн-опрос 40 000 молодых людей в более чем 150 странах мира (наибольшее число респондентов из Индии – 43%, за ней следует Южная Африка – 26%), проведенного ЮНИСЕФ показал, что многие молодые люди считают, что их нынешнее образование не дает им навыков, необходимых для получения работы. В частности, 31% молодежи говорят, что предлагаемые им навыки и программы обучения не соответствуют их карьерным устремлениям. Более трети респондентов (39%) утверждают, что работа, которую они ищут, недоступна в их социальных группах. Между тем согласно опросу, ключевые навыки, которые молодые люди хотят приобрести, чтобы найти работу в следующем десятилетии, включают лидерство (22%), за которым следуют аналитическое мышление и инновации (19%), а также обработка информации и данных (16%).

Между тем по данным ЮНИСЕФ, каждый месяц 10 миллионов молодых людей достигают трудоспособного возраста, большинство из них из стран с низким и средним уровнем дохода. Согласно глобальному исследованию, молодым людям в этих странах в среднем требуется около полутора лет, чтобы пробиться на рынок труда, и долгие четыре с половиной года, чтобы найти свою первую достойную работу. Эта ситуация потенциально может еще больше ухудшиться, если ее не решить, поскольку к середине 2030-х годов 20-40% рабочих мест, в настоящее время занимаемых 16-24-летними, были оценены как подверженные риску автоматизации. Для решения некоторых из этих проблем, ЮНИСЕФ совместно с международной консалтинговой компанией PwC (PricewaterhouseCoopers) в течение следующих трех лет будет поддерживать исследования по растущей глобальной проблеме квалификации и разрабатывать, расширять и финансировать программы образования и навыков в развивающихся странах, включая Индию и Южную Африку.

Помимо вопроса актуализации образовательных программ, существует еще один фактор, на который также стоит обратить внимание. В докладе Международной организации труда (далее – МОТ) о тенденциях занятости молодежи в 2020 году отмечается, что молодые люди, имеющие высшее образование, в меньшей степени рискуют лишиться работы из-за автоматизации. В то же время они сталкиваются с другой проблемой: **доля молодых людей с высшим образованием в составе трудовых ресурсов растет быстрее, чем спрос на работников с дипломами, и это приводит к снижению оплаты их труда. Наличие образования не гарантирует достойной оплаты труда.**

Тем не менее, с каждым днем увеличивается число молодых людей, которые считают, что получение образования является необходимым условием достижения лучшего социального статуса и более высокого материального положения. Профессиональное образование наряду с системной профориентационной работой становятся важнейшим элементом инфраструктуры рынка труда, поскольку поддерживают качественно сбалансированный спрос и предложение работодателей и во многом определяют эффективность мер по реализации молодежной политики в области занятости. Ее результативность будет способствовать успешной интеграции молодых

людей в социально-экономическую модель того или иного общества. Поэтому сегодня государства в реализации молодежной политики должны делать особый упор на проведении комплексной профориентационной работы, что в дальнейшем обеспечить возможности и потребности будущего молодого специалиста.

ЗДОРОВЬЕ

Повышение качества здоровья молодежи, в том числе психического, является другим важным показателем эффективности молодежной политики. Сегодня в эпоху цифрового общества немаловажную роль в ухудшении психического здоровья молодого поколения играют социальные сети. Они могут влиять на самооценку и межличностные отношения подростков посредством социального сравнения и негативных взаимодействий, включая кибербуллинг. Данные различных перекрестных, продольных и эмпирических исследований свидетельствуют о том, что использование смартфонов и социальных сетей приводит к росту психического расстройства, самоповрежденного поведения и самоубийств среди молодежи. К примеру, в последнее десятилетие рост психических расстройств и лечения психических расстройств среди молодежи в Северной Америке сопровождался резким ростом использования смартфонов и социальных сетей детьми и подростками. В Онтарио, Канада доля подростков, сообщивших об умеренных или серьезных психических расстройствах, увеличилась с 24% в 2013 году до 34% в 2015 году и до 39% в 2017 году с параллельным увеличением использования медицинских услуг. Суицид сейчас является второй по значимости причиной смерти канадской молодежи.

В США для решения проблем здоровья молодежи выделили около 1 миллиона долларов на реализацию программ по продвижению физического и психического здоровья, в том числе посредством обучения ценностям и основам игры в баскетбол.

В России неуклонно растет численность подростков 15–17 лет, состоящих на учете по поводу тяжелых психических расстройств (шизофрения, шизоаффективные психозы и аффективные психозы). С 2000 года она выросла на 45% (с 50,8 до 73,3 случая на 100 тыс. подростков).

Действительно наибольший социально-экономический ущерб современному обществу несут суициды, которые широко распространены в молодежной среде. По данным Всемирной организации здравоохранения (далее – ВОЗ), **среди молодежи в возрасте 15–29 лет самоубийство является второй главной причиной смерти после гибели в ДТП.** В группе подростков в возрасте 15–19 лет самоубийство – вторая причина смерти среди девушек (после осложнений беременности и родов) и третья причина смерти среди юношей (после ДТП и межличностного насилия). Данная проблема способствовала тому, что за пять лет с момента публикации первого глобального доклада ВОЗ о самоубийствах в 38 странах были приняты национальные стратегии по профилактике суицида.

В каждой стране имеются свои специфические причины и условия совершения суицидов в молодежной среде. Между тем интересными представляются следующие исследования ВОЗ. Так, согласно их данным: «запрет химических средств наиболее высоких классов опасности в некоторых странах позволяет добиться снижения национальных показателей самоубийств. Наиболее изученным является опыт Шри-Ланки, где введение серии запретов на пестициды привело к сокращению числа самоубийств на 70% и позволило сохранить жизнь 93 000 человек за период с 1995 по 2015 годы. В Республике Корея, где в 2000-х годах в большинстве случаев для самоубийства путем отравления пестицидами использовался паракват, введение в 2011–2012 годы запрета на этот гербицид привело к двукратному сокращению числа самоубийств с использованием пестицидов в период 2011–2013 годы».

Сегодня все больше государств принимают национальные программы по борьбе и профилактике суицида с учетом местной специфики. В целях устойчивого развития ООН планируется: к 2030 году уменьшить на треть преждевременную смертность от неинфекционных заболеваний посредством профилактики и лечения и поддержания психического здоровья и благополучия. Поэтому важно, чтобы и другие страны приняли комплексные программы по профилактике суицида.

Касательно вопросов здоровья молодого поколения отдельно следует отметить и другой общемировой тренд. **Молодые семьи не торопятся заводить детей, а хотят сначала выстроить свою карьеру и обеспечить себе финансовую независимость.** Более того, во многих странах мира определенная часть молодежи предпочитает не заводить семью. Так, в Южной Корее все больше женщин решают не выходить замуж, не рожать детей, а зачастую и

Россия вошла в список самых привлекательных для иностранных студентов стран, <https://ria.ru/20181210/1547722136.html>

A third of youth surveyed globally by UNICEF say their education is not preparing them with the skills to get jobs, <https://www.unicef.org/press-releases/third-youth-surveyed-globally-unicef-say-their-education-not-preparing-them-skills>

PwC и ЮНИСЕФ объединяют усилия в целях повышения уровня знаний и навыков молодежи во всех странах мира, <https://www.pwc.kz/ru/pwc-news/what-new/pwc-i-unicef-obyedinyayut-usiliya.html>

A third of youth surveyed globally by UNICEF say their education is not preparing them with the skills to get jobs, <https://www.unicef.org/press-releases/third-youth-surveyed-globally-unicef-say-their-education-not-preparing-them-skills>

Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737648.pdf

Smartphones, social media use and youth mental health, <https://www.cmaj.ca/content/192/6/E136>

Дети и молодежь в России: глобальные вызовы современности, <http://esc.vsc.ac.ru/article/1722/full?lang=ru>

Каждые 40 секунд в мире происходит самоубийство, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>

Каждые 40 секунд в мире происходит самоубийство, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>

вовсе не вступать в близкие отношения с мужчинами. У этого явления есть даже особое название – «поколение сампо». Слово «сампо» как раз и означает отказ от трех вещей: секса, брака и детей. Уровень рождаемости в Южной Корее – самый низкий в мире, и если, ситуация не изменится, нация может оказаться на пороге исчезновения. По прогнозам, к 2065 году население страны, где сейчас живет более 50 млн человек, может сократиться примерно на 10 млн.

Необходимо отметить, что **среди молодежи много тех, кто делает осознанный выбор в пользу одиночества.** Их называют синглами (от английского слова single – одинокий). Человек заводит семью не потому, что так принято или из-за экономической целесообразности, а просто потому, что ему этого хочется. При этом кому-то может быть комфортнее жить в одиночку, не обзаводиться серьезными отношениями и не иметь детей. Статистика показывает, что количество одиноких людей растет во многих странах. В Японии и на Тайване доля живущих в одиночестве граждан составляет 33 и 22% соответственно. В Европе есть сразу несколько городов, где число одиноких жителей превышает 50% – это Мюнхен, Франкфурт и Париж.

Современных молодых людей куда больше интересует карьера, обучение, собственное экономическое благополучие. Поэтому необходимы специальные проекты не только по поддержке молодых семей и их репродуктивного здоровья, но также института семьи в целом. К примеру, в Башкирии «власти планируют начать бесплатное медицинское обследование вступающих в брак молодых людей, для сокращения времени принятия решения о рождении ребенка, а также повышения рождаемости в регионе». Сегодня здоровью молодого поколения уделяется значительное внимание, так как оно имеет свою специфическую характеристику. В целом показатель качества здоровья молодежи отражает уровень развития общества и государства, и обеспечивает сохранение и улучшение интеллектуального потенциала нации.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ

Следующий фактор, оказывающий значительное давление на стратегию молодежной политики – это экономическая активность молодежи. Профессиональное становление является одним из основополагающих компонентов включения молодых людей в жизнь общества. В условиях глобальных рисков и последствий мировой изоляции из-за пандемии коронавируса молодежь сталкивается с новыми вызовами. В докладе МОТ «Глобальные тенденции занятости молодежи в 2020 году: технология и рабочие места завтрашнего дня» (Global Employment Trends for Youth 2020: Technology and the future of jobs) отмечается, что:

“*«у молодежи нет уверенности в завтрашнем дне на рынке труда, и причины – в автоматизации производства, узкой направленности большинства программ профессиональной подготовки и нехватки рабочих мест, соответствующих уровню квалификации молодых работников.»*”

Согласно результатам исследования, одного из самых известных аналитических институтов The Pew Research Center, к примеру, в США молодежь достаточно пессимистично высказывается относительно своих будущих жизненных перспектив: «недоступность качественного высшего образования, отсутствие высокооплачиваемой работы, недостаток личной безопасности, помноженный на расовые проблемы. Процент владения недвижимостью понизился среди американцев 18–34 лет практически в течение жизни одного поколения: сегодня менее половины из них могут себе позволить собственную недвижимость». По данным независимой исследовательской организации Young Invincibles, в 1989 году выпускник средней школы зарабатывал столько же, сколько сегодня получает выпускник колледжа. Более того, впервые с 1980 года большинство американской молодежи в настоящее время предпочитает жить с родителями. Неправительственная организация Young American Foundation ежегодно представляет рейтинг под названием Youth Misery Index, который рассчитывается путем сложения долгов по студенческим кредитам, уровня молодежной безработицы и государственного долга в пересчете на душу населения. Если в январе 2016 года Youth Misery Index был равен 109,9 пункта, то в январе 2019 года его значение составило 113,4, это самый высокий показатель за всю историю исследования.

В настоящее время молодые люди по всему миру не уверены в собственном будущем, в силу того, что **современная экономическая мобильность молодежи характеризуется высоким уровнем безработицы, ростом численности молодежи, которая не работает, не учится и не приобретает профессиональных навыков** (молодежь категории NEET - Not in Education, Employment or Training). Данные проблемные зоны представляют серьезные риски для национальных экономик в перспективе, и оказывают значительное давление на социальное самочувствие молодых людей.

Молодежная безработица в условиях неопределенности темпов глобального экономического роста остается одной из главных проблем. По последним данным ООН, безработица среди молодежи представляет собой одну из величайших проблем текущего периода. Для решения этой проблемы в ближайшие 15 лет потребуются создать 600 миллионов рабочих мест. По оценкам, 96,8% всех молодых работников в развивающихся странах заняты в неформальной экономике. Кроме того, низкий уровень безработицы среди молодежи может маскировать низкое качество работы, особенно в развивающихся странах. В 2019 году мировой уровень молодежной безработицы составил порядка 13%. Сегодня каждый пятый молодой человек в мире является безработным. Наиболее уязвимы – женщины, среди них безработных в два с лишним раза больше, чем среди мужчин. Между тем как отмечают эксперты,

“*«истинные масштабы молодежных проблем на рынке труда гораздо больше, так как ту работу, которую молодежи все-таки удастся найти, едва ли можно назвать достойной. Молодые люди сталкиваются с нарушением своих прав, соглашаются на неполную занятость и готовы трудиться в неформальном секторе.»*”

Как следствие сегодня порядка 156 млн или 37,7% работающей молодежи проживают в условиях крайней или умеренной бедности.

В сентябре 2018 года ООН предложило одно из решений молодежной безработицы. Генеральный секретарь ООН Антониу Гутерреш впервые на международной арене заявил о необходимости введения безусловного основного дохода. Ранее аналогичная идея социальной помощи населению, не только молодежи, озвучивалась лишь на региональном уровне. В частности, в Швейцарии на референдуме в 2016 году общественность отказалась от планов введения безусловного основного дохода.

Вместе с тем данное предложение подтолкнуло некоторые европейские страны провести эксперименты, которые на практике должны продемонстрировать насколько эффективна система безусловного основного дохода (далее – БОД). В феврале 2019 года в Германии запустили новую программу поддержки безработных. Для участия в специальной программе HartzPlus отобрали 250 безработных. Стандартная система требует от получателя строгого выполнения обязательств. Например, они должны приходить в центры занятости или предъявлять доказательства поиска работы. Если он пропустит собеседование или не завершит назначенный курс обучения, его ожидает штраф. Иногда его размер доходит до максимальных 416 евро – именно такую сумму получает большинство безработных граждан в столице. Проект будет длиться три года.

Технологические достижения могут разрушить мировой рынок труда, многие традиционные рабочие места и профессии исчезнут, в то время как число молодых людей, ищущих работу, продолжит расти. Переобучение потребуется в ранее невообразимых масштабах. Образование должно адаптироваться, начиная с младших классов школы. Под влиянием искусственного интеллекта и автоматизации изменится сам характер работы. В конечном итоге государства будут вынуждены ввести безусловный основной доход.

Генеральный секретарь ООН Антониу Гутерреш
73 сессия Генеральной Ассамблеи ООН
25 сентября 2018 год

Поколение сампо: почему женщины в Южной Корее не хотят детей и отношений, <https://www.bbc.com/russian/features-45209116>
Одиночество как глобальный тренд: эксперты рассказали о его причинах и плюсах, <https://www.metronews.ru/novosti/world/reviews/odinochestvo-kak-globalnyy-trend-eksperty-rasskazali-o-ego-prichinah-i-plyusah-1542307/>
Молодожены в Башкирии смогут пройти бесплатное медицинское обследование, <https://tass.ru/obschestvo/7682451>
Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/dcomm/-/publ/documents/publication/wcms_737648.pdf
The Pew Research Center: Америке грозит упадок по многим направлениям, <https://easaily.com/ru/news/2019/04/30/the-pew-research-center-amerike-grozit-upadok-po-mnogim-napravleniyam>
The Pew Research Center: Америке грозит упадок по многим направлениям, <https://easaily.com/ru/news/2019/04/30/the-pew-research-center-amerike-grozit-upadok-po-mnogim-napravleniyam>
World Youth Report Youth Social Entrepreneurship and the 2030 Agenda, <https://www.un.org/development/desa/youth/wp-content/uploads/sites/21/2019/12/WYR-2020-Executive-Summary.pdf>
Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>
Дорогу молодым: какое будущее ждет новое поколение и как решить проблему безработицы, <https://tass.ru/obschestvo/7044532>
Молодежная безработица: современные тренды и последствия, http://www.ng.ru/stsenarii/2017-04-25/10_6981_unemployment.html
<http://webtv.un.org/watch/secretary-general-addresses-general-debate-73rd-session/5839802857001/>
Germany's 'money for nothing' experiment raises basic income questions, <https://www.dw.com/en/germanys-money-for-nothing-experiment-raises-basic-income-questions/a-47696884>

Власти Южной Кореи через формат БОД оказывают поддержку молодежи. В апреле 2019 года власти провинции Кенгидо предложили план социальных выплат – выдавать 24-летним корейцам безусловный доход (примерно 170 тысяч человек). Однако платить им будут не в национальной воне, а в особой валюте, которую принимают только местные предприятия малого бизнеса. На реализации данного проекта из бюджета провинции было выделено 153 млн. долларов США. Как показали результаты опроса, представленного в сентябре 2019 года, общий уровень удовлетворенности базовым доходом молодежи в провинции составил 77,10 балла, что свидетельствует о том, что 80,6% всех респондентов были удовлетворены.

В свою очередь в Финляндии в течение двух лет группа безработных финнов (2000 человек) получала по 560 евро в месяц. Итоги эксперимента показали, что выплаты без обязательств повышают уровень благополучия. Но вовсе не пробуждают карьерные амбиции, за редким исключением. Сумма выплат в большинстве случаев не могла покрыть все потребности участников эксперимента. Средняя зарплата в Финляндии превышает пособие почти в пять раз и составляет 2900 евро в месяц. Несмотря на скромные карьерные достижения, получатели БОД чувствовали себя лучше. Однако данный проект был завершен на год раньше срока.

Предварительная оценка показывает, что программы безусловного дохода обойдутся недешево, и станут большой нагрузкой для государственного бюджета. Например, чтобы выплачивать пособия на сумму 416 евро каждому взрослому в Германии, государству нужно потратить 350 млрд евро за год. Ранее американские экономисты подсчитали, что в США выплаты БОД обойдутся в 3 трлн долларов в год – это 75% общих расходов бюджета страны.

Эксперты МОТ отмечают, что:

«слишком много молодых людей в мире оказываются отрезанными от системы образования и от рынка труда, и это может пагубно сказаться на их жизненных перспективах, а в конечном счете и подорвать социально-экономическое развитие их стран. Но причины, по которым они оказываются в этой категории, чрезвычайно многообразны. Задача в том, чтобы разумно сочетать гибкий подход, необходимый в работе с такими молодыми людьми, с решительными шагами и действиями, необходимыми для того, чтобы добиться нужного результата. Универсального рецепта здесь не существует».

Между тем эти примеры указывают на то, что государства наряду с модернизацией системы образования, которое должно соответствовать современным потребностям глобального экономического рынка, рассматривают новые инструменты социальной поддержки молодых людей. Предпринимаемые меры должны стимулировать экономическую мобильность молодежи и их уверенность в будущем.

В структуре глобального рынка занятости отдельно следует рассмотреть следующую группу риска – **долю молодежи категории NEET**. Для того, чтобы лучше понять уязвимость молодых людей с точки зрения их участия на рынке труда, было решено выйти за рамки простых традиционных показателей рынка труда, основанных на дихотомии занятости и безработицы. Потребность в новых индикаторах стала очевидной для того, чтобы уловить многие нюансы, которые представляют собой привязанность рынка труда в современном мире. Так, NEET вышел на политическую арену и стал ключевым элементом обсуждения молодежной политики. Помимо привлечения внимания к проблемам молодежи в этом масштабе, основная добавочная ценность использования такой концепции, как NEET, заключается в расширении понимания многогранного характера неблагоприятного положения молодых людей с точки зрения их участия на рынке труда, в образовании и в обществе в целом. В странах ОЭСР, в частности, категория NEET используется как показатель маргинализации и разъединения молодежи.

Сегодня именно эта часть молодежи, которая одновременно оторвана и от сферы образования, и от рынка труда, испытывает наибольшие социальные риски. Во всем мире наблюдается тенденция роста данной социальной категории молодежи. По прогнозам МОТ, в 2020 году их численность достигнет 22,4%. Между тем в Казахстане доля молодежи категории NEET составляет 7,4% (2019 год), что ниже среднего показателя в Европе – 12,6%.

Особое внимание следует обратить на гендерный аспект, так как процент молодых женщин данной категории весьма высок. В частности, глобальный показатель NEET для молодых женщин (31,1%) по-прежнему более чем в два раза выше, чем среди молодых мужчин (13,9%). Гендерный разрыв особенно велик в арабских государствах и Южной Азии, где молодые женщины в три-четыре раза чаще, чем молодые мужчины, имеют статус NEET. При этом показатель NEET до настоящего времени существенно не уменьшился ни в одном субрегионе, за исключением снижения на 10 процентных пунктов для молодых женщин в Центральной и Западной Азии.

Высокий показатель доли молодежи категории NEET может иметь ряд негативных краткосрочных, а также долгосрочных последствий для общества. Молодые люди, которые находятся в поиске постоянной работы, испытывают серьезное психологическое давление и подвержены риску ухудшения своего социально-экономического положения. К сожалению, некоторая часть молодежи категории NEET склонна к преступной деятельности. Между тем в Казахстане исследование, проведенное Научно-исследовательским центром «Молодежь» в 2019 году, продемонстрировало, что **86% молодых людей категории NEET постоянно рефлексируют относительно своего будущего и стараются планировать собственную жизнь** (совокупный показатель вариантов ответа «да, у меня есть план на будущее» и «есть, но нечеткий»). Далеки от проектирования своего будущего лишь 6,8% респондентов, которые выбрали вариант ответа «нет, у меня его нет».

Одной из потенциально эффективных мер по решению проблем молодежной занятости является поддержка молодежного предпринимательства. Развитие молодежного предпринимательства будет определять инновационный потенциал государства. К примеру, Объединенные Арабские Эмираты выделяют инвестиции в размере 500 млн долларов США для расширения возможностей африканской молодежи, в частности внедрения современных инноваций и переподготовки молодежи для профессий будущего. В первую очередь финансовые средства будут направлены на стимулирование предпринимательства. Сегодня Африка является самым молодым и быстрорастущим континентом на планете. Там проживает 226 млн человек в возрасте от 15 до 24 лет – это 20% населения; в 15 странах Африки к югу от Сахары половина населения моложе 18 лет; и к 2035 году трудоспособное население Африки превысит население остального мира вместе взятых.

До тех пор, пока не будут устранены структурные барьеры, реализация мероприятий по трудоустройству, ориентированных на молодежь, может только способствовать еще большему разочарованию. Системные меры по минимизации последствий молодежной безработицы, в том числе совершенствование профориентационной работы, содействие в трудоустройстве, а также решение проблем, связанных с молодежью категории NEET будут определять не только эффективность молодежной политики, но конкурентоспособность государства в целом.

ГРАЖДАНСКОЕ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ УЧАСТИЕ

Вовлеченность молодежи в общественно-политические процессы является еще одним ключевым фактором развития молодежной политики. Однако сегодня она претерпевает кардинальные изменения. Согласно результатам исследования Deloitte (международная сеть компаний, оказывающих услуги в области консалтинга и аудита), у молодого поколения (13 426 миллениалов (поколение Y) в 42 странах и территориях и 3 009 представителей поколения Z в 10 странах):

- наблюдается **сильное недоверие к традиционным общественным институтам, включая средства массовой информации, и они пессимистично относятся к социальному прогрессу**. В среднем по миру 73% опрошенных считают, что политические лидеры не способны сделать мир лучше; 66% думают так и о религиозных лидерах. 45% категорически не доверяют ни одному из лидеров в качестве источника достоверной информации;
- они не особенно удовлетворены своей жизнью, своим финансовым положением, работой, лидерами правительства и бизнеса, социальными сетями или тем, как используются их данные;
- они стремятся путешествовать и помогать своим общинам больше, чем создавать собственные семьи или свой бизнес.

Universal Basic Income: 170K Young Koreans Will Get \$883 to Spend Locally, <https://www.inverse.com/article/54988-universal-basic-income-24-year-old-koreans-will-get-money-to-spend-locally>
Korea: Gyeonggi's youth basic income report released, <https://basicincome.org/news/2019/11/korea-gyeonggi-youth-basic-income-report-released/>
The Basic Income Experiment 2017–2018 in Finland. Preliminary results, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf?sequence=1&isAllowed=y
In Finland, Money Can Buy You Happiness, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-02-09/universal-basic-income-in-finland-money-can-buy-you-happiness>
В Берлине безработным начали платить пособие БОД, <https://hightech.plus/2019/02/28/v-berline-bezrobotnim-nachali-platit-podobie-boda>
Exploring the diversity of NEETs, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf
Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates) <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
Молодых людей, лишенных доступа к работе и профессиональной подготовке, становится все больше, https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_738382/lang--ru/index.htm
Global Employment Trends for Youth 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737648.pdf
The Deloitte Global Millennial Survey 2019, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/deloitte-2019-millennial-survey.pdf>

В результате как отмечает эксперт ООН, профессор психологии в Университете Суррея, Великобритания, Мартин Барретт:

«интерес молодежи к участию в традиционных форматах политической деятельности демонстрирует тенденцию к снижению, однако результаты исследований четко указывают на то, что большое число молодых граждан активно вовлечено в нетрадиционные и гражданские виды активности в своих странах. Если в прошлом вопросы, вызывавшие у молодежи беспокойство, побуждали молодых людей к действию в виде голосования за определенных кандидатов или написания обращений к своим выборным представителям, сегодня подобные вопросы могут решаться путем потребительских акций, протестов и демонстраций, а также посредством активности в социальных сетях, сбора средств на благотворительность или волонтерской работы на уровне местных сообществ».

Молодежь все чаще стала выражать свой голос через массовые демонстрации. Так, в январе 2020 года в Иране студенты вышли на митинг против иранского режима. Молодежь выразила свое недовольство событиями, связанными с крушением украинского самолета. Молодые демонстранты, в основном студенты из университета Шахида Бехешти в Тегеране, отказывались ходить по американским и израильским флагам, скандировали, что иранский режим – их настоящий враг, а не США. В свою очередь международная организация «Молодежь и студенты за социальное равенство» провела в США серию встреч на тему угрозы войны после убийства иранского генерала Касема Сулеймани. Встречи привлекли значительное внимание, и многие молодые люди продемонстрировали обеспокоенность последствиями дальнейшей эскалации конфликта на Ближнем Востоке.

Сегодня молодежь активно выражает свою политическую позицию через широкое участие в социальных акциях. Со своей стороны, понимая, что возрастающую активность и роль молодежи в общественно-политической жизни, государственные институты способствуют их вовлечению в процесс принятия решений. В январе 2020 года Совет Европы принял новую стратегию развития молодежного сектора до 2030 года. Стратегия включает в себя следующие направления: молодежь возрождает плюралистическую демократию, доступ молодежи к правам, жить вместе в мирных и инклюзивных обществах, молодежь и работа. В заявлении о принятии стратегии отмечается, что особую роль в разработке и принятии данной стратегии приняли молодежный сектор Совета Европы и его инструменты, включая систему совместного управления, европейские молодежные центры в Страсбурге и Будапеште, европейский Молодежный фонд и партнерство с Европейской комиссией в области молодежи.

Как отмечают эксперты, другой **значительной характеристикой гражданского и политического участия молодежи является сосредоточенность на конкретных вопросах**, в современных реалиях, это проблемы экологической безопасности. Не последнюю роль в этом сыграла известная 16-летняя шведская экоктивистка Грета Тунберг. Для многих молодых людей по всему миру она стала голосом и катализатором, который стимулировал интерес к климатическим изменениям. В определенной степени она привлекла и способствовала росту активности молодежи. В нескольких европейских странах школьники в течение нескольких месяцев по пятницам выходили на марши в защиту климата, вместо посещений школьных занятий.

В Германии на протяжении 66 лет каждые четыре года проводятся опросы среди молодых людей в возрасте 12–25 лет с целью выяснить, как они видят свое будущее, что думают о политике, семье, религии. В 2019 году результаты исследования показали, что если 17 лет назад желание заниматься политикой выражали примерно 20–22% опрошенных, то сейчас их 34%. Предполагается, что именно опасения по поводу последствий глобального потепления и подталкивают в Германии молодежь к политической активности. В частности, 71% опрошенных боятся последствий загрязнения окружающей среды. Молодые люди от демонстраций переходят к действиям. В Берлине группа молодых людей подала в суд на правительство по поводу климатической политики, которая, по их словам, не защищает их основные права. Они просят, чтобы Федеральный конституционный суд пересмотрел закон Германии о защите климата, принятый в ноябре 2019 года. По их словам, данный закон недостаточен для решения проблемы климатического кризиса. Ранее основную опасность молодежь усматривала в распространении терроризма.

Возрастающая экологическая активность молодежи повышает степень их реальной и потенциальной социально-экономической и политической активности. Как следствие, многие страны начинают переосмысливать роль молодых людей в общественных процессах. На Филиппинах был принят закон, согласно которому каждый выпускник школы, колледжа или вуза обязан посадить десять деревьев, чтобы получить аттестат. Автор законопроекта Гари Алехано отмечает, что 12 млн выпускников школ и 5 млн выпускников университетов смогут высаживать в общей сложности 175 млн деревьев в год. По его оценкам, в рамках реализации данного закона в течение одного поколения можно посадить порядка 525 млрд деревьев. В Канаде, благодаря активности молодежи, объявили о поддержке Молодежной климатической лаборатории. На ее строительство будет выделено 200 тысяч долларов США через Фонд действий по климату федерального правительства. Таким образом, молодежь по всему миру активно принимает участие в процессе принятия решений в вопросах дальнейшего национального строительства и развития государства.

В целом исследования параметров состояния здоровья, образовательного потенциала и профессиональной подготовленности молодежи имеют стратегическое значение в вопросах планирования и прогнозирования развития страны. Однако наряду с традиционными направлениями современной молодежной политики как образование, здравоохранение, снижение безработицы, поддержка гражданской и политической активности молодежи, необходимо осуществлять мониторинг и анализ текущих трендов в молодежной среде, которые также будут определять стратегию молодежной политики.

В частности, цифровые тенденции в обществе оказывают серьезное влияние на сознание и поведение молодых людей, высвобождая их из контекста традиционных социальных связей. Как отмечает, доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой социологии Московского государственного института международных отношений МИД России Кравченко С. А.:

«молодые люди стали зависимыми от «гугления». Тинэйджеры начинают жить, как будто у них нет культурных ресурсов, и они должны полагаться на другие многочисленные факты и мнения, доступные из их мобильных компьютеров. Соответственно, качественно изменяются их представления о счастье и справедливости. Если прежде такие представления имели социокультурный смысл, основывались на укорененных ценностях и нормах, то ныне успех в жизни в значительной степени определяется адаптацией индивида к цифровой среде».

Молодежные тренды постоянно и быстро меняются. К их появлению можно относиться по-разному: можно их поддерживать или критиковать, но очевидно, что для успешной работы с молодежью игнорировать современные тенденции нельзя. Поэтому необходимы новые подходы к процессу управления социальными изменениями в молодежной среде. Для эффективной молодежной политики недостаточно просто следить за трендами, важно научиться их создавать.

ВЫВОДЫ

Таким образом, важнейшими вызовами и тенденциями, которые определяют состояние современной молодежной политики, а также перспективы развития молодежи являются:

- снижение общего уровня здоровья молодого поколения, в частности низкие репродуктивные установки, ухудшение психического здоровья;
- несоответствие системы общего образования будущим потребностям экономического рынка труда, и как следствие профессиональная непригодность молодых специалистов;
- рост молодежной безработицы и доли молодежи категории NEET, который ведет к маргинализации и криминализации молодежной среды;
- снижение уровня социального самочувствия молодежи, отсутствие уверенности в будущем;
- рост экологической и политической протестности, который характеризуется уходом от традиционных социальных связей и институтов.

В данных условиях современная молодежная политика должна обеспечить транзит от преимущественно количественных целей и задач (рост охвата и вовлеченности, обеспечение доступности и другое.) к качественным – увеличение потенциала интеллектуального капитала молодежи, повышение продуктивности молодежи как социального субъекта, координация и объединение ресурсов институтов, вовлеченных в реализацию молодежной политики. Ведь сегодня глобальное экономическое общество становится все более креативным, его главными

Гражданская и политическая вовлеченность молодежи и глобальная гражданственность, <https://www.un.org/ru/chronicle/article/23743>.
Гражданская и политическая вовлеченность молодежи и глобальная гражданственность, <https://www.un.org/ru/chronicle/article/23743>.
Молодые немцы возвращаются к традиционным ценностям, http://www.ng.ru/world/2019-10-17/6_7705_germany.html.
New Filipino Law Requires Every Student To Plant 10 Trees If They Want To Graduate, <https://www.forbes.com/sites/trevornace/2019/05/29/new-filipino-law-requires-every-student-to-plant-10-trees-if-they-want-to-graduate/#794dc6655aeb>.
Цифровые риски, метаморфозы и центробежные тенденции в молодежной среде, <http://socis.isras.ru/files/File/2019/10/Kravchenko.pdf>.

продуктами являются новые идеи и инновации в различных областях деятельности. И в этих условиях человеческий капитал становится основным источником экономического развития и мирового лидерства. То есть успешность стран будет обуславливаться качеством и инновационным потенциалом человеческого капитала, основным носителем которых является молодежь. И недостаточное внимание к молодежи может поставить под вопрос осуществление плана социально-экономических преобразований страны и ее благосостояния в целом.

В этом контексте ответственным уполномоченным органам в Казахстане важно на постоянной основе проводить исследования социальных изменений в молодежной среде. Эта динамика, наряду с комплексными молодежными программами, в том числе широкое внедрение стратегии обучения в течение всей жизни и неформального образования может стать хорошей основой для разработки системной молодежной политики, ориентированной как на молодежь в целом, так и на проблемную ее часть. При этом межсекторальный подход в реализации государственных мер в сфере молодежной политики (что подразумевает взаимодействие различных ведомств и внутриведомственных структур в интересах молодежи) позволит учитывать потребности молодежи в рамках общенациональной стратегии развития. Сюда входят потребности в качественном и доступном образовании, профессиональной подготовке и переподготовке, благоприятных социально-экономических условиях жизни, включая вопросы обеспеченности молодежи льготным жильем, услугами здравоохранения, возможностями трудоустройства. Эти меры способствуют их успешной социализации в обществе в быстроменяющихся условиях глобализации.

В реализации молодежной политики приоритетом государства должно стать развитие молодого человека и формирование условий для его самореализации. Именно молодежный ресурс будет способствовать экономическим преобразованиям и качественному изменению жизни страны.

ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ В РЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

Молодежь всегда была одной из приоритетных социально-демографических групп общества, которая в силу возраста находится в уязвимой позиции по многим вопросам и нуждается в специально разработанной линии поддержки со стороны государства.

В этой главе рассматривается зарубежный опыт оказания государственной социальной поддержки молодого поколения с акцентом на конкретные меры, проекты и программы, принимаемые развитыми странами мира при работе с молодежью.

В качестве ориентира предлагается взять страны-лидеры Индекса человеческого развития Программы развития ООН за 2019 год, который является независимым, аналитическим и эмпирически обоснованным отражением развития национальных обществ в конкретный период времени.

Преимущество данного Индекса состоит в том, что он включает в себя не только анализ доходов и благосостояния, то есть экономические показатели, но и такие аспекты, как здоровье, образование, состояние окружающей среды, безопасность, коммуникации, условия труда, сохранение собственного достоинства, соблюдение прав человека и способность осуществлять свободный выбор. При разработке Индекса учитывались десятки процессов в различных сферах жизни. Допустимо говорить, что сформированный в результате индексирования рейтинг государств – это попытка объективно оценить положение каждой страны в качественном ключе.

ТАБЛИЦА 1. СТРАНЫ-ЛИДЕРЫ В ИНДЕКСЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ, 2019

Место в Индексе	Страна	Индекс человеческого развития (ИЧР)	Ожидаемая продолжительность жизни при рождении	Ожидаемые годы обучения	Средние годы обучения	ВВП на душу населения
1	Норвегия	0,954	82,3	18,1	12,6	68 059
2	Швейцария	0,946	83,6	16,2	13,4	59 375
3	Ирландия	0,942	82,1	18,8	12,5	55 660
4	Германия	0,939	81,2	17,1	14,1	46 946
5	Гонконг (КНР)	0,939	84,7	16,5	12	60 221

Из 189 стран Республика Казахстан находится на 50 месте в группе «Очень высокий уровень человеческого развития».

50	Казахстан	0,817	73,2	15,3	11,8	22 168
----	-----------	-------	------	------	------	--------

Что касается пяти лидеров – Норвегии, Швейцарии, Ирландии, Германии, Гонконга – в этих странах созданы действительно благоприятные социально-политические условия для граждан, в том числе и для молодежи. В данной главе предлагается рассмотреть программные документы по молодежной политике вышеупомянутых государств, их наиболее успешные проекты в работе с молодежью.

Сегодня наблюдается новый тип конкуренции – борьба за человеческие ресурсы, за умы молодого поколения. Проблемы «утечки мозгов», сохранения национальной идентичности, отсутствия мотивации к обучению и развитию, потребительского отношения к государству, индифферентности к проблемам других – это лишь неполный список вопросов, которые стоят на повестке дня перед организациями образования.

Воспитательный компонент в образовании – важнейшая часть молодежной политики. При этом данная характеристика – одна из самых неконкретных и с трудом поддающихся определению и анализу. Воспитание – это комплексный социальный процесс, целью которого является развитие и формирование личности. Он начинается в семье и продолжается в школе, спортивной секции, творческих кружках, организациях дополнительного образования, вузе и на рабочем месте.

В развитых странах нет отдельных государственных программ по воспитанию молодежи – ни идеологических, ни гражданско-нравственных. В целом, разработчики избегают подобных понятий, в государственных документах практически не встретишь выражения «идеологическое воспитание», зато чаще употребляется фраза «развитие молодежи». Таким образом, воспитательный процесс рассматривается в динамическом и интегративном ключе как процесс развития молодого поколения в комплексном развитии всего общества. Включить молодежь, особенно ее маргинальные и проблемные группы, в общество – это главная цель национальных стратегий. По этой причине уделяется большое внимание инструментам социализации, которая проводится в следующих форматах:

- молодежные клубы – самые мелкие ячейки на уровне районов и локальных сообществ
- молодежные советы и ассоциации – на уровне городов
- молодежные парламенты – на уровне провинций и государств.

НОРВЕГИЯ

В стране на проблему организации досуга молодежи обратили внимание еще во второй половине 20 века. В 1946 году было создано Национальное управление по спорту, отвечавшее за проектирование и координацию государственной молодежной политики.

Государство активно пропагандирует **демократические ценности** среди молодежи. Стортинг (норвежский парламент) сотрудничает с молодежью в различных формах: экскурсии, встречи молодых людей с парламентариями, обучающие программы. На сайте парламента есть **«молодежная страница»**, где молодые норвежцы могут взять интервью у народного представителя, задать вопрос и получить разъяснения.

Позиция правительства Норвегии – привлечь молодежь к реализации молодежной политики. Отчасти это объясняется традиционным укладом жизни норвежцев: ввиду сурового климата жители этой страны привыкли жить в общинах по 5000-10000 человек, которые называются коммунами. В стране 434 коммуны. Член коммуны во многом зависит от нее, но при этом всегда может рассчитывать на поддержку. По сути, **коммуна – это коллектив, который воспитывает человека**. Молодые люди, достигнув 18 лет, становятся полноправными членами, и взрослые положительно воспринимают их вовлечение. Логика такая: в современном демократическом обществе человеку нужны смелость, оптимизм и желание действовать, эти качества не проявятся в зрелые годы, если их подавлять в юности. Молодые люди должны учиться с ранних лет делать вклад в маленькие сообщества, тогда во взрослой жизни они смогут влиять и изменять общество в масштабе государства. Зарубежные обозреватели отмечают, что в Норвегии укоренилось особое отношение к подрастающему поколению: молодежь – это не проблема, которую нужно решать, вкладывать средства, создавать условия, а, наоборот, ресурс и источник свежих решений. Поэтому **центральная идея молодежной политики Норвегии – участие самой молодежи** в ее формировании.

При всех норвежских коммунах функционируют **молодежные советы, ассоциации (их более 400) и клубы (их более 1000)**. Опросы показывают: 90% молодежи являются членами добровольных неправительственных организаций, и подавляющая часть регулярно посещает локальные клубы, которые считаются местом встречи, открытым для всех и каждого, независимо от его происхождения, финансового состояния и интересов. В данном направлении Казахстан также имеет определенный опыт. В частности, государство может использовать и усилить потенциал дворовых клубов.

Рассмотрим на примере, как устроен один из таких клубов, расположенный в Осло. Он был учрежден в 1994 году и называется «X-Ray Youth Center». Под клуб отдали здание старой фабрики. Ремонт в нем сделала группа молодых строителей, а профинансировал реконструкцию местный муниципалитет по государственной программе трудоустройства молодежи. Сейчас в клубе работают пацифистское объединение молодых людей, бывших гангстеров, которые теперь выступают против насилия; группа стрит-дансеров (уличных танцоров), которая получила национальный приз в номинации профилактика преступности; небольшая группа арабских музыкантов и секция по настольному теннису. Клубом управляют сами молодые люди, они имеют ключи и доступ к зданию, каждая группа подписывает 3-страничный контракт, в котором отражены такие запретительные составляющие, как воровство, вандализм, оружие, наркотики и дискриминация. В случае нарушения правил одним членом, из клуба исключается группа целиком. Со стороны муниципалитета у клуба есть координатор и 3 консультанта: по музыке, технологиям и культуре

Международные обозреватели пишут, что подобные клубы – это и есть настоящая молодежная работа, причем без громких лозунгов и огромных финансовых вливаний. В одном только муниципалитете Фауске с населением менее 10 тысяч человек, 1200 из которых дети и подростки, действует 43 молодежные организации (сюда не входят спортивные кружки), членами которых являются примерно 300-400 молодых людей. Следует отметить, что 9 активистов были избраны в молодежный совет, и они регулярно проводят встречи с муниципальным советом, где обсуждают проблемы молодежи, вопросы культуры и окружающей среды.

ШВЕЙЦАРИЯ

В этой стране молодежная политика формируется под лозунгом: «Политика с молодежью, а не ДЛЯ молодежи!» («Policy with young people and not for young people!») В стране конфедеративное устройство, 26 кантонов и 2396 муниципалитетов, каждый из которых самостоятельно принимает решения по вопросам молодежи. Швейцарская политическая традиция гласит: проблема должна решаться на максимально низком уровне из возможных.

В стране действуют **Швейцарский Национальный молодежный совет**, который способствует сотрудничеству **64 молодежных организаций**, и Швейцарский молодежный парламент, который объединяет **60 молодежных парламентов Швейцарии и Лихтенштейна**.

ИРЛАНДИЯ

В отличие от других европейских стран, в Ирландии наблюдается рост рождаемости и позитивная динамика в увеличении молодого населения – 34% ирландцев нет еще 25 лет, и с каждым годом количество молодежи растет. В правительственной среднесрочной стратегии развития отмечается: «наше растущее молодое население – существенный ресурс для страны, и обеспечение условий развития этой категории – важный элемент будущего экономического планирования». Вопросами молодежи в Ирландии занимается Агентство по поддержке детей и семьи, однако в стране придерживаются **принципа «междисциплинарного вовлечения»**, то есть коллективную ответственность за молодое поколение несут все – учителя, социальные и молодежные работники, врачи, психотерапевты, специалисты по развитию речи и планированию семьи. Ирландцы любят пословицу: «Ребенка воспитывает вся деревня».

Молодежная политика в Ирландии разрабатывалась на основе широкомасштабного социологического исследования: в течение 2012 года рабочая группа при правительстве собирала экспертные мнения и отзывы молодых людей. В итоге было проанализировано 66705 отзывов и пожеланий и более 1000 рекомендаций экспертов.

Между тем интересными представляются расчеты ирландских экономистов: 1 евро, инвестируемый в молодежь, приносит 2,20 евро впоследствии в виде экономической пользы от трудоспособных и активных молодых людей; профилактика проблем среди молодежи намного выгоднее их решения: 1 евро, инвестируемый в профилактику, позволяет сэкономить от 7 до 9 евро, которые требуются для разрешения и нейтрализации проблем.

В Ирландии придерживаются **семейно-ориентированного подхода к воспитанию**, то есть воспитательный процесс проходит, главным образом, в семье, а государство считает своим долгом оказывать поддержку, в первую очередь, родителям. В концепции по молодежной политике цели размещены по приоритетности в следующем порядке:

1. Поддержка родителей
2. Раннее вмешательство и профилактика
3. Вовлечение молодежи
4. Обеспечение качества услуг
5. Оказание поддержки молодежи в транзитный период
6. Межправительственное и межведомственное сотрудничество и координация.

Важную роль также играет вовлечение молодых людей в процесс поиска решений актуальных проблем. В стране работает **49 добровольных молодежных организаций**, которые объединены в **Национальный молодежный совет Ирландии**. Членами молодежных организаций являются 380 000 человек, все они:

- имеют доступ к разработанным Национальным молодежным советом тренингам и курсам,
- могут получать консультации по личному развитию и профориентации.

ГЕРМАНИЯ

Традиционно в Германии государственные институты занимают ведущую роль в формировании и регулировании молодежной политики. Однако в последние годы акцентируется значимость участия молодежи. Согласно недавно принятой (3 декабря 2019 года) **Совместной молодежной стратегии**, которая является первым в истории Германии общим федеральным концептуальным документом по молодежной политике, провозглашен **принцип общей ответственности**. Он означает, что молодежная политика не ограничивается работой правительства или профильных ведомств, в ее формировании принимают активное участие практически все министерства и агентства ФРГ, а также профессиональные ассоциации, НПО, зонтичные организации, молодежные объединения и группы. В течение года (с октября 2018 года по декабрь 2019 года) межведомственная рабочая группа «Молодежь» проводила консультации, форумы, Дни молодежной политики, в которых молодые люди в качестве экспертов и от своего имени участвовали в разработке молодежной стратегии. Рабочая группа проводила аудит по конкретным вопросам и собирала мнения специалистов, в том числе, посредством онлайн-консультаций.

Вовлечение молодежи в поиск и принятие решений также осуществляется через **молодежные парламенты**. Проект спонсирует Немецкий детский фонд, основная цель – продвигать активность 500 молодежных парламентов и 300 молодежных форумов по стране. По итогам мероприятий публикуются визуализации, по актуальным вопросам проводятся вебинары. В активности молодежных парламентов заинтересованы муниципалитеты, так как они помогают ставить задачи и решать проблемы на местах.

Обратную связь помогает получить проект **«Молодежная проверка» («Youth Check»)**, который тестирует федеральные программы, в том числе, финансовые и проверяет их на соответствие интересам и нуждам молодого поколения. Таким образом, предполагаемые эффекты и непреднамеренные побочные эффекты программ становятся заметными и могут быть скорректированы. Также этой цели следует репрезентативное **молодежное исследование «BMU-Jugendstudie»**, которое проводится на регулярной основе в форме семинаров с молодежью в рамках отдельно созданного молодежного совета.

Проблемы молодежи в сельской местности анализирует рабочая группа **«Молодежь формирует будущее»**, которая транслирует интересы молодых людей при разработке Демографической стратегии Федерального правительства Германии.

ГОНКОНГ

Молодежь в возрасте от 15 до 24 лет составляет около 800 тысяч человек или 11% населения мегаполиса. В 2018 году была принята первая в истории города **Стратегия развития молодежи Гонконга**. В ее разработке принимали участие городская молодежь, учителя, родители, психологи, благотворительные организации, НПО, промышленные ассоциации, социальные предприниматели, сотрудники по молодежной работе от каждого дистрикта и другие заинтересованные лица. В течение 2017 года проходили обсуждения. Было сформировано 105 тематических групп, которые подготовили свои заключения.

Главные органы по реализации молодежной политики в Гонконге – это **молодежные комитеты при дистриктах** (позднелат. districtus — район). В городе 18 дистриктов. В целом, молодежь охотно принимает участие в мероприятиях, которые организуют локальные власти, многие молодые люди легко соглашаются помогать развитию местных сообществ. Департамент внутренних дел выделяет офисам дистриктов специальное финансирование на мероприятия по социализации молодежи районов.

В мегаполисе, как и в целом в Китае, очень популярно **волонтерское движение**, в которое вовлечены более 500 тысяч молодых людей. По отзывам молодежи, волонтерство – это эффективный способ сделать свой личный вклад в общее благополучие и развитие, а также сфера, где можно проявить свои лидерские качества, организаторские способности. Разработчики молодежной политики в Гонконге и Китая рассматривают волонтерское движение как метод мобилизации молодежи, своеобразную школу лидерства и общественной работы.

Существуют различные волонтерские программы, среди них интерес представляют волонтерские программы по обмену: отправка волонтеров в отдаленные провинции Китая, работа волонтеров в деревнях во время летних каникул. По отзывам волонтеров, они возвращаются в Гонконг «другими людьми», они благодарны за то, что живут в комфорте, начинают больше ценить семью и друзей и хотят работать для благополучия своего города.

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004.

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. С.24

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. С.40

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Report of the Task Force on the Child and Family Support Agency. Ireland, 2012.

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland

Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г.

<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec8313bob6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г.

<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec8313bob6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018.

Youth Development Work of the Current-term Government. Review and Outlook. Home Affairs Bureau, Hong Kong.

Отзыв одной из участниц программы по обмену волонтерами между Гонконгом и провинцией Гуандун:

“ Это был мой первый опыт работы волонтером в материковом Китае. Мы оказывали медицинские услуги в деревнях. Каждый раз, когда пациент говорил мне «спасибо», мое желание работать в будущем в психотерапии становилось крепче. Теперь я точно знаю, что буду учиться на медицинском и в будущем стану врачом. ”

Ежегодно Департамент социального обеспечения Гонконга выбирает 20 волонтеров в возрасте от 16 до 24 лет, которые становятся «амбассадорами» волонтерского движения. Департамент проводит с этой группой тренинги, чтобы усилить компетенции волонтеров.

Большое значение в Гонконге, Китае и Восточной Азии в целом придают **музыке как средству воспитания личности**. Есть поговорка: «Человек, который умеет играть на скрипке, не может быть непорядочным». В Гонконге одним из важных пунктов Стратегии развития молодежи является **программа «Обучение инструментальной музыке»** под руководством Департамента досуга и культуры. По данной программе занимаются дети из бедных семей и молодежь с низким уровнем дохода. Цель программы – сделать музыкальное образование доступным для всех, вызвать интерес к музыке среди молодого населения города.

Отдельно следует отметить, что в текущих условиях развития важным воспитательным компонентом является цифровое и информационное воспитание. Аналитики ПРООН пишут,

“ «в современном мире появился новый разрыв – разрыв в области образования и доступа к высокоскоростным каналам передачи информации — возможностей, когда-то считавшихся дорогим удовольствием, а теперь жизненно необходимых для успешной конкуренции и принадлежности к той или иной группе, особенно в условиях экономики, основанной на знаниях». ”

В **Германии** работает проект **«WebDays»**, который мотивирует молодежь активно заниматься темами оцифровки, базовыми навыками программирования, медиаобразования и сетевой политики, формулировать свои собственные идеи и направлять их в политический дискурс. Цель «WebDays» - создать новую форму участия молодых потребителей, которая позволит им понимать, поддерживать и активно формировать технологические изменения в обществе.

Между тем работники образования во всем мире обеспокоены **ростом влияния цифрового пространства на становление и воспитание личности**. Исследователи Норвегии отмечают, что за последние 10 лет произошел драматический скачок технологий в коммуникациях и масс медиа, 80% молодых людей имеют свободный доступ к Интернету, и половина из них играет в компьютерные игры каждый день. Молодежь стала желанной целевой аудиторией в коммерческой рекламе. Чтобы снизить давление масс медиа, правительство Норвегии приняло план действий и в качестве одной из мер ввело обучающий **курс «разумного потребления» («consumer education»)** в средней школе.

В Германии также обращается внимание на проблему безопасности молодежи в онлайн-пространстве. Немецкие исследователи отмечают, что если раньше характер человека формировался под влиянием семьи и сверстников примерно 50/50, то теперь существенную роль начинает играть онлайн-общение, компьютерные игры, создающие виртуальную реальность, и социальные сети. В Германии министерством образования разработан медиа-гид «СМОТРИ! Как твой ребенок использует медиа» («CHAU HIN! Was Dein Kind mit Medien macht») для родителей и педагогов. **Буклет «Взрослеем с медиа – Интернет для детей и молодежи»** дает информацию о безопасных сайтах, о том, как защитить личные данные и избежать кибер-буллинга. Буклет «Образовательная оценка компьютерных игр и программного обеспечения» обращает внимание на образовательную ценность некоторых видеоигр и обучающих программ. Немецкие исследователи подчеркивают, что Интернет кардинально меняет подходы к образованию и воспитанию молодежи. Представители сегодняшнего молодого поколения выходят

в онлайн каждый день, и в какой-то степени это представляет опасность для физического и умственного здоровья людей.

В Швейцарии принята федеральная **программа «Медиа-грамотность и защита молодежи от вредного медиа-контента»**. Она направлена на повышение компетентности молодых людей в вопросе распознавания опасного контента в Интернете и использования онлайн-пространства с пользой для своего развития и здоровья.

В молодежной стратегии Ирландии также отмечается необходимость адекватного ответа на растущее влияние новых технологий, цифровых медиа, сексуализации и коммерциализации Интернет-контента и рекламы на подрастающее поколение.

ВЫВОДЫ

Анализируя подходы государств к воспитанию молодежи, можно выделить следующие тенденции:

- Во-первых, налажена обратная связь с молодым поколением, каждая инициатива правительства основывается на запросе со стороны молодежи, а затем тестируется и проверяется на эффективность самой молодежью. Исходя из социологических опросов, сбора мнений и заключений экспертов, пишутся стратегические и концептуальные документы по молодежной политике.
- Во-вторых, воспитанием молодежи занимается все общество. В той или иной мере в процессах воспитания участвуют государственные и негосударственные организации, частные фонды, объединения, профсоюзы, крупные компании, сообщества родителей, учителей, соцработников, спортивные и досуговые организации, то есть практически все категории граждан.
- В-третьих, поощряется вовлечение молодежи в постановку задач молодежной политики и поиск решения проблем. Развита молодежные парламенты и другие формы ассоциаций широких групп молодежи.
- В-четвертых, развиты малые локальные формы молодежных организаций (клубы, кружки, движения).
- В-пятых, в развитых странах нарастает обеспокоенность ростом влияния Интернета и цифрового пространства, воспитательный процесс переходит в онлайн-пространство, разрабатываются онлайн-проекты по воспитанию молодого поколения.

Доклад о человеческом развитии 2019. За рамками уровня доходов и средних показателей сегодняшнего дня: неравенство в человеческом развитии в 21 век. Программа развития ООН. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2019_ru.pdf
Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г. <https://www.bmfsfj.de/blob/14194/0/89789d396ec8313bob6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

ПРОГРАММЫ ПО ПРОФОРИЕНТАЦИИ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ

В результате социологических исследований выяснилось, что около трети европейских студентов бросают бакалавриат. Основные причины – отсутствие мотивации из-за неправильных представлений о предмете обучения и нехватка финансовых средств. Стала очевидна необходимость грамотной профессиональной ориентации.

В развитых странах программы профориентации – это прерогатива государства с активным вовлечением частных организаций и крупных компаний. Исходя из исследований рынка труда, каждое государство формулирует свою программу профориентации.

Германия, желая закрепить ведущие позиции в сфере производства, делает упор на стратегическое развитие промышленных предприятий и активно привлекает бизнес к программам карьерного планирования и развитию профессионально-технического образования. В Германии Федеральная программа профессиональной ориентации работает уже более 20 лет. В Ирландии действует национальный проект «Guidance Professionals» («Гид по профессиям»), а также разработана государственная программа по развитию STEM-образования (science, technology, engineering & maths – наука, технологии, инженерия и математика). Специалисты выяснили, что уже через 10-15 лет в стране будет ощущаться нехватка технических специалистов, и это негативно отразится на экономике и технологическом развитии, поэтому ориентация на STEM-специальности сейчас для Ирландии критически важна. В Гонконге профориентация проводится на постоянной основе. Правительство выделяет гранты для средних школ и финансирует мероприятия по карьерному планированию, организуемые неправительственными объединениями. В Норвегии данное направление курирует структурное подразделение Министерства образования – Национальный Юнит по профориентации в течение всей жизни (National Unit for Lifelong Guidance). В Швейцарии общегосударственной программы нет, но работа организуется отдельно в кантонах и городах.

В целом, профориентация, как один из компонентов воспитательного процесса, имеет большое значение, поскольку помогает отслеживать тенденции высшего образования, а в стратегическом плане прогнозировать развитие рынка труда. Разработка программ по профориентации делает молодежную политику прагматичной и дальновидной.

НОРВЕГИЯ

Система профориентации основывается на концепции «Realkompetanse», которая подразумевает, что у каждого человека есть сумма компетенций, приобретенных через образование, внеклассную деятельность, оплачиваемую и волонтерскую работу, личную и социальную активность. Индивидуум имеет право на оценку и сертификацию своих компетенций, и это должно учитываться при приеме в вуз или на работу.

На государственном уровне профориентационной работой занимается структурное подразделение Министерства образования – Национальный Юнит по профориентации в течение всей жизни (National Unit for Lifelong Guidance). В муниципалитетах действуют Партнерства по профориентации. Главный принцип работы – **услуги карьерного планирования должны быть доступны населению всех возрастов**: если человек испытывает трудности в работе, хочет поменять вид деятельности, находится в «фазе транзита», например, при снижении активности и выходе на пенсию, ему необходима поддержка в карьерном планировании.

В Норвегии при молодежных советах на местах, а также при средних школах работают **центры по развитию молодежного предпринимательства («Young Enterprise» или «Junior Enterprise»)** для поддержки активности молодых людей в маленьких коммунах. Их задачи – базовое обучение в сфере планирования бизнеса, маркетинга, бухгалтерского учета, бизнес-симуляции и создание небольших бизнес-моделей, развитие «мягких навыков» - коммуникации, работа в команде, решение задач и принятие решений.

Кроме того, содействие профориентации осуществляется через **летние профессиональные школы**. За 2-3 летних месяца молодые люди проходят курсы первичной подготовки по той или иной специальности, получают общее представление о профессии либо отрасли, приобретают практические навыки. Данные курсы позволяют интегрировать в профессиональное обучение маргинальные слои молодежи (мигранты, молодежь с асоциальным поведением).

Lifelong guidance. Официальный сайт программы Kompetanse Norge, https://www.kompetans norge.no/English/Lifelong-guidance/#Keyareasofwork_3

ШВЕЙЦАРИЯ

На уровне Конфедерации принят **Акт о профессиональном обучении и тренингах**, а с 2007 года работает Швейцарский центр услуг по профессиональному обучению, тренингам и карьерному консультированию («Swiss Service Center for Vocational Training, Study and Career Counselling»). Согласно принятым нормам, в каждом кантоне (территориально-административная единица) создан консультативный орган по организации профобучения и карьерному планированию. Он оказывает услуги гражданам независимо от возраста, так как в Швейцарии придерживаются принципа «образования в течение всей жизни» («life-long learning»).

Также в кантонах работают информационные карьерные центры, которые дают консультации молодым людям по профориентации, а также людям любого возраста, если они хотят изменить сферу деятельности и выбрать другую профессию.

Кроме того, функционирует интернет портал Berufsberatung.ch, на котором публикуется информация о профессиях, образовании и карьерных возможностях. При университетах, колледжах и крупных компаниях есть карьерные бюро либо отделы по карьерному планированию и профориентации.

ИРЛАНДИЯ

В рамках национальной **базы данных «Qualifax»**, которая охватывает все вопросы образования, есть проект **«Guidance Professionals»**, который дает доступ ко всем учебным программам университетов и карьерному планированию. На сайте проекта есть **график предстоящих мероприятий на год вперед**:

- дни открытых дверей в колледжах,
- индивидуальные консультации,
- конференции,
- мероприятие «попробуй архитектуру» («TRY architecture»),
- ярмарки STEM-технологий и IT,
- мероприятие «попробуй себя в качестве учителя» («Teacher experience day»),
- день бесплатных тестов и консультаций по математике,
- мероприятие «попробуй криминалистику и уголовное право» («law and criminology taster day») и многие другие подобные события.

Работа по профориентации проводится в тесном сотрудничестве со школами и колледжами.

Как отметила министр высшего образования Ирландии М. М. О'Коннор, «выбор карьеры, который делают молодые люди, может оказать огромное влияние на их будущее. Жизненно важно, чтобы наши студенты имели доступ к самым лучшим и профессиональным рекомендациям и поддержке. Я убеждена, что и студенческий опыт в колледже, и жизнь после вуза могут быть качественно улучшены благодаря тому, что молодые люди будут делать осознанный и информированный выбор».

На сайте по карьерному планированию есть функция **поиска образовательных курсов (Course Finder)** по категориям (помимо высшего и постдипломного образования):

- Повышение грамотности среди взрослых
- Стажировки
- Второй шанс в образовании
- Образование для людей с ограниченными возможностями
- Образование в Ирландии для иностранцев
- Lifelong learning – образование для взрослых, включая курсы с частичной занятостью и возможностью совмещать с работой
- Утренние курсы
- Вечерние курсы
- Онлайн – образование
- Курсы по паллиативному уходу за умирающими больными
- Экспресс-образование – 6 недель и менее.

Таким образом, граждане **Ирландии** могут подобрать для себя образовательные продукты, исходя из личных обстоятельств, возраста, условий труда и состояния здоровья.

В Ирландии широко развита сеть молодежных центров, работающих по **программе «Youthreach»** (совместная программа правительства Ирландии и Европейского социального фонда). Проект направлен на молодых людей от 15 до 20 лет, которые по каким-то причинам бросили школу и не смогли поступить в вуз или училище. В центрах «Youthreach» они проходят профориентацию и затем в течение 2 лет получают общее и профессиональное образование.

В учебном расписании обязательно присутствуют уроки по повышению математической и языковой грамотности, информационным технологиям, практическая отработка и стажировки на предприятиях. Всего по стране работают 6000 центров «Youthreach», студенты которых получают небольшую стипендию, жилищные и транспортные льготы.

Еще один важный аспект в работе по профориентации – **гендерное распределение по отраслям**. Традиционно принято считать, что мальчикам лучше идти в технические, инженерные специальности, а девочкам заниматься гуманитарными науками. В Ирландии для нивелирования подобных гендерных предубеждений принята программа для повышения грамотности и **программа STEM-образования (STEM-education policy statement)**, рассчитанная до 2026 года. STEM – science, technology, engineering and maths – наука, технологии, инженерия и математика – это основы технологического прогресса. Учитывая ключевое значение данных предметов для общего развития страны, в Ирландии разработана дорожная карта с учетом регионов, в которых недостаточно развито образование именно в этих направлениях. Цель программы – вовлечь в изучение STEM-предметов молодежь и особенно девочек. Результаты социологических исследований показали, что зарплаты в данном секторе на порядок выше, чем в других отраслях. Работники по профориентации помогают молодым людям анализировать рынок и стимулируют их выбирать STEM-образование. Ирландское правительство определило в качестве **национального приоритета фокус на STEM-образовании**.

В **Ирландии** уделяется большое внимание исследованиям рынка труда, так как работа по профориентации должна опираться, в первую очередь, на потребности этого сегмента экономики. С 2004 года в стране ежегодно выходит **Национальный бюллетень компетенций (The National Skills Bulletin)**, который дает анализ ирландского рынка труда и отражает дефицит/избыток специалистов и уровень заработных плат по 95 категориям: наука и инженерия, IT технологии, бизнес и финансы, здравоохранение, образование, социальная работа, право и безопасность, строительство, сельское хозяйство, туризм, искусство и культура, администрация и секретариат, транспорт и логистика, торговля, маркетинг и др. Доклад информирует специалистов по карьерному планированию, студентов и всех заинтересованных лиц, какие компетенции нужны в той или иной профессии и отрасли.

ГЕРМАНИЯ

С 2008 года в стране действует **Федеральная программа профессиональной ориентации**. Помимо организаций образования в ней участвуют **186 агентств по занятости и информационных карьерных центров по всей стране**. Каждый желающий может записаться туда и прийти на бесплатную индивидуальную консультацию. По данным правительства Германии, к программе по карьерному планированию подключены 3000 школ. Профориентация начинается уже в старших классах, и работа идет по следующим направлениям:

1. Учеников консультируют по вопросам: как выбрать университет, сферу обучения, предметы, как подготовиться к экзаменам.
2. Проводятся информационные вечера для родителей и семинары для учителей.
3. Школьные службы психологической помощи проводят тесты и оказывают поддержку.
4. Крупные компании, профсоюзы и НПО организуют ярмарки профессий и другие информационные мероприятия.

Процессы профориентации проводятся на серьезной научно-методической основе. **Институт исследований рынка труда регулярно изучает изменения на рынке, моделирует дефициты в отраслях, формирует классификацию профессий**, проводит анализ регионального и международного рынка труда.

Достоверную и доступную информацию может получить каждый, не выходя из дома. Действует видео-канал www.berufe.tv, на котором размещены 450 видео о профессиях. Также работает сайт www.planet-beruf.de, где в интерактивном режиме можно пройти тест на профориентацию и подобрать профессию, которая подходит по способностям и интересам.

Одна из ключевых проблем современной системы образования – это оторванность от рынка труда. В этом отношении интересен опыт **Германии**, где уже два десятилетия успешно работает **система «дуального обучения»**: параллельно в вузе и на предприятии. Ее курируют Федеральный Институт профессионального образования, а также крупные компании и профсоюзы.

Review of Career Guidance, Tools and Information. The National Learner's Database Qualifax. Ireland.

Course Finder. The National Learner's Database Qualifax. Ireland

Youthreach training and education program. Официальный сайт Департамента образования Ирландии. <https://www.education.ie/en/Learners/Information/>

STEM Education Policy Statement 2017-2026. Ireland.

Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г.

<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/89789d196ec8133b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>

Career Guidance in Germany. German Federal Employment Agency (BA). <https://euroguidance.ie/sites/default/files/images/uploads/Career%20Guidance%20in%20GERMANY.pdf>

Всего по стране действует 350 подобных программ. Длительность – от 2 до 3,5 лет. Обычно 1-2 дня в неделю студент учится в профшколе (Berufsschule), а остальные дни проходит практику на предприятии. Теоретические знания, к примеру, в машиностроении сразу же отрабатываются на реальных станках и оборудовании.

Комбинация теории и практики чрезвычайно успешно ориентирует молодых людей, они понимают смысл профессии и принимают решение, хотят ли заниматься этим делом дальше. Студент такой программы получает зарплату от компании, в среднем по стране она составляет 908 евро в месяц. С каждым годом обучения зарплата повышается. Часть зарплаты удерживается на социальные выплаты в бюджет, также, по законодательству, если общая заработная плата за год превышает 9000 евро, она облагается подоходным налогом.

По данным Федерального правительства Германии, подобные программы становятся очень популярны и востребованы среди немецкой молодежи. Две трети школьников заявили, что хотели бы учиться по системе «дуального обучения». По завершении курса 75% выпускников программ получают работу в компаниях, где проходили практику.

Опыт системы «дуального обучения» показал, что существует определенная категория молодежи, которая после школы не может сдать даже относительно несложные экзамены на программу «дуального обучения». Это аутсайдеры, которые остаются вне образования. Специально для такой молодежи из уязвимых слоев населения (мигрантов, неблагополучных семей, сирот) была разработана так называемая «**транзитная система**» («Übergangssysteme») Курсы организуются молодежными центрами занятости, профшколами и частными лицами. Обучение проходит с учетом индивидуальных проблем, важная задача – интегрировать молодого человека в систему образования и трудоустройства, мотивировать на дальнейшее обучение, помочь ему поступить в профшколу или вуз. По оценкам экспертов, именно благодаря «транзитной системе», в Германии низкий уровень молодежи NEET по сравнению с другими странами ЕС. Важная сильная сторона этой программы – она начинает работу еще в средней школе. Уже на этапе 8-9 класса сотрудники программы проводят анализ и выявляют потенциальных участников.

ГОНКОНГ

В Гонконге в Стратегии развития молодежи отмечается: «Главный транзит молодого поколения от обучения к трудоустройству требует, чтобы образовательные программы соответствовали нуждам рынка труда. Также необходима широкая экономическая база для создания рабочих мест для тех молодых людей, которые решили получить альтернативное образование».

Работа по профориентации проводится по двум направлениям: в государственных средних школах и через неправительственные организации. Бюро образования Гонконга предоставляет средним школам **Грант по карьерному и жизненному планированию (Career and Life Planning Grant)**, в рамках средств которого в средних школах организуются мероприятия по профориентации. Одновременно с этим работает **Схема финансирования мероприятий по планированию жизни молодежи (Funding Scheme for Youth Life Planning Activities)**, по которой финансируются проекты по профориентации, организуемые неправительственными объединениями.

В обзоре правительства Гонконга пишется: «участие молодых людей в мероприятиях по карьерному планированию помогает им не только узнать больше о возможностях образования и трудоустройства, но также лучше узнать самих себя. Беседы со специалистами, визиты на реальные рабочие предприятия вдохновляют молодежь, и кроме того побуждают их родителей оказывать своим детям поддержку в карьерном планировании».

Один из успешных проектов в Гонконге – **Менторская схема «Друзья-коллеги» («Life Buddies» Mentoring Scheme)**. По этой программе, крупные предприятия проводят выездные семинары в средних школах, ученики старших классов могут также посещать заводы и фабрики, клиники и научные лаборатории. Встречи проходят в живой свободной обстановке, старшеклассники могут задать любые вопросы, и многие из них дают позитивную обратную связь после таких встреч. Суть программы – установить прямую связь между взрослыми и молодежью, передать опыт и советы старших подрастающему поколению.

В 2012 году Департамент пожарной службы Гонконга организовал проект «В поисках пути к приключениям» («Path-finding Adventure Project»), в котором пригласили участвовать учеников старших классов средних школ. Старшие пожарные взяли шефство над подростками и знакомили их с работой спасателей несколько недель. По отзывам молодых людей, они научились дисциплине, ответственности, самоорганизации и другим навыкам, которые, несомненно, пригодятся им в будущем, независимо от того, какую карьеру они выберут.

В ходе социологического опроса при подготовке Стратегии развития молодежи Гонконга выяснилось, что молодежь очень позитивно воспринимает проекты и мероприятия по профориентации, родителям они также принесли большую пользу, так как позволили увидеть, как много возможностей и вариантов развития карьеры есть у современных выпускников школ. Однако учителя отметили, что у них нет времени, возможностей и соответствующей квалификации, чтобы проводить подобные мероприятия на должном уровне. Поэтому учителя рекомендуют, чтобы проектами по профориентации занимались люди, которые специализируются в этой сфере.

Вопросами профориентации в Гонконге также занимается Совет по повышению квалификации (The Employees Retraining Board), который устраивает интерактивные семинары в средних школах «Учись и стремись выше – Действия молодежи» («Learn and Leap – Teen's Action»). За последние 5 лет эти мероприятия посетили более 30000 старшеклассников. Они отмечают, что стали лучше понимать свои интересы и карьерные устремления. Важную роль в подобных встречах играют визиты на производство и беседы с руководителями компаний.

В Гонконге оказывается широкая поддержка молодежному предпринимательству. Специально для этой цели из Фонда развития молодежи выделяется 300 млн долларов. Помимо финансовой поддержки Фонд организует тренинги и консультации для молодых бизнесменов. Кроме того, ежегодно проходит конкурс на самый лучший проект социального предпринимательства «Hong Kong Social Enterprise Challenge», победитель которого получает возможности для его реализации.

Еще один интересный проект в Гонконге – программа «Молодежь в социальной работе» («Young Persons in Care Services»), которая направлена на вовлечение молодежи в такую непопулярную сферу как социальная работа с пожилыми людьми в домах престарелых и работа в реабилитационных центрах. Программа длится 2 года, молодые люди могут совмещать обучение с другой работой. Ежегодно для участия в программе выделяется 1000 грантов. Выпускники программы отмечают, что стали понимать важность социальной работы, приобрели огромный опыт общественной работы, подружился со своими подопечными, а с некоторыми резидентами домов престарелых стали как родные.

В Гонконге уделяется большое внимание профессиональному обучению. Работает специальная программа Vocational and Professional Education and Training (VPET), по которой процесс обучения организуется параллельно в колледже и на предприятии.

Отзыв студентки программы VPET:

“Я всегда мечтала работать в медицине. Я обучалась 4 года на технолога медицинской лаборатории. Я искренне благодарна своим профессорам в колледже, а также своим наставникам в лаборатории. Именно клиническая практика позволила мне понять суть работы, значение ежедневных рутинных манипуляций, я научилась распознавать болезни и обращаться с оборудованием.”

Dual vocational training system. The official website of the Federal Government of Germany <https://www.make-it-in-germany.com/en/study-training/training/vocational/system/>
Dual vocational training system. The official website of the Federal Government of Germany <https://www.make-it-in-germany.com/en/study-training/training/vocational/system/>
Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г.
<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec8333b0b6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018
Youth Development Work of the Current-term Government. Review and Outlook. Home Affairs Bureau, Hong Kong.

Узкоспециальные тренинги и курсы проводят также Аэропорт Гонконга и Военно-морской флот. В них могут принять участие не только старшеклассники, но также студенты вузов смежных специальностей. Цель данных программ – познакомить молодежь с работой в авиации, морском судоходстве и военно-морском флоте. В общей сложности, в Гонконге официально зарегистрировано **760 тренингов и стажировок по профориентации**.

Сегодня наблюдаются качественные изменения рынка труда: приоритетными становятся не столько профессии, сколько компетенции. Меняется парадигма трудовых отношений. Если раньше человек учился 5 лет, становился специалистом и затем зарабатывал стаж в своей области, то сегодня самым востребованным считается междисциплинарный подход. Появился широкий круг «горизонтальных» компетенций, которые охватывают практически все сферы жизни и трудовой деятельности. Среди них:

- IT-технологии. Базовыми навыками программирования и автоматизации должны владеть и экономисты, и врачи, и социологи, и журналисты, и, конечно, ученые разных областей науки.
- Знание языков. Хорошо с уровнем английского языка сегодня никого не удивишь, знание английского должно быть превосходным, чтобы иметь доступ ко всем научным инновациям и последним технологиям.
- Так называемые «мягкие навыки» - способности гибко реагировать на изменения, вести переговоры, совмещать разные виды работ, самостоятельно ставить задачи, учиться непрерывно (life-long learning).

ВЫВОДЫ

Профориентация в зарубежных странах – это комплексная многосторонняя работа с привлечением широкого круга акторов, начиная от школ, вузов и социальных служб и заканчивая профсоюзами и предприятиями. Профориентация – это критически важный компонент молодежной политики, связующее звено между средней школой и получением профессии. Профориентация приходится на транзитный период жизни молодых людей, когда вопросы самоопределения оказывают влияние на всю последующую жизнь. Подытоживая опыт ведущих стран мира, мы можем обозначить следующие рекомендации:

- Во-первых, важное значение имеет количество программ по профориентации. Чем шире выбор, тем продуктивнее профориентация. Счет идет на десятки и даже сотни проектов, важно, чтобы молодежь получала как можно больше информации о профессиях, карьерных возможностях, отраслях и компаниях.
- Во-вторых, нельзя ограничиваться только семинарами, беседами и тестами. В карьерном планировании обязателен практический компонент – молодежь должна увидеть на производстве, потрогать в лаборатории, побегать в тренировочном лагере – то есть буквально «распробовать» ту или иную профессию.
- В-третьих, необходимо уделять пристальное внимание STEM-образованию, и сделать упор в программах профориентации на специальности STEM (наука, технологии, инженерия, математика).

МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ УРОВНЯ ПРЕСТУПНОСТИ И СУИЦИДА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

В развитых странах доминирует концепция, согласно которой первична открытая воспитательная молодежная работа – в школах, коммунах, локальных сообществах, а снижение преступности и профилактика суицида будут сопутствующими периферическими эффектами данной работы. Другими словами, меры по снижению уровня преступности и суицида среди молодежи – это один из компонентов широкой воспитательной работы с молодежью.

Однако если уровень угрозы повышается (растет количество преступлений, совершенных молодыми людьми, увеличивается число самоубийств), требуется принятие отдельных национальных стратегий и программ. Именно так произошло в Норвегии – проблема суицида стала настолько острой, что пришлось принимать меры на уровне всего государства и создавать национальную стратегию по борьбе с этим явлением. Аналогично в Германии, опираясь на потребности общества, была разработана Национальная программа по предупреждению суицида. Суицид в этих двух странах рассматривается как реальная угроза социальной стабильности, дискурс по этой проблематике оценивается как негативный и тревожный, поэтому возникла острая необходимость в выработке комплексной государственной концепции. В других странах уровень секьюритизации суицида как угрозы не настолько высок, поэтому там не формулируются национальные программы, а решения предлагаются в виде проектов по отдельным узким направлениям.

Профилактика преступности получила концептуальное и административное оформление только в Германии, где создан отдельный Центр по предупреждению преступности среди молодежи. В других рассматриваемых странах данная работа ведется в формате проектов. Самый распространенный подход – работа с определенными группами молодежи (target-group-related approach). Он применяется в «неблагополучных» районах с населением с низким уровнем доходов, в отдаленных неразвитых провинциях, в работе с мигрантами.

НОРВЕГИЯ

В стране профилактика преступности среди молодежи строится вокруг идеи «конструктивного досуга». Более 1/3 страны находится за Полярным кругом, и риск депрессивных состояний, девиантного поведения традиционно высок. Правительство Норвегии на национальном уровне и муниципалитеты на местах создают как можно более благоприятные условия для того, чтобы занять молодежь в свободное время. **Молодежные организации, клубы и объединения** направлены на развитие персональных, социальных и культурных навыков. Основные принципы – открытый доступ, самостоятельность и инклюзивность. Один из норвежских клубов в Грунланде указывает своей целью – «держать связь с теми, кто прогуливает школу» («connect with those who don't go to school»), клуб специализируется на обучении программированию и веб-дизайну, и его посещают молодые люди от 16 до 26 лет, в среднем 150 человек в день.

Также в Норвегии работает проект **«Молодежь против насилия»**, в рамках которого активисты среди молодежи сотрудничают с полицией. Данный проект не только организует информационные кампании, но и занимается практической профилактикой правонарушений: индивидуальная поддержка молодых людей, которые оказались втянутыми в уличные банды, подготовка инспекторов в школах, уроки самообороны, работа с родителями проблемных подростков. В последние годы участники проекта обратили внимание на проблему девочек, появилось много «женских гангстерских банд», в которые вступают девочки с низкой самооценкой, легко поддающиеся негативному влиянию.

Интересен опыт Норвегии в «перевоспитании» молодых хулиганов. В стране действует **программа против буллинга «Ольвеус»**, по которой успешно используется метод **«контракт с молодым нарушителем»**. Считается, что молодой человек в возрасте 15-17 лет еще не выработал устойчивое криминальное поведение. Если закон нарушен первый раз, между нарушителем, его родителями, пострадавшей стороной, полицией и муниципалитетом заключается контракт, который оговаривает возмещение ущерба, целевое исправление и личное развитие. При соблюдении контракта через 12 месяцев запись о правонарушении или преступном деянии стирается из личной истории подростка. Несоблюдение договора ведет к передаче дела в суд и вынесению приговора согласно законодательству.

В стране ведется работа в отношении молодежи, страдающей от наркотической зависимости. За преступления, связанные с распространением наркотических средств, норвежское законодательство предусматривает до 21 года лишения свободы. Существует действенная система контроля над потреблением фармакологических средств.

Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. С.50
Youth policy in Norway. Report by the Council of Europe. 2004. С.58

The National Plan for Suicide Prevention. National Center for Suicide Research and Prevention. <https://www.med.uio.no/clinmed/english/research/centres/nssf/resources/prevention/>
Norway struggles with its suicides. <https://www.newsinenglish.no/2018/09/11/norway-struggles-with-its-suicides/>

Why is the suicide rate not declining in Norway? Oivind Ekeberg. Norwegian Perspective. 2019.

Susan Vogel-Misicka. Parents get tips how to cope with youth violence. // <https://www.swissinfo.ch/eng/parents-get-tips-on-coping-with-youth-violence/8838494>

Better outcomes, brighter futures. The national policy framework for children and young people 2014-2020. Ireland.

Норвегия приняла свою первую **Национальную программу по предотвращению суицида в 1995** году, с тех пор ее изменяли и обновляли несколько раз. В стране работает Национальный центр по изучению и профилактике суицида (при медицинском факультете Университета Осло). Он проводит исследования и тестирования молодежи и затем организует профилактические мероприятия по предотвращению суицида (сессии по диалектической бихевиоральной терапии проводят психиатры и психотерапевты с людьми, совершившими попытку суицида).

Профилактика суицида делится на два направления:

1. **Скрининг уязвимых категорий (выявление молодых людей, которых можно отнести к группе риска)**
2. **Информационная работа со всей молодежью (кампании в школах, «suicide awareness programs»).**

На постоянной и круглосуточной основе работает **горячая линия 113**, куда может позвонить человек, попавший в тяжелую жизненную ситуацию. Также работают **онлайн-чаты психологической поддержки** с 6.30 до 22.30 каждый день, а по пятницам до 01.30 ночи.

Одной из мер, предложенных в Национальной программе, было создать **при каждом университете молодежный ресурсный центр по предотвращению суицида со штатом в 6-9 специалистов**.

Для профилактики суицида в Норвегии в коммунах и муниципалитетах работают «семейные центры» («family centers»), в которых профессиональные консультанты оказывают помощь при таких состояниях, как депрессия, угроза суицида и нанесение вреда самому себе, травля в школе и вузе, агрессия, пищевые нарушения. При центрах организуются курсы молодых родителей, уроки сексуального воспитания с подростками, кампании против наркомании и алкоголизма.

В целом, в Норвегии достаточно остро стоит проблема суицида. Ежегодно около 700 человек лишают себя жизни, и тысячи делают попытки самоубийств. Активисты из общественности проводят кампании по профилактике. Родственники, потерявшие близких в результате суицида, устраивают встречи и «мини-фестивали», на которых они в открытую говорят о своей боли и пытаются изучать причины и находить решения этой проблемы. На телевидении транслируются серии передач о суициде и его последствиях.

Необходимо отметить, что некоторые исследователи критикуют политику Норвегии по вопросу профилактики суицида и называют ее неэффективной. По мнению экспертов, в стране доминирует односторонняя биомедицинская концепция понимания суицида, и 90% случаев объясняются депрессией. Между тем не учитываются такие причины, как аффективные нарушения психики, нарушения личности и поведения, а также ситуативные триггеры, например, стресс. С 1995 по 2005 годы в Норвегии резко увеличилось назначение антидепрессантов, но это не изменило положение в лучшую сторону. В частности, приводятся данные: в Южной Корее с 1993 по 2009 годы уровень самоубийств вырос с 11 до 30 человек на 100 тысяч человек, а в Эстонии с 2000 по 2015 годы уровень самоубийств упал с 30 до 18 человек на 100 тысяч человек. В статистике по ментальным расстройствам не наблюдалось каких-либо коррелирующих изменений, следовательно, считать основной причиной суицида психическое расстройство, и в частности, депрессию, по меньшей мере, некорректно. Более того, исследование 2009-2011 годов показало, что 60% покончивших с собой в Норвегии не имели никаких контактов со службами поддержки или психологами в последний год перед кончиной.

Критики пишут, что нужно производить более глубокий анализ контекста, в котором живет потенциальный самоубийца или человек, совершивший попытку суицида, то есть учитывать когнитивные, психодинамические, семейные и социальные проблемы пациента. Интегративный подход позволит улучшить ситуацию.

“Государство несет ответственность и делает все возможное, чтобы предотвращать акты суицида, но каждый из нас по-человечески должен быть открытым, говорить и слушать близких. Мы должны учить наших детей с малых лет делиться своими чувствами и справляться с трудностями.”

Премьер-министр Норвегии Эрна Солберг

ШВЕЙЦАРИЯ

Под эгидой Федерального Офиса социального страхования действует **программа «Молодежь и насилие»**, которая направлена на предупреждение криминального поведения среди молодежи. Хотя в целом уровень преступности по стране ниже, чем в других европейских странах, швейцарские правоохранительные органы тревожат рост числа правонарушений в школах и университетах. По данным статистики, ежегодно 50 тысяч тинейджеров становятся жертвами воровства, 100 тысяч молодых людей – пострадавшими от насилия без применения оружия, порядка 35 тысяч – жертвами насилия на сексуальной почве, около 300 тысяч – жертвами травли, буллинга, запугивания и унижения. Швейцарская организация по профилактике преступлений выпустила брошюру «Насилие в среде молодежи», в которой указываются основные причины девиантного поведения – это давление старших, раздражение и скука. В рекомендациях для родителей отмечено, что конфликты – это неотъемлемая и нормальная часть жизни, однако надо научить ребенка отличать конфликт от насилия. К примеру, травля в школе, буллинг – это насилие, и нельзя терпеть или замалчивать подобные проявления. Брошюра распространяется среди родителей через социальную службу, офисы которой открыты при каждой школе.

В Швейцарии работают **две телефонные линии помощи**:

·147 – для подростков и молодых людей, которые испытывают трудности в школе, проблемы в отношениях с родителями и старшими, не располагают информацией по вопросам секса, наркотиков, насилия и др., которым не с кем поговорить и обсудить свои проблемы. По этой линии можно отправить SMS и получить консультацию в письменном виде.

·143 – горячая линия для всех жителей Швейцарии независимо от возраста, куда любой человек может позвонить, если оказался в трудной ситуации, получить непредвзятую и анонимную консультацию. Данная линия не ориентирована специально для молодежи, но так как она более популярна среди населения, многие молодые люди звонят именно туда.

Также работает франкоязычный сайт www.ciao.ch, который побуждает молодых людей вести себя ответственно, уважать права и границы других людей и предлагает бесплатную терапевтическую помощь и рекомендации людям от 13 до 20 лет.

ИРЛАНДИЯ

Работа по снижению уровня преступности основывается на профилактике. По подсчетам местных властей, 15-20% молодых людей можно охарактеризовать как неблагополучных, с признаками вызывающего, маргинального или асоциального поведения.

Ирландские специалисты исходят из принципа, что **проблему преступности легче и дешевле предотвратить, чем исправлять потом ее последствия**. Подсчитано, что на содержание одного несовершеннолетнего заключенного расходуется 281 000 евро в год, взрослый заключенный обходится бюджету в 65 404 евро в год, а расходы на одного неблагополучного подростка по программе Garda Youth Diversion Project составляют 2 200 евро в год. То есть профилактика обходится стране в 127 раз дешевле! Ирландские эксперты отмечают, что асоциальное поведение 10-летнего хулигана обходится государству в 10 раз дешевле, чем асоциальное поведение 28-летнего молодого человека, которое влечет цепочку неприятных последствий для многих организаций и всего общества в целом. В концепции по молодежной политике Ирландии сказано: «Мы инвестируем в детей и молодежь в вопросе профилактики преступлений не только потому, что это объективно хорошее дело, а также потому, что это приносит пользу обществу и в долгосрочной перспективе выгодно для экономики страны».

В Ирландии эксперты отмечают, что принцип профилактики уже приносит свои плоды. С 2007 по 2011 годы на 36 % уменьшилось количество случаев подростковой беременности. Увеличилось число молодых людей, которые никогда не пробовали курить – если в 1998 г. таких было 50,8%, то в 2010 году их стало больше – 73,5%.

В вопросе **профилактики суицидов** среди молодых людей в Ирландии особо выделяется, что отроческие годы (13-17 лет) – это время повышенной уязвимости. 75% ментальных расстройств у людей проявляется в это время, до совершеннолетия. Поэтому в этот период жизни очень важно, чтобы у молодого человека рядом был хотя бы «один хороший взрослый» («one good adult»). Каждый подросток и молодой человек нуждается в позитивной модели взрослого и позитивных отношениях со старшими. Если эту роль не могут выполнять родители, значит, рядом должны быть учителя, социальные работники, психологи. В Ирландии придерживаются принципа о том, что нужно обеспечить поддержку и реабилитацию молодежи «в зоне риска», и это поможет предотвратить суицидальные действия.

ГЕРМАНИЯ

Профилактика правонарушений среди молодежи проводится с 80-х гг. прошлого века, в 1997 году был создан **Центр по предупреждению преступности среди молодежи** при Немецком Институте молодежи, который разрабатывает стратегии и тактические меры в этой сфере. Основные задачи центра:

- Сбор и анализ данных о правонарушениях в среде молодежи и потерпевших;
- Оценка и анализ практического опыта и различных подходов в профилактике преступлений среди детей и молодежи;
- Подготовка рекомендаций и консультации в политических и профессиональных кругах;
- Работа с адресатами программ профилактики преступлений (молодыми правонарушителями, «трудными» подростками);
- Изучение гендерных и миграционных вопросов в предотвращении преступности.

Работа центра основывается на идее: дети и молодые люди, которые потенциально могут совершить или уже совершили противозаконные действия, должны быть остановлены и удержаны от совершения правонарушений в будущем с помощью педагогических методов и перевоспитания. Базовый принцип – чем раньше, тем лучше.

Центр запускает пилотные проекты и тестирует их в разных городах, например:

1. **Молодежные правовые центры («Häuser des Jugendrechts»)** – центры при школах, которые организуют встречи с участием молодежи, сотрудников по воспитательной работе, представителей полиции, прокуратуры.
2. **Локальные комитеты по сотрудничеству** включают в себя представителей школ, полиции и правозащитников, вступают в работу, когда в школе педагогов тревожит поведение некоторых молодых людей, либо, когда правонарушение уже совершено.
3. **Курсы по противодействию агрессии** помогают молодым людям распознавать агрессию, сопротивляться, вовремя просить помощи специалистов.
4. **Попечительство** – локальные офисы по молодежной работе прибегают к этой мере, когда очевидно, что родители не справляются со своими контрольными функциями, оказывают плохое влияние на ребенка, способствуют его дальнейшей криминализации.

В настоящее время центр работает по таким направлениям, как социальная работа в школах по предупреждению правонарушений, работа с молодыми правонарушителями, которые повторно совершают преступления, проблема оружия в среде молодежи и стрельба в школах, миграция, насилие и алкоголь и др.

Что происходит, когда подросток или молодой человек совершает преступление?

Органы внутренних дел информируют местный офис по молодежной работе (Jugendamt), который первым делом должен выяснить, необходима ли семье молодого правонарушителя помощь в воспитании или консультация. То есть правонарушение само по себе – это еще не повод вмешиваться в личную жизнь и давать рекомендации, но специалисты по молодежной работе должны предложить свою помощь подростку и его семье. Здесь применяется педагогический подход, который подразумевает, что в центре внимания – не проступок, а ребенок или молодой человек. Нужно понять, в каких условиях живет правонарушитель и какова его окружающая среда (lived-in world). Возможно, правонарушение – это один из симптомов более широкой проблемы. Вся работа офиса по молодежной работе, консультации и встречи происходят при условии добровольного согласия молодого человека и его семьи.

Повторяющееся правонарушение может быть сигналом того, что благополучие ребенка под угрозой, и социальным службам нужно принимать более радикальные меры.

Инициатива государства «Окрыляя молодежь» («JUGEND STÄRKEN») – это комплекс государственных проектов, которые задействуют молодежь из неблагополучных семей и мигрантов в возрасте от 12 до 26 лет. Особое внимание уделяется проблемным пригородам, населенным преимущественно мигрантами. В рамках программы правительство оказывает помощь местным исполнительным органам в организации курсов профессионального обучения и создании рабочих мест для молодежи. Согласно программе, эффективными считаются индивидуальные консультации.

Также в федеральных землях есть свои программы: в Гамбурге – **«Действия против насилия» («Handeln gegen Jugendgewalt»)**, в Бремене – **«Стоп насилию среди молодежи» («Stopp der Jugendgewalt»)**, в земле Северный Рейн-Вестфалия – **«Профилактика преступности среди детей и молодежи» («Prävention von Kinder- und Jugendkriminalität»)**.

Одним из источников социальной напряженности в Германии являются экстремистские и радикальные группировки среди молодежи. Наиболее агрессивными и склонными к насильственным проявлениям считаются леворадикальное движение «Autonomists» и праворадикальное «Autonomous Nationalists». Подавляющее большинство членов этих группировок – молодежь до 27 лет. Радикальный исламизм также привлекает молодежь. По данным немецких правоохранительных органов, молодые люди массово выезжали в Сирию, и самым молодым участникам джихада было 13-14 лет.

Чтобы адекватно реагировать на вызовы современности, в Германии уделяется внимание подготовке кадров. На юридических факультетах есть **магистратура по направлению «Превентивная социальная работа с фокусом на криминологию и профилактике преступлений»**. Также есть тренинговая программа Беккария (Beccaria), которая готовит специалистов по предупреждению преступности.

Для профилактики суицида в Германии была принята **Национальная программа по предупреждению суицида (NaSPro, «Nationales Suizidpräventionsprogramm»)**. По абсолютным числам Германия находится на третьем месте в Европе по количеству совершенных самоубийств после Франции и Польши. Причем мужчины лишают себя жизни в 3 раза чаще, чем женщины. Также в Германии наиболее распространена «венгерская модель» суицидального поведения, когда чем старше возраст, тем чаще совершаются самоубийства.

Профилактика суицида проводится чаще всего в многостороннем формате, но преимущественно это стратегии в области здравоохранения. Организуются кампании, в которых принимают участие государственные организации и институты гражданского общества. Например, **Нюрнбергский Альянс по борьбе с депрессией («Nuremberg Alliance Against Depression»)**. В городах и землях проводятся **кампании по информированию (awareness campaigns)**, главная их цель – вовлечь категории населения и граждан, которые, возможно, страдают от ментальных расстройств, предостеречь их от изоляции и способствовать тому, чтобы они обратились за помощью и начали лечение.

Особый акцент делается на **работе по предупреждению суицидального поведения среди групп риска**: люди, страдающие от депрессии, алкоголизма, матери с выявленными пренатальными и постнатальными ментальными расстройствами, пациенты с сахарным диабетом, травмами позвоночника и опорно-двигательного аппарата, молодые люди с онкологическими заболеваниями, нарушениями психики и др. Даже небольшой стресс может стать для них триггером к совершению суицида. Для данных групп граждан организуются **занятия по управлению эмоциями, социальные мероприятия и индивидуальные сессии с психотерапевтами**.

Один из важных моментов в профилактике преступности и суицидов среди молодежи – **противодействие правонарушениям, связанным с сексуальным насилием**. Эту тему опасно замалчивать, так как сексуальное насилие может быть одной из причин суицидов. Также необходимо информировать молодежь не только об опасности стать жертвой насилия, но и о том, как не стать насильником. Молодые люди, особенно мальчики, зачастую совершают подобные преступления, так как не знают норм права и не осознают серьезные последствия своих действий.

В Германии под руководством Министерства по делам семьи, пожилых людей, женщин и молодежи разработан план по предотвращению сексуального насилия и защите детей и молодежи. Этой проблемой занимается специально назначенный Независимый комиссар по вопросам сексуального насилия в отношении детей. В рамках плана принимается широкий спектр мер, в том числе, проводятся беседы и семинары с родителями, учителями и детьми, тренинги по самозащите, самообороне и действиям в критических ситуациях. Успешно работает инициатива «Говори громче, проси о помощи!» («Trau Dich!»), которая информирует детей и родителей, где и как можно получить помощь и консультацию профессионалов.

B. Holthusen, S. Hoops. Crime prevention in childhood and youth – on the role, contribution and importance of child and youth services. 2012.
M. Glaser. Extremist, militant, radicalized? Deutsches Jugendinstitut social science magazine. 2015.
B. Holthusen, S. Hoops. Crime prevention in childhood and youth – on the role, contribution and importance of child and youth services. 2012.
Etzersdorfer E. Suicide prevention in Germany. Oxford Medicine Online. 2007
Etzersdorfer E. Suicide prevention in Germany. Oxford Medicine Online. 2007

ГОНКОНГ

В 2016 году городским Бюро образования была инициирована кампания «Радостная школа» («Joyful@School»), цель которой – стимулировать у учеников, педагогов и родителей понимание проблем наркотиков, табакокурения, асоциального поведения среди молодежи. Кроме того, действует программа «Здоровая школа» («Healthy School»), по которой в старших классах и среди студентов вузов регулярно проводятся тесты на наркотики.

Полиция Гонконга построила тренировочный молодежный лагерь «Центр юных курсантов и интегрированный молодежный тренировочный лагерь» («Junior Police Call Permanent Activity Center and Integrated Youth Training Camp»). Цель проекта – информировать молодежь о работе полиции, улучшить имидж полиции, а также воспитывать дисциплину, развивать физические навыки и формировать командный дух в среде участников лагеря.

Центр юных курсантов и интегрированный молодежный тренировочный лагерь, Гонконг

Результаты социологических опросов показали, что главными источниками стресса для гонконгских старшеклассников являются напряженная учеба, ожидания родителей по учебе и личностному развитию детей и отношения со сверстниками. Исследователи сделали выводы, что молодым людям необходимы **психологические тренинги по управлению стрессом, умению говорить нет, позитивному мышлению**. Академическая успеваемость – один из триггеров повышенной тревожности среди подростков. В Гонконге все зависит от оценок: поступление в университет, участие в программах по обмену, стипендии. Между тем многие школьники поддерживают точку зрения, что заикленность на оценках в итоге мешает разностороннему развитию личности.

По профилактике суицида в Гонконге работает несколько кризисных центров («crisis centres»), которые организованы властями дистриктов и церковными общинами. Они консультируют на английском, кантонском и китайском языках. Аудитория этих центров – люди в стрессовом состоянии, с суицидальными наклонностями и поведением. Любой желающий может обратиться в центр и получить индивидуальную консультацию-беседу со специалистом-психотерапевтом. Также работает горячая линия «Suicide Prevention Hotline».

ВЫВОДЫ

Подводя итоги представленного опыта зарубежных стран по снижению преступности и профилактике суицида, можно обозначить следующие тенденции:

- Во-первых, в развитых странах мира работа с неблагополучной молодежью («youth-at-risk») проводится в многостороннем формате, в ней участвуют не только государственные органы, но и НПО, волонтеры, молодежные объединения и клубы.
- Во-вторых, профилактика преступности экономически выгоднее борьбы с последствиями.
- В-третьих, нужно признать, что преступность и суициды среди молодежи невозможно искоренить как явления, поэтому необходимо консолидировать работу по их предупреждению.
- В-четвертых, ключевое значение имеет образование и трудоустройство молодежи. Занятые делом молодые люди не будут вступать в преступные группировки, совершать преступления либо наносить вред самим себе, поэтому нужно привлекать МРЦ, НПО, спортивные секции и профессиональные ассоциации к работе с неблагополучной молодежью.

Льготные жилищные программы для молодежи

Молодежь – одна из самых уязвимых категорий населения в вопросе обеспечения жильем. Это утверждение справедливо для всех стран, и даже самые развитые сообщества сталкиваются с этой проблемой. В данном вопросе необходимо отметить, что в большинстве государств практически нет отдельных жилищных программ для молодежи. В основном молодежь проходит как одна из категорий населения, наряду с пенсионерами, многодетными семьями, матерями-одиночками, которые могут рассчитывать на участие в льготных жилищных проектах.

НОРВЕГИЯ

С 1980-х годов рынок недвижимости был сильно «либерализован», государство не вмешивалось в процессы формирования цен, и одновременно с ростом благосостояния граждан росли цены на жилье. Это привело к тому, что сегодня в Норвегии один из самых высоких уровней цен на жилье в Европе. Вместе с тем в этой скандинавской стране наблюдается устойчивая тенденция к покупке недвижимости, 75% норвежцев живут в домах, собственниками которых являются. Жилищная политика в стране десятилетиями основывалась на принципе: должно быть так, чтобы большинство граждан страны могли позволить себе купить собственное жилье.

Вопросами обеспечения жильем занимается **Норвежский государственный жилищный банк**, который дает гранты и займы, а также предоставляет льготное жилье. В первую очередь, кредиты под низкие проценты получают граждане с ограниченными возможностями, семьи с детьми, мигранты. Так сложилось, что молодежь осталась в стороне от государственной поддержки. В результате молодые люди вынуждены обращаться за помощью к родителям, одна третья часть молодежи приобрели свое первое жилье благодаря финансированию со стороны родителей. Из-за дороговизны жилья многие молодые граждане не только живут с родителями до 30 лет и дольше, но и приводят в родительский дом своего(ю) супруга/супругу или бойфренда/подругу. Сегодня это довольно распространенное явление по стране.

Учитывая обострение проблемы, правительство Норвегии запустило ряд пилотных проектов:

1. Снижение арендной платы за социальное жилье.
2. Строительство новых комплексов по программе доступного жилья.
3. Строительство жилья по программе «совместной собственности» («part-ownership») – 20% остаются в собственности государства и 80% переходят во владение частного лица, когда оно постепенно выкупит свою долю; при продаже квартиры выручка распределяется пропорционально.
4. Программа аренды с последующим выкупом (рента аккумулируется на счете и формирует первоначальный взнос, затем участник программы постепенно выкупает недвижимость).

На сегодняшний день в Норвегии продолжаются дискуссии по вопросу, нужно ли развивать и расширять так называемый «третий сектор» на рынке жилья. Первым является свободный рынок частной недвижимости, вторым – всего 4% - крошечный сектор социального жилья, а под третьим подразумеваются те или иные формы доступного жилья с частичной долей и субсидированием со стороны государства.

ШВЕЙЦАРИЯ

Вследствие конфедеративного устройства жилищная политика отличается по кантонам и муниципалитетам. Только 34,5 % швейцарцев живут в собственных домах, остальные арендуют жилье. В крупных городах, таких как Цюрих, Женева, Базель и Лозанна почти 80% рынка недвижимости – арендное жилье. В Швейцарии нет социального жилья как такового, но есть **различные виды субсидий**:

- НВМ (Habitation a Loyer Modere) – жилье для семей с низким уровнем дохода
- НЛМ (Habitation a Bon marche) – жилье для граждан со средним уровнем дохода
- НМ (Habitation a migrants) – жилье для мигрантов

На жилищную субсидию могут претендовать не только бедные граждане, но большей частью средний класс. Необходимо соответствовать критериям:

- быть резидентом города не менее двух лет
- получать свой доход, заработную плату в городе
- платить налоги в городской бюджет
- не превышать лимиты по доходам

В реализации жилищной политики власти стремятся помогать, в первую очередь, бизнесу. Они действуют по принципу: нужно поддержать частные компании строить социально ориентированное жилье. Для этого могут применяться следующие инструменты:

- субсидии от государства на строительство или реновацию жилья
- кредитная линия под меньшие проценты, чем в банках
- предоставление земельных участков под строительство

Если частная компания принимает данную поддержку, власти города или кантона могут контролировать цену на аренду в течение 20 лет, а также могут определять приоритетные категории населения, которым нужно сдавать в аренду квартиры.

Большую роль на швейцарском рынке недвижимости играют кооперативы. Каждая 20 квартира в стране принадлежит кооперативам. В Цюрихе кооперативы регулируют 19% жилья. Сотрудничество между кооперативами и местными муниципалитетами происходит по следующей схеме: правительство кантона или города делает запрос в кооператив, что необходимо жилье для определенной категории населения, например, молодежи (здесь подразумеваются «young adults» - молодые люди 20-29 лет, которые могут жить самостоятельно), кооператив работает над предложением и дает муниципалитету свои рекомендации относительно помещений и стоимости аренды. После переговоров кооператив предоставляет жилье, а правительство поддерживает кооператив (субсидии, кредиты под низкие проценты). Кооператив достаточно самостоятелен в выборе и оценке жилищного фонда, к тому же он занимается операционным управлением и поддерживает в порядке дома и квартиры. Между тем муниципалитет имеет полномочия контролировать цены на аренду, чтобы они не повышались слишком сильно и отражали потребности общества.

Также в Швейцарии с 1990 года действует закон, защищающий права граждан, снимающих квартиру в аренду («Droit du Bail»), в том числе закон предусматривает защиту от внезапного и резкого подъема цен на аренду, запрещает внезапное выселение арендаторов и оговаривает другие обстоятельства.

По данным Еврокомиссии, в целом все страны Европейского Союза испытывают жилищный кризис, и то, что мы сегодня наблюдаем в Европе – это многоплановая инфраструктурная проблема, которая требует политических решений и больших финансовых вливаний. Дефицит доступного жилья приводит к обострению других вопросов: проблемам с трудоустройством, снижению покупательской способности населения, кризисным явлениям в сфере малого бизнеса, росту криминального и асоциального поведения в молодежной среде.

ИРЛАНДИЯ

В стране около 20% молодежи живут в бедности. Это связано, в первую очередь, с безработицей их родителей. Социально уязвимая молодежь может претендовать на жилищное пособие («Housing Allowance Payment»).

Жилищная политика страны реализуется в рамках госпрограммы «Перестраивая Ирландию» («Rebuilding Ireland»), рассчитанной на 2017-2021 годы. Разработан план освоения земель и идет проектирование строительства 150000 домов в предстоящие 20 лет, 50000 из которых будут проходить по программе социального жилья. В 2018 году было сдано в эксплуатацию 8422 дома, 3219 из которых были построены жилищными ассоциациями как социальное жилье.

На сегодняшний день в столице страны Дублине 13,2% рынка недвижимости является социальным жильем, и в основном оно во владении городских властей. В других городах доля социального жилья намного меньше – около 5%. Кроме того, около двух третей социального жилья выкуплены арендаторами по различным схемам льготного кредитования.

Обостряется проблема неконтролируемого роста цен на недвижимость. Выяснилось, что инвестиционные фонды, особенно иностранные, скупают целые комплексы в центре Дублина, а затем устанавливают высокие цены на аренду. В этой связи власти Ирландии в июле 2019 года предприняли следующие меры:

- во-первых, установили ограничение на повышение стоимости аренды в «зонах острой необходимости арендного жилья» («rent pressure zones, RPZs») – не более 4% в год, всего по стране установлено 20 таких зон;
- во-вторых, в популярных центральных районах установили лимит на краткосрочную аренду (не более 90 дней в году).

Также в Ирландии работает программа реновации старого жилого фонда, в которой помимо муниципалитетов принимают участие жилищные ассоциации и частные девелоперы. Локальные муниципалитеты привлекают частные компании и кооперативы ремонтировать и обновлять старый жилищный фонд, взамен дают им право сдавать в аренду, но со своей стороны контролируют цены на аренду.

Local welfare in Switzerland. Housing, Employment and Child care. Nathalie Kakpo and Sandro Cattacin. University of Geneva.
Local welfare in Switzerland. Housing, Employment and Child care. Nathalie Kakpo and Sandro Cattacin. University of Geneva.
Housing crisis still on! An EU Action Plan for affordable houses is needed. <http://www.housingeurope.eu/resource-1327/housing-crisis-still-on-an-eu-action-plan-for-affordable-housing-is-needed>

ГЕРМАНИЯ

Социологические исследования в Германии показывают, что аренда жилья составляет весьма существенную статью расходов молодых людей. В западной части страны одинокая девушка тратит на аренду жилья около 40% своей заработной платы, в восточной части, где жилье дешевле – около 30%; у одиноких мужчин зарплата в среднем по стране выше, поэтому они тратят на аренду около 20-25% своего заработка.

Между тем в Германии уже несколько десятилетий работает программа социального строительства арендного жилья: построены жилые многоэтажные дома, квартиры в которых сдаются в аренду гражданам с низким уровнем доходов, в том числе молодежи. Арендная плата за такое жилье существенно ниже рыночной. Всего по стране насчитывается 1 млн 210 тысяч таких «социальных домов», причем большинство из них было построено в 80-х годах прошлого века. Ранее управлением «социального жилья» занималось государство, но в 1989 году государственное регулирование было упразднено, и дома перешли муниципальным жилищным компаниям, кооперативам и частным владельцам. В Германии существует правило, согласно которому после окончания срока амортизации, то есть примерно через 30 лет, данное жилье перестает субсидироваться и переходит на аренду по рыночным ценам. Таким образом, фонд социального жилья ежегодно уменьшается. На сегодняшний день его катастрофически не хватает. По последним данным, бедным слоям населения нужны еще 5 млн. квартир. Правительство запланировало выделить на строительство 10 млрд. евро и построить 250000 многоквартирных домов, аренда в которых будет субсидироваться государством.

Несмотря на впечатляющие цифры и большие вливания, темпы строительства не покрывают потребности рынка: ежегодно необходимо строить 80000 квартир по программе социального жилья (social housing) и 60000 квартир по программе доступного жилья (affordable apartments). Однако строится только треть от этих цифр. Чтобы решить проблему в апреле 2019 года были внесены поправки в Конституцию страны, согласно которым были расширены компетенции Федерального правительства. Начиная с 2020 года, центральные власти смогут расширить финансирование земель и муниципалитетов именно в вопросе строительства социального и доступного жилья. Ситуация с жильем отличается по городам. Гамбург развивает собственную амбициозную жилищную программу с 2011 года. Ежегодно в городе вводится в эксплуатацию 10000 новых квартир, из них 3000 – квартиры по социальной программе. В Берлине основной объем выполняют 6 муниципальных строительных компаний, за 2018 год они простроили 23000 квартир. В Мюнхене по программе «Жизнь в Мюнхене 2017-2021» строится 2000 социальных квартир ежегодно.

Также германские власти переходят к более строгому контролю за ценами на аренду недвижимости. Только за 2018 год средняя стоимость аренды по стране выросла на 8,3%. В 2019 году было принято решение «заморозить» цены на аренду на 5 лет (rental price brake), но теперь эту меру хотят продлить и сделать еще более строгой.

В Германии успешно работает программа жилищных субсидий («Wohngeld»). Государство оказывает финансовую поддержку по двум направлениям – в оплате арендного жилья и оплате ипотечного кредита, если жилье куплено. Размер помощи рассчитывается индивидуально для каждого случая. На получение жилищной субсидии могут претендовать все, кроме пенсионеров, получателей социального пособия, пособия по безработице и пособия прожиточного минимума. Государство оказывает поддержку при условии, что суммарный доход семьи не превышает установленного лимита, заявители должны подтвердить, что их доходы действительно малы, и они нуждаются в субсидии. Финансирование выделяется сразу на 12

Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_shuhFVrg_wC_QOG_fDMtF6Hv_tdr/view
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_shuhFVrg_wC_QOG_fDMtF6Hv_tdr/view
Social Housing in Europe. Germany. <http://www.housingeurope.eu/resource-107/social-housing-in-europe>
Number of social housing units drops by 42000 in Germany. <https://www.thelocal.de/20190814/number-of-social-housing-units-drops-by-42000-in-germany>
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_shuhFVrg_wC_QOG_fDMtF6Hv_tdr/view
Member state profiles on the housing sector. Report "The State of Housing in the EU. 2019". https://drive.google.com/file/d/1Q_shuhFVrg_wC_QOG_fDMtF6Hv_tdr/view

месяцев и отправляется единой суммой на банковский счет. Если резидент желает продлить жилищную субсидию еще на год, он должен подать заявку за 2 месяца до окончания срока текущей субсидии.

Еще одна комплексная немецкая программа – **Федеральная схема развития села (BULE)**, цель которой обеспечить устойчивое развитие сельских районов, создать комфортные условия для жизни. Около половины населения страны живут в сельской местности, и программа BULE также упоминается в демографической стратегии Германии. В рамках программы тестируются различные инновационные проекты по повышению привлекательности сел и маленьких городов как постоянного места жительства. Данная схема поддерживает региональные и местные проекты, которые улучшают условия жизни молодых людей и усиливают участие молодежи – от вовлечения гражданского общества до цифровизации отдаленных сельских округов. Например, **модульный проект «Land (auf) Schwung»** позволяет апробировать новые инструменты финансирования и стимулирования предпринимательства из регионального бюджета. Молодые люди, которые предлагают инновационные решения проблем инфраструктуры, снабжения, обеспечения базовых услуг, особенно в слаборазвитых и отдаленных районах, получают льготное финансирование и помощь от государства. Еще один модуль по схеме BULE – **конкурс на лучший проект сельскохозяйственного развития «Сильная деревня» («Kerniges Dorf»)**. Лучшие идеи и стратегии по социальному и сельскохозяйственному развитию деревень с населением до 5000 человек награждаются и получают развитие на федеральном уровне. Также проводится **федеральный конкурс «У деревни есть будущее» («Our village has a future»)**, в рамках которого присуждаются награды в двух номинациях – «Демография» и «Услуги, важные для общества».

ГОНКОНГ

Опыт Гонконга в разработке и реализации жилищной политики представляет большой интерес и пользу для Казахстана прежде всего потому, что это опыт мегаполиса с высокой плотностью населения и высокой стоимостью жилья. В крупных городах Казахстана – Нур-Султане и Алматы нехватка жилья для социально уязвимых категорий населения, в том числе молодежи, ощущается особенно остро, и ситуация кардинально отличается от рынка недвижимости в регионах.

В Гонконге социальная жилищная политика берет начало в 1954 году, когда в результате пожара были уничтожены тысячи домов, и власти начали строительство «жилья для бедных». Основные застройщики социального жилья в городе – компании «Hong Kong Housing Authority», «Hong Kong Housing Society». Стоимость аренды и покупки жилья этих компаний существенно ниже, чем на рынке, и в основном **финансирование строительства происходит за счет субсидий из бюджета мегаполиса, а также перекрывается за счет аренды парковок и коммерческих помещений в возведенных домах**. Почти все социальные жилые комплексы – высокоэтажные небоскребы, достигающие 40 этажей и выше.

Теми или иными формами социального жилья пользуются около половины граждан Гонконга. В последние годы плотность стала настолько высокой, что местные жители получают квартиры в совместную аренду на 2 семьи («subdivided flats») или крошечные комнаты-капсулы («bed-space flats»), в которых помещаются только кровать и душ. В среднем подавшие заявки граждане ждут своей очереди на жилье 6 лет.

Самая популярная жилищная программа – «Социальная аренда» («Public Rental Housing»). Согласно условиям, люди с низким уровнем дохода могут получить квартиру в аренду с невысокой ставкой, для этого нужно подтвердить, что доход является не выше установленных лимитов, обычно это пенсионеры, семьи с детьми, люди с ограниченными возможностями. В квартирах на социальной аренде живет 31% населения Гонконга.

Вторая по популярности программа – «Схема приобретения в собственность» («Home Ownership Scheme»). По данной программе строятся небольшие квартиры, в основном, они все одинаковые, унифицированные по стандартам строительства и планировке. Стоимость таких квартир существенно ниже рыночной, на приобретение могут претендовать только лица с низким уровнем дохода из приоритетных категорий населения. Покупка оформляется в ипотеку.

Housing benefit in Germany (Wohngeld). <https://www.iamexpat.de/expat-info/social-security/housing-benefit-germany-wohngeld>
 Совместная Стратегия для молодежи Федерального правительства Германии. 2019 г.
<https://www.bmfsfj.de/blob/141940/a9789d196ec8313bob6bda4d5fd18eae/in-gemeinsamer-verantwortung-politik-fuer-mit-und-von-jugend-data.pdf>
 Support: Federal Rural Development Scheme. Federal Ministry of Food and Agriculture. <https://www.bmel.de/EN/RuralAreas/Texte/BULE.html?nn=313232>
 Support: Federal Rural Development Scheme. Federal Ministry of Food and Agriculture. <https://www.bmel.de/EN/RuralAreas/Texte/BULE.html?nn=313232>
 Planning, Land and Affordable Housing in Hong Kong. R. Chiu. 2014.
 Hong Kong Housing Authority Corporate Profile. 2014.
 Youth Development Strategy for Hong Kong: Public Engagement Report. 2018.

Передача строго ограничена в цене и разрешена только выбранным категориям граждан с низким уровнем дохода. По данной программе живет 17,1% населения Гонконга.

Еще один вариант в Гонконге – **программа «Покупка арендного жилья» («Tenant Purchase Scheme»)**, согласно которой арендатор социального жилья может подать заявку на выкуп квартиры по цене гораздо ниже рыночной. Схема регулируется компанией «Hong Kong Housing Authority». Еще одна подобная программа «Квартира на продажу» («Flat-for-Sale Scheme»), она регулируется компанией «Hong Kong Housing Society».

Отдельно **для среднего класса действует программа «Sandwich class Housing Scheme»**. Средний класс в Гонконге называют сэндвич-классом. Это та категория граждан, которых нельзя назвать людьми с низким уровнем дохода, но в то же время их заработок не позволяет им купить самостоятельно жилье. Качество и рыночное позиционирование жилищных комплексов по программе «Sandwich class Housing Scheme» гораздо выше, чем по социальной аренде или схеме приобретения в собственность. Стоимость квадратного метра в подобном жилье ниже, чем на рынке, но выше, чем в социальном жилье для бедных. Для участников программы действует ограничение на перепродажу квартиры в течение 5 лет. Также в Гонконге есть **программа «Временное жилье» («Interim Housing»)**, по которой квартиры временно получают граждане, ждущие своей очереди по социальной аренде, либо оказавшиеся на улице в результате пожара, природного бедствия, сноса или по другим причинам.

Согласно Стратегии развития молодежи Гонконга, финансовая и жилищная независимость молодежи обозначены как приоритетные цели молодежной политики. Жилье для человека – это фундамент, основа его безопасной, продуктивной и счастливой жизни.

ТАБЛИЦА 1 НЕДВИЖИМОСТЬ В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ И ДОЛЯ СОЦИАЛЬНОГО ЖИЛЬЯ

Страна	Население (млн чел.)	Жилищный фонд (общее кол-во единиц жилья)	Доля социального жилья
Норвегия	5,26	2 548 000	4 %
Швейцария	8,57	4 000 000	11 % (частичное участие гос-ва)
Ирландия	4,8	1 974 000	8,9 %
Германия	82,5	41 968 100	3 %
Гонконг (КНР)	6,6	2 053 412	48,8 %

ВЫВОДЫ

Обеспечение жильем как можно большего количества людей – первостепенная задача всех развитых государств и сообществ. Анализируя опыт зарубежных стран в реализации социальных жилищных программ, можно отметить следующие тенденции:

• Во-первых, современные молодые люди стремятся все позже купить собственное жилье («delayed home ownership») и предпочитают аренду покупке. Это связано с изменениями в системе образования (молодежь дольше учится), трансформацией института семьи (молодежь позже женится, а также не все хотят официально регистрировать брак) и эволюцией социальных норм (молодежь стала более мобильной, свободной от традиционных норм и устоев, хочет иметь возможность в любое время переехать, сменить страну, работу, окружение, не хочет связывать себя ипотекой на десятилетия вперед). Следовательно – нужно делать упор на арендном жилье.

• Во-вторых, жилищные программы в крупных городах и сельской местности кардинально отличаются по содержанию и имплементации. Если в крупных городах необходимо большое количество маленьких квартир, причем желательно в аренду, в сельской местности необходимо благоустройство имеющегося жилищного фонда, обеспечение комфорта, современных коммуникаций, и жилье необходимо передавать в собственность через ипотеку под низкие проценты.

• В-третьих, положительные результаты дает государственное регулирование рынка недвижимости, в особенности цен на аренду в крупных городах. Даже самые либеральные страны контролируют этот сегмент в экономике, чтобы не допускать ущемления населения и обострения жилищного вопроса.

• В-четвертых, программы строительства социального жилья жизненно необходимы для решения проблем граждан с низким уровнем дохода, но требуют постоянных огромных финансовых вливаний из бюджета.

Молодежь является наиболее уязвимой категорией населения на рынке труда. В связи с процессом глобализации и постоянными технологическими изменениями на рынке труда, процесс трудоустройства молодежи претерпевает значительные изменения и становится более диверсифицированным.

ОПЫТ СТРАН-ЛИДЕРОВ ПО СНИЖЕНИЮ ДОЛИ МОЛОДЕЖИ NEET

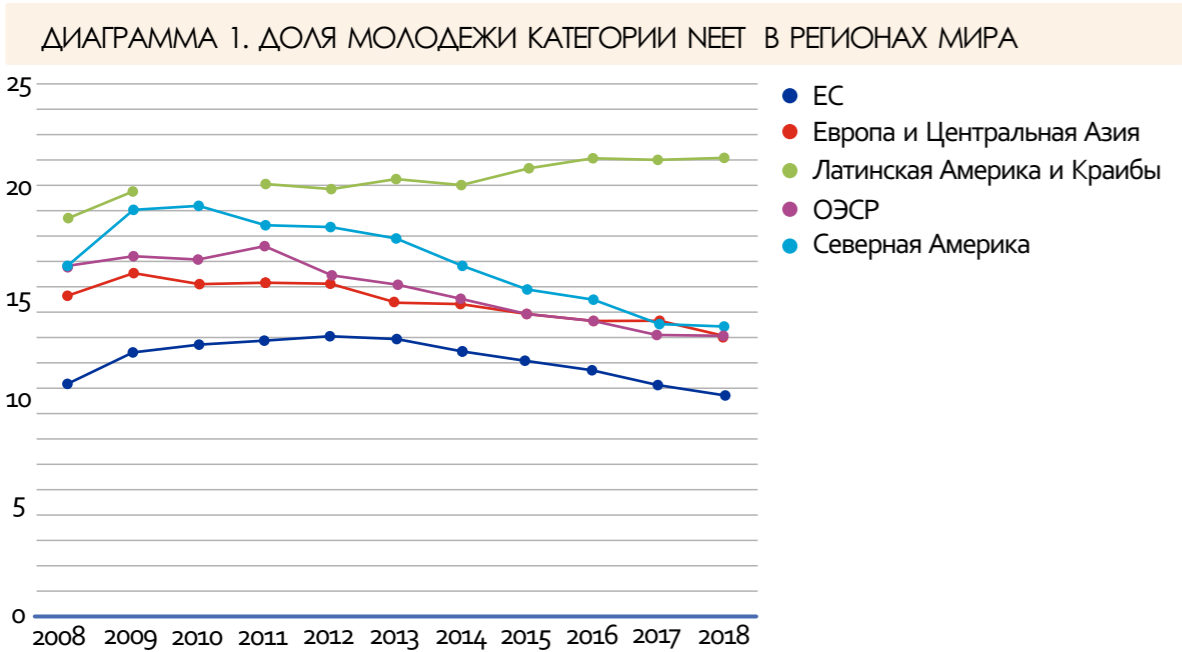
В 2015 году были утверждены 17 глобальных Целей Устойчивого Развития ООН. Обеспечение устойчивого развития невозможно без обеспечения экономического развития, а именно качественного трудоустройства. В связи с чем, 8-ой целью ООН является Содействие поступательному, всеохватному и устойчивому экономическому росту, полной и производительной занятости и достойной работе для всех.

Для достижения данной цели был утвержден ряд задач, так в пункте 8.6 сказано, что к 2020 году необходимо существенно сократить долю молодежи, которая не работает, не учится и не приобретает профессиональных навыков, т.е. молодежь категории NEET.

Молодежь категории NEET (not in employment, education or training) - это термин, разработанный в Великобритании и позже принятый множеством международных организаций, в том числе и ООН. В связи с широким спектром современных проблем, с которым сталкивается молодежь при трудоустройстве: проблемы безработицы, преждевременный уход из школы, а также отсутствие равных возможностей на рынке труда, данный термин позволяет адресно оказать необходимую помощь для данной категории молодежи.

Всемирный Банк, МОТ, Евростат (статистическая служба Европейского союза), Организация экономического сотрудничества и развития (далее - ОЭСР) занимаются измерением молодежи категории NEET на региональном и глобальном уровнях.

По данным официального сайта Всемирного Банка, доля молодежи категории NEET во всех регионах мира снижается за исключением региона Латинской Америки и Карибов (Диаграмма 1). За последние 10 лет спад отслеживается в регионе Европы и Центральной Азии. В 2008 году доля NEET составила 15,09%, в то время как в 2018 году данная категория составила 13,17%. Вместе с тем согласно прогнозам МОТ, в 2020 году их численность достигнет 22,4%, учитывая фактор пандемии и глобального локдауна, данный показатель может быть и выше.

По данным МОТ в рейтинг стран с наименьшим количеством молодежи категории NEET за 2018 год входят: Япония (2,94%), Сингапур (4,13%), Нидерланды (4,17%), Норвегия (4,84%), Исландия (4,86%), Люксембург (5,28%), Чехия (5,63%), Германия (5,9%), Швейцария (6,03%), Швеция (6,13%).

ТАБЛИЦА 1. ДОЛЯ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET В СТРАНАХ МИРА, %

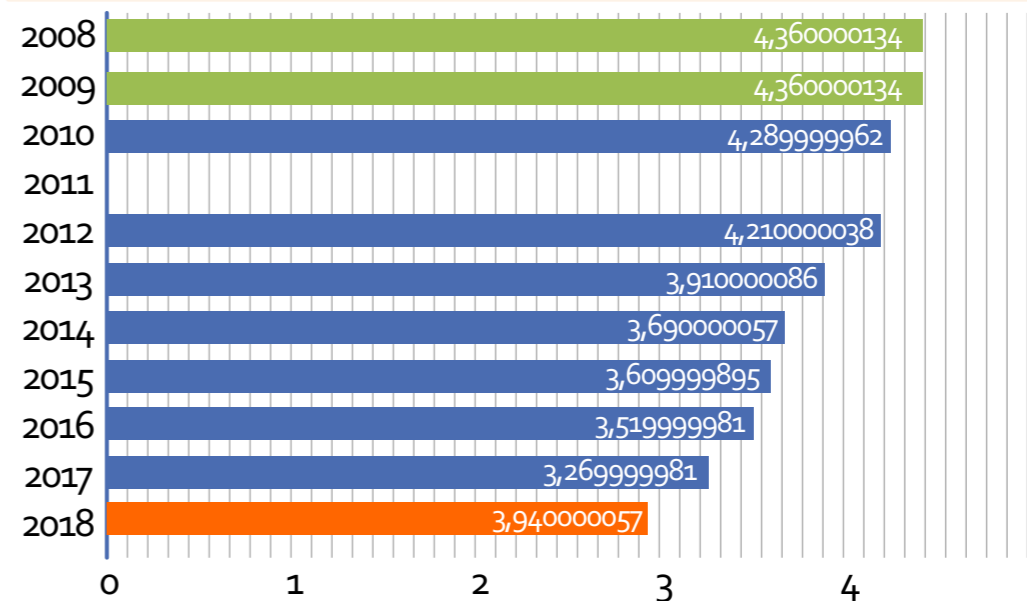
Страна	2008	2013	2018
Япония	4.360000134	3.910000086	2.940000057
Сингапур	6.809999943	3.779999971	4.139999866
Нидерланды	3.910000086	5.650000095	4.179999828
Норвегия	4.130000114	5.630000114	4.849999905
Исландия	4.320000172	5.46999979	4.869999886
Люксембург	6.210000038	4.989999771	5.28000021
Чехия	6.699999809	9.130000114	5.630000114
Германия	8.430000305	6.25	5.900000095
Швейцария	6.289999962	7.329999924	6.039999962
Швеция	7.820000172	7.440000057	6.130000114

Во всех странах, входящих в первую десятку данного рейтинга, за последние 10 лет отслеживается снижение показателя доли молодежи категории NEET (за исключением Нидерландов: доля NEET в данной стране снижается в последние 5 лет, начиная с 2013 года на 1,48%). Как покажет страновой анализ далее, снижение доли NEET в странах с наиболее низкими показателями связано с проработкой основных социально-экономических проблем в молодежной среде и поддержкой граждан на ранних этапах образования.

ЯПОНИЯ

В Японии молодежная политика базируется на двух основных документах: концепция молодежной политики (Youth Policy Vision) 2010 года, а также «Белой Книге» по молодежной политике, изданной в 2013 году. Оба документа рассматривают снижение доли NEET.

ДИАГРАММА 2. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, ЯПОНИЯ, %

На английском freeter, термин разработанный Правительством Японии для описания молодежи, которая живет на доход от непостоянного заработка.

В Японии отслеживается постоянное снижение данной категории молодежи. Советом по изучению и оценке мер развития и поддержки детей и молодежи при секретариате кабинета министров правительства Японии разработаны специальные проекты.

Стоит отметить, что японская модель работы с гражданами категории NEET отличается от общемировой практики тем, что в большинстве случаев правительство фокусируется на работе с гражданами от 30 до 40 лет, нежели с молодежью. Несмотря на это, правительство разработало ряд эффективных проектов, которые адресно прорабатывают вопросы обеспечения трудоустройством молодежи. В частности, в стране реализуются несколько основных проектов для снижения доли NEET среди молодежи: Job Education project, Youth Camp, Regional Youth Support Stations, Local Support Network System for Children and Young People, а также программы консультативной помощи и социальной поддержки данной категории молодежи.

Job Education - это дисциплина, которую преподают в школах для того, чтобы ученики к концу обучения имели представление о том, что такое работа и у них сформировалось позитивное отношение к идее труда.

Программа пропагандирует и закладывает понимание того, что стабильная работа – это идеальная мечта, то к чему стоит стремиться ученикам, в то время как вхождение в категорию NEET или «Фурита» не является приемлемой для дальнейшего гармоничного развития в жизни.

Youth Camp – данная программа разработана для объединения молодежи уже входящей в категорию NEET. Этот лагерь стал площадкой для обмена мнениями и опытом среди молодежи, во время которой они могут получить мотивацию для самореализации и изменения своего образа жизни.

Лагерь проходит ежегодно и к участию приглашается молодежь, которая к тому времени зачислена в категорию NEET. Данная программа позволяет специалистам отрабатывать вопросы мотивации и/или причин вхождения в категорию NEET в индивидуальном порядке. Эффективность данной программы подтверждается трудоустройством молодежи по выпуску из данного лагеря.

Regional Youth Support Stations (далее - RYSS) – этот проект реализуется Министерством здравоохранения, труда и социального обеспечения с целью поддержки молодежи категории NEET и финансируется Чрезвычайным фондом развития человеческих ресурсов и содействия трудоустройству.

В стране действуют свыше 160 центров RYSS, которые обеспечивают поддержку граждан, не имеющих дипломов о среднем образовании. Центр RYSS заключает соглашения с государственными школами и приглашает граждан для обучения. Данный проект пользуется особой популярностью среди граждан, так как обучение полностью финансируется государством, и участник не несет финансовых расходов.

Кроме того, в центре RYSS реализуется «Программа интенсивного обучения незанятой молодежи», которая обеспечивает индивидуальный подход и усиленную поддержку жизни данной молодежи, в том числе курсы по месту жительства, обучение на рабочем месте и получение сертификатов для получения базовых навыков, необходимых для восстановления уверенности в себе и получения работы, а также получение базовых сертификатов по ряду специальностей.

Local Support Network System for Children and Young People – данная программа является узконаправленной и базируется на идее посещения незанятых граждан на дому специалистами. Проводится обучение граждан для развития навыков и выбора направлений для самореализации. Кроме того, специалисты центра помогают молодежи развивать навыки социализации и другие качества, детям и молодежи предоставляются возможности участвовать в практических занятиях на постоянной основе.

При рассмотрении и предоставлении мер поддержки учитывается тот факт, что чаще всего такая социальная категория как безработные женщины, как правило, скрыты в категории NEET в качестве «помощников по дому», а также тот факт, что работодатели часто не поддерживают трудоустройство женщин-специалистов в свои организации. Учитывая данные факторы, специалисты разрабатывают отдельную методологию для женщин, занятых домашним хозяйством.

Консультативная помощь психологов и других специалистов при молодежных центрах организована и успешно функционирует. В целях оказания помощи гражданам, которые нуждаются в поддержке, а также развитии социальных навыков и решения проблем, специалисты проводят индивидуальные или групповые консультации. Аналогичный опыт можно использовать и в Казахстане для усиления и повышения эффективности молодежных ресурсных центров.

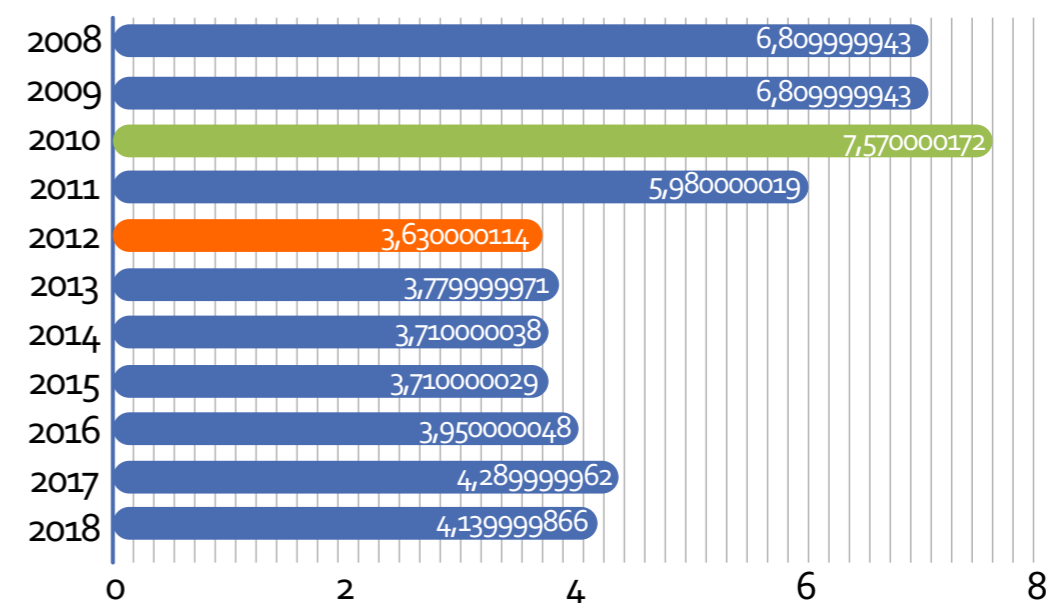
Кроме того, для категории молодежи NEET был разработан социальный проект, в качестве финансовой помощи для обучения, развития базовых навыков, а также поддержки на ранних этапах трудоустройства. Данная социальная поддержка эффективна тем, что гражданин получает ее только при условии обучения, приобретения базовых навыков и дальнейшего трудоустройства. Таким образом, финансовая помощь не является поощрением для молодежи продолжать существующий образ жизни и входить в категорию молодежи NEET.

Именно многочисленные программы, разработанные для точечной работы с данной категорией молодежи, а также культура и традиции позволяют правительству удерживать общий процент молодежи категории NEET в стране на низком уровне.

СИНГАПУР

Сингапур является второй страной в рейтинге по низкому показателю доли NEET. Вместе с тем, необходимо отметить, что в Сингапуре не разработана единая стратегия государственной молодежной политики, и различные программы для молодежи реализуются при ответственных министерствах.

ДИАГРАММА 3. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, СИНГАПУР, %

В Сингапуре не существует целенаправленных проектов по снижению доли NEET, внимание уделяется качественному дошкольному образованию. Существует единая система дошкольного и школьного образования, которая является обязательным для обучения молодых граждан. В Сингапуре система образования является одной из лидирующих в мире.

Многочисленные исследования подтверждают, что посещение ребенком центров дошкольного образования влияет на качество жизни в дальнейшем. Эксперты связывают низкий уровень NEET в стране с обязательным посещением центров дошкольного образования и получением диплома о среднем образовании. Эти два этапа обеспечивают крепкий фундамент для зачисления в университет и получения специализации.

Стоит отметить, особенность молодежи категории NEET в стране с начала 2000-х годов. При анализе данной категории было выявлено, что **большинство представителей данной категории – это молодые граждане в транзитный период жизни**. В связи с тем, что молодежь входит в данную категорию на краткосрочный переходный период, в стране не реализуются никакие отдельные программы для поддержки данной категории молодежи. Кризис 2008 года отразился на рынке труда, несмотря на это спустя несколько лет доля молодежи категории NEET была намного ниже предкризисного периода.

Рынок труда последнего десятилетия в Сингапуре характеризуется высоким уровнем молодых людей, которые начинают проходить стажировку или работать во время учебы. Рост числа молодых людей, работающих во время учебы, позитивно отражается на рынке труда в долгосрочной перспективе так как позволяет молодежи приобрести навыки и опыт, которые помогут им успешно пройти через транзитный период перехода от школы к трудоустройству.

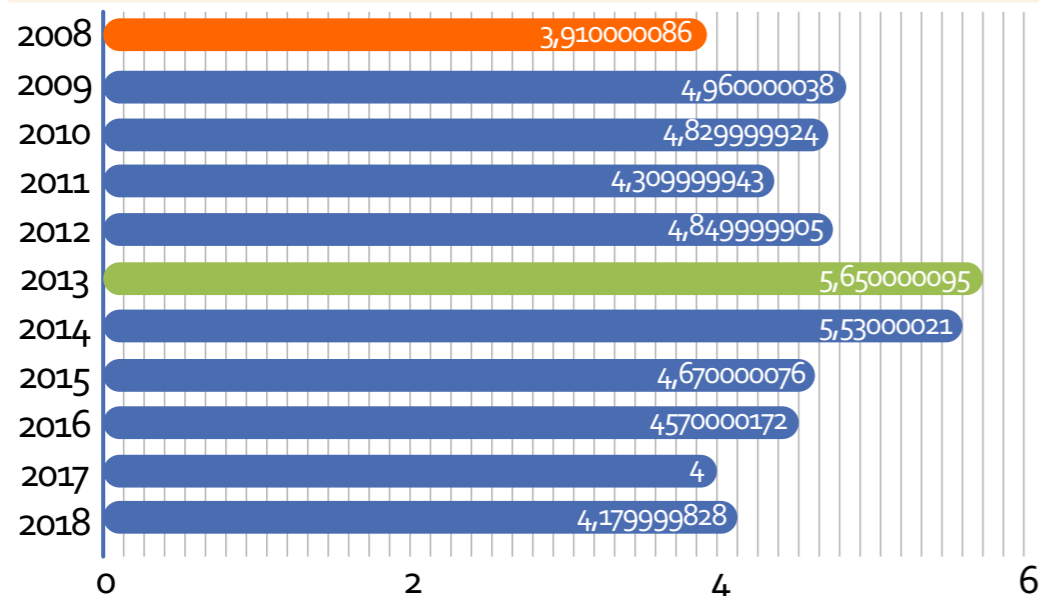
НИДЕРЛАНДЫ

Правительство Нидерландов в 2015 году реформировало весь сектор молодежной политики и делегировало обязательства по реализации молодежной политики в муниципалитеты. Закон о детях и молодежи предусматривает, что 393 датских муниципалитета будут фокусироваться на реализации политики молодежи и семьи в стране. Вся необходимую научно-методологическую базу для разработки молодежной политики предоставляет Нидерландский институт молодежи.

Успех в низких показателях доли NEET правительства Нидерландов, так же, как и в Сингапуре, объясняется усиленными инвестициями в дошкольное и школьное образование. В категорию “молодежь” в Нидерландах входят все граждане от 0 до 24, именно это и объясняет усиленную поддержку детей раннего возраста.

По статистике двое из трех детей в Нидерландах посещают дошкольные учреждения. Государство предоставляет различные опции для работающих матерей, а именно существует единая система регулирования рабочих часов и выплат для матерей, которые хотели бы работать полдня и оставшееся время уделять заботе о ребенке.

ДИАГРАММА 4. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, НИДЕРЛАНДЫ, %

Ни в одном из законов или актов о молодежи в Нидерландах не упоминается молодежь категории NEET и в целом можно заключить, что документы фокусируются на развитии детей до 18 лет, а молодежь не получает такого уровня внимания. Такого же мнения придерживаются большинство критиков молодежной политики в стране. Эксперты утверждают, что правительству необходимо предоставлять больше возможностей для поддержки развития молодежи, по сравнению с дошкольным и школьным образованием.

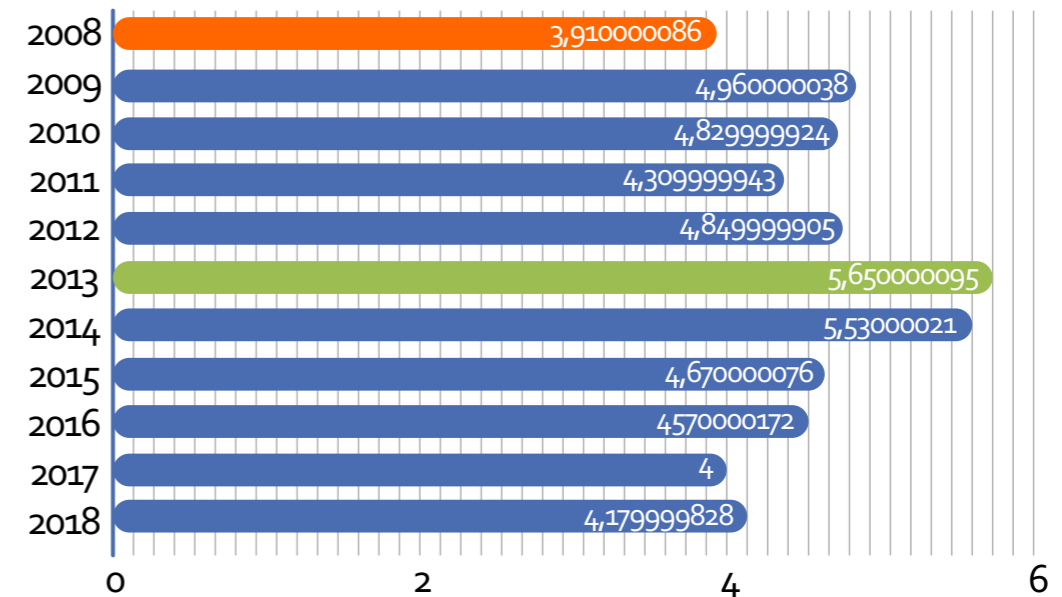
Несмотря на отсутствие адресных программ по решению социально-экономических проблем молодежи, Нидерланды остаются в лидерах по странам с низким уровнем молодежи категории NEET, а также стоит отметить, что уровень безработицы молодежи в Нидерландах достиг исторического минимума в апреле 2019 года - 6.20%.

НОРВЕГИЯ

Молодежная политика Норвегии отличается от международных стандартов тем, что не существует единого документа, включающего все сферы молодежной политики. Правительство придерживается идеи разработки нескольких документов, законов, стратегий и концепций, каждый из которых фокусируется на определенной сфере молодежной политики. В Норвегии был принят План реализации инициатив в области детской и молодежной политики на 2013-2017 годы, в который в 2015 году были внесены промежуточные поправки.

Стратегия работы по снижению доли NEET отражена в **Актах, регулирующих трудоустройство молодежи. Основной проблемой NEET в Норвегии являлось то, что молодежи не стремилось найти работу или социализироваться**. В связи с чем, правительство разработало антициклическую схему получения пособий по нетрудоспособности, которая указывает на то, что пособие служит источником дохода для трудоустроенной молодежи в трудные времена и не может быть получено дважды. Норвегия имеет самый высокий уровень получения пособий по нетрудоспособности в ОЭСР.

ДИАГРАММА 5. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, НОРВЕГИЯ, %

Для сохранения низкого уровня NEET в стране, правительство Норвегии разработало программу **NY GIV** в 2010 году. Данная программа фокусируется на снижении количества школьников, которые уходят из школы, не получают среднее образование и не имеют диплом. Данная программа фокусируется на том, чтобы все дети получали качественное образование в дошкольный период и в начальных классах. Этот фактор является важным для формирования сильной базы, при котором дети будут сталкиваться с меньшим количеством проблем в более поздние периоды обучения.

Программа поддержки работодателей разработана правительством с целью трудоустройства молодежи категории NEET и поддержки работодателей в начальный период найма молодых специалистов. В Норвегии предусмотрены различные виды субсидий для работодателей, которые нанимают людей с ограниченными возможностями или молодежь категории NEET. Реализация данной программы мотивирует работодателей не избегать молодежь данной категории и оказывать поддержку при трудоустройстве.

Норвежская политика по снижению доли категории NEET отличается тем, что работает не только адресно с молодежью, но и непосредственно с работодателями. Комплексный подход позволяет правительству Норвегии регулировать рынок труда и создавать благоприятные условия для молодежи в их транзитный период.

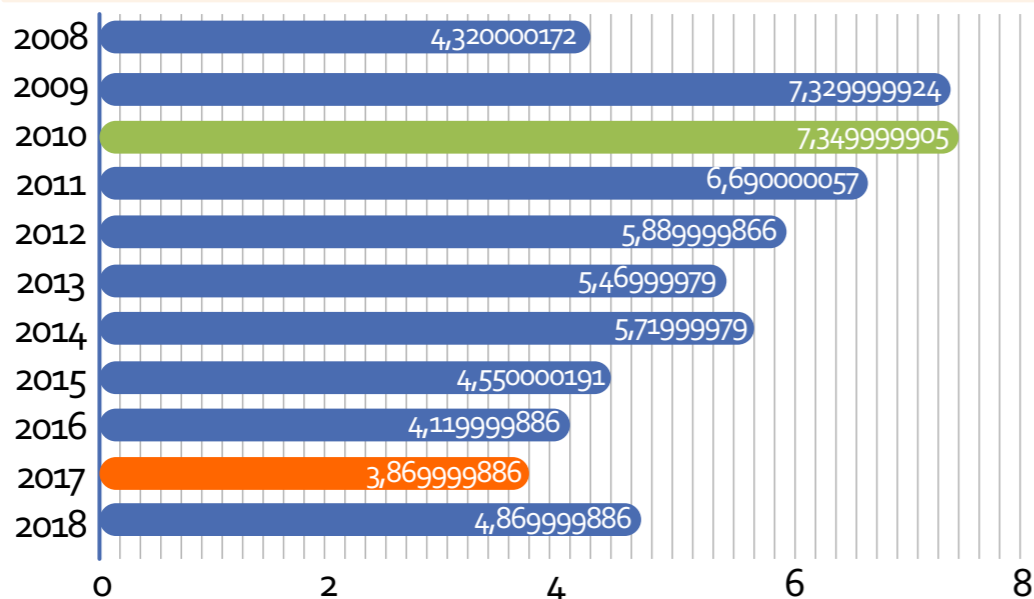
ИСЛАНДИЯ

Стратегия молодежной политики на 2014-2018 годы разработана Советом молодежи Исландии. Совет молодежи функционирует при Министерстве образования, науки и культуры. Закон о молодежи №70/2007 регулирует работу данного Совета. Роль Молодежного совета заключается, помимо прочего, в разработке предложений, касающихся «особого внимания и разработки политики в области молодежных проблем». Целью данной политики является определение важных проектов, которые вовлеченные стороны должны рассмотреть в ближайшие годы.

Молодежь категории NEET в Исландии многими исследователями в данной области характеризуется как молодежь, которая не может найти работу. Отсутствие мотивации, уход за близкими, состояние здоровья не являются основными причинами вхождения в данную категорию молодежи.

Последние десять лет в Исландии наблюдался спад в показателях доли NEET, несмотря на это в 2018 году доля молодежи данной категории увеличилась почти на 1%, что является незначительным по сравнению с показателями в после кризисный период 2008 года.

ДИАГРАММА 6. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, ИСЛАНДИЯ, %

В связи с тем, что ключевой проблемой является отсутствие рабочих мест, правительство Исландии акцентирует внимание на важности создания рабочих мест и благоприятных условий труда для молодежи. Государственные программы поддержки молодежи не фокусируются на отдельных проектах по снижению показателей доли NEET.

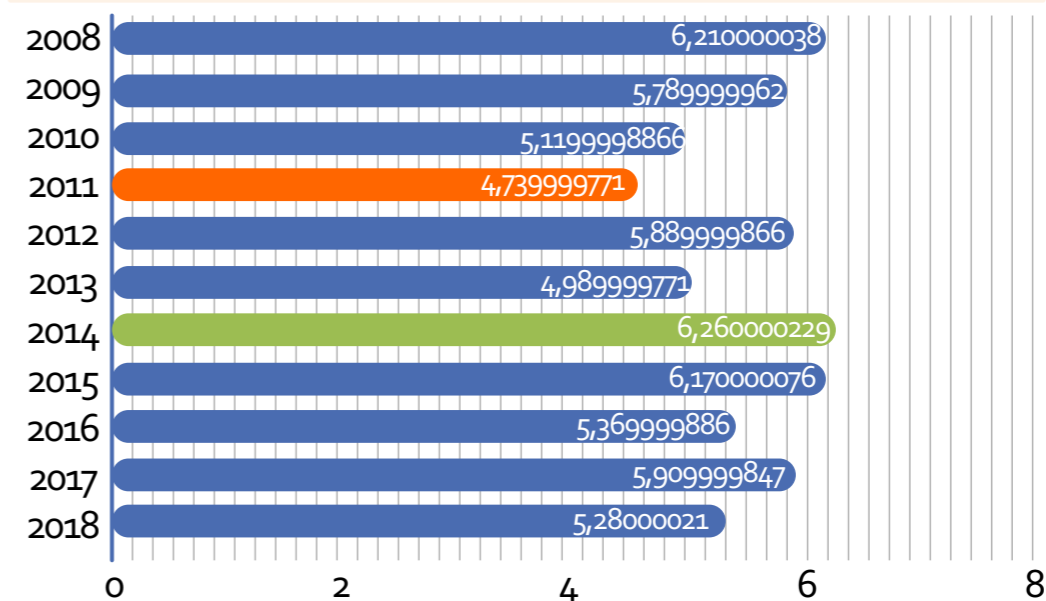
Также стоит отметить, как и в других странах лидерах по низкому уровню NEET, правительство фокусируется на значимости качественного дошкольного и раннего школьного образования для формирования крепкого фундамента у молодых граждан Исландии.

ЛЮКСЕМБУРГ

Молодежная политика в Люксембурге базируется на законе о молодежи, докладе о молодежи, а также молодежном пакте. Все эти документы нацелены на развитие молодежной политики и улучшение качества жизни молодежи.

Государственная стратегия по снижению показателя доли NEET базируется на научном исследовании 2013 года. Национальный молодежный совет совместно с Министерством труда и занятости и Люксембургским институтом социально-экономических исследований инициировал проект финансируемый Европейским социальным фондом, с целью изучения и описания данной категории молодежи в стране. Результатом работы стал - национальный доклад о феномене «NEET».

ДИАГРАММА 7. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, ЛЮКСЕМБУРГ, %

Исследование показало, что большинство школьников, которые по разным причинам не получили полное среднее образование в большинстве случаев становятся молодежью категории NEET.

Результатом данного исследования стала реализация программы **Local Youth Actions**. Программа создана с целью объединения учреждений школьного и внешкольного образования, чтобы большинство молодежи на этапе школьного образования подготавливались к транзитному периоду в жизни.

Особое внимание, по результатам исследования, уделяется школьникам, относящимся к определенным группам риска. Разработаны инструменты с целью создания более гибкой школьной системы для удовлетворения конкретных потребностей и оказания индивидуальной поддержки детям, выявления детей с особыми проблемами (психическое здоровье, гиперактивность, атмосфера в семье, включая социально-экономическое положение), а также

оказания поддержки молодежи в вопросах трудоустройства, расширения сотрудничества между службами, программы.

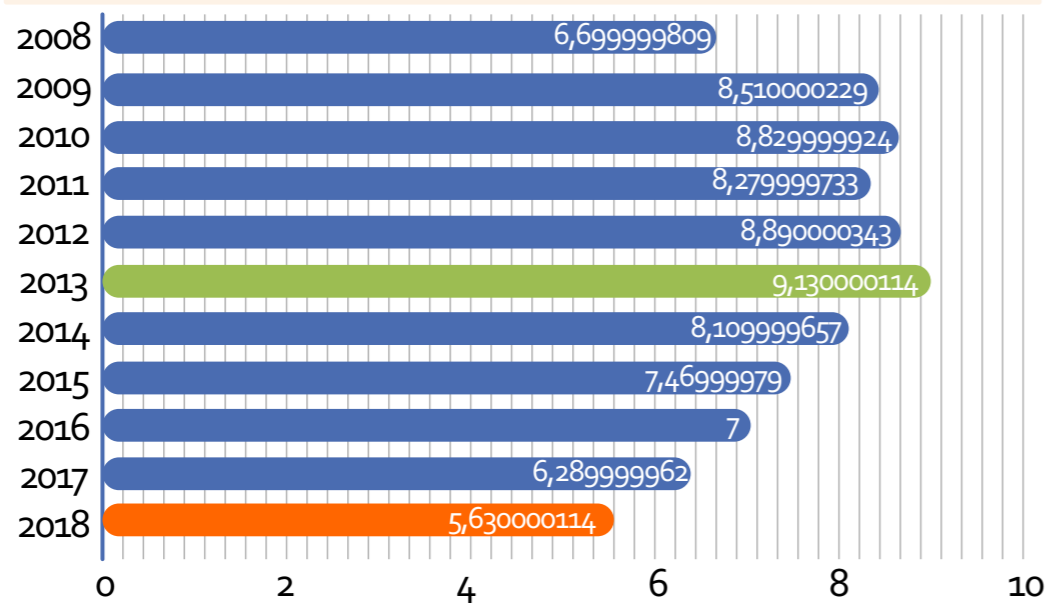
Молодежная политика Люксембурга по направлению NEET отличается своим научным подходом. Именно исследования обозначили причины, которые вынуждают молодежь входить в категорию NEET. Исследование было проведено в 2013 году, и программа начала реализовываться в 2014 году, с того момента до 2018 года наблюдается стабильное снижение доли молодежи категории NEET.

ЧЕХИЯ

Государственная политика в отношении детей и молодежи была принята в Чехии в 2007 году на пять лет. После данной программы, других стратегических документов принято не было. Категория молодежи NEET не рассматривается в нормативно-правовых актах.

Поддержка категории молодежи NEET усилилась в 2012 году, после того как количество молодежи данной категории постоянно росло. При поддержке и содействии ЕС, в рамках национальной стратегии «Европа 2020» предусматривалось сокращение безработицы среди молодежи в возрасте от 15–24 лет и уровень безработицы среди низкоквалифицированных лиц с МСКО (Международная стандартная классификация образования) 0-2 с образованием, в связи с чем была разработана национальная программа «Youth Guarantee». После 2013 года в стране наблюдается стабильное снижение молодежи данной категории.

ДИАГРАММА 8. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, ЧЕХИЯ, %

Программа the Youth Guarantee основана на рекомендациях Европейского Совета от 2013 года и реализуется во всех странах ЕС. Согласно данному документу правительство Чехии гарантирует, что каждый молодой человек в возрасте до 25 лет получит предложение работы, возможности продолжения образования, обучения или стажировки в течение четырех месяцев после того, как человек становится безработным, выпускается из образовательного учреждения или прекращает процесс обучения. Система дополнительного образования предоставляет качественные программы обучения, которые позволяют получить признаваемую профессиональную квалификацию.

Бюро труда правительства Чехии координирует и реализует данную программу в двух этапах. Первый этап индивидуального планирования действий, мер раннего вмешательства и активизации, состоит из вступительного собеседования, профилирования; консультационных услуг - в группах и/или индивидуально; работа с мотивацией; переквалификация. На втором этапе молодые люди получают персональное предложение о продолжении образования или стажировки.

Адаптация общеевропейской программы под существующие условия рынка труда Чехии позволяет молодым специалистам трудоустроиться с учетом собственных навыков.

ГЕРМАНИЯ

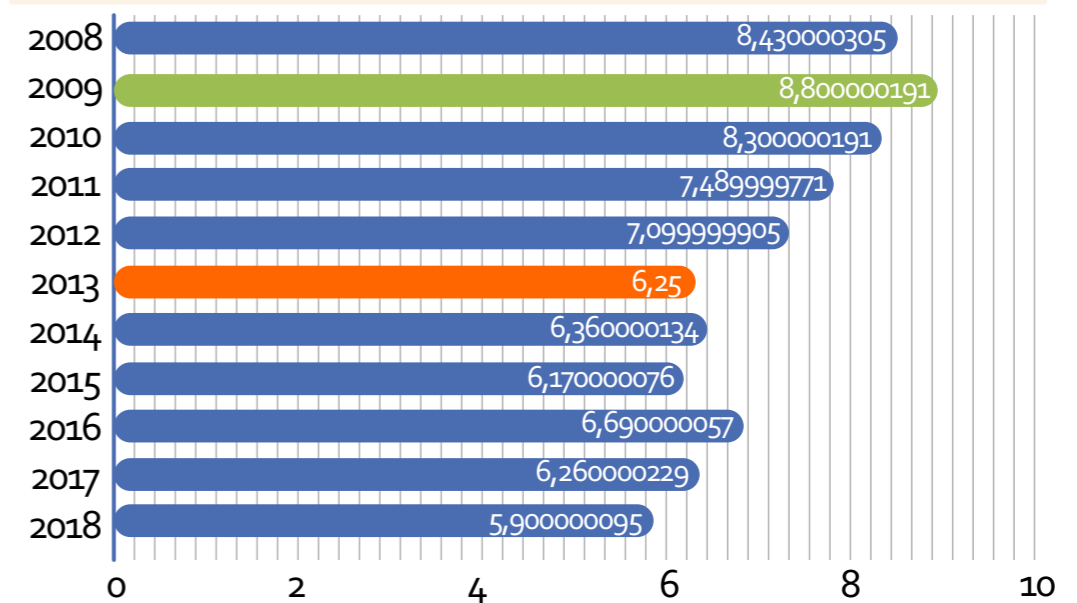
Особенностью рынка труда молодежи в Германии является большое количество мигрантов. Несмотря на то, что общая безработица среди молодежи в Германии является одной из самых низких в ЕС, молодые люди из числа мигрантов сталкиваются с проблемами. Это также отражается в значительно более высоком уровне NEET среди граждан третьих стран по сравнению с гражданами (21,1% против 5%) Германии.

Кроме того, ситуация с трудоустройством коренного населения, родившегося за границей (то есть второго поколения), также является неблагоприятной. Доля ранних выпускников в образовании и обучении среди иностранных студентов (23,2%) почти в три раза больше, чем среди студентов, родившихся в Германии (8,2%) в 2016 году.

Правительство Германии разработало национальную программу молодежной политики на 2015-2018 годы, в которой отражается современный подход к решению проблем молодежи и улучшение качества жизни.

В стране ответственность за снижение количества молодежи категории NEET несут муниципалитеты. В Германии не существует единого стандарта работы с молодежью. Работа в регионах отражает различные ценности и широкий спектр содержания, методов и форм работы. Таким образом, плюрализм работы с молодежью является результатом различных потребностей молодых людей в отдельных регионах. Кроме того, поддержку оказывают добровольные молодежные, благотворительные и религиозные объединения.

ДИАГРАММА 9. ДОЛИ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ NEET, ГЕРМАНИЯ, %

На государственном уровне находятся только департаменты по делам молодежи, которые предлагают услуги в сфере досуга молодежи и координируют работу молодежных центров по всей стране. Высокая эффективность работы молодежных центров влияет на снижение показателей доли NEET в стране. Работа молодежных центров регулируется законом и строго координируется муниципалитетами.

В молодежных центрах основная цель неформального образования и поддержки – это привести молодых людей к самостоятельному определению своего будущего и научить ответственности за свои действия. Важным элементом эффективности молодежных центров является активная вовлеченность ребенка или молодого человека в процесс образования. Молодые люди, их потребности и интересы являются приоритетными в формировании содержания и организации молодежной политики.

Основной задачей является индивидуальная помощь гражданам в личной самореализации путем развития способностей и укрепления веры молодежи занимать ответственную роль в общественно-политической жизни.

ВЫВОДЫ

Большинство стран-лидеров данного рейтинга схожи по двум основным направлениям: первым направлением являются **инвестиции в дошкольное образование молодежи**, второе направление – это **разработка адресных программ по снижению доли молодежи**, где приоритетом является индивидуальный подход.

Первое направление является превентивным механизмом и является эффективным в долгосрочной перспективе. Выбор в пользу инвестиций в дошкольное образование подкреплен множеством научных исследований в области воспитания и образования в раннем возрасте. Известным научным трудом в данной области является исследование лауреата Нобелевской премии по экономике Джеймса Хекмана. Один из самых влиятельных экономистов в мире Хекман утверждает, что в раннем возрасте у детей закладывается фундамент для развития soft skills. Раннее развитие эффективных социальных навыков в значительной степени влияет на успешное развитие IQ и личностную и социальную продуктивность. Именно Хекман является автором теории, согласно которой прибыль от инвестиций в программы дошкольного образования превышает вложения в 8 раз (1:8), по сравнению с прибылью от инвестиций в образование в целом (1:3). Таким образом, 1 доллар, вложенный в дошкольное воспитание и обучение, дает 8 долларов опосредованной прибыли государству в течение 15-20 лет.

Второе направление – это решение уже существующей проблемы и удержание доли категории NEET на низком уровне. Опыт Японии, Люксембурга, Норвегии является наиболее эффективным, так как применялся научно-методологический подход к определению причин пребывания молодежи в данной категории, а также были разработаны адресные программы с индивидуальным подходом.

Эти два направления являются наиболее эффективными и часто применяемыми в развитых странах мира по снижению доли NEET в стране. В Казахстане при разработке государственных программ и проектов поддержки молодежи рекомендуется учесть данные механизмы в целях принятия системных мер адресного характера.

МЕРЫ СОДЕЙСТВИЯ В ТРУДОУСТРОЙСТВЕ, В ТОМ ЧИСЛЕ ПЕРВОГО РАБОЧЕГО МЕСТА

В большинстве случаев для молодежи реализация профессионального потенциала на рынке труда становится трудной задачей. В силу своего возраста, отсутствия трудового стажа и других социальных характеристик, молодежь постоянно сталкивается с трудностями при поиске работы.

Отсутствие эффективной системы поддержки молодежи в транзитный период перехода от образования на работу является проблемой для рынка труда многих стран. К тому моменту, университеты уже не являются ответственными за своих выпускников, а работодатели пока не готовы брать ответственность за молодых специалистов. Не имея поддержки и понимания рынка труда, большинство молодежи не трудоустраивается вовсе или трудоустраивается не по специальности.

Молодежный рынок труда является предметом исследований многих международных организаций. Организация «Фридрих Эберт Штифтунг» занимается финансированием исследований рынка труда молодежи с начала 1991 года. В процессе исследований ученые разработали Индекс молодежного рынка труда KOF (the KOF Youth Labour Market Index, далее - Индекс KOF).

Индекс KOF выпускается каждые четыре года и отражает различные аспекты вовлечения молодежи на рынок труда в 178 странах за период 1991–2017 годы. Индекс включает 12 показателей с использованием данных МОТ, ОЭСР и Евростата.

Индекс KOF позволяет отслеживать тенденции на рынке труда молодежи на страновом и региональном уровне. В 2017 году был выпущен обновленный индекс по странам Европы. По данному индексу, наиболее благоприятные условия на Европейском рынке труда для молодежи в Дании (5,79), Швейцарии (5,71), Австрии (5,48), Германии (5,47) и Нидерландах (5,44). Индекс KOF состоит из четырех компонентов: статус молодежи на рынке труда, качество работы, образование, транзитный период - условия выхода на рынок труда.

ТАБЛИЦА 1. СТРАНЫ-ЛИДЕРЫ В ИНДЕКСЕ МОЛОДЕЖНОГО РЫНКА ТРУДА KOF

№	Страна	Индекс KOF	Статус молодежи на рынке труда	Качество работы	Образование	Плавный транзитный период
1.	Дания	5,79	6,01	5,42	5,7	6,05
2.	Швейцария	5,71	6,01	5,72	5,56	5,56
3.	Австрия	5,48	5,92	5,65	4,66	5,69
4.	Германия	5,47	6,25	5,57	4,51	5,55
5.	Нидерланды	5,44	5,99	5,15	4,95	5,68
6.	Литва	5,4	5,62	5,91	4,35	5,73
7.	Эстония	5,35	5,59	5,59	4,58	5,66
8.	Норвегия	5,3	6	5,24	4,22	5,72
9.	Исландия	5,2	6,12	4,34	4,39	5,96
10.	Латвия	5,19	5,47	5,62	4,32	5,33
11.	Казахстан*	5,43	6,69	3,13	0	6,46

*Казахстан в таблице дан для сравнительного анализа. В сфере образования Индекса показатель отсутствует ввиду недостаточных данных.

Высокие показатели европейского рынка труда объясняются тем, что в ЕС приняты единые стандарты по подготовке и привлечению молодежи на рынок труда. В апреле 2013 года все страны ЕС взяли на себя обязательство по внедрению программы Youth Guarantee по Рекомендации Совета Европы. В рамках данной программы каждое государство ЕС гарантирует своим молодым гражданам до 25 лет услуги по непрерывному образованию, профессиональному обучению и подготовке - apprenticeship (далее - ПОО), а также качественному предложению работы и стажировки в течение четырех месяцев после того, как они стали безработными или прекратили учиться.

Программа зарекомендовала себя высокоэффективной. С 2014 года более 3,5 млн молодых людей, зарегистрированных в программе, приняли предложения о трудоустройстве, продолжении образования, стажировке или профессиональной подготовке. Программа Youth Guarantee оказала прямую поддержку более чем 2,4 млн молодых людей по всему ЕС. Спустя 5 лет после запуска программы Youth Guarantee, показатели рынка труда молодых людей в ЕС значительно улучшились:

- на 2,3 млн стало меньше молодых безработных (уровень безработицы в 2013 году составил 24%, в 2019 - 14%);
- на 1,8 млн стало меньше молодых людей категории NEET в возрасте от 15 до 24 лет (доля молодежи категории NEET в 2012 году - 13,2%, в 2018 году - 10,3%).

Отдельно следует отметить, что в рамках программы Youth Guarantee реализуется проект по профессиональному обучению или подготовке - apprenticeships. В процессе обучения в колледже или университете, молодой человек зачисляется на программу обучения в компании сроком до 4-х лет. Между работодателем и студентом заключается контракт и рабочие часы сотрудника оплачиваются. По окончании обучения, студент получает диплом, а также квалификацию с места прохождения профессиональной подготовки. Данная программа позволяет получить ценный опыт работы, подготовить качественное резюме для дальнейшего трудоустройства, а также установить контакты в своей отрасли. По статистике, 2 из 3 молодых сотрудников принимаются на работу сразу после окончания обучения.

ЕС продвигает данный проект через Европейский альянс профессионального обучения и подготовки - [European Alliance for Apprenticeships](#). Для реализации данной программы была создана единая платформа поиска интересующих вакансий - [EURES - Opportunities](#). Каждый желающий может найти подходящую работу в партнерских организациях. Несмотря на существование данной платформы и ее популярность среди студентов, большинство вариантов для ПОО все еще предоставляются на государственном уровне через учебные учреждения.

Данная программа реализуется в каждой стране. ЕС раз в несколько лет предоставляет отчет о реализации данной программы в странах-лидерах по рейтингу KOF, которые значатся как наиболее успешные – Дания (5,79), Швейцария (5,71), Австрия (5,48), Германия (5,47) и Нидерланды (5,44). Страны-лидеры рейтинга KOF не только адаптировали под свой рынок труда предложенную программу, но и разработали ряд других программ для поддержки молодежи в транзитный период. Страновая адаптация и комплексный подход позволили данным странам выйти в лидеры рейтинга по развитию молодежного рынка труда и обеспечить всю необходимую поддержку для молодых граждан.

ДАНИЯ - DUAL APPRENTICESHIP SYSTEM

Правительство Дании адаптировало единую европейскую программу ПОО под свой рынок труда с целью предоставления гарантии о подготовке качественных специалистов потенциальным работодателям.

В Дании программа подготовки Youth Guarantee является двухуровневой - Dual Apprenticeship System и считается одной из наиболее эффективных программ в странах ЕС. Выпускники программы принимают на работу первыми по сравнению с теми, кто не проходил программу и входят в приоритетный лист для работодателей.

Программа характеризуется высокой степенью подготовленности молодых специалистов - около 70% выпускников трудоустраиваются уже во время прохождения практики. Это связано с тем, что у администраторов программы налажены связи между сектором образования и бизнесом для предоставления рабочих мест, данные партнерские организации проявляют активную вовлеченность в процесс обучения специалистов. Строгие процедуры сертификации выпускников ведут к признанию квалификации на государственном уровне. Окончательная оценка в программе датской ПОО проводится путем сочетания школьного экзамена с экзаменом подмастерья

(svendepøve) - итогового экзамена программы профессионального образования, осуществляемый Комитетом Торговли.

Использование обоих методов оценки является наиболее распространенным и фокусируется как на практических проектах, так и на теоретических знаниях. Внешние эксперты, назначенные местными торговыми комитетами, проводят оценку. Сдав экзамен на подмастерье, учащийся получает квалификацию и статус квалифицированного рабочего. Таким образом, правительство гарантирует высокую подготовленность выпускников программы для потенциальных работодателей.

ШВЕЙЦАРИЯ: DUAL SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING

Швейцария является федерацией с 26 независимыми кантонами, в которой население делится на четыре языковых региона. Швейцарская модель ПОО является частью сложной общей модели поддержки молодежи, которая включает социальный диалог, культуру обучения и три уровня федерализма в стране. По окончании обязательного образования молодежь имеет выбор между продолжением обучения и участием в программе ПОО.

ПОО является адаптацией общеевропейской программы Youth Guarantee. Как показывает статистика, в большинстве своем молодежь в возрасте от 16 до 18 лет зачисляется в программу ПОО. Большинство программ ПОО являются двухуровневыми: сочетают занятия в классе с неполной занятостью в профессионально-техническом училище и с обучением на неполной ставке в принимающей компании 3-4 раза в неделю.

Большинство молодых людей в Швейцарии выбирают путь ПОО после обязательного образования. Данная программа является наиболее эффективным способом начать карьеру, и чаще всего являются приоритетным выбором для очень способных студентов. Выпускники ПОО, продолжающие обучение в высших учебных заведениях, имеют значительно более высокую заработную плату по сравнению с коллегами, которые не проходили данную программу. Сотрудники, получившие квалификацию по данной программе, зарабатывают в среднем на 25% больше, чем лица с наивысшей квалификацией на уровне выше среднего (ПОО или общее образование). Эти результаты показывают, что ПОО служит отправной точкой для построения успешной профессиональной карьеры.

Несмотря на то, что существуют некоторые региональные особенности и различия в реализации ПОО, они уточнены в нормативно-правовых актах и подкреплены статистическими данными. Например, двухуровневый ПОО более распространен в немецкоязычной части Швейцарии в целом, тогда как во франкоязычной части большинство школьников старших классов зачисляются на программу ПОО до начала профессионального образования в вузах. Более двух третей учеников старших классов выбирают профессионально-техническое направление, и на выбор предлагается около 300 зарегистрированных курсов обучения. Почти все швейцарские выпускники школ поступают в университеты.

Постановления о ПОО и единые требования к сертификации служат общей основой для обоих типов программ ПОО, поэтому одну и ту же федеральную квалификацию можно получить, следуя двухуровневой программе в университете или школьным программам ПОО.

АВСТРИЯ: LEHRE

Австрийская система двойного обучения отличается от общепринятой европейской системы тем, что внедрена система Lehre – двойного образования и обучения в компании и учебном учреждении, в котором большую часть времени ученик проводит на рабочем месте. В частности, ученик проводит 80% учебного времени на рабочем месте, остальные 20% - в профессионально-техническом училище, и студенту оказывают поддержку специально назначенные сотрудники - тренера IVET.

Тренер IVET на базе компании отвечает за планирование и проведение обучения, а также поддержку молодых сотрудников. Программа Lehre стремится обеспечить профессиональную квалификацию на уровне 3В МСКО и подготовить молодых людей к трудоустройству, вовлекая их в рабочий процесс с начального этапа. Это очень эффективный инструмент для облегчения перехода от образования к работе. По статистике 76% выпускников программы с двойным обучением начинают работать в течение 3 месяцев после окончания обучения.

Успех обучения на базе компании определяется главным образом профессиональной компетентностью и педагогическими навыками тренера. С этой целью, государство придает важную значимость – работе тренера IVET. Правительством были разработаны требования по соответствующей профессиональной квалификации и опыту кандидата тренера IVET, а также существует необходимость периодического подтверждения знаний и навыков, связанных с профессиональной педагогикой и правом.

Для получения сертификата тренера IVET, кандидат должен либо сдать экзамен для тренеров IVET (который является одним из модулей экзамена на программе двойного обучения

для студентов), либо успешно пройти 40-часовой курс для инструкторов с профессионально ориентированным собеседованием.

По требованию государства в принимающих организациях должно быть достаточное количество профессионально и педагогически квалифицированных инструкторов. Педагогический персонал, обучающий и поддерживающий учеников в профессионально-техническом училище, также должен иметь соответствующую квалификацию и трехлетнюю профессиональную практику.

Данная программа позволяет гарантировать получение качественного практического опыта для студентов и стать конкурентоспособными специалистами в своей области.

Германия: Berufsausbildung im Dualen System

Программа профессионального образования и обучения является определяющей характеристикой немецкой системы образования и является высокоэффективной системой в ЕС: он имеет высокий уровень завершения обучения, составляющий 75-80%, из которых 61% учащихся были оставлены в принимающей организации сразу после завершения обучения.

Ключевым фактором, способствующим успеху, является наличие хорошо разработанной и сильной нормативно-правовой базы. В Германии издан Закон о профессиональном обучении - Berufsbildungsgesetz (далее - BBiG), который был введен в 1969 году и пересмотрен в 2005 году, дополнительные поправки были внесены в 2019 году.

Данный закон регулирует объем минимального финансового вознаграждения, который получает каждый студент, зачисленный на программу ПОО. Так, согласно последним внесенным поправкам, увеличивается минимальное вознаграждение в первый год обучения. На втором году обучения минимальная заработная плата стажера увеличивается на 18%. На третьем — на 35%, а на четвертом году обучения — на 40%. Большинство стажеров получает от 400 евро в месяц. Минимальное вознаграждение в первый год обучения вырастет: в 2021 году до 550 евро; с 2022 года до 585 евро; с 2023 года до 620 евро.

Основной целью BBiG, является регулирование всех аспектов обучения и подготовки: содержание и структура профессионального обучения молодых сотрудников; роли, права и обязанности всех вовлеченных сторон, включая социальных партнеров; продолжительность программы; оценка качества, в том числе экзамены, проводимые торговыми палатами; минимальная квалификация и предыдущий профессиональный опыт тренеров как в учебных заведениях, так и в компаниях.

Реформирована экзаменационная система: она модернизирована, упрощена и некоторые процедуры сокращены. Так, при успешном завершении двухлетнего обучения не является необходимым сдавать итоговый экзамен для повышения квалификации. Двухлетнее обучение с 2020 года засчитывается вместо экзамена на повышение квалификации.

Система ПОО Германии успешна по причине стабильной институциональной и нормативной базы, а также из-за активного вовлечения партнеров в процесс обучения и многочисленные механизмы обеспечения качества. Как следствие это стало популярным выбором для молодежи.

НИДЕРЛАНДЫ: KENNISCENTRUMBEROEPSONDERWIJSBEDRIJFSLEVEN

Система ПОО Нидерландов уникальна тем, что созданы специальные отраслевые центры подготовки научно-методологической основы для программ ПОО KenniscentrumBeroepsonderwijsBedrijfsleven - Knowledge Centres for VET and Industry (далее - KBB). Данные центры отвечают за разработку квалификаций для ПОО и поддержание современных профессиональных стандартов, на основе которых можно квалифицировать профессиональное образование по уровням.

Совет директоров информирует организации работодателей и профсоюзов о минимальных требованиях и единых стандартах ПОО. Образовательные учреждения и социальные партнеры несут совместную ответственность за внесение предложений по обновлению существующих требований к обучению. Таким образом, существующие требования постоянно регулируются и видоизменяются.

Центры ответственны за аккредитацию организаций, предлагающих возможность для прохождения стажировки. В результате центры контролируют качество и доступность программ обучения на региональном уровне.

Каждые четыре года, центр обязывает партнерские организации проходить повторную аккредитацию. Данная практика необходима для подтверждения используемых стандартов обучения в организации, обновления существующей информации, и регистрации на общедоступном официальном сайте - stagemarkt.nl, который позволяет учащимся искать места для трудоустройства с утвержденными работодателями.

В Нидерландах существует законодательная база только для стажировок, связанных с ПОО. Данный закон об образовании и профессиональной подготовки взрослых (Wet Educatie en Beroepsonderwijs /WEB) был принят в 1997 году. Основная часть этого закона охватывает критерии стандартизации стажировок ('praktijkcomponent'; 'opleiden' in de praktijk'; beroepspraktijkvorming, BPV) в рамках школьного процесса обучения и на старших курсах в университете. В Нидерландах существует четкое законодательство по различным аспектам, связанным с обучением, включая роли и обязанности всех вовлеченных сторон, механизмы обеспечения качества и соглашение об обучении.

Тесная связь с потребностями рынка труда и единые стандарты работы способствует положительному результату трудоустройства 75% выпускников, принимаемых их обучающей компанией, и около 51% выпускников, считающих, что предоставленное обучение является хорошей основой для выхода на рынок труда.

ВЫВОДЫ

Как показывает зарубежный опыт европейских стран, меры содействия в трудоустройстве являются значимым этапом поддержки молодежи в транзитный период. Обеспечение первого рабочего места является обязательным требованием по стандартам ЕС. Европейский Союз утверждает программы и регулирует стандарты. Финансирует программы по поддержке молодежи в странах, где это является необходимым.

Несмотря на наличие единого наднационального органа, европейские страны адаптируют программу поддержки молодежи на государственном уровне. Адаптация является разносторонней, так в некоторых странах как Австрия правительство стремится гарантировать высокий уровень квалификации сотрудников для работодателей. Большое количество партнерских организаций обеспечивает высокий уровень трудоустройства среди молодежи.

В таких странах, как Швейцария, Австрия, Германия, Нидерланды большое внимание уделяется участникам программы и их обучению. Приоритетным является получение практических навыков, нежели обучение в училище и теоретические основы. Именно поэтому участники программ профессионального обучения и подготовки проводят большую часть времени на рабочих местах. В Казахстане данную практику следует адаптировать и использовать при запуске проекта «Жас маман». Ведь проект предполагает не только получение качественного образования, но и должен способствовать современным запросам на рынке труда.

Рабочие часы каждого сотрудника оплачиваются в некоторых странах правительством, путем распределения стипендий, в других странах заключается контракт с принимающей организацией, которая обязуется выплачивать заработную плату.

Обеспечение первого рабочего места и поддержка в развитии базовых профессиональных навыков помогает студентам стать специалистами высокого уровня и быть востребованным на современном рынке труда.

Революционное обновление Закона о профессиональном обучении (Berufsbildungsgesetz) 2019. www.partner-inform.de

ГРАЖДАНСКАЯ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ

ГРАЖДАНСКАЯ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ

Значительную роль в развитии общества играют неправительственные организации (далее - НПО). Стабильное количественное увеличение НПО в мире указывает на то, что формирование гражданского общества и развитие «третьего сектора» тесно взаимосвязаны. Наряду с государственными институтами и бизнес структурами, «третий сектор» образуется в результате инициативности граждан и организации самоуправления.

МЕХАНИЗМЫ ПАРТНЕРСТВА ГОСУДАРСТВА И НПО

Впервые в международно-правовой базе термин «неправительственная организация» был официально использован в Статье 71 в уставе ООН в 1945 году. Тогда было утверждено, что НПО могут быть частью международной дипломатии и участвовать в международных отношениях.

Как показывает зарубежный опыт, социальное партнерство правительства и «третьего сектора» отличаются в зависимости от уровня развития страны. Так, в развитых странах запада правительство создает условия для функционирования НПО на законодательном уровне и придерживается идеи невмешательства. Большинство развитых стран разработало грантовую систему поддержки «третьего сектора». Ежегодно на конкурсной основе раздаются гранты НПО для реализации социальных проектов, направленных на решение определенных проблем общества.

В развивающихся странах правительство создает различные регулирующие органы (советы, комиссии) для отслеживания количества реализуемых проектов, форматы и виды. Из-за существования различных международных, региональных и национальных НПО, ведущих деятельность в стране, правительство отслеживает деятельность этих организаций на территории страны. Между тем в развивающихся странах грантовая система не так развита, как в странах западного мира. В большинстве своем они финансируются другими странами, международными фондами или за счет благотворительности граждан.

Несмотря на растущую популярность «третьего сектора» в мире, термин НПО до сегодняшнего дня является не точным и существует несогласованность в его использовании. Зарубежный опыт показывает, что большинство стран определяют НПО на национальном уровне и не адаптируют для международных правовых норм. К примеру, в некоторых западных странах, а также в системе ООН в формат НПО входят религиозные организации и профсоюзы, профессиональные организации, в то время как в других странах термин НПО ограничивается ассоциациями, фокусирующими внимание на достижении определенных целей.

В Казахстане НПО определяется как «некоммерческая организация (за исключением политических партий, профессиональных союзов и религиозных объединений), созданная гражданами и (или) негосударственными юридическими лицами на добровольной основе для достижения ими общих целей в соответствии с законодательством Республики Казахстан».

В Казахстане существует три основных закона регулирующие деятельность НПО: Закон Республики Казахстан от 31 мая 1996 года № 3-І «Об общественных объединениях»; Закон Республики Казахстан от 16 января 2001 года № 142-ІІ «О некоммерческих организациях»; Закон Республики Казахстан от 12 апреля 2005 года № 36-ІІІ «О государственном социальном заказе, грантах и премиях для неправительственных организаций в Республике Казахстан»

НПО образуется в результате самоуправления группы граждан для решения конкретных задач и достижения определенных изменений в социуме. Цели могут быть профессиональные, культурные, социальные, идеологические, политические, утилитарные и др. Стоит отметить, что в секторе НПО не существует четкого разделения на сферы деятельности, так как зачастую деятельность в секторе экологии, может распространяться и на политические сферы. Учитывая разнообразие целей, можно заключить, что НПО – это организация, которая преследует общественно-полезные цели.

Идея достижения общественно-полезных целей подталкивает гражданское общество формировать НПО и действовать в рамках организации. Способность гражданского общества к проявлению инициативности и успешной самоорганизации в рамках НПО возможна при наличии определенных условий: свободы самовыражения, доступности различных форм собственности, так как НПО основывается на частном соглашении и рыночных отношениях.

НПО могут быть как международными, так и местными. Международные НПО зачастую - это организации, которые начали свою работу в одной стране и затем расширились. Наибольшее количество НПО отмечается в США, Южной Азии (Индия, Бангладеш), а также в Африке.

Согласно Национальному докладу «Гражданский сектор НПО Казахстана» в 2019 году большинство НПО в Казахстане - это организации, реализующие проекты на областном уровне (25,7%), меньшее количество организаций функционируют в нескольких областях или городах (19%) и только 2,9% всех организаций вовлечены в международную деятельность на постоянной основе.

Большинство НПО в мире работают в сегменте развития здравоохранения и образования, земледелия, устойчивого экономического развития.

Ежегодно с 2012 года независимая Женевская медийная организация NGOAdvisor публикует рейтинг лучших НПО мира, выделяя наиболее инновационные и эффективные организации в этом секторе. Рейтинг данной организации называют «Высшей лигой» сегмента НПО. За свои годы существования организация усовершенствовала методологию рейтинга, чтобы выделять не только креативность и инновации, но и ключевые операционные характеристики, такие как управление, прозрачность и устойчивое развитие. Используя общедоступную информацию, авторы проанализировали более 2000 действующих НПО в мире и оценили каждую организацию по 165 индивидуальным критериям, в котором максимально каждая организация могла получить 1400 баллов.

В 2020 году NGOAdvisor опубликовал свой 8-ой рейтинг. Одной из основных особенностей рейтинга является его глобальность. Рейтинг не фокусируется на развитых странах и в топ-20/100/500 входят НПО со всего мира.

Для данной главы был выбран рейтинг топ-20 НПО за 2020 год. Учитывая лидирующие позиции, успешность и эффективность данных организаций, на их примере взаимодействия с правительствами разных стран можно отследить механизмы партнерства НПО и государства в различных странах мира.

Как было отмечено ранее, развитие гражданского общества и успешное функционирование НПО во многом зависит от созданных условий в стране. Исходя из этого было выбрано шесть стран из Топ-20: Бангладеш, США, Великобритания, Франция, Кения и Индия. В этих странах функционируют наиболее известные и успешные НПО в мире.

БАНГЛАДЕШ: BANGLADESH RURAL ADVANCEMENT COMMITTEE (1-ОЕ МЕСТО)

Бангладеш является одной из самых густонаселенных стран мира. В стране необычайно большое количество локальных НПО, занимающихся вопросами развития. Большинство из них являются местными, очень маленькими и добровольными организациями, но некоторые из них за последние два десятилетия резко выросли и стали одними из крупнейших НПО с филиалами в различных странах мира и с многомиллионными бюджетами. В настоящее время считается, что от 20% до 35% населения страны получают некоторые услуги - как правило, кредитные, медицинские или образовательные от НПО.

Учитывая данную особенность, государство разработало площадку для взаимодействия с существующими НПО – GO-NGO Consultative Council (GNCC) – Консультативный совет. Он был создан правительством в середине 1990-х годов при участии различных международных доноров в качестве комитета для обеспечения большего тесного взаимодействия между правительством и НПО.

Основным механизмом партнерства в рамках данного консультативного совета является возможность самых крупных НПО выражать свою позицию и участвовать в общественно-политических процессах в государстве. Так, от каждого НПО избираются по несколько депутатов сроком на 2-3 года. Депутаты занимаются разрешением конфликтов, связанных непосредственно с сектором НПО, а также влияют на разрабатываемую политику по отношению к «третьему сектору».

Основной особенностью «третьего сектора» в стране является его сконцентрированность в сельской местности по сравнению с городами. Таким образом, взаимодействие государства и НПО вовлекает в процесс все слои населения с различным уровнем образования вне зависимости от географического местонахождения в стране.

По версии NGOAdvisor, одним из наиболее популярных и самым эффективным НПО является Bangladesh Rural Advancement Committee (далее - BRAC), который был основан в 1972 году. Представители BRAC избираются в Консультативный совет и являются его участниками с момента образования наряду с другими крупными НПО в стране.

Организация занимается помощью гражданам и местным общинам в борьбе с бедностью и различными болезнями. НПО играет роль катализатора, создавая возможности для граждан, живущих в бедности, и помогая им реализовать свой потенциал. Организация поддерживает многочисленные малые бизнесы, а также разрабатывает новые модели управления и совершенствует уже существующие. Организация известна своими инновационными подходами в решении экономических проблем.

Закон Республики Казахстан от 12 апреля 2005 года № 36-ІІІ «О государственном социальном заказе, грантах и премиях для неправительственных организаций в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.04.2019 г.). Статья 1. Пункт 7.
Гражданское общество как двигатель развития страны. Strategy2050.kz
NGO Aid Map. www.ngoaidmap.org.
Национальный доклад «Гражданский сектор НПО Казахстана». 2019. НАО «ЦПГИ».
Top-20 NGOs - World. <https://www.ngoadvisor.net/top-20>

BRAC отдает приоритет устойчивым источникам финансирования и нацелено на обеспечение полного самофинансирования. В настоящее время менее четверти расходов покрывается международными донорскими организациями. Примерно 75% расходов, включая микрофинансирование, социальные предприятия и программы социального развития, финансируются за счет средств социального бизнеса. BRAC использует гибридную финансовую стратегию для нескольких своих программ развития, снижает расходы на администрирование и использует более разумные механизмы таргетирования со сложными моделями ценообразования, которые включают бесплатные услуги для нуждающихся граждан, а также предоставляет субсидии для тех, кто находится в группе с более высоким доходом.

BRAC по праву считается одной из самых уникальных организаций в сегменте НПО в мире, а также является объектом для многочисленных исследований.

США: JUNIOR ACHIEVEMENT WORLDWIDE (7-ОЕ МЕСТО)

Особенностью гражданского общества в западных странах является поощрение инициативности граждан в участии в общественно-политических процессах. Предприимчивость граждан была напрямую связана с быстрым развитием капитализма и рыночных отношений. Развитие гражданского общества влияет на постоянный прирост производителей и потребителей социальных благ и услуг, тем самым влияя на постоянную поддержку рынка и его обновление.

По данным Бюро по вопросам демократии, прав человека и труда Государственного департамента США в стране функционируют свыше 1,5 млн НПО, реализующих деятельность по вопросам внешней политики, электоральных процессов, окружающей среды, здравоохранения, по защите прав женщин, устойчивого экономического развития и др.

НПО в США воспринимается как организации с инновационным подходом к решению социальных и экономических вопросов. По сравнению с Бангладеш, где большинство НПО позиционируют свою деятельность в политическом направлении, в США наибольшее количество НПО занимаются вопросами, напрямую не связанными с политикой.

Между тем стоит отметить, что в сегмент НПО в США входят добровольческие организации, основанные на общей религиозной вере, профсоюзы, сообщества, которые помогают социально уязвимым слоям населения, а также группы, стремящиеся расширить возможности молодежи и др.

Механизм партнерства государства и НПО в США заключается в организации оптимальной свободы действий. Многие НПО освобождаются от государственных и федеральных налогов. Этот правовой статус облегчает деятельность НПО как некоммерческих организаций, поскольку им не нужно платить налог на финансирование, который они получают.

Источники финансирования включают пожертвования от частных лиц (американских и иностранных), коммерческих компаний, благотворительных фондов и грантов от федерального, штатного и местного правительства. Источниками финансирования также могут быть иностранные правительства. В законе США нет запрета на зарубежное финансирование НПО.

После регистрации НПО в соответствии с требованиями, изложенными ранее, правительство США не вмешивается в то, как НПО достигает поставленных целей. НПО могут свободно набирать сотрудников для своих организаций по своему усмотрению, и им не нужно уведомлять какое-либо государственное учреждение о своем членстве, деятельности или охвате. Как и другие организации и компании США, НПО должны воздерживаться от работы с правительствами или отдельными лицами, на которых распространяются санкции США. Не существует нормативных актов, которые бы ограничивали участие американских НПО в конференциях за границей, в поиске доноров за рубежом или выполнении работы на международном уровне.

В рейтинге топ-20 НПО в мире, большинство лидеров базируются именно в США. Наиболее известные в мире НПО как Freedom House или Human Rights Watch ведут свою деятельность из США. Freedom House на 80% финансируется из бюджета США, за что организация постоянно подвергается критике в независимости своих исследований.

В данном обзоре НПО как пример американского НПО взята организация Junior Achievement Worldwide (далее - JA). Будучи одной из крупнейших в мире НПО, данная организация занимает 7-ое место в рейтинге НПО в 2020 году и фокусируется на молодежи. JA готовит молодых людей к трудоустройству и предпринимательству, обеспечивает практическое обучение, тренинги, мастер-классы и консультации по вопросам готовности к работе, финансовой грамотности и предпринимательства.

JA была основана в 1919 году Теодором Вейлом. Его первая программа, JA Company Program, была предложена ученикам старших классов как программа внеклассного обучения. В 1975 году организация ввела дисциплину Project Business для средних классов в американских школах. За все время своего существования программа Junior Achievement расширила сферу своей деятельности включив в нее программы для учащихся в школе и после школы.

Junior Achievement USA ежегодно посещают почти 4,9 млн учеников. Программы JA преподаются волонтерами в городах, пригородах и сельских районах на всей территории США (106 региональных отделений).

Junior Achievement является одной из немногих НПО, привлекающих независимые сторонние организации для оценки эффективности своих программ. С 1993 года проводятся независимые исследования эффективности Junior Achievement.

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ: OXFAM (11-ОЕ МЕСТО)

Правительство Великобритании уделяет большое внимание использованию программ развития как инструмента внешней мягкой силы, а также развитию устойчивого гражданского общества во всем мире. Как и другие государства ЕС является крупнейшей страной-донором. Все 36 членов ОЭСР, а это большинство стран ЕС, в том числе и Великобритания подписали соглашение об оказании помощи беднейшим странам до 0,7% ВВП страны-донора. В большинстве случаев, помощь оказывается путем финансирования крупнейших НПО, ведущих свою деятельность на территории развивающихся стран.

Правительству Великобритании необходима сильная поддержка граждан для финансирования программ развития не только внутри страны, но и за ее пределами. Исходя из этого в официальных документах вместо термина НПО, использует термин Организации Гражданского Общества (далее - ОГО) - Civil Society Organisations (CSOs).

В 2017 году власти Великобритании опубликовали комплексный анализ сектора НПО в стране - Civil Society Partnership Review (CSPR). CSPR – это доклад, в котором представлен анализ существующих механизмов партнерства Департамента международного развития (далее - DFID) правительства Великобритании с организациями гражданского общества.

CSPR рассмотрел текущий портфель финансирования ОГО Департамента международного развития в контексте развития гражданского общества Великобритании и глобальным контекстом. Обзор был структурирован в три этапа:

На первом этапе был проанализирован текущий глобальный портфель гражданского общества DFID. Этот этап включал широкое цифровое взаимодействие с целым рядом ОГО и другими заинтересованными сторонами, а также анализ текущего развития гражданского общества.

Второй этап состоял из серий мероприятий и обсуждений с представителями более 130 организаций в секторе НПО, проводились индивидуальные обсуждения с международными экспертами по развитию в данной отрасли.

Третий этап был сосредоточен на анализе вклада ОГО для определения ключевых тем и возможностей. В частности, были представлены детальный анализ вклада ОГО в развитие как внутри страны, так и вне ее, и комплексный анализ воздействия партнерства с правительством на процесс организации работы.

В данном докладе уделяется особое внимание небольшим организациям, которые функционируют на национальном уровне и не являются международными НПО, разясняются механизмы их финансирования, а также по каким каналам можно получить финансирование.

В Великобритании НПО получают прямое финансирование от Департамента международного развития (DFID), Совета национальной безопасности Великобритании (NSC) и Министерства иностранных дел и по делам Содружества (FCO) за счет средств, выделяемых посольствами, консульствами и представительствами Великобритании.

Косвенное финансирование в НПО поступает от таких структур помощи, как Christian Aid, Католическое агентство по развитию за рубежом (CAFOD) и Oxfam GB, которые получают значительное финансирование от британского правительства.

Oxfam GB - это уникальная организация действующая в сегменте НПО с 1995 года. Данная организация - это добровольное объединение независимых НПО в Великобритании и по всему миру. В настоящее время в объединение вошло 20 организаций-филиалов. Работа координируется через Международный секретариат Oxfam. Каждый филиал является независимой организацией со своей сферой деятельности и работой. Фонд обеспечивает площадку для согласования приоритетов и целей, а также потенциальных способов достижения поставленных целей. Фонд поддерживает и способствует сотрудничеству по различным проектам с каждым филиалом.

Сегодня ассоциация НПО работает в более чем 90 странах. Именно объединение крупных НПО в единую организацию позволило тесно и более эффективно взаимодействовать с правительством Великобритании. Так как организация объединяет национальные НПО и ведет свою деятельность как в стране, так и за ее пределами, данная организация является одной из немногих, кто получает прямое финансирование из бюджета Великобритании. По последним данным в 2016-17 годы организация получила 8,4% от всех поступлений от Департамента международного развития правительства Великобритании.

ФРАНЦИЯ: HANDICAP INTERNATIONAL (12-ОЕ МЕСТО)

Французское агентство развития - Agence Française de Développement (AFD) финансирует различные организации, включая НПО и поддерживает переход к устойчивому развитию в мире. Организация занимается широкомасштабными проектами по климату, биоразнообразию, образованию, развитию городов, здравоохранению и управлению. В год реализуются более 4000 проектов на территории Франции и в 115 других странах.

Механизмы партнерства европейских стран являются схожими. Так, Французское агентство развития является аналогичной организации Департамента международного развития в Великобритании. Как член ОЭСР, французское правительство выделяет 0,7% от ВВП на донорские расходы.

Партнерство между государством и организациями гражданского общества усилилось с 2009 года, когда были разработаны шаги для финансирования не только НПО, действующих за рубежом, но и локальных НПО. Несмотря на это, стоит отметить, что французское правительство больше фокусируется на финансировании проектов в развивающихся странах по сравнению с внутренними проектами.

Французское правительство финансирует НПО напрямую через агентство по развитию. Прямое финансовое сотрудничество между агентством и НПО в настоящее время охватывает широкий спектр инструментов и включает в себя: поддержку инноваций (механизм FISONG для секторальных инноваций НПО), финансирование программ в периоды дестабилизации, кризиса и пост-кризиса, а также оказывает поддержку инициатив через механизм инициатив НПО.

В большинстве случаев Агентство развития привлекает НПО к сотрудничеству в проектах из-за их технического опыта, методов работы и знаний местного контекста. НПО предоставляют оценку ситуации, контролируют процесс и реализуют дальнейший мониторинг проектов по их окончанию. На этапах разработки проекта НПО регулярно участвуют в процессе, технико-экономических обоснованиях и поиске инновационных подходов совместно с командой Агентства развития.

НПО отбираются по приглашениям государственных и общественных структур для реализации проектов, финансируемых Агентством. Поэтому они могут выступать в качестве менеджеров проектов или поддерживать менеджеров проектов в профессиональных областях.

Одним из наиболее известных и успешных НПО во Франции является Handicap International. Данная организация на данный момент имеет статус наблюдателя ООН и является обладателем различных наград за свой вклад в развитие.

Организация была основана в 1982 году и фокусировалась на помощи людям с ограниченными возможностями. В дальнейшем участники НПО стали реализовывать проекты в Африке, потом в Южной Азии и в 2020 году уже были представлены в более 100 странах мира.

Данная организация, как и многие другие НПО ежегодно участвует в конкурсе на распределение грантов от правительства Франции. В силу масштабности работы организация является постоянным обладателем грантов от французского агентства развития.

Уникальность организации состоит в ее структуре. Штаб-квартира базируется в Леоне и состоит из 5 сотрудников. Две другие команды по пять сотрудников базируются в Париже и Женеве для оптимизации процесса выполнения обязанностей. Также существует Федеральный совет попечителей, хотя он и играет важную стратегическую и бюджетную роль, его члены не участвуют в текущих проектах. Все другие сотрудники нанимаются на контрактной основе в каждый из проектов. По официальным данным бюджет данной организации составляет €192 млн в год.

КЕНИЯ: ONE ACRE FUND (15-ОЕ МЕСТО)

«Третий сектор» в Кении по своей структуре является уникальным по сравнению с другими странами Африки, где доминируют международные НПО. В Кении большинство НПО - это местные небольшие организации, которые функционируют в нескольких регионах и формируются коренным населением. Несмотря на то, что в большинстве случаев сотрудники таких организаций являются гражданами страны, они на 90% финансируются международными донорами.

Кенийское правительство в первые годы после обретения независимости поощряло развитие коренных некоммерческих организаций на локальном уровне. Такого рода объединения назывались Harambee - Харамби, что на суахили означает «Давайте объединимся».

Общества самопомощи или общинные организации Харамби помогали правительству адресно решать проблемы в регионах. Успешная политика по увеличению количества Харамби в стране принадлежит политической кампании первого президента страны. Президент убеждал кенийский народ в необходимости активного участия в общественно-политических процессах. Мобилизация гражданского общества должна была внести значительный вклад в развитие страны. Объединение в местные группы НПО поощрялось финансовой поддержкой со стороны правительства.

Наиболее успешным проектом Харамби стали построенные школы и клиники на средства в местных общинах, также выделялись средства на содержание школ и больниц. Стоит отметить, что данное движение с годами стало очень политизировано и многие граждане жаловались на то, что средства собираются принудительно. Несмотря на это, в первые годы реализации программ Харамби обеспечили население школами и больницами, а население рабочими местами.

Между тем, учитывая тот фактор, что Кения как развивающаяся страна является реципиентом многих программ развития, правительство Кении строго контролирует все поступления из зарубежных фондов в страну и разрабатывает регуляторные органы для координации работы «третьего сектора». С начала 1990-х годов, механизмы партнерства государства с третьим сектором регулируются на законодательном уровне и несколькими специально созданными органами.

В законе о координации деятельности неправительственного сектора 1990 года был принят единый термин НПО, а также учрежден государственный орган для управления сектором НПО. Созданный Координационный совет (далее – Совет) включал 20 представителей государственных органов, назначенных на основе рекомендаций Совета НПО. Именно Совет НПО утвердил в 1995 году Кодекс НПО. Кодекс устанавливает ценностные ориентиры в деятельности НПО. Однако не существует определенных требований и не ведется контроль за соответствием данному Кодексу. На базе обсуждения кодекса была организована площадка для ведения переговоров и обмена опытом различных НПО.

В целом следует отметить, что если земледелие является основным ресурсом экономического благополучия для большинства населения Африки, то вторым наиболее популярным сектором для трудоустройства является сектор НПО. Организация One Acre Fund занимает 15-ое место в рейтинге наиболее эффективных НПО в мире. Данная организация базируется в Кении и реализует проекты во многих странах Африки.

Данное НПО занимается помощью именно мелким фермерам. Сотрудники организации занимаются обучением фермеров и их семей, а также помогают увеличивать урожай. Организация разработала собственную модель по помощи фермерам:

1. Кредиты на основе активов.

Фермеры получают высококачественные семена и удобрения в кредит. НПО предлагает гибкую систему погашения долга, которая позволяет им погашать свои кредиты в любой сумме в течение срока кредита.

2. Доставка.

Все необходимые материалы НПО самостоятельно доставляет фермерам вне зависимости от их географического расположения в стране.

3. Обучение.

В рамках программы, фермеры и их семьи проходят обучение в течение всего сезона по современным сельскохозяйственным технологиям.

4. Содействие рынку.

Организация предлагает опции для хранения урожая и обучает фермеров основам экономики, а именно колебаниям рынка, чтобы они могли планировать продажи урожая и максимизировать прибыль.

Данная кенийская организация до сегодняшнего дня остается крупнейшей с точки зрения количества клиентов и персонала. Организация работает в западных и юго-западных районах Кении, двух основных районах страны, где производятся продукты питания. В 2018 году было обслужено более 350 000 фермерских семей (в 2006 году, в котором приняли участие всего 40 фермеров).

ВЫВОДЫ

Как показывает анализ зарубежного опыта, механизмы взаимодействия государства и НПО отличаются в странах в зависимости от уровня развития. Так, в западных странах с высоким уровнем развития, взаимодействие государства и НПО формируется на основе идеи невмешательства и строго регламентированной нормативно-правовой базы. Также стоит отметить, что в силу активной политики финансирования программ развития в развивающихся странах, большинство НПО фокусируются на проектах, реализуемых за пределами страны.

В развивающихся странах, как Бангладеш и Кения, государство активно взаимодействует и регулирует деятельность НПО в стране: создаются многочисленные регулятивные механизмы и Советы по координации деятельности, разрабатывается законодательная база. Правительство развивающихся стран пытается решать ряд проблем в обществе при участии НПО и реализации их проектов.

Во всех странах мира взаимодействие тесно переплетается с финансированием деятельности НПО и освобождением от выплаты налогов. Финансирование «третьего сектора» содействует решению ряда задач гражданского общества без участия государства за счет инициативности граждан.

ВОВЛЕЧЕННОСТЬ МОЛОДЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ

Молодежь для государства является не только демографическим, но и политическим, экономическим и социальным феноменом. Гражданская и политическая активизация молодежи играет важную роль в становлении нового общества. Уровень развития и распространенность молодежных организаций в государстве тесно переплетается с уровнем развития гражданского общества.

На постсоветском пространстве наблюдается общая проблема в развитии молодежных организаций как субъекта общественно-политических процессов. Сегодняшнее поколение молодежи не имеет общих четких политических ориентиров и политических ценностей, так как выросло в период смены системы управления с социалистической на демократическую. Именно поэтому данное поколение молодежи постсоветского периода и сформированные молодежные организации становятся частым объектом исследований.

В современном мире молодежные организации выступают в качестве взаимосвязующего органа между государством и непосредственно молодежью. Возможность установления контактов с властью и представление своих интересов при формировании молодежной политики является основным преимуществом молодежных организаций. Как показывает международный опыт, институционализация молодежных организаций является наиболее эффективной поддержкой в формировании общественно-политических процессов. Стоит отметить, что в развитых странах молодежные организации являются акторами политической системы и участвуют в формировании государственной молодежной политики. Доступ к власти для организаций такого типа утвержден на законодательном уровне. В развивающихся странах, а также во многих странах СНГ молодежные организации не имеют возможности влиять на политические процессы. Чаще всего деятельности молодежных организации не препятствуют, но и не допускают к участию в процессе принятия решений.

Значимость молодежных организаций и возможность самовыражения путем объединения в различные организации и клубы отражается при измерении благосостояния молодежи в различных областях. Так, в индексе Youth Progress Index (далее - YPI) - Индекс прогресса молодежи, который состоит из 3 сегментов, 12 блоков и 60 компонентов, отдельный блок выделен на измерение гражданской и политической активности молодежи.

YPI является одним из наиболее авторитетных индексов в мире, который был разработан ОЭСР совместно с международными партнерами. Задачей YPI является оценка уровня прогресса молодежи. Индекс объединяет три основных сегмента: базовые права человека, уровень благосостояния, а также уровень возможностей молодежи.

Данный индекс рассчитывается каждые два года в разрезе 154 стран. Последний анализ YPI датируется 2017 годом и был рассчитан для 102 стран по всем трем компонентам и в связи с недостаточностью информации для 52 стран индекс рассчитывался по одному из трех сегментов.

В рейтинге лидируют европейские страны: Норвегия (1-ое: 88.94), Финляндия (2-ое: 88.59), Дания (3-е: 88.54), Исландия (4-ое: 88.39), Швеция (5-ое: 87.32). Именно схожесть в модели управления и реализации молодежной политики скандинавских стран обеспечивают высокие позиции в данном рейтинге.

Казахстан в рейтинге занял 63-е место из 102 с общим баллом в 60.88. Из группы стран СНГ Казахстан опережают: Армения (45-ое: 65.67), Грузия (46-ое: 65.25), Беларусь (51-ое: 63.89), а также Украина (60-ое: 62.08). Россия находится на два пункта ниже (65-ое: 60.84).

При анализе общего рейтинга индекса YPI и в отдельности по сегментам необходимо отметить, что в индексе по измерению гражданской и политической активности молодежи, рейтинг стран незначительно отличается от общего рейтинга стран по всем трем компонентам. Таким образом, при измерении 6 компонентов: политические права, свобода самовыражения, свобода собраний/ассоциаций, права частной собственности, доверие молодежи к полиции, а также процент молодых членов парламента, лидеры рейтинга претерпевают некоторые изменения.

ТАБЛИЦА 1. СТРАНЫ-ЛИДЕРЫ В ИНДЕКСЕ ПРОГРЕССА МОЛОДЕЖИ

Общий рейтинг YPI	Количество баллов	Сегмент: Возможности, Блок: Личные права	Количество баллов по данному блоку
Норвегия	88.94	Норвегия	81,53
Финляндия	88.59	Финляндия	81,44
Дания	88.54	Швеция	80,06
Исландия	88.39	Дания	79,15
Швеция	87.32	Канада	75,29

Лидеры рейтинга Норвегия и Финляндия имеют лучшие позиции и в сегменте личных прав, тогда как у Дании показатели напротив снижаются. Канада, которая в общем рейтинге находится лишь на 6-ом месте, имеет лучшие показатели по благополучию молодежи в блоке «личные права» и входит в пятерку лучших стран.

Высокие показатели в сегменте личных прав указывают на то, что молодые граждане имеют возможность участвовать в общественно-политических процессах в стране беспрепятственно и имеют активные гражданские позиции. Правительство, институты гражданского общества поддерживают политические права, права на свободу объединения в различные организации и самовыражения, а также частное право у молодежи.

Стоит отметить, что невмешательство не всегда является позитивным показателем. Как показывает зарубежный опыт, правительства лидеров рейтинга по блоку личных прав не следуют политике невмешательства. Напротив, они имеют активную позицию и наряду с молодежью вносят вклад в формирование общественно-политических ориентиров в молодежной среде и построение свободного и демократического общества, в котором голос каждого молодого гражданина ценится и учитывается при разработке государственной молодежной политики.

Неотъемлемой частью социальных процессов в развитых странах является существование молодежных организаций в качестве медиаторов между правительством и молодежью. Политическое самоопределение молодежи как части молодежной организации в развитых странах обретает субъектность как роль полноценного политического актора при разработке государственной молодежной политики. Далее будет рассмотрен опыт стран-лидеров Индекса прогресса молодежи.

НОРВЕГИЯ

Особенностью скандинавских стран является разделение обязанностей в разработке молодежной политики между правительством, местными исполнительными органами и общественными организациями. В стране отсутствуют отдельные министерства по работе с молодежью. Ответственность за координацию и направление действий передана Министерству культуры и спорта.

Совместная задача всех акторов при формировании молодежной политики – это содействие транзитному периоду молодежи и дальнейшей комфортной интеграции молодежи во взрослое общество. За период пребывания в категории молодежи каждому гражданину необходимо получить образование, овладеть необходимыми профессиональными навыками, а также в обязательном порядке пройти курс гражданского и нравственного воспитания с целью усвоения своих прав и обязанностей.

С этой целью молодежные организации активно вовлечены в общественно-политические процессы и активно поддерживаются государством, а именно получают государственное финансирование для определенных проектов.

В 2014 году Норвегия реформировало систему финансирования молодежных организаций и усилила внимание к социально-экономической ответственности организаций при реализации проектов. Для получения финансирования лидерам молодежных организаций необходимо подать заявку и предоставить документацию о количестве членов, типе деятельности, организационной структуре, уставе и других данных.

Деятельность многочисленных молодежных организаций в Норвегии строго регулируется Норвежским советом по делам детей и молодежи (далее - Совет). Совет является зонтичной структурой, объединяющей сто норвежских детских и молодежных объединений. Помимо координации деятельности работы организации, Норвежский совет ведет деятельность по трем основным направлениям:

Политическое направление. уровень и на международном уровне работает с Департаментом по делам молодежи Совета Европы и ООН.

Образование. Совет разрабатывает и предоставляет возможность обучения для всех членов организаций через бесплатные курсы по различным дисциплинам. Организация предоставляет политикам свое видение, предложения и рекомендации для разработки комплексной политики в интересах детей и молодежи.

Финансирование. Совет выделяет различные гранты и запускает программы для финансовой поддержки молодежных организаций. Эти средства распределяются как внутри собственных организаций-членов, так и за их пределами.

Таким образом вовлеченность молодежи и представленность молодежных организаций в Норвегии координируется и регулируется Советом.

ФИНЛЯНДИЯ

Финляндия в данном рейтинге является единственной страной, которая выпускает комплексный обзор молодежных организаций в стране. По данным ежегодного обзора, политические молодежные организации в Финляндии независимы и имеют свои политические программы, занимают позиции и предлагают реформы. При необходимости они могут быть серьезными критиками политических партий и правительства. Государство не вмешивается во внутреннюю политику и деятельность молодежных организаций, по крайней мере напрямую.

Министерство образования и культуры Финляндии оказывает финансовую поддержку государственным политическим молодежным организациям. Эта поддержка является неотъемлемой частью реализации Закона о молодежи, поскольку такая помощь является вкладом в успешное функционирование молодежных организаций. Основными критериями для получения финансирования является деятельность, которая должна быть социально приемлемой, в ее состав должны входить не менее тысячи членов и две трети ее членов должны быть моложе 29 лет.

По последним данным из открытых источников, политические молодежные организации, получившие наибольшее количество государственного финансирования в 2012 году - это Финский центр молодежи и Лига молодежи Национальной коалиционной партии, каждая из которых получила более 650 000 евро, и Организация социал-демократической молодежи, получившая чуть менее 600 000 евро.

Помимо политических молодежных организаций, молодые люди активно вовлечены в работу молодежных советов местных муниципалитетов и имеют определенный уровень влияния. Такие советы существуют примерно в 70% из 336 муниципалитетов Финляндии. Существуют молодежные советы, имеющие значительные собственные бюджеты, в рамках которых они могут развивать возможности муниципального досуга для молодежи. Не все молодежные советы одинаково успешны и эффективны, в некоторых муниципалитетах молодежные советы не имеют реальной власти и доступа к ней.

Таким образом, правительство Финляндии фокусируется на поддержке активных политических молодежных организаций и обеспечивает независимое функционирование от основной политической партии.

ШВЕЦИЯ

Политика Швеции, как и политика других скандинавских стран, задает основное направление молодежной политики. В Швеции разработкой молодежной политики занимается Министерство культуры, на региональном уровне работу координируют Государственные молодежные советы и советы при муниципалитетах. Ответственность за дальнейшую реализацию молодежной политики переходит к общественным организациям и местным исполнительным органам.

Шведское правительство ответственно за ознакомительный этап молодежи с государственными органами. Так, около 20 000 школьников, студентов и молодых специалистов в год посещают экскурсии в парламент, обсуждают актуальные вопросы, касающиеся образования и молодежи в целом.

Как и в Норвегии, в Швеции существует Шведское агентство по делам молодежи и гражданского общества (далее – MUCF) – это государственное агентство, которое работает над тем, чтобы молодые люди имели доступ к влиянию на общественно-политические процессы. Организация выполняет роль медиатора между молодежью и правительством.

MUCF ответственно за информирование населения и государства в двух основных областях: молодежная политика и политика гражданского общества. Задачей MUCF является развитие и оказание поддержки различных государственных учреждений и муниципалитетов в их работе по направлению молодежной политики.

Молодежные организации имеют грантовое финансирование. По данным ежегодного отчета MUCF за 2018 год в стране 112 молодежных организаций, в которых в общей сложности состоят 675 000 членов в возрасте от 6 до 25 лет, получили правительственный грант.

Согласно Указу о государственных грантах для детских и молодежных организаций, цель гранта заключается в поддержке независимых организаций детей и молодежи. Указ определяет формальные требования и условия, которым должна соответствовать так или иная организация. Грант может быть предоставлен только молодежным организациям, которые являются некоммерческими с добровольным членством, независимыми в своей деятельности и следуют демократическим идеалам, включая равенство и недискриминацию, и действуют в Швеции не менее двух лет.

Одной из наиболее значимых инициатив правительства Швеции в последние годы был проект - *engagemangsguider*. В частности, власти поручили MUCF в течение четырех лет, начиная с 2010 года, распределять специальные гранты для информационно-пропагандистской деятельности (*engangmangsguider*). Целевой группой были как молодежные организации, так и другие организации гражданского общества. Основной целью было охватить группы с низким уровнем участия, особенно молодых людей и женщин с низким уровнем дохода, живущих в неблагополучных районах города.

В период с 2010 по 2013 годы гранты получили 65 проектов на общую сумму до 40 млн шведских крон (4,2 млн евро). Активно работали местные клубы и национальные организации. Спортивная деятельность стала наиболее популярным направлением для информационно-пропагандистской деятельности.

Таким образом, правительство Швеции привлекло больше молодежи для участия в общественно-политических процессах и стимулировало членство в местных клубах и других различных организациях.

ДАНИЯ

В Дании содействие комфортной интеграции молодежи в общество, как и в других скандинавских странах, находится в ответственности местных муниципалитетов и молодежных организаций. В Дании, как и в Норвегии и Швеции, существует Датский молодежный совет (далее - DUF) - зонтичная организация, регулирующая деятельность молодежных организаций, членами которой являются более 70 детских и молодежных организаций. Членские организации DUF варьируются от скаутов до политических молодежных организаций, организаций культуры, экологических организаций, организаций молодежи с ограниченными возможностями и многих других.

DUF обеспечивает признание молодежных организаций на государственном уровне и содействует развитию членских организаций. Совет является медиатором между правительством и молодежью и представляет интересы молодежи в правительстве. Поддержка Советом интересов молодежных организаций обеспечивает крепкую основу для их продвижения на политическом уровне. Ежегодно Совет распределяет около 140 млн крон среди датских детских и молодежных организаций.

Между тем в Дании основной проблемой для правительства является низкая вовлеченность молодежи из неблагополучных семей и семей с низким уровнем дохода в общественные процессы. Для решения данной проблемы в августе 2018 года Датский молодежный совет в партнерстве с другими организациями реализовали проект «Все включены в общество». Цель партнерства – сделать гражданское общество более открытым и разнообразным. Общественные организации собирают и распространяют информацию среди ассоциаций-членов о пропагандистских мерах, ориентированных на молодых людей, не вовлеченных в ассоциативную деятельность.

Эффективность данной программы была доказана, в том числе и посредством увеличения количества граждан, участвующих в политических процессах через членство в молодежных организациях.

КАНАДА

В европейских странах, участие молодежных организаций в общественно-политических процессах изучается и анализируется Европейским Союзом, также доступны данные на официальных онлайн-ресурсах. В то время, как канадское правительство не имеет аналогичных ресурсов, и информация не является широко доступной. Большинство из предоставленного ниже материала взято из исследований ученых последних лет и статистического агентства Канады.

Молодежь в Канаде не отдает предпочтения традиционным вариантам политического участия, как волонтерство в политических партиях и участие в выборах. Эксперты отмечают, что отхождение от традиционных путей участия в общественно-политических процессах влияет на общее количество молодежи, активно вовлеченных в жизнь общества.

Канадская молодежь предпочитает уделять время членству в различных молодежных организациях и НПО, волонтерству и благотворительности. Статистическое агентство Канады дает следующие цифры по участию молодых канадцев в возрасте от 15 до 30 лет в общественных процессах:

- 67% являются членами группы, организации или ассоциации,**
- 48% уделяют время волонтерству,**
- 71% внесли пожертвования в благотворительную или некоммерческую организации.**

Стремясь обеспечить представительство молодежи в различных федеральных организациях, правительство Канады продолжает увеличивать количество молодежи при назначениях в государственные органы через прозрачный процесс отбора высококвалифицированных кандидатов. Для достижения этой цели, а также пропаганды важности назначения молодежи на соответствующие и доступные должности, правительство взаимодействует с руководителями организаций, председателями советов и лицами, принимающими решения. В течение следующих пяти лет правительство Канады обязуется включить молодых людей в состав совета директоров 75% корпораций. Стоит отметить, что правительство успешно работает с молодежью и оказывает ощутимую поддержку. Согласно данным агентства статистики Канады, 45% молодежи в возрасте от 15 до 30 лет доверяют канадскому парламенту по сравнению с 38% среди населения в целом.

Гражданское участие молодежи в Канаде в основном поддерживается организациями гражданского общества, многие из которых получают финансовую поддержку от правительства. Представители многих организаций отмечают, что государственное финансирование становится более краткосрочным, более конкурентоспособным и менее надежным. Кроме того, процесс поиска финансирования для реализации проектов увеличивает административные расходы во многих организациях.

Канадское правительство не ориентируется на молодежные организации как на медиаторов между молодежью и ним. Используя современные технологии, правительство Канады обеспечивает молодежь информацией о событиях в общественно-политических процессах страны.

ВЫВОДЫ

Молодежные организации на европейском континенте являются медиаторами при взаимодействии государственных органов с молодежью. Большое количество молодежных организаций привело к созданию зонтичной структуре, регулирующей деятельность молодежных организаций, членами которой являются все молодежные организации в стране. Во избежание разрозненности в политических взглядах молодежи на государственном уровне, правительства скандинавских стран финансируют создание зонтичной организации для представления позиций молодежи в правительстве и формировании единой молодежной политики. Данная политика признана ЕС как наиболее эффективная при взаимодействии с молодежными организациями.

Что касается казахстанского опыта, то следует отметить, что страна также активно расширяет гражданское и политическое участие молодежи. Одним из важных механизмов является грантовое финансирование молодежных организаций. В 2019 году, который прошел под эгидой Года молодежи, молодежные НПО были активно задействованы в реализации Дорожной карты. В частности, через грантовую поддержку молодежных организаций были осуществлены различные социальные проекты: повышение финансовой и информационной грамотности, профилактика и предупреждение суицидального поведения, поддержка творческой молодежи, стимулирование молодежного туризма и спорта. Немаловажным аспектом работы молодежных НПО стало воспитание социальной ответственности, включающей в себя развитие волонтерства, благотворительности. Эти направления получают широкое развитие и в текущем году, так как в объявленный Год волонтера многие молодежные НПО стали выстраивать свою деятельность на принципах добровольчества. В результате растет количество волонтеров, присоединившихся к молодежным НПО.

Начиная с 90-х годов прошлого века молодежная политика стала одним из приоритетных направлений государственной политики большинства развитых стран мира. Повышение приоритетности связано с ростом глобализма, размытием национальных ценностей и идентичностей. Проблемы патриотического воспитания, социализации и подготовки квалифицированных кадров приобрели остроту на государственном уровне.

Молодежь стала одним из ключевых объектов политики страны. И каждое государство проектирует свое видение работы с молодым поколением. В национальных стратегиях развития молодежной политики на системном уровне условно можно выделить две модели регулирования взаимоотношений государства и молодежи как отдельной социальной категории. Первая предполагает, что в этих отношениях государство берет на себя ведущую роль в определении основных направлений развития в молодежной среде. Вторая модель демонстрирует преобладание и широкую вовлеченность институтов гражданского общества, в том числе молодежных организаций, однако при непосредственном участии и контроле со стороны государства.

Сегодня влияние современных информационных и цифровых технологий, а также расширение межкультурных коммуникаций накладывает серьезный отпечаток на социальный портрет молодого человека, и молодежную политику в целом. В результате молодые люди сталкиваются с более значительными и серьезными вызовами, чем предыдущие поколения. В данном контексте необходимо отметить следующее.

Во-первых, необходимость организации системы профессиональной ориентации молодых людей. В условиях глобальной экономики **возрастающие требования к уровню профессиональной подготовленности кадров и технологизация рабочих процессов актуализируют вопросы профессиональной ориентации молодежи и ее дальнейшей самореализации.** Однако сегодня без четкой системы профессиональной ориентации подрастающее поколение проходит этап профессионального выбора спонтанно и необдуманно. В данном случае система профессиональной ориентации должна содействовать рациональному распределению трудовых ресурсов, которые будут соответствовать текущим потребностям национальных рынков труда. Успешность и конкурентоспособность государства также будет определяться эффективностью управления профессиональным самоопределением будущих молодых специалистов.

Во-вторых, высокие риски молодежной безработицы. Спустя почти десять лет после начала мирового финансового кризиса средний уровень безработицы примерно в 41 стране ЕС и ОЭСР впервые опустился немного ниже докризисного уровня 2008 года. Каждый месяц 10 миллионов молодых людей достигают трудоспособного возраста, большинство из них из стран с низким и средним уровнем дохода. **«Поэтому в ближайшие 15 лет потребуются создать 600 миллионов рабочих мест. Сегодня на молодежь, которая составляет одну четверть мировой рабочей силы, приходится половина безработных. При этом надо учитывать, что в результате текущих угроз, связанных с глобальной пандемией коронавируса и последующей переориентацией экономики, рынки труда будут испытывать трудности с обеспечением стабильной занятости с хорошими перспективами для молодых людей, за исключением высококвалифицированных специалистов. По данным агентства Bloomberg со ссылкой на подсчеты банков Уолл-стрит: «пандемия коронавируса лишит мировую экономику более пяти триллионов долларов в течение следующих двух лет».**

В-третьих, увеличение числа молодых людей вне системы образования, обучения и профессиональной деятельности (NEET). По последним данным МОТ, **в статусе NEET наблюдается восходящая тенденция.** В настоящее время в мире насчитывается около 267 млн людей, которые классифицируются как NEET. Прогнозируется, что эта категория молодежи продолжит расти до 273 млн к 2021 году. Эти тенденции показывают, что цель, поставленная международным сообществом по значительному сокращению численности молодежи NEET к 2020 году, будет упущена. Сегодня опыт Германии является наиболее успешным в снижении доли категории молодежи NEET (9,2% в 2018 году). Немецкая модель государственной поддержки молодежи остается почти идеальным примером с точки зрения предоставления молодым людям возможностей для хорошего старта на рынке труда. Так, к примеру, дуальная система профессионального образования, которая сочетает в себе обучение в учебном заведении и на предприятии, создает наиболее гладкий переход молодежи на рынок труда. Около 50% молодых людей, заканчивающих общее школьное образование, в дальнейшем обучаются по программам дуального обучения. Эксперты PricewaterhouseCoopers (PWC) подсчитали что, если страны ОЭСР

смогли бы повторить успех Германии в сокращении числа молодежи без образования и работы, то общий ВВП этих стран вырос бы на 1,2 трлн. долларов.

В-четвертых, ухудшение психологического здоровья молодежи. Как следствие имеется **увеличение количества молодых людей, подверженных различным психологическим заболеваниям,** в том числе из-за влияния социальных сетей. В некоторых случаях это ведет к гибели. По последним официальным данным ООН, в возрасте 15–29 лет самоубийство является второй главной причиной смерти после гибели в ДТП. В группе подростков в возрасте 15–19 лет самоубийство – вторая причина смерти среди девушек (после осложнений беременности и родов) и третья причина смерти среди юношей (после ДТП и межличностного насилия). К примеру, в США только за 2014-2017 годы распространенность большого депрессивного расстройства выросла на 30%. Среди людей, умерших в 25-29 лет, в 2017 году 60% смертей приходилось на самоубийства и передозировку наркотиками – в 2002 году на эти причины выпало менее половины случаев. В одном из независимых исследований отмечается, что к примеру, **«Facebook оказывает особенно сильное негативное влияние на психику. Представители молодежи, которые проводят много времени в соцсетях, переживают потому что их жизнь отличается от того, что они видят в постах друзей. У них возникает синдром упущенных возможностей и падает самооценка – в том самом возрасте, когда она еще только формируется».** Исследования психологов также демонстрируют, что молодой человек строит, ощущает настоящее, как образ будущего. Следовательно, отсутствие веры в хорошее будущее приводит к потере интереса к жизни, высокому уровню социального пессимизма.

В-пятых, рост гражданской и политической активности молодежи. Во всем мире растет политическая активность молодежи, которая выражается в первую очередь в росте протестности. Молодые люди все чаще выражают свой протест через массовые социальные акции. Это связано, прежде всего, с неудовлетворенностью экономическими, социальными, политическими и экологическими условиями своего существования. Они негативно воспринимают свои жизненные перспективы. В результате данная **динамика социального самочувствия имеет определяющее значение в процессе политической активизации молодого поколения.** Понимая важность участия и диалога, сегодня на глобальном уровне принимаются меры по вовлечению молодежи в процесс принятия решений. Так, молодежное направление появилось в деятельности многих международных организаций и неформальных объединений стран. К примеру, регулярной практикой стали саммиты «Молодежной восьмерки/семерки» и «Молодежной двадцатки», сравнительно недавно появились Молодежный саммит БРИКС (2015) и Молодежная ассамблея ШОС (2018). Большое внимание проблемам молодежи уделяют и структуры ЕС, стремящиеся развивать механизмы наднационального регулирования молодежной политики не только в образовательной сфере, но и в некоторых других форматах социализации молодого поколения.

Как показывает зарубежный опыт и текущие тенденции социально-экономического развития, современная молодежь нуждается в конкретных мерах социальной поддержки, которые должны охватывать такие важные направления, как профессиональная ориентация, программы по трудоустройству и льготные жилищные программы, вопросы психического здоровья молодого поколения, а также меры по стимулированию экономической, гражданской и политической активности. В целях дальнейшего совершенствования государственной молодежной политики предлагаются следующие рекомендации.

ПЕРВОЕ. Начать работу над созданием национальной программы по профориентации. В развитых странах профориентация имеет не эпизодический, а постоянный характер, поэтому имеет смысл разрабатывать отдельные программы или проекты. В Германии работает Федеральная программа по профориентации, в Ирландии – Национальный проект «Гид по профессиям», в Гонконге – Грант для средних школ для организации мероприятий по профориентации, в Норвегии – госпрограмма по профориентации в течение всей жизни, в России – проект «Атлас новых профессий» (аналогичный проект готовится и в Казахстане). Государственные структуры ведут работу по карьерному планированию в тесном сотрудничестве с частными компаниями и НПО. Профориентация осуществляется на основе исследований рынка труда: как он изменяется, в каких отраслях возникает кадровый дефицит, какие профессии становятся востребованными. В этой связи особое внимание уделяется образованию и профессиям по направлениям STEM (наука, технологии, инженерия, математика). Рассмотрев зарубежные проекты и методы по профориентации, рекомендуется создать республиканский сайт с графиком мероприятий по профориентации (опыт Ирландии), на котором любой желающий может ознакомиться с десятками проектов, презентаций и стажировок на несколько месяцев вперед.

Риск бедности во многих развитых странах не снижается, <https://www.dw.com/ru/Wall-Street-Gets-Its-Bull-Back-in-Four-Dramatic-Dizzying-Days>, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-09/wall-street-gets-its-bull-back-in-four-dramatic-dizzying-days?smid=premium-europe>

5 способов сделать Центры занятости эффективнее, <https://www.zakon.kz/5006272-5-sposobov-sdelat-tsentry-zanyatosti.html>
Каждые 40 секунд в мире происходит самоубийство, <https://www.who.int/ru/news-room/detail/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds>
Миллениалам предсказали бедность и быструю смерть, <http://www.demoscope.ru/weekly/2019/0835/gazeta09.php>
Social Media Use and Mental Health among Young Adults, <http://christopherferguson.com/Vaguebooking.pdf>
Молодежь в тренде, <https://mgimo.ru/about/news/experts/molodezh-v-trende/>

ВТОРОЕ. Начать разработку молодежной жилищной программы по покупке собственного жилья. Жилищный вопрос – один из самых проблемных для молодежи во всем мире. Категориям населения с низким уровнем доходов, к которым относится молодежь, не представляется возможным решить его без помощи государства. Поэтому государство здесь ключевой игрок, инициатор и инвестор. В развитых странах мира государство ставит в приоритет интересы граждан и не допускает спекулятивного роста цен на рынке аренды жилья. В Ирландии действует ограничение на рост стоимости аренды не более 4% в год, в Германии с 2019 года цены на аренду квартир «заморожены» на 5 лет. Рекомендуется изучить этот опыт и рассмотреть возможность введения подобных ограничений на повышение стоимости аренды в крупных городах РК. Также необходимо проанализировать жилищный вопрос в аспекте демографического развития государства. Арендное жилье, безусловно, необходимо, но, чтобы мотивировать молодежь жить и работать в Казахстане, заводить семьи и строить планы на будущее, нужно расширять возможности купить собственное жилье.

ТРЕТЬЕ. Начать работу над созданием национальной программы по профилактике суицида. В этих целях следует более детально изучить опыт зарубежных стран, статистические и аналитические данные по Казахстану. В стране обострилась проблема суицида, особенно в период карантина, поэтому изучение опыта зарубежных стран имеет большое значение, причем важен не только позитивный, но и негативный опыт и критика. Если рассматривать пример Норвегии, в которой с 1995 года работает Национальная программа по предотвращению суицида, там не наблюдается ощутимого снижения статистики по количеству самоубийств, то есть программа работает неэффективно. Критики говорят, что это обуславливается строгой биомедицинской моделью понимания суицида, между тем рассматривать его нужно, в первую очередь, как проблему социального характера. Аналогичный подход к проблеме преступности среди молодежи: у подростка или молодого человека еще не выработалось устойчивое криминальное поведение, поэтому «исправлять» его нужно не строгим наказанием, а включением в социум и воспитательными методами. В профилактике преступности и суицидов центральной является идея конструктивного досуга. Поэтому рекомендуется наладить работу молодежных клубов и ассоциаций, где молодые люди смогут общаться, делиться своими радостями и трудностями, обращаться за психологической поддержкой.

ЧЕТВЕРТОЕ. Начать работу над разработкой алгоритма по снижению доли молодежи категории NEET по примеру стран-лидеров. Это может способствовать достижению поставленной задачи – снижение доли молодежи категории NEET до 6% к 2021 году. Так, в частности, для Казахстана будет примечателен опыт Люксембурга по снижению доли NEET в стране. При разработке проекта по снижению количества молодежи категории NEET было проведено комплексное исследование и подготовлен национальный доклад о феномене «NEET» при поддержке международных научных институтов. В результате научного подхода были выявлены причины пребывания молодежи в данной категории и разработан индивидуальный для страны план действий: реализация программы Local Youth Actions. Кроме того, учитывая, что пятую часть (52 тысячи из 254 тысяч человек) данной категории в Казахстане составляет молодежь, которая не работает по причине ведения домашнего хозяйства, ухода за членами семьи, а также молодые матери, следует рассмотреть опыт Нидерландов по снижению количества молодых матерей в категории NEET. Данный проект предусматривает посещение молодых матерей на дому, регулирование рабочих часов и выплат для работающих матерей на законодательном уровне.

ПЯТОЕ. Проводить широкое изучение общественных процессов, разрабатывать рекомендации специалистов в отдельных областях, усилить обратную связь с молодежью для разработки концептуальных документов по молодежной политике. Опыт зарубежных стран показывает, что любая государственная программа или стратегия в отношении молодежи разрабатывается по итогам широкомасштабных социологических исследований и имеет серьезные эмпирические основания. К примеру, подготовка молодежной стратегии Германии заняла более одного года, работу вела межведомственная рабочая группа, которая координировала действия министерств, организовывала встречи экспертов, привлекала внешних консультантов и обеспечивала участие и обратную связь от самой молодежи посредством форумов и семинаров. В Ирландии Национальная концепция по детям и молодежи также разрабатывалась в течение года специально созданной рабочей группой. Авторы концепции проанализировали 66705 отзывов молодых людей и приняли к сведению более 1000 рекомендаций экспертов по разным вопросам. В Гонконге Стратегия развития молодежи аналогично готовилась более года. За это время прошли обсуждения в 105 тематических группах, учитывая их заключения и рекомендации, был сформулирован итоговый вариант стратегии.

Безусловно молодежь – это наиболее важная социальная категория для государства, так как именно она придет на смену нынешнему поколению и в дальнейшем будет определять вектор развития страны. В этой связи развитие потенциала подрастающего поколения, а также степень его соответствия потребностям страны и сложившимся условиям будут оказывать давление на эффективность молодежной политики.

Молодежная политика является неотъемлемой частью целостной стратегии развития любого государства. Она представляет собой систему конкретных мер и нормативно-правовых актов по закреплению и поддержанию соответствующего общественного статуса молодого поколения, а вместе с ним определенного качества жизни самой молодежи.

Успешность проводимой молодежной политики, прежде всего, обеспечивается эффективностью реализацией комплекса мер самого различного характера: правового, социально-экономического, духовно-нравственного, психологического, политического и т.д. Эти меры, реализуемые государством, должны способствовать достижению главной цели молодежной политики – создание благоприятных условий для развития потенциала молодого поколения и дальнейшего направления появившихся возможностей на благо страны.

В целом анализ международного опыта по разработке и реализации стратегических документов в сфере молодежной политики показывает, что сегодня методы и подходы реализации молодежной политики разнообразны, но системно преследуют **общую цель – это создание благоприятных условий для реализации потенциала современной молодежи.** Опыт развития молодежной политики во многих развитых странах в первую очередь, ориентирован на развитие человеческого капитала, в частности инновационного потенциала молодого поколения.